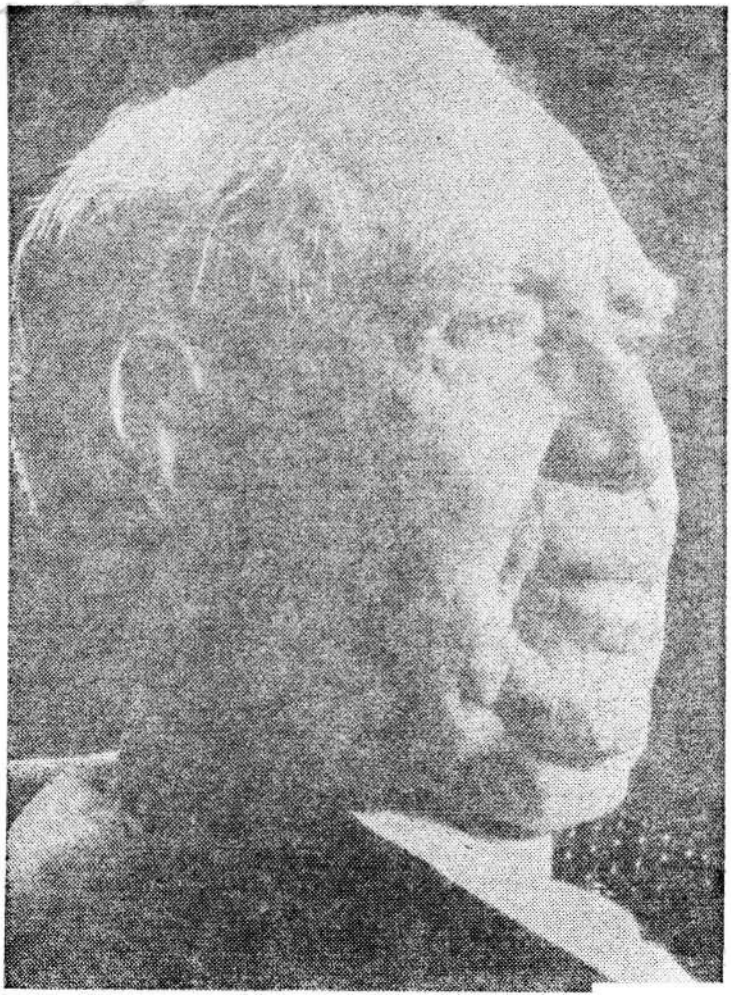

ARTURO USLAR PIETRI
Insula lui Robinson

Traducere de IILİAW PIEŞA IACOQ
Editura UNIVERS fiutureşll 19»
(Coperta *de VASILE SOCOLIUC*

ARTURO USLAR PIETRI *LA ISLA DE ROBINSON*
Editorial Seix Barral, SA Barcelona – Caracas – México
Toate drepturile asupra acestei versiuni sunt rezervate editurii UNIVERS
ISBN 973 – 34 – 0151-X

„A sosit timpul să-i învăţăm pe oameni să trăiască
SIMÓN RODRÍGUEZ

TOTUL A PORNIT DE LA UN FRIZER. UN SERGENT rade-bărbi care-i servea la domiciliu pe anumiţi clienţi mai importanţi. Tunică în două culori, jambiere apretate, manşete cu nasturi de alamă. Câte o minusculă coroană regală pe fiecare nasture. Tricornul pe masă şi briciul în mână ridicată, înclinat deasupra gâtului păros al clientului. Don Francisco sau Don Bernardo. Un negustor venit din insulele Canare, ce se pricopsise de pe urma magazinului cu o casă cu trei curţi. Ogradă, coridoare, camere şi livadă cu pomi. Vestibulul mare şi câini de pază. În liniştea după-amiezii, linişte pentru siestă, se auzea hârşâitul, ca de peniţă pe hârtie, al bărbieritului. În timp ce-şi ascuţea briciul pe cureaua groasă, asculta înspumată confidenţă a clientului. Vorbea despre nemulţumirea multora, despre starea mizeră a tuturor. Vorbea despre marile nedreptăţi şi despre privilegiile bătătoare la ochi. De pe peretele din fundul salonului, faţa umflată şi roşcovană a regelui părea să răsufle în linişte. „Regele, seniorul nostru”, care la ora aceea, de partea cealaltă a lumii, într-unul din palatele lui niciodată văzute de vreunul din ei, îşi plimba, probabil, maiestuosul pântec pe pulpele-i grăsane. „Seniorul Don Carlos al IV-lea, regele Spaniei”, acolo, la Madrid, sau la Aranjuez, sau la Granja sau Dumnezeu ştie unde şi cu cine. Cu peruca lui albă, cu bucle, şi ochii mici, negri, de rozător. Vremurile s-au schimbat. Asta

spunea clientul. A sosit timpul ca popoarele să ceară respectarea drepturilor lor. Se auziră clopotele la biserica Sfântul Mauriţiu din apropiere. Mina sergentului zgârie-bărbi se opri cu briciul în aer. Aici se pregăteşte ceva. Era sergent în detaşamentul regal încartiruit în garnizoana principală. Un căsoi cu trei porţi ce dădeau spre piaţa micului sătuc indian. Nu străbătuse decât patru ulicioare ca să ajungă la casa bogatului său client. Canarianul ţinea un magazin cu de toate. Acum lumea deja nu mai gândeşte ca altă dată. Dumneata ştii ce s-a întâmplat în Franţa? auzise şi sergentul de marca răzmeriţă de acolo. De mulţimea ieşită în stradă, de fortificaţiile luate cu asalt şi de capul regelui căzut pe eşafod. Acum oamenii nu mai pot gândi la fel. Ne aflăm în epoca luminilor. Chiar şi aici se pun la cale unele lucruri. Sergentul asculta, silit la tăcere de hârşâitul lamei de oţel. Se va proclama egalitatea. Vom fi egali cu toţii. S-a zis cu căpitanul, cu locotenentul şi caporalii, s-a zis cu episcopul şi arhidiaconul, s-a zis cu guvernatorul şi căpitanul general cu ciucurii lor de mătase, cu armele lor în teci de argint şi sceptrul de demnitari. S-a zis cu îmbuibaţii ce-şi beau ciocolata în ceşti de argint, tolăniţi pe pernele din salon, în timp ce alţii îşi sorb zeama acrită din străchini grosolane de lut. Gata şi cu sclavii ce merg în şir indian pe stradă, în urma pompoaselor doamne înfăşurate în mantile. O să fie libertate. Aşa spunea canarianul. Multă lume e de acord, multă. Nimeni n-o să-i mai oprească.

Îndată ce-a terminat cu bărbieritul, sergentul s-a dus glonţ la garnizoană şi i-a spus vestea locotenentului, locotenentul căpitanului, iar căpitanul secretarului guvernatorului.

Din clipa aceea totul s-a schimbat pentru el. Aşa gândea bărbatul acela înnegrit şi uscat de soare care acum vedea lumea de pe partea cealaltă a timpului şi de

pe partea cealaltă a mării. Nu s-ar mai fi aflat acolo, în compania acelor comeseni palavragii şi veseli. N-ar mai fi stat sub acele arcade de piatră, printre bărbaţi înveşmântaţi în mătăsuri, cu pălării înalte şi femei cu bust ţanţoş şi mers legănat. În faţa vitrinelor cu bijuterii, a restaurantelor şi chioşcurilor cu dulciuri. N-ar mai îi ascultat vorbindu-se franceza aceea cântată şi afectată, aflat la aşa o distanţă de spaniola cea curgătoare şi viguroasă din îndepărtata lui ţară.

Totul a început cu o carte. Conţinea mult adevăr… O carte în mai multe volume, înfăşurată în cârpe ca o marfă de contrabandă, păstrată în colţul cel mai ascuns al camerei, spre a fi citită cu porţia în liniştea nopţii, la lumina lumânării sfârâitoare şi mirosind a seu. „Ce citeşti la ora asta, Simon?” N-ar fi putut să spună. Răspundea cu un mormăit. Citea încet, ajutându-se cu dicţionarul. „Toate lucrurile sunt bune când ies din mâna autorului lor; ele degenerează în mâna oamenilor”. Traducând cu greu câte o frază, se oprea asupra sensului cuvintelor. Nu era numit Dumnezeu, ci autorul tuturor lucrurilor. Era mai mult decât o schimbare de cuvinte. Răul stătea în cele întreprinse de om. „Sileşte un petec de pământ să dea roadele altuia”. „Îşi mutilează câinele, calul, monştri”. Oraşul întreg dormea somn adânc, numai el rămânea treaz, să citească acea carte care îl uimise într-atâta. *Emile sau despre educaţie*. Fusese nevoie să apară acel om şi să scrie cărţile acestea, pentru ca totul să devină dintr-odată clar. Instituţiile cele mai respectate nu erau decât mijloace de deformare şi pervertire a bunătăţii naturale a omului. Şcoala. Şcoala aceea unde el dirija în fiecare zi lectura psalmodiată a copiilor era un laborator de monştri. Nu mai bună, ci chiar mai rea decât acele lecţii de citire cu voce răcnită ce se făceau auzite prin prăvăliile bărbierilor.

Atunci a început să vadă oamenii şi lucrurile ca şi

cum s-ar fi schimbat brusc. Nu mai aveau figurile comune şi şterse pe care le ştia de o viaţă întreagă. Acum dobândiseră o altă dimensiune, alt caracter, altă semnificaţie. Acum îşi dădea seama că stăteau unii în cârca altora, asemeni unor poveri stivuite una peste alta. Pe umerii sclavului, pe umerii vechilului, pe umerii stăpânului, pe umerii corregidorului*, pe umerii guvernatorului. Până ce se ajungea la regele acela, aflat la o distanţă de trei luni cu vaporul, şase zile cu diligenţa şi săptămâni întregi de anticameră şi reverenţe. Acum înţelegea în ce fel erau deformaţi copiii. Şcoala era o văgăună cu vrăjitori care le strâmbau privirea, le schimbau gesturile, le tăiau elanurile şi le repetau toată ziua minciunile lor îmbâcsite. Toate astea ca să omoare în copil pe omul natural ce încerca să scoată capul.

A început să înţeleagă. Tot acel talmeş-balmeş în latină bâiguit de atoateştiutorii de sacristie n-avea nimic de-a face cu adevărurile elementare din natură. Când se termina luminarea, îşi întrerupea lectura lui *Emile*. *Emile* ajunsese să miroasă a spermanţet şi a fitil ars.

Toate se schimbau. Toate aveau să se schimbe în lume, iar el stătea încremenit, ca un mort, în micul lui orăşel fără viaţă, ascultând clopotele, privind procesiunile, scoţându-şi pălăria în faţa călăreţilor ţanţoşi ce treceau pe catâri cu picioare fine şi păr lucios. „Înălţimea Ta”, „doamna mea”, „prea ilustre şi venerate domn”. Acolo, departe, în Franţa, lucrurile se schimbaseră. Fuseseră descoperite marile adevăruri ascunse, care până atunci stătuseră îngropate sub avalanşe de ignoranţă, de superstiţie, de minciuni. Acum începeau să fie cunoscute. Oamenii au fost liberi şi libertatea le fusese luată. Oamenii au fost egali şi fuseseră aşezaţi pe o scară fără sfârşit, unde întotdeauna se afla cineva mai sus.

Dar acum el citea cărţile acelea care transformau

lumea. Toţi, sclavii, toţi mulatrii, toţi indienii aceia speriaţi şi ignoranţi nu numai că erau egali cu el, ci chiar mai buni ca el. Erau mai aproape de natură.

Pe sub arcadele acelea din Paris nu se ştia ce înseamnă natura. „Lumea care se învârte pe-aici n-are habar decât de grădini amenajate”. Tinerii de la mă & ideau de ideile. lui trăsnite, aruncând ocheade curtezanelor şi urmărind figurile cunoscute. „N-au văzut în viaţa lor o mare pădure tropicală”. Creşterea agresivă a plantelor. Invazia insectelor. Începea să le descrie apoi impenetrabila singurătate a păsării, a fiarei şi a Indianului. Părea minciună, dar tocmai ei fuseseră aceia care-l descoperiseră pe omul natural. Cei care îşi dăduseră seama pentru prima oară că acei indieni sălbatici, acei negri primitivi erau plini de virtuţi mai strălucitoare şi mai curate decât toate decoratiile ce se revărsau în cascadă peste burţile umflate ale curtenilor.

Povestea a pornit de la cealaltă carte. Timp de mai bine de douăzeci de ani a reanunţat la numele de Rodriquez şi şi-a spus Robinson. Atunci a descoperit insula. Când s-a stabilit pe ea spre a n-o mai părăsi niciodată. Insula de singurătate pe care nu ajungeau decât naufragiaţii. Trebuia să înveţe din nou, cum învăţase Robinson, să trăiască singur şi să se folosească de mijloacele proprii. Să facă totul singur, ca să nu depindă de nimeni. Din rămăşiţele naufragiului. Puţinul ce se putea salva din vechea lui viaţă, din formele înşelătoare, din cunoştinţele inutile, ca să ajungă la omul ce se afla închis în interiorul lui.

O insulă sălbatică, înconjurate de mări necunoscute, pe care eşuau naufragiaţi, bărci pierdute, stranii vizitatori şi amintiri. Petrecuse zile întregi cufundat în carte. Defoe îşi situase insula imaginară (toate insulele erau imaginare) aproape de ţinutul unde văzuse el lumina zilei. În Caraibi, aproape de Orinoco şi Tierra

Firme. Tierra Firme era Căpitănia Caracasului. Era oraşul acela, cu vârful său de munte mereu zbârlit, cu un drumeag şerpuit ce cobora printre coline până la mare, cu străzi pierdute şi un firicel de apă tulbure curgând prin mijloc, cu porţi închise şi storuri la ferestre, prin care spionau ochi curioşi. Descoperise atunci că şi el era Robinson. În mijlocul oraşului sau în mijlocul lumii. Singur pe insula lui, învăţând să devină bărbat şi să se descurce. Atât de mult urmărit de ghinion. Într-o aventură permanentă, ce se termina prost de fiecare dată. Singur, în mijlocul furtunii ameninţătoare. Trebuind să facă totul. Să-şi înveţe noul nuftie, locul, sensul şi posibilităţile tărâmului din jur. Veghind la ciudaţii şi puţin probabilii musafiri nepoftiţi. Înainte de toate trebuia să cunoască natura, înainte de toate trebuia să se cunoască pe sine. Lunga sa viaţă de până atunci nu-i folosise la nimic. De-abia acum începea. Oare când să fi fost acel „acum”? în micuţa şcoală din Caracas, sub arcadele din Paris, pe podul de peste Tamisa, în faţa zidurilor Cartagenei[1], pe platoul andin, vânt, vigonii şi poneho-uri, sau pe pluta aceea coborând pe apele fluviului spre[2]

Pacific, scânduri scrâşnitoare, cort de pânză murdar, indieni tăcuţi trăgând la vâsle printre crocodili şi trunchiuri plutitoare. Robinson în aventura fără sfârşit.

---

1 Este vorba despre revolta ce trebuia să izbucnească ia San Blas, în ziua de 3 februarie 1790, pentru a răsturna monarhia lui Carol al IV-lea şi a instaura Republica ; ea fusese pregătită de Juan Bautista Picornell, un învăţător din Mallorca, bun cunoscător al lui Rousseau, pe care îl traducea în limba spaniolă, căruia i se alăturaseră Manuel Cortes Campomanes, Sebastian Andrés şi alţii. Conspiratorii au fost prinşi imediat şi condamnaţi la spîn- zurătoare. In urma intervenţiei ministrului francez M. Pérignon, pedeapsa le-a fost comutată în recluziune perpetuă şi au fost transportaţi peste ocean, în închisoarea Las Bóvedas din Ls Guaira, port venezuelian la Marea Caraibilor.

2 Oraş columbian, port la Marea Antilelor.

Ori poate totul începuse odată cu sosirea deţinuţilor politici în La Guaira? Când îi coborâseră, într-o după-amiază, de pe brigantina posomorâtă ce traversase oceanul îndreptându-se spre acel morman de bolovani cenuşii care alcătuiau închisoarea Las Bóvedas. Pătrundea în mare, ca un promontoriu şfichiuit de valuri. Oamenii din portul solitar începură să privească închisoarea în alt fel. Înăuntru se aflau cei trei bărbaţi care încercaseră să-l detroneze pe rege la Madrid şi să proclame Republica. 1 Nimic nu putea să irite mai tare fibrele fricii şi ale curiozităţii. Francmasoni, gânditori liberi, filosofi, cunoscători pasionaţi ai operelor interzise. Fuseseră în contact cu Parisul din timpul revoluţiei şi văzuseră cu ochii lor libertatea, poporul în stradă, scandaloasa furtună a Convenţiei, tribunalele Salvării Publice şi ghilotina cu fulgerarea ci scurtă şi lovitura seacă izbind capete după capete. După primele zile începură vizitele şi contactele. Protejate de vuietul mării, în umezeala celulelor întunecate, şoaptele se înteţeau. Circulau bileţele. O copie a Declaraţiei drepturilor omului şi cetăţeanului. Se fredonau cântece în surdină. *Qa ira* şi *La Carmagnole*. Aceleaşi melodii care răsunaseră pe străzile din Paris în timp ce cădeau capetele. Schimbaseră cuvintele ca să facă o „Carmañola sud-americană”. „Să danseze cei fără cămăşi şi să răsune cântecul tunului” spunea refrenul. Cuvintele trebuiau să se refere ia lucruri diferite. Lucruri la care francezii nu putuseră să se gândească. Acum îşi dădeau seama, revăzând în memorie mulţimea de negustori, curioşi, cumpărători, slujnice, cerşetori şi femei de stradă, ce se perindau pe sub arcadele de la *Palais Royal*. Toţi erau albi. Aveau toţi aceeaşi culoare. Dar „Carmañola sud-americană” era pentru alţi oameni. „Dulce frăţie, cuprinde în braţele tale pe toţi fiii ţării, indieni, negri, mulatri”. O lume cu pielea şi părul atât de divers

colorate, cu porturi şi obiceiuri atât de variate. Negri, indieni, mulatri, *cuarterones* 1 *quinterones* 2, *saltoatrás* 3, zambostriqueños5, bachacose, toţi cei cu faţă smeada şi apoi, castele. Amestec infinit de rase şi deasupra, albii, Peninsularii, funcţionari şi negustori, şi indigenii albi, proprietari de pământuri, de sclavi şi de ferme, de case cu patru ferestre, membri în consiliul comunal.

Bileţele şi ştiri se strecurau din prezidiu în stradă, în port, împânzeau muntele şi se răspândeau în tot oraşul. Ceea ce nu reuşiseră să facă în noaptea de San Blás la Madrid se putea înfăptui aici. S-a strâns multă lume. Negustori, proprietari de ferme, funcţionari la stat, indigeni, spanioli, canarieni. Până şi militari. Trebuia arestat guvernatorul şi proclamată Republica7. Până în clipa când sergentul s-a dus să-l bărbierească pe canarian şi acesta s-a apucat să vorbească.

Era încă tânăr pe-atunci. Să fi avut vreo 28 de ani. Şi a fost nevoit să-şi schimbe modul de viaţă. Să lase şcoala, să-şi lase nevasta, să-şi lase casa. Şi să plece în lume cu un vapor. Amintirea atâtor întâmplări prin care trecuse îi cuprindea mintea într-un vârtej ameţitor. Ea era La Baltimore, ba la Paris, ba la San Petersburg, ba

1 Născut dia metis şi negresă sau invers.

2 Născut din „cuarterón” şi albă.

3 Cu ascendentă în rasa neagră.

4 Născut din indian şi negresă sau invers.

3 Cu piele-a smeadă, mulatru.

e Negru sau metis cu părul creţ.

1 La imboldul lui Picornell – în timpul recluziunii sale în La Guaira –, Manuel Gual, căpitan în retragere al batalionului „Veteranii din Caracas”, împreună cu José Maria España, locotenent în Justiţie, pregătesc revoluţia din 1797, care urmărea obţinerea independentei Venezuelel şi proclamarea Republicii. Era vorba despre o mişcare cu caracter esenţialmente ideologic, în care

drepturile omului uneau toate naţionalităţile – spanioli şi indigeni –, toate rasele şi clasele sociale.

la Cartagena, ba pe platourile înalte ale cordilierei andine. Veşnic sosind, veşnic plecând. Mereu mai îmbătrânit, mai greoi. Fără ochelari, cu ochelari, cu ochelarii pe frunte. Cu aspectul ireparabil al omului care nu ăparţinea nimănui.

Sau să fi început totul cu copilul acela? Fiu de oameni bogaţi, orfan. Voluntar, violent şi inteligent. îl cunoscuse în casa enormă a bunicului său, señor Palacios. Copilul Bolívar. El era secretarul bunicului şi preceptorul copilului. Avea să fie bogat şi era inteligent. Urma să moştenească un grup de case înstărite în oraş şi plantaţii întinse de cacao, trestie de zahăr şi indigotieri pe numeroase văi şi munţi din apropiere şi de mai departe. Şi o mulţime de sclavi ai familiei care, timp de tot atâtea generaţii ca şi ale sale, se născuseră pe pământurile neamului Bolívar. Ceva îl atrăsese spre copil. Firea lui neîmblânzită, caracterul său dificil, manierele lui agresive şi dispreţuitoare. Nu se înţelegea bine cu fraţii şi cu unchii. Mai ales cu un unchi mai tânăr, care avea pretenţia să-l conducă, între veghea de noapte asupra lui *Emile* şi orele din zi alături de copil se stabili o strânsă legătură. Avea incredibila ocazie de a trăi în realitate aventura lui Emil. De a face ca o fiinţă omenească să se formeze pe sine din pura experienţă şi din contactul cu tot ce este natural. Jocuri, plimbări, conversaţii fără sfârşit şi fără o ordine precisă, discuţii aprinse, certuri. Îl chema tot Simón, la fel ca pe el. Restul zilei şi-l împărţea la şcoală între harababura copiilor şi murmurul monoton al lecturii în cor.

Se încăpăţânase să modifice şcoala. S-o facă altfel, s-o extindă pentru toţi. Pentru albi şi pentru mulatri. Locuitorii din cartier şi consiliul comunal nu vedeau cu ochi buni acele noutăţi. Folosea în predare jocul,

experienţa, discuţia, în loc să-i înşire pe copii într-un rând şi să-i pună să recite din memorie fraze întregi.

Cam pe-atunci i l-au adus şi pe Simón. În casa aceea mare, unde locuiau el şi fratele său, Cayetano, cu neveste, cu copii, cu soacre şi cu micuţii încredinţaţi spre educare. O casă cu curţi pline de copaci şi de larmă în timpul zilei. Un du-te-vino permanent de lume, sarcini împărţite în toate discuţiile şi copii pedepsiţi să stea în picioare, la colţ. Copilul Simón, care refuzase să mai locuiască împreună cu unchiul său, se refugiase în casa surorii lui căsătorite.

Simón sosi pe insula lui Robinson. La vremea aceea încă nu hotărâse să-şi spună Robinson. Se numea Simón Rodríguez sau Simón Carreño. Mai târziu a înţeles că destinul său era acelaşi cu al lui Robinson, omul solitar de pe insula naufragiilor. Începeau cu toţii să sosească pe insulă. Sălbaticul Vineri, consilierii comunali, familia Bolívar, deţinuţii politici din La Guaira, nevasta de la Caracas, fratele lui, Cayetano, cu care niciodată nu se înţelesese. Cayetano era muzicant. Ştiau că era acasă după melodia, de o mie de ori întreruptă şi reluată de strunele viorii, ce răzbătea, ca un miros pătrunzător, din camera sa.

Se adunau pe insulă oameni şi oraşe, continente şi peisaje. Nu naufragiase. Când a traversat Atlanticul pe corabia aceea care trosnea din toate încheieturile, strivită între vânt şi apă, i-a trecut prin minte de mai multe ori că ar fi putut eşua. Dar nu pe o insulă. Insula era el însuşi. Aici soseau cu toţii. Anii şi oamenii. Soseau şi plecau. Nimeni, în afară de el, nu era Robinson. Îşi făcuse totul singur. Din ce găsise la întâmplare, din ce reuşise să salveze de la pieire, cu mâinile lui, cu imaginaţia lui. Singur în cea mai mare parte a timpului.

Pe copilul Simón îl aduseseră cu forţa. Aproape târât de doi poliţai. Însoţit de un consilier comunal, de

cumnatul său şi de unchiul cel tânăr. Cumnatul şi unchiul se priveau cu ură. Roşu de mânie, copilul lovea cu picioarele şi zbiera. „Nici cu un sclav n-ar trebui să vă purtaţi aşa”. Câte-a mai spus în ziua aceea. Intrase vijelia în şcoală. Rodríguez şi nevasta lui îi aşteptau în faţa porţii. Fratele său, Cayetano, se închisese în cameră. Elevii din pensiune îşi arătau capetele speriate la ferestre. Copilul s-a uitat la el, l-a recunoscut şi a început să se liniştească. „O să rămâi aici cu mine. Pentru o vreme”. Au semnat tot felul de hârtii. Consilierul comunal le-a pecetluit cu semnătura lui încâlcită. În cele din urmă au plecat cu toţii şi, treptat, casa lui Rodríguez s-a cuibărit în sine, afundându-se în noapte, ca o insulă.

INSULA FUSESE ŞI CASA PĂRINTELUI CAR reno. Pe o străduţă îngustă, având în faţă zidul mănăstirii Las Mercedes. Toată ziua casa răsuna de dangătul clopotelor. Dormea cu Cayetano într-o cămăruţă. În alta stătea bătrâna. Slujnica, cea care îi trezea dimineaţa, îi punea să se spele la jgheabul din curte, le pregătea mâncarea şi-l servea pe părintele Carreño. O strigau în mai multe feluri. De la caz la caz. Cu diminutive drăgăstoase, ca fă obţină dulciuri şi favoruri. Cu porecle de vrăjitoare şi de fantomă, ca s-o necăjească şi apoi să fugă. Preotul stătea puţin acasă. Intra, mânca şi se ghemuia îmi-un fotoliu să-şi facă siesta, până ce-l trezeau clopotele bisericii.

Uneori îi vorbea. Mai mult lui decât lui Cayetano, fiindcă el era mai tăcut şi mai liniştit. Dimineaţa le clădea lecţii de citire, scriere şi religie. La masa unde mâncau alungind muştele a deprins el scrisul acela fin. corect şi îngrijit, care a fost mândria sa toată viaţa. Un „o” şi un „d rotunjite ca un cerc de dat de-a rostogolul peste cuvinte. Mai era şi lectura din vieţile sfinţilor. Printre puţinele cărţi păstrate de preot într-o ladă din camera sa, găsise un exemplar şters şi zdrenţuit din *Lazariile K* JI citise dintr-o suflare şi-l recitise de mai

multe ori. De-atunci începură să-i umble prin minte două precepte. Pe de-o parte virtuţile propovăduite de catehism, pe de alta şmecheriile acelea ingenioase ale vieţii picareşti. Lázaro şi orbul îi dădeau târcoale adeseori, cu jocurile lor înşelătoare.

Încetul cu încetul şi-a dat seama cine era el şi unde se afla. Prin casele vecine trăiau băieţi de vârsta lui, cu care se juca. În toate acele case existau un tată şi o mamă. Dar nu şi într-a lui. În aceasta nu exista decât un popă, bătrâna slujnică şi alte câteva femei, rude cu popa sau pripăşite pe lângă casă.

Foarte de timpuriu a început să audă cuvântul acela ciudat. Ca un al doilea nume: abandonat. Simón Carreño Rodríguez, abandonat. Carreño era preotul, el era abandonatul. Un prunc lepădat în zori de zi în faţa porţii unei mănăstiri sau a unei case. Înfăşurat în cârpe şi suspine. Părăsit de o umbră ce se depărtează în fugă.

Fiul nimănui. Fiu al pietrei, cum spuneau bătrânii spanioli. Fiul tuturor, semănând cu toate feţele.

Mai târziu, când l-a citit pe Robinson, şi-a dat seama că venirea lui pe lume se asemăna cu naufragiul englezului. Lansat, abandonat, azvârlit pe pământ necunoscut. Un vapor eşuând pe stâncile unei coaste, sau o femeie părăsindu-şi copilul, noaptea, în faţa unei uşi închise. Asta însemna că se putea numi oricum. Cu orice nume din oraş. Mama lui putea fi oricare dintre acele femei îmbrăcate în negru ce umpleau bisericile la slujbă. O femeie de rang nobil. Suficient de nobil ca să nu îndrăznească să păstreze un fiu natural. Oamenii simpli, din colibe şi corturi, nu-şi abandonau copiii. Şi-i păstrau chiar dacă erau alungaţi din familie.

Rolul de tată îl îndeplinea părintele Carreño. Uneori îi trecea prin minte că, poate, chiar îi era tată bun. Şi că, după aceea, de comun acord cu mama care se ascundea, îl culesese din drum.

A spus-o chiar în câteva ocazii. În felul acela al său, crud şi tăios, de a-şi râde de propria persoană. De înfăţişarea sa, de chipul său, de necazurile sale.

Un naufragiu îl adusese pe insulă. Fără niciun supravieţuitor dintre cei care se ocupaseră de el mai înainte. I-a trebuit mult timp până să înţeleagă acea situaţie. Numele său nu însemna nimic, era un simplu joc al întâmplării. La fel de bine cum îi spuseseră Carreño sau Rodriquez, i-ar fi putut spune în orice alt fel. Torentul secret al sângelui său n-avea nimic de-a face cu numele acela. Nu acele silabe palpitau în venele tâmplelor sale.

Pe de altă parte, situaţia lui specială îi dădea o senzaţie de spaţiu nelimitat. El nu aparţinea unei singure familii, unei singure case. Tot oraşul era casa lui. Toată lumea putea fi rudă cu el. La fel de bine cum se trezise în casa părintelui Carreño, s-ar fi putut afla în oricare alta. Toate erau la fel pentru el. Toate ar fi putut fi casa lui. Oricare copil din oraş putea fi fratele său. Când era întrebat cum se numea, câteodată întârzia cu răspunsul. Pentru că i se părea că ar fi putut spune orice nume în locul aceluia pe care îl pronunţa din obişnuinţă. Nu-i pute: –, spune nimeni: „Semeni cu tatăl tău sau cu bunicul”. Nimeni nu putea şti cu cine semăna. El însuşi se pierdea căutând, uneori, în vagi asemănări cu alte persoane, imaginare posibilităţi de înrudire.

Cei care ar fi putut fi mai apropiaţi de el îi erau, în realitate, străini. Ceilalţi copii ce figurau, asemenea lui. pe lista şcolii, ca abandonaţi. Fii ai tuturor şi ai nimănui, cu un nume de căpătat, plutind răzleţi printre celelalte nume, firi şi figuri.

Cine oare se arăta în chipul acela ciudat pe care el îi observa în oglindă în rarele ocazii când se oprea să se privească? Figura unui om necunoscut, ce nu voise să fie tatăl său, care-l zămislise în mod clandestin, cu o femeie

necunoscută. Fără biserică, fără botez, fără naşi, fără binecuvântare. Nouă luni ţinut la strâmtoare într-un pântec ascuns, într-o casă ameninţată de ruşinea unei fiice, a unei surori, a unei văduve ce urma să aibă un copil pe care nu-l putea păstra. Trebuia să fi fost vorba de una din acele case mari, cu vestibul spaţios, coridoare largi şi dormitoare adânci. Vreuna dintre casele acelea din centrul oraşului, prin faţa căreia va fi trecut de înalţe ori, unde poate va fi şi intrat vreodată, fără să poată afla dacă mama aceea necunoscută, ascunsă în camera cea mai întunecată, îl concepuse aóolo. Până în ziua când îl adusese pe lume. Cu femeile din casă şi móaşa adusă din altă parte. Printr-unul din acele coridoare cu pardoseală de mozaic l-au scos în taină, înfăşurat într-o legătură de cârpe, l-au purtat prin oraşul stăpânit de fantome şi de singurătăţile nopţii, ca să-l depună în cele din urmă pe pragul unei alte case. Portal ferecat, în care au bătut cu putere înainte de a fugi să se piardă în întuneric. Cu un bilet prins în ace: „Se numeşte Simón Narciso de Jesús, născut la 28 octombrie. N-a fost botezat”. Cei din casă s-au trezit, au auzit plânsetul, au deschis poarta şi l-au luat înăuntru. Preotul Carreño îi povestise treptat, câte puţin; întrebări fără răspuns. Tăceri. Astfel ajunsese acolo. Apoi preotul îl acceptase în casa lui. Fiul nimănui, fiul pietrei, găsit pe stradă, darul nopţii şi al fricii.

Mai târziu, când a citit povestea lui Robinson Crusoe, şi-a dat seama că şi el, în felul său, fusese un naufragiat azvârlit de furtună pe o insulă. O insulă mare şi necunoscută. Lui Robinson i-a trebuit mult timp ca să descopere insula. Ani şi ani, fără să ajungă niciodată s-o cunoască bine, să-i cutreiere toţi munţii şi toate văile, şirul apelor şi pădurile, ţărmurile şi curenţii marini.

Ce salvase el de la naufragiu? Lucrurile pe care nefericitul marinar le recuperase de pe corabie îi permiseseră să se stabilească pe insulă şi să

supravieţuiască. Instrumente, bucăţi de lemn, de fier, seminţe. Până şi rom. Ceea ce se salvase din naufragiul său exista în modesta casă a părintelui Carreño. Lucruri care-i duraseră şi-l condiţionaseră cel mai mult. Felul de-a vorbi, obiceiurile, neglijenţa fără leac la îmbrăcăminte, încălţările acelea enorme care parcă-l ţineau în loc. Ale lui nu erau decât chipul, trupul uscat şi mâinile mari de olar. Atâta; i rămăsese de la părinţii săi necunoscuţi.

Un chip fără nicio vârstă. În tinereţe i se părea că-i fusese aşezat pe umeri un cap de bătrân. Întotdeauna păruse mai în vârstă decât era în realitate. Sau poate fusese mereu privit ca un om ciudat, care nu aparţinea sau nu putea face parte pe de-a-ntregul din jocul celorlalţi. Fusese un alt fel de copil, puţin retras, un alt fel de bărbat, singuratec, crescut fără mamă, care tăcea atunci când alţii râdeau sau se pierdea printre gândurile sale când ceilalţi vorbeau sau nu ştia să râdă la glumele străine sau trântea brusc o grosolănie neaşteptată, o remarcă sarcastică, o frază jignitoare. O lipsă înnăscută de proporţii şi echilibru. Pe măsură ce insula se mărea, ciudăţenia sa sporea. Prima lui lume a fost cea cunoscută în casa părintelui Carreño, cu bătrânele de-acolo şi cu fratele lui, Cayetano. Cu patru ani mai mic. Şi poate nici nu era fratele lui. Părăsit, ca şi el, trebuia să fi fost conceput de un alt bărbat şi o altă femeie din oraşul necunoscut. Dar destinul îi făcuse să aibă aceeaşi casă şi acelaşi nume. O întâmplare, casa, o întâmplare, data. El apăruse în noaptea lui 28 spre 29 octombrie. Între zilele de sfântul Simón şi sfântul Narciso. Celălalt apăruse în ziua sfântului Cayetano. La loteria celestă a sfinţilor, destinul său căzuse la acea încrucişare de nume.

Când, în timpul peregrinărilor sale, se oprea la vreun bâlci să privească roata norocului învârtită de şarlatani, se gândea că era asemeni vieţii lui. O întâmplare fusese totul: găsirea lui, numele, casa. Ar fi

putut fi şi altfel. Să fie găsit în altă noapte, să i se pună alt nume, să fie dus la altă casă. Şi probabil viaţa lui ar fi fost alta.

Lumea i se lărgise în unde concentrice. De la casa preotului, de pe străduţa Las Mercedes, înconjurată de strigătele vânzătorilor ambulanţi şi de jocurile copiilor, se extinsese spre oraş. Până la a patra stradă, care-l despărţea de Piaţa Mare, până la a opta sau a zecea, care ajungea la câmpul de lângă râu sau până la străduţele scurte şi întortocheate ce se căţărau şi se pierdeau spre vârful înalt al muntelui, în căutarea drumului ce ducea spre mare.

Pe lista de la şcoală, alături de nume se afla acel nelipsit calificativ: abandonat. Lăsat lângă o uşă, părăsit, găsit. Cunoscuse oraşul mai mult din conversaţiile purtate în casa preotului decât din colidantul străzilor lui desfundate. Se vorbea despre vecini şi despre persoane necunoscute. Despre unii care erau albi şi despre alţii care nu erau. Despre cei cu sânge de negru sau de indian. *Cuarterones*, *guinterones*, *zambaigos*. Despre cei ce erau şi cei ce nu erau buni creştini. Despre cei proveniţi din convertiţi, despre cei ce se trăgeau din musulmani sau din evrei, despre cei ce nu respectau preceptele preasfintei biserici. Spoveditul şi împărtăşitul erau obligatorii cel puţin o dată pe an. În ajunul Paştilor, un călugăr umbla din casă în casă, să verifice câţi dintre locuitori îşi îndepliniseră datoria. Trebuia prezentat un bileţel, semnat de un preot, în care să stea scris „S-a spovedit1 sau „A primit sfânta împărtăşanie”. Cei care nu-l puteau arăta se aflau într-o situaţie foarte dificilă. Priviri învinuitoare, bănuieli de necredinţă. „Casă de eretici”. Pe un zid al catedralei se afla un plan al oraşului, cu toate străzile şi toate acoperişurile, cu turnurile lui albe şi cu un cer cu nori înspumaţi susţinând-o pe Sfânta Fecioară înconjurată de îngeri.

Deasupra capului veghea cerul, iar peste străzile lui, preceptele. Şi peste noapte, fantomele. Apariţiile, diavolii, sufletele chinuite. O întreagă lume supranaturală într-o activitate neîntreruptă. Biletul semnat trebuia neapărat să existe. Doar un necunoscut s-ar fi putut ascunde. Dacă cineva se închidea în spatele uşii, vecinii ar fi ştiut-o şi ar fi comentat-o imediat. S-au ascuns. N-au deschis. Casă de eretici şi de proşti creştini. Sau se putea obţine de la vreuna din acele bă frâne cu broboadă, ce colindau din biserică în biserică, din confesional în confesional, repetând acelaşi şir de păcate răsuflate, spre a primi de fiecare dată un nou bileţel cu „S-a spovedit”. Fiecare bilet se putea vinde pe un peso de argint. Acelui Don sau acelei Doña leneşi ori neglijenţi, care lăsau lucrurile pentru ultima oră. El asistase la du-tevino-ul bătrânelor înfăşurate în şaluri şi al slujnicelor de casă mare ce cumpărau în tinda bisericilor, pe înserate, bilete de spovedanie.

Uneori mergea să se spovedească la biserica vecină, Las Mercedes. Alteori o făcea chiar acasă, cu părintele Carreño. „Trebuie să te spovedeşti. Vino şi îngenunchează aici”. Se aşeza în genunchi pe podeaua scâlciată, înclina capul în piept şi începea să-şi turuie păcatele. La început erau mici năzdrăvănii pe care preotul le asculta neatent şi fără interes, dar mai târziu apărură acele greşeli ascunse pe care duhovnicul i le extrăgea cu întrebări insistente. „Te-ai pipăit cu mâinile”. Îşi amintea de visele din zori de zi, în pat. De discuţiile cu băieţii de vârsta lui, de privirile aruncate spre gleznele femeilor îngenuncheate, spre câinii ce se împerecheau pe stradă. În spatele uşilor închise se întâmplau multe lucruri. Şi în spatele storurilor dese, ascunzând ochi ce iscodeau prin fereastră. Se întâmplau multe, noaptea. Uneori, căţărat în copacul de guayavă din grădină, o vedea în curtea vecină pe fata pictorului

Juan Pedro López sărutându-se şi îmbrăţişându-se pe furiş cu logodnicul, Bartolomé Bello, tânărul care cânta la flaut în capela catedralei, într-o zi, tot aplecându-se să vadă în curtea vecină, s-a rupt craca sub el. S-a produs zgomot, logodnicii au sărit speriaţi, iar el s-a izbit de pământ, zburătăcind găinile.

Au aflat-o bătrânele, a aflat şi preotul Carreño. „Ce făceai acolo?” „Culegeam guayave”. „La ce te uitai?” Cu vorbe întretăiate, scoase cu forţa, reconstrui ceva din ceea ce văzuse. O învălmăşeală de fuste, de glezne dezvelite, de mâini pierdute printre haine, de feţe înroşite şi gâfâitoare. I s-a dat o penitenţă mai lungă şi mai grea decât în alte zile.

„Simón Narciso, trebuie să te fereşti de slăbiciunile cărnii”. Sutana preotului mirosea a sudoare stătută. Îşi tot pipăise timp de câteva zile braţele şi picioarele. În căutarea acelei slăbiciuni ascunse şi periculoase.

N-a ştiut niciodată cum să le vorbească femeilor. Nu reuşea să-şi ascundă un fel de bruscheţe definitivă. Alţii puteau întotdeauna să se înţeleagă cu ele, să le cadă bine, el însă nu. Încă de pe vremea adolescenţei. O figură aspră şi străină de cei din jur, un orgoliu mereu jignit, teama de neînvins că va fi dispreţuit sau respins. Nu s-a schimbat niciodată în privinţa aceasta. Acum îşi dădea bine seama. Căsătoria cu Maria Ronco. El avea douăzeci şi doi de ani şi era deja învăţător. Cu faţă de bătrân, cum îl vedeau copiii. Întotdeauna le-a părut. bătrân celorlalţi. Elevilor, colegilor, femeilor. Nu ştia să vorbească cu femeile. Se încurca în discuţii pasionate cu colegii şi uita de ele. Prea supusei şi umilei Maria Ronco îi poruncea mereu să tacă. „Nu ţi-a cerut nimeni părerea”. Maria tăcea şi-şi vedea de treburile ei. În timp ce el se agita strigând printre puştani, ca să facă ordine în harababura din recreaţie sau să-i supravegheze în timpul mesei, Maria făcea paturile, mătura coridoarele sau o controla

pe slujnică, la bucătărie. Pentru Robinson nu existaseră femei. Toţi anii aceia lungi, pe insulă, trecuseră fără prezenţa nici unei femei. Robinson trăia în el însuşi şi în natură. În cazul lui *Emile* a fost altfel. Existase Sofia. Sentimentul înmugurit în două fiinţe rafinate.

Acum putea observa că, într-un anume fel, şi el fusese ca Robinson. Femeile nu jucaseră niciun rol în viaţa lui. Doar pentru grija casei, pentru treburile gospodăreşti, pentru scurta şi trecătoarea chemare a naturii. Într-un loc ceva mai ferit, la întuneric. Parcă fusese vorba de aceeaşi femeie, ce-şi schimbase treptat chipul şi aspectul. Maria la Caracas, slujnicele de prin hanuri la Filadelfia, câteva franţuzoaice. Nu fuseseră niciodată mai mult decât nişte şterse însoţitoare. Chiar şi Manuela Gomez, de-abia întrezărită prin fumul bucătăriei, prin ceaţa câmpiilor pustii, prin băcănii şi cătune, printre „oamenii cu poncho de la tejghea”, cum se întâmplase în cele din urmă.

Pe părintele Carreño îl auzise povestind istoriile secrete ale micului oraş. Violuri, siluiri, bordeluri, incesturi. Femei însărcinate cu alt bărbat, naşteri din alt sânge, secrete de alcov. Numea persoane dintre cele mai cunoscute. Povestea incredibila aventură a unui bărbat bogat ce-şi corupsese în secret tânăra cumnată. Făcuse trei copii cu ea. Episcopul poruncise să fie daţi în vileag. Cu mare scandal, pe străzile înţesate de priviri curioase şi speriate, bărbatul şi femeia fură conduşi la închisoare. Din închisoare au fugit. Episcopul a arestat-o pe o soră de-a evadatului şi a plimbat-o, goală, de coada unui măgar, prin tot oraşul. N-a fost om să n-o vadă. Toate porţile închise, toate camerele întunecate, toate rudele, toţi cunoscuţii, toate slujnicele şi sclavele tinere au devenit suspecţi. Oraşul ardea în desfrâu ascuns.

Era ca jarul acoperit de cenuşă, ce se păstrase viu în străfundul hardughiilor adormite şi, la cea mai mică

atingere, frigea. El nu văzuse scandaloasa paradă, dar şi-o imaginase de multe ori. Pe fiecare femeie frumoasă şi gătită întâlnită pe stradă, şi-o imagina mergând goală în urma unui catâr. Primele aventuri au fost cu slujnice mai în vârstă sau cu fetişcane pe jumătate sălbatice de pe coasta muntelui. În jocuri violente, cu înşfăcări şi căzături, prin ascunzişuri strâmte de munte sau de pod. Dar el n-a fost niciodată favoritul. Întotdeauna exista altul, mai arătos, mai simpatic. La fel i se întâmplase toată viaţa. În cele din urmă rămânea lângă câte-o femeie resemnată, nu lângă cea pe care şi-ar fi dorit-o. Aşa a fost cu Maria. Destul de urâtă, cam neîndemânatică. foarte ignorantă. O cunoscuse pe când ieşea din adolescenţă. Locuia în apropierea şcolii şi trecea pe la ea adesea, pentru scurtă durată, cu capul vâjâindu-i de larma copiilor.

Era perioada în care furtuna începea să se abată asupra lumii celei îndepărtate. Perioada în care, în secret şi pe şoptite, se strecurau incredibile ştiri din Franţa. Pe-atunci Franţa nu era pentru el decât un nume gol. O ţară desenată în culori pe hartă. Aproape de Spania, la celălalt ţărm îndepărtat al oceanului. Avea douăzeci de ani când începuseră să sosească veştile. O revoltă în oraşul acela imens, în acel Babilon modern care era Parisul, le venise de hac celor mai solide şi venerabile instituţii. Cuceriseră fortificaţii, se întruniseră într-o adunare. Proclamaseră libertatea şi egalitatea între toţi oamenii.

Pe-atunci a început să caute cărţi, broşuri şi conversaţii clandestine. Cu oameni care veneau din Antile sau se întorceau din acea ţară incredibilă ce răsărise în coloniile engleze din Nord. Se numea Statele Unite, nu avea rege, toţi erau egali şi liberi şi toate se hotărau prin discuţii, reuniuni şi legi. Eliminaseră rangurile, privilegiile şi titlurile de nobleţe. Cultele erau

libere. Teribilul şi uluitorul eveniment avusese loc cu puţin timp înainte de căsătoria lui cu Maria Ronco. Fusese tăiat capul regelui Franţei. Ludovic al XVI-lea, unsul lui Dumnezeu, văr cu Carlos al IV-lea, reprezentantul legitimităţii Bourbonilor fusese decapitat. Capul cel binecuvântal căzuse într-un coş şi printre scândurile estradei cursese sânge sfânt. îl despuiaseră de titlu, de nume, de onoruri, de putere. În clipa în care îi fusese retezat capul, nu mai era decât Louis Capet. Un om ca toţi ceilalţi. Mai puţin decât ceilalţi. Locuitorii Parisului lansaseră un imens strigăt de uimire ce răsunase în lumea întreagă. În cele mai slabe murmurări pe care vântul le purta de-a lungul văii Caracasului, se putea distinge ceva din acel ecou.

A fost vremea lecturilor ascunse. Când îşi petrecea noaptea în camera sa, aplecat asupra lui *Emile*. I se putea restitui omului bunătatea naturală, acesta putea deveni din nou blând şi drept, putea fi curăţat de toate înşelătoriile, erorile şi prejudecăţile vârâte în mintea lui prin educaţia tradiţională. Dacă toţi oamenii ar putea fi crescuţi precum Emile, o nouă omenire ar pune stăpânire asupra pământului, spre a instaura justiţia şi binele. În Valea Caracasului ar ajunge valul de nestăvilit al înnoirilor. De pe porţile noilor şcoli ar ieşi oameni noi. fără greşeli şi superstiţii. Nu li s-ar mai servi tot acel talmeşbalmeş de convenţii false şi de obiceiuri încâlcite, de vanităţi şi minciuni cu care erau deformaţi acasă şi la şcoală. Ar recupera virtutea şi libertatea originară pe care societatea le desfigurase şi distrusese.

Totul avea să fie nou şi diferit. Toţi aveau să ştie să fie buni şi utili, să înveţe de la natură, de la viaţă, din muncă, din practica binelui. Mii de Emili, un milion de Emili, lumea cea coruptă salvată de un om nou.

Atunci a scris acel memoriu către Consiliul Comunal, în care îndrăznea să propună, pentru prima

oară. O nouă formă de şcoală.

Fusese numit învăţător la şcoala primară. Îi încredinţaseră, fără să-şi dea seama, marele instrument de transformare. După ce se gândise mult, scrisese ciorne, rupsese însemnări, cu scrisul său curat şi ordonat terminase de copiat manuscrisul. „Starea actuală a şcolii demonstrată în şase observaţii”. Şase obiecţii în care se reflecta lot zbuciumul reflecţiilor sale şi toată speranţa lui. Folosea cuvinte ce prinseseră contur în mintea sa în multele nopţi nedormite. Şcoala nu putea avea alte obiective decât „să prepare sufletul copiilor pentru a primi cele mai bune impresii şi a deveni capabili de orice întreprinderi”. Nu frizeria unui rade-bărbi cu copii zbierând în cor lecţia la citire, peste capetele zbârlite ale clienţilor, ci misiunea transformatoare a unui Prometeu. Şcoala nu era luată în seamă. Învăţătorii erau învechiţi şi inutili. Trebuia să fie în pas cu progresele ştiinţei. Fiii meşteşugărilor trebuiau învăţaţi să devină mai buni meşteşugari, la fel fiii agricultorilor. Trebuiau educaţi fiii mulatrilor şi ai negrilor. Îndrăznise să scrie: „Eu nu cred că sunt mai puţin vrednici de ea decât fiii albilor”. Câte feţe de consilieri avea să şifoneze fraza aceea. Atâtea idei ce se îndepărtau de tot ce se acceptase şi practicase până atunci. Nu exista o misiune mai delicată şi mai de preţ decât a învăţătorului. Cu care alta se putea cdmpara? „Grijă şi delicateţea cu care trebuie transmise omului primele idei despre un lucru nu pot fi nicăieri mai mari”.

Trece apoi la trasarea tabloului complet al proiectului său. De parcă destinul i-ar fi pus în mâini formarea unui popor întreg. Nu ţine cont de piedici, de rezistenţe, de obstacolele de netrecut pe care tradiţia le va ridica în calea proiectului său. Pare să-l intereseze prea puţin. Ei spune adevărul său şi îl spune complet. Nu pe jumătate. Nu ca să obţină doar un meschin început.

Trasează un plan întreg, fără a fi preocupat de altceva decât de convingerile sale.

Prevede şi descrie în detaliu totul. Numărul localurilor, funcţionarea, atribuţiile şi numărul învăţătorilor, admiterea şi îndatoririle discipolilor, cheltuieli, plăţi, mobile, orare, acţiuni publice, zile libere, distracţii, premii.

A fost prima dată când a pus pe hârtie toate acestea. O va face de-acum încolo timp de ani în şir. O va face în toate locurilepe unde îl va purta destinul. La Caracas, în oraşele din Europa, în Anzi, pe coasta Pacificului, înconjurat de oameni diferiţi. Repetând şi insistând asupra acelor idei care cu siguranţă aveau să salveze lumea. A început o nouă epocă. Totul se va schimba în bine sau în rău, dar oamenii nu-şi dau seama, închistaţi cum sunt în imemorialele lor obiceiuri şi privilegiile lor învechite. El în schimb o simte şi o ştie. Şi o va spune, o spune aici şi acolo, ieri şi azi. Se schimbă vremurile şi oamenii, dar educaţia nu poate lua sfârşit. A început o epocă nouă şi trebuie pregătiţi oameni noi.

Îi era GREU SA CITEASCĂ LA LUMINA LUM – inării. Trebuia să-şi ascută privirea pe pagina ce se umplea de umbre. O lectură întreruptă în fiecare clipă de nevoia consultării dicţionarului. Erau şi cuvinte pe care le putea ghici, dar uneori se înşela. Lua dicţionarul, îl răsfoia nervos şi se apuca din nou să citească: „Le *clinquant de la parare est incommode a miile egards** Aflase ce înseargnă *parure*: podoabă, găteală. Văzuse dantelele, broderiile doamnelor de rang mare, cu ocazia sărbătorilor rejjgioase. Cu alaiul lor de sclave negre purtând covoraşul şi scăunelul de rugăciuni. „Clinquant” îi suna a zgomot metalic, a potcoavă pe piatră. Frumoşii cai de lux pe pavajul din Piaţa Mare. Un sunet ca de clopoţel sau de tamtftirină. Trebuia să caute în dicţionar. Era vorba de ceva strălucitor, cu reflexe, aurit şi sclipitor,

ornamentul unul chipiu. Înainta extraordinar de greu şi se rătăcea pe căiile întortocheate ale înţelegerii. De ce-o fi scris aşa’ de încâkit genovezul? Ar fi putut-o face într-un mod mai simplu şi mai direct. Cu fraze scurte, cu afirmaţii, cu siâmple enumerări. Când se va aşterne el să-şi scrie propriile opere, aşa o va face. „Pentru a menţine între oameni întreaga libertate posibilă”, până aici era clar. „Eu aş vrea să fiu *mas* astfel…” Ce mai era şi asta „să fii pus”, ca un obiect pe un bufet? Fiecare cuvânt de care se lovea în traducere II trimitea spre alte raţionamente. „A fi pus”, toţi erau puşi undeva, într-un anume loc, într-o anume formă. Puşi de către cine? *Emile* o explica. De către societatea pe care alţii o creaseră. O creaseră împotriva oricărei raţiuni, în SCO – pul artificiului, al convenţionalului, a tot ceea ce era „clinquant”. Revenea la lectură. Cu greu parcurgea un paragraf întreg. „Fără afectare, fără schimbări în propria-mi persoană, eu aş fi poporul din *la Guinguette*”. Aici se afla cuvântul acela: „popor”. Avea acum un sens nou. Nu mai însemna „oameni simpli”. În Franţa răsculată şi în noile State Unite i se atribuia alt sens. „Poporul suveran”, „noi, reprezentanţii poporului”. Nu regele, nu nobilimea, ci „poporul suveran”. Nu bieţii oameni umili ce umblau pe străzile acelui Caracas timid, nu domnii din consiliul comunal, nu guvernatorul, ci adevărata nobleţe a oamenilor liberi în ansamblu. Dar Rousseau vorbea de „poporul din la Guinguette”. I-a fost greu să înţeleagă. Dicţionarul spunea că era „un cabaret popular”. În Caracas nu existau decât cârciumi şi hanuri pentru căruţaşi. Cu o lampă ce scotea fum şi, la ocazii, câte o melodie ciuntită, îngânată la chitară şi harpă. Şi o voce fonfăită care cânta. Nu era o *Guinguette*, era o crâşmă. Şi-a amintit de toate acestea când a văzut „guinguctte”-le din Paris, pe străduţe retrase sau pe malurile râului. Cu muzică de acordeon şi dansatori, toţi

de aceeaşi culoare.

Era epoca în care trecuse de la luminarea pâlpâitoare la lumina ce inunda străzile şi pieţele din felinare strălucitoare. De la douăzeci de străzi din Caracas, la imensitatea Parisului. De la coloanele pe sub care vindeau e ţiva bieţi negustoraşi în Piaţa Mare, la arcadele înţesate de lumini, vitrine şi lume de la Palais Royal. De la franceza ghicită cu dicţionarul, la cealaltă pe care ajunsese s-o turuie cu dezinvoltură.

Era ca şi cum, printr-o vrăjitorie, reuşise să convoace în jurul lui, în singurătatea insulei sale, întreaga lume, cu scenele ei fabuloase. Doamnele acelea ce se plimbau pe sub arcade, cu mantiile lor lungi şi albe, în stil grecesc, cu sânii pe jumătate dezgoliţi şi pălării înflorate, parfumate, machiate, atât de artificiale şi de frumoase, erau „Minunatele”; domnii cu redingote colorate şi bicorn eu panaş, sau cu pălării cu calota înaltă şi rotundă erau „Incredibilii”. Fiecare uşă dădea spre un restaurant de lux, spre un magazin cu obiecte scumpe, spre o casă de joc, spre locuinţa vreunei curtezane. Vorbeau despre ludovici şi lire.

Toate se schimbau, dar el continua să rămână acelaşi, îmbrăcat anapoda, cu o redingotă roasă şi cenuşie şi cu eternii săi pantofi ce răsunau atât de lugubru pe caldarâm.

Totul se schimba. Bolívar nu mai era copilul rebel şi impulsiv pe care îl cunoscuse în casa bunicului Palacios, care se simţise ca un deportat în casa lui, care fusese obiectul mai multor certuri în familie şi intervenţii ale consiliului comunal. Acum era un tânăr prezentabil, îmbrăcat luxos, cu lanţuri de aur şi haine de mătase, ce se lansa în partide de joc îndrăzneţe şi dădea de băut cu mărinimie unui întreg alai de prieteni, de pierde-vară şi de cocote. Acesta era cel de al doilea Bolívar pe care-l cunoscuse, sau al treilea. Al doilea fusese cel din 1802,

ce trecuse rapid prin Franţa, înainte de a pleca în Spania, să se căsătorească. Acesta era cel de al treilea. Înconjurat de o ceată întreagă de latinoamericani zgomotoşi şi mereu în căutare de plăceri. Fernando Toro, care îl însoţise de la Madrid, ecuadorianul Montúfar, originar din Quito. La acea vreme Rodríguez nu cunoştea oraşul acela. Acum însă, la cea de a patra sau a şasea rememorare a anilor, surâdea ştirb. Nimic nu cunoscuse atât de bine ca Ecuadorul. Dar atunci era vremea certurilor cu tinerii săi comeseni, pe care nu înceta să-i patroneze cu aere de profesor ofensat.

Şi oraşele se schimbaseră. În final – când avea să fie finalul? –, ajunsese să le simtă strângându-se sau lărgindu-se în jurul său. Al acelei armături de casă greoaie şi al acelor ochi mereu tulburaţi şi obosiţi. Din micul Caracas, pe care nu avea să-l mai revadă niciodată, plecase în Jamaica. Kingston era ca un sat, doar că avea case de lemn vopsite în alb şi englezi pomposi cu tricorn şi cu negri pe jumătate goi. Acolo începuse să înveţe engleza. A urmat apoi Baltimore. Sosise pe un vas cu pânze ce mirosea a melasă şi a rom. Pentru prima oară pătrundea într-un oraş liber. Aici îşi perfecţiona engleza şi fu angajat ca ucenic într-o tipografie. Din munca de zeţuire avea să deprindă, silabisind literă cu literă, o ortografie corectă, a limbii, o imagine mai frumoasă a formei literelor. Şi avea să constate prezenţa permanentă şi mută a libertăţii şi a egalităţii. Nu existau „domniile lor”, nu existau nobili. Gazetele vorbeau cu îndrăzneală despre guvern. Asistase cu uimire la întruniri publice unde oratorii, căţăraţi pe câte o masă, comentau cu pasiune proiectele de reformă, fără să fie opriţi de vreun jandarm, fără ca nimeni să se scandalizeze. Toţi ascultau, aplaudau sau huiduiau şi apoi se împrăştiau discutând în grupuri mici. Ceea ce făurise cu imaginaţia sa la luminarea sfâşietoare, în nopţile din Caracas, vedea în

sfârşit, în realitate. Se putea trăi astfel. Fără rege, fără teamă, fără stăpâni.

I se deprindea auzul cu engleza şi i se întărea încrederea în libertate. Acum nu mai era vorba să viseze la ceea ce exista doar în cărţi. Să discute în taină cu simpatizanţii noilor idei. Să afle din şuşoteli şi confidenţe periculoase ce pregăteau deţinuţii politici din La Guaira în vederea proclamării unei Republici a Venezuelei. Egalitate între caste, negri, albi, indieni şi metişi, egali cu toţii. Libertate pentru toţi. Abolirea privilegiilor. Acum ştia că aceasta era posibil şi că se putea trăi o viaţă normală şi liniştită, chiar dacă se produceau atâtea schimbări senzaţionale. Locuitorii din Baltimore, lucrătorii de la atelier, clienţii de la han, comesenii din piaţa centrală ce trăiau zi de zi acest vis filosofai.

A urmat apoi Bayonna. Aproape de graniţa cu Spania. Acolo a început cu franceza. Apoi a fost Parisul. Trei zile cu diligenţa, hurducăiţ pe drumurile desfundate, pline de gropi, până ce intrase, într-o după-amiază, în oraşul acela incredibil de mare. Douăzeci de Baltimoruri, patruzeci de Bayonne, o sută de Caracasuri. Străzi şi iar străzi, pline de lume şi de trăsuri, interminabile şiruri de case înalte, palate, portaluri, pieţe, copaci, grădini şi o atmosferă de sărbătoare permanentă. Şi scandaloasa deviză înscrisă pe faţadele clădirilor publice: „Libertate, Egalitate.

Fraternitate”. Cuvinte ce în altă parte nu se puteau rosti nici măcar în şoaptă. Pe frontispiciul bisericilor închise, incredibila frază: „Bun naţional. Proprietate naţională de vânzare”. Oricine putea să-şi cumpere o biserică. Pentru ce? Ca să întemeieze o şcoală, de exemplu. Lângă el, în diligenţă, călătorise un preot mexican agitat şi plin de idei. Servand-o, îi spunea el. Fratele Servand-o Teresa de Mier.

„Creştinismul n-a fost adus de spanioli în America”.

Despre astfel de lucruri îi vorbea Servand-o la Bayonna, când îşi terminau orele de curs la şcoala unde predau spaniola. Când nu vorbeau despre problema bisericii şi a revoluţiei, vorbeau despre preoţii ce rupseseră legământul faţă de Roma şi acum, de când se instaurase Concordatul, nu ştiau prea bine ce să facă. Servand-o ţinea slujbe clandestine. În curţile interioare ale unor case vechi, pentru emigranţi spanioli şi pentru doamne franceze. În timp ce citea misa în latină, chipul i se transfigura. Când nu discutau despre relaţiile dintre biserică şi stat în republică, Servand-o aborda tema sa preferată. O temă care-l costase cearta cu Inchiziţia şi fuga din Mexic.

Era imposibil ca providenţa să fi admis ca timp de cincisprezece secole după moartea lui Cristos un sfert de omenire să fie lipsită de Evanghelie. Spaniolii au găsit impresionante mărturii şi urme ale creştinismului în rituri, cuvinte, chiar şi cruci. Erau dovezi că existase e credinţă anterioară sosirii misionarilor. Fusese, desigur, vreunul dintre apostoli. Servand-o afirma: „Nu sunt baliverne de-ale mele, este convingerea întărită de probe a celor mai mulţi eruditi cercetători”. Cita numele tuturor acelora care semnalaseră, începând de la cucerirea spaniolă, ciudate coincidenţe. Cuvântul Tomé exista în limba náhuatl. Apostolul Toma venise în America, îndeplinind mandatul Domnului, spre a propovădui credinţa. Indienii îl recunoscuseră drept un trimis supranatural şi-l botezaseră Quetzalcoatl, Şarpele cu Pene. Făcuseră cunoştinţă atunci cu Crucea, cu Salvatorul şi cu Sfânta Fecioară. Fecioarei îi spuseseră Tonantzin şi-i închinaseră un sanctuar în Tepeyac. „Ce nu era posibil p[3] acele tărâmuri uluitoare Imaginaţia şi realitatea se amestecau. Cine cunoştea realitatea? Totul putea fi miracol”. Nu îndrăznise să i-o spună

3 Hernán Cortés, conquistadorul Mexicului (1485).

mizerabilului acela de preot. Evanghelia fusese predicat} în America id acelaşi timp ca şi pe restul continentelor. Din Secolul I al erei creştine, de câtrţi Sfântul Toma-Quetzalcoatl. „Asta am spus chiar de la altarul sfintei Guadalupe, în predica ce mi-a adus condamnarea inchizitorilor şi expulzarea din patrie”.

Robinson îl asculta fascinat. Piramidele severe, colonadele templelor din piatră, împodobite cu gravuri în mijlocul selvei umede, înfăţişau imaginea şarpelui cu pene: în partea de jos a coloanei capul semeţ iar sus, spre vârf, corpul, ce pentru Servand-o era simbolul sfântului apostol Toma. Spusese toate acestea în predica sa în urmă cu şase ani. Motiv pentru care era acum renegat şi urmărit. Dar mai spusese şi altele. Fecioara din Guadalupe era venerata mamă indigenă Tonantzin. Sfântul Toma le-o anunţase aztecilor. Ceea ce Juan Diego i-a dus episcopului din Mexic nu era un chip de sfânt pictat pe mantia sa, ci însuşi acela de pe haina cu care venise îmbrăcat apostolul. Pe margine erau hieroglife siriene şi aztece. „Noi, latinoamericanii, n-am fost uitaţi de Dumnezeu până la sosirea spaniolilor, bunavestire ni s-a anunţat din primul moment. Acestea fac parte din misterele încă nedezlegate ale Lumii Noi. Este un lucru uimitor, Samuel”.

Robinson, acum acesta era numele lui, nu văzuse niciodată un şarpe cu pene. În timpul plimbărilor la Bayonna, fratele Servand-o se îmbăta de vorbe, explicându-şi ideea. Prin podişurile din Mexic şi prin selvele Americii Centrale, în zona aceea pe care spaniolii o numiseră Castilia Aurului, se aflau, ascunse în desişul de trunchiuri şi liane, templele indigenilor, piramidele, scările, galeriile. Peste tot se vedea figura stilizată, sculptată în piatră, a şarpelui cu pene. Va fi fost, probabil, acoperit cu penele tuturor păsărilor şi va fi avut o imensă gură vorace. Şarpele era simbolul pământului,

al vieţii şi al morţii. Era o fiinţă născută în mâl, dar acoperită cu penele animalelor cerului. Toate se aflau în acel simbol. Era semnul prezenţei apostolului. Adusese cu el, încă de la sosire, darul limbilor din miraculoasa zi de Rusalii. Servand-o căuta în tradiţia indienilor ecourile învăţăturii creştine. Quetzalcoatl – Sfântul Toma era cheia pentru toate. Sosirea lui Cortést, cu soldaţii săiâmbrăcaţi în fier, reprezentase întoarcerea Sfântului Toma, revenirea Şarpelui cu Pene, reînvierea amintirii milenare.

Toate acestea însemnau America, gândea Robinson. Toate se aflau sau puteau exista în acea stranie lume pe *

care nimeni n-o cunoştea bine. În perioada aceea, când predau spaniola elevilor din Bayonna, iar Robinson era şi ajutor într-o tipografie locală, treceau în mod continuu dintr-o lume într-alta. Cu fiecare zi, se simţea tot mai mult Robinson. Din Jamaica şi de la Boston îşi alesese numele acela. Alt nume al hazardului pentru un copil părăsit. Îl chema Samuel, ca pe regele întemeietor al Israelului şi urma să şi-l ia, pentru cel de familie, pe Robinson. Omul din insulă. Omul singur în faţa lumii necunoscute şi străine. Samuel Robinson. Păstra S-ul şi R-ul de la primele sale nume.

„Oare s-ar putea întâmpla şi acolo ceea ce se întâmplase aici?” Sosise în Bayonna doar după şase ani de la căderea capului lui Robespierre. Toată lumea părea să se trezească din teribilul coşmar. Fiecare om avea povestea lui de groază. Denunţurile, prizonierii, căruţa condamnaţilor trecând pe stradă, mulţimea din Piaţa Revoluţiei şi ghilotina, ca un fel de poartă înaltă şi strâmtă, înălţată pe o platformă. O poartă a morţii, prin care s-ar fi zis că toţi aveau să treacă.

Se pierdea, cu Servand-o, în discuţii interminabile. Era sau nu posibil ca revoluţia să fie dusă pe pământul indienilor? Nu putea fi aceeaşi. Nu erau aceiaşi oameni.

Nici obiceiurile. Îşi amintea cu emoţie de bileţelele conspirative ce circulaseră între Picornell şi tovarăşii lui de închisoare din La Guaira. Trebuiau să se gândească la o revoluţie diferită. Trebuiau să înceapă prin a-i pregăti pe oameni, învăţându-i să devină cetăţeni. Nici măcar în Franţa lucrurile nu ieşiseră bine. Ar fi putut, oare. Robespierre să se menţină în continuare? Fusese un dumnezeu, iar acum era monstrul. Situaţia aceea nu putea dura. Căzuse Robespierre, venise Directoratul. Lumea era speriată şi sătulă. Apoi apăruse din război generalul acela tânăr, Bonaparte. Când Robinson sosise la Bayonna, el era deja Prim Consul. Din nou întreaga putere în mâinile unui singur om.

Robinson repeta întruna că poporul trebuie educat, pregătit pentru a trăi în Republică. Altfel, încercarea

ar da greş. Servand-o ajungea să spună că în America Republica ar fi un fel de a treia venire a lui Quetzalcoatl.

Puteau oare oamenii să; trăiască în libertate, sau nu? El îi văzuse trăind în libertate în America de limbă engleză. Reuşiseră în Statele Unite, dar în Franţa nu. Să fie acest lucru posibil în America de Sud?

12 am pe-atunci au citit o cărţulie care de-abia apăruse. I-a atras titlul. *Atala sau dragostele a doi sălbatici* în selvele din America de Nord. Ecoul unei muzici fascinante se degaja din acea lectură. Autorul era un scriitor tânăr, duşman al Republicii, monarhist, apărător al creştinismului şi chiar viconte: René de Châteaubiâand. Viaţa trăită în candoare şi simplitate, dragostea fără umbre, bunătatea naturală a acelor două blânde fiinţe primitive îi mişcau profund. Să fi fost odinioară la fel şi indianul sălbatic? Fratele Servand-o îi cunoştea mai bine decât Robinson. Fusese în contact permanent cu ei în Mexic Nu păreau astfel.

Toată problema stătea în această dilemă. Prin

natura sa, omul era bun, ori trebuia învăţat să fie bun? Discuta cu călugărul în timp ce citea *Atala*. Să fi fost, oare. posibile acele întâmplări sau nu? Creştinismul nu credea în bunătatea omului. Se năştea murdărit de păcat, venea după cădere, trebuia mântuit şi îndreptat pe calea cea bună. De aceea fusese sfântul Toma în America. Şi acum lumea trebuia învăţată. Ora cea nouă a omenirii nu putea să se nască în selve, din întoarcerea la viaţa naturală, ci în şcoli. Aşa cum oamenii trebuiau învăţaţi să scrie, tot la fel trebuiau învăţaţi şi să trăiască. La fel cum erau învăţaţi să deseneze formele rotunjite ale literelor, trebuiau învăţaţi şi să trăiască într-o societate liberă şi egală. Cum fuseseră deprinşi să trăiască până atunci? Într-o societate de asuprire, prejudecăţi şi superstiţii. „Vezi, Servand-o, pe drumul acesta putem ajunge să fim de acord”.

A început să traducă *Atala*. Nu mai era ca pe vremea nopţilor din Caracas, la lumina lumânării, cu *Emile*. Acum o putea face cu dezinvoltură şi siguranţă. Dar nu reuşea să redea muzicalitatea secretă şi pătrunzătoare a lui Chateaubriand., într-o noapte, la lumina lunii, în timp ce toţi sălbaticii dormeau pe fundul pirogilor lor…” S-a oprit îndelung asupra acelui cuvânt. Îi revenea în minte din cea mai îndepărtată Americă. Nu era un cuvânt de-al francezilor, ci de-al indienilor americani. Aşa era numită lunga şi zvelta canoe a indianului, pe coasta Caraibilor. „… Rămânând numai el singur treaz alături de Chactas, Renato îl roagă să-şi povestească viaţa. Bătrânul acceptă să-i facă pe plac şi, aşezat lângă el la pupa pirogii, în zgomotul valurilor şi în mijlocul liniştii, îi vorbeşte astfel”. Nu fusese nevoie să recurgă la dicţionar pentru a traduce cuvântul acela. Cei care nu-l cunoşteau erau francezii. El îl răscumpărase şi îl înapoia adevăratei sale naturi, transformându-l din *pirogue* în *piragua*.

Cât timp a durat traducerea, în mintea sa a existat o

permanentă contradicţie între descrierile făcute de Chateaubriand din bogata lui imaginaţie şi amintirile de viaţă pe care el şi Servand-o le păstrau din propria lor experienţă. Dar era o carte la modă. Toată lumea vorbea despre ea şi era o idee bună s-o traducă în spaniolă, pentru a le oferi o lectură mai atractivă discipolilor săi.

Acum se afla în faţa lor bărbatul acela încă tânăr şi atât de ceremonios. Se prezentase pe neaşteptate să se intereseze despre traducere. Răsfoi curios cărticica. Se scuză pentru slabele sale cunoştinţe de spaniolă. Nu era acum, era atunci. Mereu existase un „acum” urmat de altul şi altul. Acum. Unde se aflau acum? Dar ceea ce trebuia să evoce era acel acum.

Servand-o şi el îşi furau elogiile din gură. Li se păruse o carte extraordinar de frumoasă, cu sonorităţi muzicale. Numai un om ca el, desigur, putuse să vadă în indian toate acele lucruri. Ei n-ar fi reuşit niciodată să-l descrie astfel. Şi numai aşa apărea frumos şi mişcător. Citise la Caracas cronicile despre cucerirea Americii. Omoruri, ură, câini dresaţi asmuţiţi la gâtul şefilor de trib, trupuri sfârtecate. Numai un francez ca bărbatul acela cu vorba rafinată şi glas modulat putea avea acea imagine despre indian. „Niciodată nu mi l-am închipuit astfel, Servand-o”. Călugărul proscris îi văzuse în fiecare zi târându-se în genunchi către porţile templului sfintei Guadalupe. Îi cunoscuse în pieţe, printre mormane de lucruri de doi bani, sau pe plantaţii, salutându-şi stăpânul cu pălăria de paie în mină. Dar acum apărea acest nou indian.

„Domnule Viconte, a fost o mare onoare”. Se înclinară amândoi, cu o reverenţă. Vicontele zâmbea cu amabilitate. „Trebuia să-i fi spus de Guadalupe şi de sfântul Toma”. „N-am avut timp. Şi, în plus, n-ar fi înţeles”.

ÎN CEASURILE PE CARE ŞCOALA DE LIMBI STRĂ

ine i le lăsa libere se aventura prin oraş ca printr-o pădure. Pe străzi necunoscute, printre oameni ciudaţi şi lume străină. Fratele Servand-o pleca la rândul său să viziteze bisericile din parohie, să vorbească cu preoţii tradiţionalişti împotriva celor naţionalizaţi şi să dea credincioşilor sfânta împărtăşanie în bisericile restituite de Concordat.

Nu-şi pierduse înfăţişarea de persoană de pe alte meleaguri. Printre siluetele elegante, cu vestoane colorate şi bicorn cu pene, el ieşea în evidenţă ca o pată, mereu cu aceeaşi haină uzată şi boţită, cu o pălărie unsuroasă, cu părul în dezordine, ochelarii tulburi, pasul lent şi mâinile la spate. Putea să se plimbe printre grupurile ce pălăvrăgeau pe trotuare, să se ciocnească de trupuri sau braţe de trecători, să se aşeze pe un scaun de cafenea şi să citească ore în şir ziarul, fără ca nimeni să-l recunoască sau să se apropie de el şi să-i vorbească. Era, cu siguranţă, la fel de singur ca şi Robinson pe insula sa. De la masa de cafenea asista la un spectacol fără sfârşit. Treceau femei tinere cu toalete provocatoare. Câteodată îşi amintea de Maria Ronco şi zâmbea. Nu s-ar fi putut îmbrăca niciodată astfel. De la mesele vecine îi ajungeau la urechi ecoul conversaţiilor. Ţipi înfierbântaţi care gesticulau şi vorbeau cu vocea ridicată despre evenimentele zilei. Mai ales despre Generalul Bonaparte şi politica lui. „Are deja pacea asigurată, exact ceea ce ne trebuie”. „Cu el nu poate fi pace. Ambiţia îl aţâţă. O să fie război. Război cu toată lumea. Până ce se va scurge tot sângele ţării ăsteia”. Chipuri alarmate se întorceau spre cel care vocifera, determinându-l să-şi modereze tonul.

Uneori intra în vorbă cu câte un vecin de masă. După repetate şi stângace încercări de a lega o conversaţie. „Ah, sunteţi american. Din Philadelphia?” Cu greu îi explica de unde era. Că era american, într-

adevăr, dar nu din Philadelphia. Că nu era nici spaniol, ca cei din Spania, că venise dintr-un ţinut ce se numea Tierra Firme sau Indiile. Trebuia să-i dea explicaţii îndelungate, dar comeseanul tot nu reuşea să înţeleagă. „Da, american”. Era mai simplu şi, în plus, după noul lui nume puteau să-l creadă din Charleston sau din Baltimore. „Samuel Robinson”. Vorbeau apoi despre toate eíte se întâmplaseră. „Nici nu vă puteţi închipui ce-a fost”. Pătrundea, printr-o alunecare fără oprire, în miezul acelor întâmplări teribile. „Aproape de locul acesta funcţiona ghilotina”. Interlocutorul său fusese de faţă când i-au tăiat capul lui Robespierre. Lui Robinson nu-i era greu să reconstruiască scena.

Viteza şi densitatea timpului se schimbaseră treptat în jurul lui. Venea de la timpul lent din Caracas. De la orele fără sfârşit şi de la saluturile ceremonioase. Trecuse prin republica americană. Altceva. Acolo totul era calculat: timpul, sarcinile şi rezultatele muncii. Toată lumea era ocupată. Cei fără slujbă, amatorii de cârciumi erau prost văzuţi. Dar de când sosise la Paris, intrase într-alt ritm şi în altă densitate de timp. Totul părea să se evapore, să se împrăştie, să se schimbe. În zece ani, în cinci ani. În ultimii doi ani. totul se schimbase. Totul continua să se schimbe. Ghilotina nu mai era în piaţă, dar nici rege ic în palat. Multe biserici fuseseră transformate în ateliere sau grajduri. Vechile palate ale marilor seniori de ieri erau invadate de o lume nouă. Erau aşteptate noi Irans-C>rmări. Teroarea luase sfârşit, luase sfârşit şi Directoratul. Acum era perioada Consulatului. Pentru cât timp? Toată lumea spunea că în curând Consulul se va proclama rege. Că-şi va pune pe cap coroana vechilor suverani şi va restabili nobilimea. Se întâlnea pe stradă cu persoane despre care se ştia că aveau să fie puternice sau care fuseseră puternice şi se ferea din calea lor. Unii apăreau, alţii dispăreau, ca

marionetele. Erau şi mulţi recent îmbogăţiţi. Femei acoperite cu mătăsuri şi bijuterii. Curtezane sau soţii de negustori bogaţi. Într-o trăsură roşie, sânge de bou, văzuse trecând o femeie frumoasă, strident îmbrăcată. Francezul care-l însoţea i-o arătase. „Este o compatrioată de-a dumitale”. Parc-ar fi rezolvat o ghicitoare despre timp şi situaţii. Nu era o compatrioată. Era spaniolă, cor renunţase la cetăţenie. Nici el nu era spaniol. Se numea Teresa Cabarrus şi era fiica bancherului lui Carlos al IV-lea. Fosta nevastă a lui Tallien. Se spunea că ea precipitase căderea lui Robespierre. Îl târâse în ţărână pe Tallien. I se spunea Notre Dame de Thermidor. Frumoasă 1 femeie. Imaginaţia lui Robinson prinsese să zboare. Acum era amanta negustorului Ouvrard. Multe milioane, un palat, o mulţime de servitori şi briliante strălucitoare la g: t şi la mâini. Chipurile întâlnite la cafenea sau în grădinile de la Palais Royal era indescifrabile. Oricare dintre oamenii aceia putea fi un nobil reîntors, ori un vechi membru al Convenţiei sau al vreunui Tribunal Revoluţionar. Sau fratele unui ghilotinat sau un simplu aventurier ce venea să-şi caute norocul la acel târg încâlcit de ocazii folosite ratate. Circulau zvonuri despre război şi despre un complot. Avea să fie pace. Avea să fie război. Pe Servand-o nu-l vedea decât seara, când se întorcea de la obligaţiile lui parohiale. Îi vorbea atunci despre bisericile dezafectate şi despre lupta dintre preoţii „constituţionali” şi cei „refractari”. Sau, ceea ce era acelaşi lucru, dintre „galici” şi „romani”. „Este o mare confuzie, Samuel. Mulţi dintre cei ce au jurat pe constituţia civiia a clerului au făcut-o din pur formalistm. Toată lumea doreşte restaurarea completă a vechiului cult. Eu îmi petrec ziua întreagă ascultând confesiuni, împărtăşind şi vizitând muribunzi. Niciodată n-am lucrat atât de mult. Printr-o ironie a sorţii, fratele Servand-o oficia în parohia sfântului Toma.

„Nu le-ai vorbit despre sosirea sfântului Toma în America sub înfăţişarea Şarpelui cu Pene?” Nu avusese timp de-aşa ceva, îl asigura mexicanul.

Câteodată îl lua cu el pe Servand-o până la Palais Royal, ca să-l vadă scandalizându-se. Se instalau lângă o coloană şi priveau vâltoarea umană. Femei îmbrăcate ca ia teatru, cu sânii mari aproape goi şi pelerine lungi de mătase transparente. Intrau sau ieşeau pe uşile înguste ale caselor de modă sau ale caselor de joc. Alături de tineri cu jachete albastre sau roz. cizme de lac, pălării cu bor mare şi manşete de dantelă. Prin larma cetelor de cheflii răzbătea ecoul zăngănitului de monede din tripouri. Fiecare „minunată” trecea învăluită într-un nor de parfum. Cei doi latinoamericani se uitau ca printr-un geam. Casa de joc, restaurantul scump, femeile parfumate. Totul era teatru.

Vorbeau de politică. În timp ce cutreierau fără ţintă străzile şi treceau dintr-un parc într-altul, îşi imaginau ceea ce s-ar fi putut întâmpla. Franţa era pe cale de a domina Europa. Ameninţa vechile monarhii. Pătrunsese în Italia, Austria, Ţările de Jos şi oraşele germane. Exista acum o republică în nordul Italiei şi alta în Olanda. Situaţia avea să se extindă. Va ajunge încă şi mai departe. Până la ţinuturile Americii. Vor apărea republici. Lumea se schimba sub ochii săi fără încetare. Într-o zi, în timp ce se plimbau în afara marelui oraş, au văzut ridicându-se în aerul după-amiezii, ca o mare ciupercă viu colorată, cu o pălărie imensă în partea de jos, un balon aerostatic. S-au oprit emoţionaţi. Părea o apariţie apocaliptică. Copiii strigau arătând cu mâna spre cer, iar femeile fugeau speriate să se ascundă prin case. „Aşa ar fi putut să ajungă sfântul Toma în America”. Un om putea călători prii: aer, sub imensul balon de pânză vopsită, ca şi cum s-ar fi aflat în carul lui Ilie prin cer. Servand-o părea uluit. Îşi amintea de miracole, de levitaţie. de

zborul îngerilor, de Sfânta Treime deasupra norilor, în picturi. „Astfel de lucruri îmi provoacă teamă, Samuel/1 Faţa aspră a lui Robinson se contorsiona într-o strâmbătură. „Ce s-ar întâmpla dacă ai noştri ar vedea aşa ceva? Ar pica în genunchi. S-ar ruga, ar face confesiuni publice în gura mare”. Robinson se dezlănţui într-o lungă peroraţie despre toate progresele pe care ştiinţa avea să le realizeze. Balonul dispărea dincolo de acoperişurile înalte. Dacă toate lucrurile aveau să fie cunoscute şi stăpânite, totul trebuia Luat de la început. Se contura o eră a miracolelor, dar a miracolelor ştiinţei. Aerostatul, electricitatea, galvanismul, maşina cu aburi. „O maşină cu aburi englezească are forţa a zece cai, a o sută de sclavi. Maşina de ţesut mecanică înlocuieşte munca la război a o sută de femei.

Există o adevărată prăpastie între ceea ce este omul şi ceea ce poate deveni. De aici provin toate relele”. Ai văzut un miracol şi ţi-a fost greu să rămâi liniştit, Servand-o. Un şarlatan ar putea ieşi în faţa mulţimilor ignorante spre a le face să creadă că balonul aerostatic este dovada unei puteri supranaturale. L-ar crede şi i s-ar supune ca unui dumnezeu. Acesta este pericolul. Trebuie să li se schimbe oamenilor mentalitatea, spre a-i pregăti pentru ceea ce urmează. „Ceea ce urmează va fi la fel, Samuel”. „Nu trebuie să fie la fel. Trebuie să muncim pentru asta”.

Vorbeau despre Revoluţie şi despre înfrângerea ei. Încetul cu încetul se revenise la formulele vechii ordini. „Greşeala a fost că nu şi-au dat seama că nu de ghilotină era nevoie, ci de şcoală”. De fiecare dată sfârşea prin a ajunge la tema şcolii. Era obsesia lui. Le vizitase pe unele din oraş şi-şi făcuse prieteni printre administratori şi dascăli. Urmărea cu o mare curiozitate noile metode de predare a fizicii, chimiei şi ştiinţelor naturale. Laboratoare şi ierbare. „Trebuie să înceapă prin a învăţa

să cunoască natura şi lucrurile reale din jur”. Şi termina cu evocarea lui *Emile*. Pe toate le ghicise şi le scosese la lumină afurisitul acela din Geneva. Lucrul cel mai important nu se predă, şi anume sociabilitatea. Sunt învăţaţi regulile gramaticale şi calculele aritmetice, dar nu şi altceva, mult mai important, şi anume cum să trăiască într-o societate liberă.

Când a plecat Servand-o, s-a scufundat iar în singurătate. Era legea lui. Să fie singur pe insulă. Privind spre îndepărtatele ţărmuri neexplorate sau spre acele fiinţe necunoscute, prieteni ori duşmani potenţiali, pe care-i vedea ca de departe.

Avea o concubină. Întotdeauna avusese una. Când, ajuns la bătrâneţe, privea înspre trecut, i se părea că fusese mereu aceleaşi, doar cu faţa, graiul sau îmbrăcămintea diferită. O femeie tăcută şi harnică la bucătărie şi la spălatul rufelor, bună pentru boală şi pentru noapte, o prezenţă liniştită în penumbra celeilalte odăi. O femeie ce, dat fiind că făcea aceleaşi lucruri, ar fi putut avea mereu acelaşi nume. O femeie pe care ar fi putut s-o părăsească în orice zi, spre a o întâlni altă dată sau spre a n-o mai vedea în veci. Mâini îndemânatice cu acul, fierul de călcat, albia de rufe şi oalele. O femeie fără culoare şi fără vârstă. Fără orar, nici întrebări, care stătea acolo, în cameră, lângă lada de cărţi şi de pantofi vechi, la fel de ştearsă şi neobservată ca şi pardesiul atârhat în cui. Putea fi mai tânără sau mai bătrână. Când era mai tânără şi mai arătoasă, prietenii erau aceia care i-o spuneau. Nu-l interesa să fie frumoasă. Găsea motive în vechile proverbe, pe care le repeta în fiecare clipă. Cine are nevasta frumoasă nu trăieşte liniştit. Cine se-nsoară cu o femeie frumoasă are nopţi dulci şi zile-amare.

Mai târziu, mult după plecarea lui Servand-o, a avut loc noua întâlnire cu Bolívar. Nu mai era copilul furios

din Caracas. Nu mai era elevul cicălitor de la şcoală. Acum era un tânăr arogant, impulsiv şi contradictoriu, care venise la Paris cu Mariano Montilla şi alţi prieteni. Se simţea mai singur ca niciodată. Nu mai era doar orfan, ci şi văduv. Avea doar douăzeci de ani şi căsătoria sa durase mai puţin de unul. Întâlnirea lor a fost un lung plânset. Tânărul şi-a descărcat sufletul în braţele vechiului său maestru. „Sunt fiinţa cea mai nenorocită”. Îi povesti despre scurta sa fericire. Cum plecase cu Teresa de la Madrid, să descopere tropicul. Zilele idilice la ferma din San Mateo. Robinson îşi amintea *Atala*. Simón i-o descria de parcă s-ar fi aflat aievea, lângă ei. Părul, mâinile, chipul, felul de-a vorbi. Graţia ei fără margini, de copilă ingenuă. Totul era nou şi surprinzător pentru ea. Orhideele, tonul psalmodiat al sclavilor negri, cel dintâi şarpe, cea dintâi căprioară. Planuri nesfârşito de viitor. Schimbările pe care aveau să le facă în casă. „Şi totul s-a sfârşit dintr-odată. Ca-ntr-un coşmar”.

Bolívar intrase în viaţa sa din Paris asemeni unei rafale de furtună. Era un mănunchi de nervi în continuă excitaţie. L-a scos din locuinţa sa liniştită de cartier mărginaş, ca să-l ducă la pensiunea din centru, unde locuia el. L-a introdus în cercul său de tineri veseli şi cheltuitori. Robinson era acum nota gri în acel cor de voci explozive şi gesturi abundente. Printre vestoanele în toate culorile, croite după moda cea mai îndrăzneaţă, printre pălăriile înalte ale distraţilor săi comeseni, trecea ca dus de val. Toţi aveau dse povestit despre o aventură din ziua aceea sau despre câştigul de la masa de joc, despre incidentul cu un soţ gelos sau despre întâlnirea neaşteptata cu frumoasa doamnă necunoscută. Bolívar îşi cheltuia cu pasiune banii. Închiria trăsuri şi cai, cumpăra cărţi, era clientul celor mai buni croitori, procura bijuterii, făcea invitaţii la cafenelele cele mai scumpe unde se angaja în discuţii aprinse despre politică

şi filosofie. Dimineţile, la pensiune, stăteau de vorbă doar ei doi. Îşi schimba plar nurile în fiecare clipă. Propunea vizite, plimbări, călătorii, lecturi. Toate astea îl zăpăceau. Într-o zi, văzură trecând o berlină a Consulului, în galopul unor cai minunaţi. urmată de un pluton de dragoni. Prin geamul trăsurii se zări pentru o clipă faţa palidă, profilul pur şi bicornul negru al bărbatului ales de destin. „O să se încoroneze”. Era un fapt sigur. Totul o prevestea. „Ar fi o greşeală”, spunea Robinson. „Poate că da, şi cu toate acestea...” Nu va fi un alt rege. Demnitatea imperială va reînvia din străfundul istoriei. Nu se va aşeza pe tronul lui Ludovic al VI-lea, ci pe cel al lui Carol Magnul Un fondator de imperiu ce va unifica Europa mergând din victorie în victorie. Fără să abandoneze steagul Revoluţiei. Un destin prodigios. Din nimic, ajunsese să fie stăpânul lumii. O astfel de glorie era pe măsura înaltelor sale ambiţii. Toţi regii la un loc păreau nişte bieţi figuranţi de comedie alături de el. Toate le dobândise pe călupul de bătălie, dar veneau de la 1789. Nu se mai cunoscuse ceva asemănător. Robinson bombănea. „Cu ce preţ toate astea?” Morţi, invalizi, câmpii incendiate, oraşe devastate. Cineva trebuia să plătească nebunia aceasta. Săracii, desigur. În schimb, ambiţia de a aduce libertate popoarelor era un lucru salutar. Comesenii râdeau. „Deja nimeni nu mai crede în aşa ceva şi apoi asta a costat foarte scump”.

Într-o zi mergeau cu trăsura când, brusc, Bolívar deschise portiera şi sări în stradă. îl văzu desfăcându-şi braţele, năpustindu-se spre o doamnă care mergea pe trotuar şi izbucnind în exclamaţii ce-i făcură pe trecători să întoarcă privirea spre el. „Teresa. Teresa. Nu se poate. Tu?” O invită în trăsură şi i-o prezentă lui Robinson. „Doamna

Tristán. Teresa Laisnay”. Îi strângea mâinile şi o privea insistent. „Nu mai sunt tânărul pe care l-ai

cunoscut ia Bilbao şi care ţi se părea atât de tăcut şi de trist. Acum sunt altul, Teresa. Sunt liber, sunt stăpân pe viaţa mea. O mare nefericire mi-a redat libertatea. Dar, pentru ce?” Îi povesti într-un torent de cuvinte despre căsătoria sa şi despre brusca moarte a soţiei. „O chema Teresa, la fel ca pe tine. Totul a fost atât de rapid. Atât de extraordinar. i4 Aminti şi de timpul petrecut la Bilbao în adolescenţă, când o cunoscuse pe Teresa şi pe soţul ei, colonelul Tristan. „Pe-atunci trebuia să-mi socotesc cu grijă puţinii bani, dar acum sunt bogat, Teresa”. Doamna privi cu oarecare jenă spre Robinson. „Este maestrul meu, prietenul meu. Este Socratele din ţara mea. Trebuie să-l cunoşti”. Robinson făcu o strâmbătură comică. Apoi Bolívar îi ceru doamnei adresa şi-i porunci vizitiului să-i ducă până acolo. Pe urmă nu încetă să vorbească, să-i povestească tot ce făcuse în anii aceştia de când n-o mai văzuse. „Acum n-o să te mai pierd din vedere”. Când ajunseră, un bărbat matur, înalt şi prezentabil le deschise uşa. Bolívar se repezi să-l îmbrăţişeze. „Colonele Tristan! Pariez că nu mă recunoaşteţi”. Celălalt nu-şi revenea din surpriză. Încetul cu încetul se calmară şi intrară în casă. „Vino”, îi spuse Teresa lui Bolívar. Îl duse în dormitor. Într-un leagăn de lemn maroniu dormea o fetiţă de câteva luni. „Este?...” „Este fiica mea”. Bolívar o privi surprins şi-i mângâie obrăjorul. „O cheamă Flora”.

Reveniră în salon. „Colonele, priviţi-l pe bietul băieţandru de odinioară. A crescut, i-a dat barba şi arată mai bine, nu credeţi?” Vorbeau toţi deodată, în afară de Robinson, care, ca de obicei, stătea de-o parte şi nu se amesteca în discuţie.

Cei mai zgomotoşi şi mai vorbăreţi erau Bolívar şi Teresa. Colonelul Tristan şi Robinson interveneau arareori şi cu măsură. Întâmplări din anii în care nu se văzuseră se îngrămădeau dezordonat în conversaţia

întreruptă de râsete şi exclamaţii. În timp ce Teresa explica ceea ce se întâmplase în Paris. În acele zile, colonelul Tristan îi vorbea lui Robinson despre trecutul său şi despre Perú. Arequipa, Lima, Cuzco răsunau ciudat cu acea ocazie în urechile sale. Ştia puţine lucruri pe-atunci despre meleagurile acelea. Tărâmul incaşilor, al viceregilor şi al comorilor. Tristan îi vorbea de familia lui. Oameni cu rădăpini străvechi în viceregat, cu pământuri, servitori şi conac somptuos. „Acum toate astea au rămas în urmă”. Dar el, când a ajuns pentru prima oară la Lima, la Arequipa, la Cuzco, şi-a amintit de colonelul Tristan. Când toate acele lucruri care-i păreau atât de îndepărtate s-au convertit în viaţa sa zilnică şi în rutina de fiecare ceas. Când a ajuns să simtă că se afla acolo pentru totdeauna şi că niciodată nu se aflase cu adevărat în altă parte. Aici i s-a anunţat pentru prima dată lumea aceea ce avea să devină lumea lui definitivă. Atât de simplu, atât de banal, printr-un şir de cuvinte, în salonul din casa Teresei. Erau, în momentele acelea, ca patru naufragiaţi. Cum să n-o fi ştiut tocmai Robinson! Tânărul venezuelean din Caracas, ce căuta plăcerea şi uitarea la Paris, colonelul Tristan, care îşi părăsise ţara cu mai mulţi ani în urmă şi care fusese în serviciul regelui Spaniei, doamna de origine franceză ce-i era soţie, care fugise de Revoluţie, dar se întorsese după ce-l întâlnise pe el şi omul acela fără ţintă, ce nu se simţea nicăieri bine şi părea să fie în plus în orice parte.

Teresa se oferi să-l prezinte pe Bolívar prietenilor ei. „Cunoaştem multă lume interesantă. Te asigur că n-ai să te plictiseşti”. Vorbiră despre planurile lui. „Nu ştiu, n-am hotărât nimic încă. Deocamdată mă aflu aici, îl am pe Robinson şi v-am găsit pe dumneavoastră. În rest, nu mai ştiu”.

„Nu ştie, dar ştie”. Robinson le explica. Dorea să înveţe să ştie, să întreprindă lucruri măreţe. îl fascinau

bărbaţii aceia din preajma lui care făcuseră Revoluţia şi care aveau să creeze un imperiu. „Aceasta este o epocă în care se poate atinge gloria”.

Mai mult decât de vechile icoane aurite ale Fecioarei şi ale sfinţilor, Parisul era plin de divinităţile născute de raţiune. În gravuri, statuete de ceramică, figuri în piatră şi tablouri, se întâlneau în mod constanţacele zeiţe înveşmântate în lungi pepluri, cu pliuri savante, coif grecesc pe capul semeţ şi lance în mână. Raţiunea, Libertatea.

Justiţia, Egalitatea, jurământul Grahilor şi Gloria, în tot felul de variante. Cu coroana de lauri ţinută în mână deasupra unui bust al lui Rousseau sau al lui Benjamin Franklin.

„Aşa cum apa tare atacă metalul fals şi-l dizolvă, lăsând intact aurul”. Robinson era cel care vorbea. Aşa va coi oda şi va distruge raţiunea falsele aparenţe, înşelătoriile şi nedr eptăţile pe care ignoranţa şi superstiţia le-au clădit de-a lungul timpului. Calendarul gregorian fusese desfiinţat. Se obişnuiseră greu cu noua numărătoare, pe decade. Se eliminaseră zilele lui Jupiter şi Marte, ale sfinţilor Isidor şi Martin. Nu mai exista nici luna lui Iulius Caesar, nici cea a lui Augustus. Acum erau lunile naturii. Câmpul şi cerul erau vestitorii timpului. Pentru perioada caniculei, Termidor, pentru vremea mai gri, de toamnă, Brumar, pentru epoca culesului, Vendemiar, pentru venirea primăverii, Floreal. Tinerii latino-americani se încurcau, îşi făceau farse sau se scuzau pentru absenţa de la întâlniri, din pricina acelui calendar atât de încâlcit. Nu erau în anul 1804, ci în anul XI. Nu era miercuri, sau joi, ci a treia zi din cea de a doua decadă… Nu-l foloseşte nimeni, doar documentele oficiale”. Lumea continua să se înţeleagă după vechea socoteală gregoriană. Ziua înălţării, a Rusaliilor, prima luni din martie. „Aici este problema.

— Robinson era acela care explica în mijlocul veseliei zgomotoase a tinerilor. Păreau să nu-l audă. Dacă nu-l schimbăm pe om, nu se schimbă nimic. Trebuie luat de mic, când este crud şi proaspăt. Fără nimic încă în minte. Prin intermediul raţiunii i se permite să se descopere pe sine. Vorbea despre încercările sale în şcolile din Caracas şi despre ceea ce văzuse în Franţa. Era nevoie de mult mai mult. Prejudecăţile, erorile, barierele sociale erau ca ciuma. Se transmiteau de la o persoană la alta, de la părinţi la copii, de la bunic la nepoţi. Răul făcut nepoţelului său de un bunic ce-i vorbeşte fel de fel de tâmpenii, nu mai poate fi şters de tot binele pe care i l-ar putea aduce acestuia şcoala cea mai înaintată. Ceea ce reapare în copil este omul de tip vechi, cu lipsa lui de raţiune, cu nenorocitul său fel de a gândi, cu râncedele sale idei şi norme.

Uneori rămânea singur ia masa din cafenea, perorând. Tinerii plecau să urmărească o femeie ce se plimba, să se piardă printre trecători sau să dispară prin gura vreunui magazin, a vreunui restaurant ori tripou. Se scula atunci prost dispus şi bombănind împotriva propriei sale neghiobii.

Cu colonelul Tristan era altfel. Vorbeau despre acele ţinuturi îndepărtate din imperiul spaniol. Şi acolo avea să sune ceasul libertăţii şi al republicilor. Veteranul ostaş regal nu-l credea. „E greu. Dumneata nu cunoşti situaţia de-acolo. Nu-l cunoşti pe indian”. Îi vorbea despre aşezările căţărate pe stânci singuratice de munte. În timp ce Teresa şi Bolívar pălăvrăgeau. „Ai o verişoară foarte frumoasă şi foarte elegantă”. Tânărul Simón zâmbea satisfăcut. „Este Fanny Trobriand. Ruda mea şi nimic mai mult”. Vorbeau despre fostul bărbat al lui Fanny şi despre petrecerile din casa ei. Colonelul Tristan îi privea cu coada ochiului. „Puţinele tentative au eşuat”. Fiecare vorbea despre ceea ce ştia. Robinson despre cum

a fost pe punctul de a triumfa în Caracas conspiraţia de la 1797. „S-a pierdut totul din cauza unui mizerabil de bărbier”. Tristan, despre revolta lui Túpac Amaru[4]. „Sunt în afara momentului pe care îl trăieşte azi restul lumii. Ei ar vrea să se întoarcă la epoca incaşilor. Lucru care n-are nici cap, nici coadă”. Erau două puncte de vedere opuse. Din palidele cuvinte ale lui Tristan se întrezărea vasta lume a cordilierei andine. Va fi zâmbit probabil amar, aducându-şi aminte, mulţi ani mai târziu. Încă nu cunoştea singurătatea câmpiei sterpe, coastele dezgolite şi îngheţate, vântul tăios de pe creste şi pe indienii tăcuţi, aplecaţi asupra lor înşile, cu desaga la spinare, înfăşuraţi în ponchoul lor galben şi roşu, cu saliva verde de coca prelingându-li-se pe la colţurile gurii. Conducându-l în pasul obosit al catârului pe călătorul călare pe spinarea tremurătoare a celuilalt animal. Împiedicându-se de bolo vani, alunecând pe ierburi. Câte o piatră se desprindea din când în când şi cobora în tumbe pe coasta abruptă, tăind cărăruia în zigzag şi sărind peste petele de rocă stearpă, până ce se pierdea în străfundul pâclos al imensei pâlnii. Deasupra, când îşi puteau înălţa privirea, zăreau cerul albastru, de o limpezime uluitoare, îndepărtatele spinări uriaşe ale cordilierei înzăpezite şi rotirile lente, din aripi calme, ale câte unui condor ce-şi pândea prada.

S-A ÎNTORS la guayaquil1. puzderie de case de lemn, dărăpănate, cu vopseaua jupuită, prin deasa vegetaţie de pe malul râului adormit. De câte ori trecuse în sus şi-n jos prin oraşul acela! înainte de a-şi începe urcuşul spre munte. Sau coborând, pe catârul ce aluneca la tot pasul, în sudălmile călăuzei. Ca să ia pluta pe riy şi

4 Nume adoptat de către revoluţionarul José Gabriel Condor* canqui (1742-1781), descendent din vechii incaşi ; el a organizat o mare insurecţie împotriva înalţilor magistraţi spanioli, aşa- numiţii corregidoTes ; iiind în cele din urmă învins, este executat împreună cu întreaga sa familie.

să coboare mai departe, ca un buştean fără ţintă. Reîntors, spre a o lua de la capăt de fiecare dată. Grupul de copii sălbatici şi ursuzi, pe care trebuia să-i înveţe. Sau stăpânul casei de piatră, cu sclavi în curte, ce urma să pună banii pentru afacerea cu fabrica de lumânări de spermanţet. Explicându-i ore în şir care era procedura, compoziţia, formele, fitilul, pentru ca, într-un sfârşit, să li se poată aprinde în vârf flăcăruia tremurătoare ce risipea întunericul. Calcule peste calcule, pe hârtia groasă dintr-un caiet şcolar. „N-o să avem prea multe beneficii”. Se puteau face economii la materiale. Puteau conveni să primească el mai puţin, pentru ca posesorului banilor să-i revină mai mult. Apoi începea fabricarea şi, odată cu ea, certurile zilnice. Lumânări ce nu se vând şi bani ce nu se recuperează. Şi proprietarul revoltat care-şi reclamă partea sa. Cu pălăria lui mare de paie, pe care nu şi-o scoate din cap, înfipt cu obrăznicie în mijlocul camerei. „M-ai înşelat”. Sau, ceea ce era şi mai rău. „M-ai furat”.

Acum deja nu mai era acelaşi. Nici oraşul nu mai era acelaşi. După atâţia ani şi atâtea drumuri unii plecaseră, majoritatea muriseră, apăruseră figuri noi. El continua să fie acelaşi străin ca-ntotdeauna. Dar acum era mai băi lin, mult mai bătrân. Era suficient să-şi privească mâinile. Ca nişte crăci noduroase, cu venele groase, umflându-i pielea negricioasă şi învineţită, presărată cu pete închise la culoare.

Acum era bolnav. Era şi foarte bătrân. Dacă s-ar apuca să facă socoteala, n-ar mai termina. Anul douăzeci şi ceva, când trecuse pe-acolo pentru prima dată. Anul patruzeci şi ceva. Anul cincizeci şi patru, acum. Câţi morţi şi dispăruţi! În ultimele zile i se umflase burta şi-l durea la atingere. Părea o femeie gravidă. Întotdeauna fusese gravid. gravid de idei, dar acum se cunoştea cu ochiul liber, îi crescuse burta ca un balon, ca o jumătate de glob pământesc, ar fi putut trasa pe pielea aceea

dureroasă oceanele şi munţii, drumurile şi satele din amintirile sale. Aven să moară cu lumea deasupra lui.

Plin de idei şi fără un ban. Cu mai multe idei decât toată lumea aceea ce se umplea de case de lemn din orăşelul de pe malul râului. Dar la ce-i foloseau? La ce-i folosiseră vreodată? Precum curvele în postul mare. Râse cu o strâmbătură de tuse. Cui să scrie ca să ceară ceva bani? Vreunuia dintre oamenii aceia care îl cunoscuseră atât de bine şi care ştiau cine era. „Sunt ca o curvă în postul mare, cu capital şi fără profit”. Câte nu ştia, câte n-ar fi putut realiza şi nici măcar să nu poată să încerce Ce-ar fi ieşit din acea scrisoare? O nouă tăcere, o vagă promisiune sau vreo donaţie de câteva monezi. Monezile săracului, murdare, greoaie, fără valoare. CU să-şi astâmpere foamea odată, la tejgheaua băcăniei. Sau cât să plătească plutaşul ce l-ar putea duce în altă parte, în cart altă parte? Ca să reînceapă acelaşi lucru. Să adune pentru copiii grei de cap şi să înceapă iar să se certe cu ei şi cu părinţii lor din cauza a ceea ce avea să-i înveţe. Era ca o invazie în valuri, ce nu se mai sfârşea niciodată. Când aproape reuşea să-i facă pe unii să înţeleagă, să-şi deschidă ochii, soseau alţii noi, cu capul tare ca un bolovan. Numai el rămânea mereu la fel. Cu ochelarii săi tulburi pe frunte, cu genunchii muşcaţi de reumatism, repetând aceleaşi cuvinte de atâtea ori spuse: să fie puşi să facă linii şi cercuri, beţe şi roţi. Ca şi cum ar trasa lumea şi marginile ei.

O curbă închisă şi o linife dreaptă, o roată şi o vergea, cercul şi băţul copilului ce aleargă concentrat pe drum era tot ce se cerea spre a aşterne în scris atâtea lucruri. Descoperise aceasta pe vremea când lucra ca zeţar la tipografia din Philadelphia, când alegea cu mâna literele din casetele regalului. Trebuia pe-atunci să dea o mai mare atenţie literei decât cuvântului, caracterului trasat în plumbul gri ca un mic talisman misterios. El

silabisea, dar cuvântul prindea formă treptat cu un sens ce-i era străin. Tot atunci a descoperit nesfârşita bogăţie a semnelor tipografice. Cu acolade şi paranteze cuvintele puteau fi făcute să spună alte lucruri. Se putea citi cu ochii şi nu cu gura. Literele ridicau şi coborau vocea, după mărimea lor. Un cuvânt scris cu mari litere negre la mijlocul paginii striga, protesta, bătea la ochi din mulţimea cenuşie de litere mici, umile, ce îl înconjurau. Un singur cuvânt, un singur verb, putea domina o pagină întreagă, plină de scurte complemente şi predicate. Toate acestea trebuiau schimbate. Scrisul fusese inventat de fiinţe primitive care zgâriaseră pergamente scorţoase şi care nu bănuiseră niciodată infinitele posibilităţi de expresie pe care avea să le aibă tiparul. Pe care avea să le aibă atunci când vor şti să profite de el, pentru că nici acum nu ştiau să o facă. Dacă aşeza câte o pagină de acest fel într-o carte, lumea părea să nu înţeleagă. Litere de mai multe mărimi, linii de lungimi diferite, acolade deschise ca nişte cleşti de prins sensul. Cum să se poată citi aşa ceva? Era clar că nu putea fi citită ca o psalmodie de dascăl, că nu era de declamat, ci că avea rolul de a cuprinde sensul complet, dintr-o singură privire.

Acum putea pune pe o imensă pagină un singur cuvânt, MOARTE, sau VIAŢA şi, într-o interminabilă acoladă, toate acele fraze complementare pe care le avea de spus. Viaţa este, sau moartea este: operă, durere, luptă, vrajbă, prostie, nenorocire, dispreţ, deziluzie… Mai bine ar pune pur şi simplu un *ne* şi ar deschide o altă acoladă de nume: noroc, fericire, încredere, cinste.

Mereu în faţa unui copil nou, a unei zile noi. Ochi negri şi temători care-l scrutau cu ostilitate şi spaimă.

Care-l priveau de jos în sus, parcurgându-i lungul şi slăbănogul trup, pentru a se opri asupra mâinilor aspre, de muncitor. „Aici nu batem pe nimeni, să ştii”. Aşa îl

convinsese să stea pe copilul Simon, aşa convinsese mii de alţi copii, aşa începuse de fiecare dată, cu cercul şi băţul. Primul mister şi prima cheie. Cu asta se face totul, începeau, pe urmă plecau. Cel care nu pleca niciodată era el. Trecea din sat în sat, spre a începe mereu aceeaşi sarcină fără sfârşit. „Aşază-te aici. Ia creionul în mână. Aşa, nu-l strânge. Ţine hârtia cu mina cealaltă. Începe să tragi, una după alta, liniuţe dintr-astea mici, înclinate. Un băţ. Pe urmă o roată, rotundă, da, ca cea de la căruţă”. O roată, ca să începi să te rostogoleşti pe drumul nesfârşit al cunoaşterii. Cine s-o ştie dacă nu el, care făcuse deja atâtea tumbe.

Acuma, iarăşi singur, iarăşi la Guayaquil. Iarăşi fără bani. Mai bine ar pleca din nou. Se aflau cu el şi cei doi băieţi. Cocho, fiul său. Fiul indiencei Manuela Gomez. Şi Camilo Gomez, tânărul acela cumsecade, care venise cu el de la munte.

Aproape toată ziua stătea întins în hamac. Legănându-se şi dormind. La fiecare mişcare lemnul scârţâia sub legături. „O să plece o plută spre coasta Paita”. Îl vor aşeza pe covertă, sub un cort. Era vorba de o săptămână. Timpul părea bun pentru navigat. De pe râu, vor coborî ghidând-o din cârmă până la Pacific. O dată ajunşi la mare, vor întinde vela. Iar el va sta culcat între sacii de grâne, piei şi puţini cu untură. Trebuiseră să adune toţi banii pe care-i mai aveau, să vândă un bănuţ de argint şi să aştepte ultimele donaţii şi ajutoare. „Sunt ca o curvă în postul mare”.

Cel mai mult cântăreau lăzile cu hârtii. Totul era închis acolo. Cărţile publicate, foi volante, broşuri, manuscrise. Pagini şi iar pagini scrise zile de-a rândul. Scrisori trimise şi primite. Ele contau cel mai mult. El putea să se cruţe în orice clipă, dar ceea ce rămânea în lăzile acelea va continua să vorbească despre el, dincolo de moarte şi dincolo de timp. Toate cele necesare pentru

a schimba destinul acelei lumi pasive şi nefericite. De la învăţătură până la muncă şi viaţă. Busola cu care să-şi afle drumul salvării oamenii aceia pierduţi în ignoranţă şi prostie. Generalii, miniştrii, zilierii, sclavii, indienii, episcopii. El ştia ce era de făcut, ceea ce ar fi trebuit să se facă şi notase totul acolo, în hârtiile închise în acele lăzi de lemn murdare şi jerpelite, pe care stătea scris cu litere mari şi negre: „Simón Rodríguez”. Nu lipsea decât destinaţia. Ce loc? încotro mergea? Oriunde. În orice punct de pe acea rotunjime fără sfârşit ce se umfla asemeni pântecului său hidropic.

În faţă lăzile cu hârtii, iar la urmă el, sprijinit în baston, poticnindu-se la braţul lui Camilo Gómez, până la pontonul de lemn putred, printre băltoace şi grămezi de baloturi. Şi pluta, unde îl aşteptau cei patru indieni din echipaj.

Bordul se ridica doar puţin deasupra apei miloase. Don Simón se întinse între nişte saci cu păstrăm a uscată ce mirosea a mumie. Cortul îi ţinea umbră. O umbră cu găurele, prin care pătrundeau raze subţiri din soarele acelei dimineţi calde. „Pornim”, spuse patronul. Vâslaşii se instalară la cârmă şi începură să împingă cu paşi lenţi şi încordaţi. Malul se retrase pe neobservate în liniştea întreruptă doar de gâfâiala cârmacilor şi de clipocitul apei. „Ţine bine stânga”. Comenzile şefului zburau una după alta. Un indian negricios şi slab, cu faţa brăzdată de riduri sub o pălărie mare de paie, ce scuipa întruna mestecătură de coca.

Camilo Gómez se ghemui lângă el. „Unde sunt lăzile?” I le arătară. Erau acolo, aproape. Lângă pastrama uscată şi lăzile cu luminări. Zâmbi. „Luminări şi şcoală”. De cele ori o spusese. „Lumini şi virtuţi americane”. Să modelezi lumină îi şi să modelezi suflete. Poate că era mult spus suflete. Mai bine să trezeşti inteligenţa şi să le orientezi spre reflecţie. Reflecţie

înseamnă reflectare, culegere a tot ce ne înconjoară, cu unica moară a minţii care analizează.

Cocho stătea lângă bord, în picioare. La un moment dat se gândise să-şi boteze copiii cu nume de legume. Nu cu numele acelea de sfinţi de ghips. De ce Simón şi nu Morcov? Cocho privea înspre oraş, ca şi cum n-ar fi vrut să se smulgă definitiv de acolo. Îi vedea spatele inexpresiv şi străin, profilat pe fundalul caselor ce se îndepărtau odată cu ţărmul.

JRCA SCĂRILE SCÂRŢÂITOARE CU PAŞI GREOI. O saluta pe portăreasă şi pe eventualii săi oaspeţi şi împingea uşa camerei. Întuneric beznă, deşi era ziuă. Se auzea doar sforăitul înecat al celui care dormea. Pătrundea înăuntru şi trăgea draperiile. Lumina crudă a amiezii inunda încăperea. Din patul răvăşit, tânărul său prieten deschidea nişte ochi somnoroşi şi se întindea leneş. „Simón, a venit Simón”. „Deja?”

În cameră toate erau în mare dezordine. Haine aruncate pe scaune şi mese. O oglindă pe jumătate ascunsă sub o cămaşă. Cărţi peste tot.

Avea să înceapă binecunoscutul dialog din ultima vreme. Povestea despre noaptea trecută. Numele unei femei. Amănunte despre petrecerea şi dineul din casa familiei Trobriand. Politicienii şi intelectualii invitaţi. Conversaţiile purtate. Avea să înceapă din nou povestirea, mereu aceeaşi şi mereu diferită. Pe o masă, printre cărţi, sticle şi revolvere era o pălărie cu calotă mare, înaltă. „Ştiţi că a început să fie numită pălăria Bolívar?” Robinson se strâmbă dispreţuitor. „Şi ce înseamnă asta? Tu ai venit până aici ca să inventezi pălării?” Tânărul râse. „Nu e un lucru nemaipomenit, dar nici rău nu este”. „Priveşte, Simón, la cele ce se întâmplă în jurul tău. Deschide ochii”. Avea să înceapă dezbaterea obişnuită. În timpul zilei, la măsuţele de cafenea şi în dimineţile când se trezea târziu, în camera de hotel.

„Aminteşte-ţi ce ne-a spus Humboldt!” Pe Alexander Humboldt îl întâlniseră în casa lui Fanny. Pregătea pe atunci publicarea unui imense lucrări despre America Tropicală. Mai târziu l-au vizitat şi acasă, o învălmăşeală incredibilă de pietre, animale disecate, hărţi, gravuri şi mormane de file de ierbar, borcane cu şopârle şi cutii cu insecte. „Acest imens fluture albastru este din Cumanii”. Vorbeau despre Venezuela. Humboldt o cunoştea mai bine decât interlocutorii săi. O străbătuse de la golful Cariaco până la Caracas şi la selvele Orinoco-ului. Tot ce le spunea era pentru ei o revelaţie. Despre plante şi animale, despre înălţimi şi ape, despre climă şi vegetaţie. Despre cerul de nedescris desfăşurând în noapte milioane de lumi scânteietoare. Şi, în cele din urmă, ajungeau să vorbească despre societate şi politică. „La Caracas am întâlnit oamenii cei mai politici din toată America de Sud”. Humboldt vorbea despre imensa schimbare politică şi mentală ce zguduia lumea. „La fel ca acele cataclisme care, cu milioane de ani în urmă, au format munţii şi mările”. Totul se schimbase. Revoluţia Franceză distrusese vechea ordine. În urma războaielor napoleoniene avea să se nască o lume nouă, diferită. Vechii monarhi nu mai puteau rezista. Existau o ştiinţă nouă, o artă nouă, o gândire nouă. „Enciclopedia însăşi este depăşită”. Le vorbea despre noutăţile din domeniul electricităţii şi al chimiei. Despre influenţa mediului asupra vieţii. Despre noul sens al literaturii şi al limbii, studiate de fratele său. Wilhelm. „Există şi o poezie nouă”.

„Imperiul spaniol nu va putea supravieţui. Totul îl ameninţă şi îl condamnă”. Coloniile engleze din Nordul Americii şi-au obţinut independenţa. „Napoleon nu va lăsa în pace Spania Bourbonilor şi a Inchiziţiei”. „Se vor întâmpla multe”.

„Eu cred că acum se pune problema independenţei

pentru America spaniolă. Astăzi sau mâine”. Aşa le-a spus Humboldt. Astăzi sau mâine? Cum, cu cine? „Cu oameni ca tine, Simón”. Cu oamenii care au adoptat ideile noi şi care-şi înţeleg epoca. „Cunoşti noua gândire politică, eşti martor al noilor evenimente, dar ceea ce trebuie să înfăptuieşti nu vei obţine în cafenelele de la Palais Royal, nici în aşternuturile femeilor elegante din Paris”.

„Trezeşte-te, Simón”. Se juca până şi cu sănătatea lui. Slăbise şi îi apăruseră cearcăne şi riduri de oboseală. „Marea nenorocire a morţii nevestei tale ar putea fi un nou punct de plecare pentru destinul tău”.

Bolívar căsca. „Nu-ţi place să ţi-o spun, pentru că ştii că aşa este. Nu-i foarte grav că-ţi risipeşti banii, căci oricum vei avea întotdeauna mai mult decât! ţi trebuie, mai rău însă şi fără remediu este să-ţi risipeşti viaţa, energiile şi destinul. Nu te tentează gloria?”

Cunoştea efectul pe care acest cuvânt îl producea asupra tânărului său interlocutor. Aproape că putea măsura scrutătura nervoasă pe care i-o producea. Era avid de mărire. îl văzuse privind retras şi cu lacrimi în ochi la cortegiul lui Napoleon în drum spre catedrala din Paris, în ovaţiile asurzitoare ale mulţimii. „O asemenea viaţă merită trăită”.

„Imperiul spaniol se va prăbuşi aproape de la sine”. Napoleon doar îl va împinge uşor. Nu avea niciun motiv pentru care să respecte acea monarhie putredă. „Aminteşte-ţi de povestea compatriotului nostru Mallo şi a reginei. E o ruşine”.

„În 1797 fuseseră aproape de reuşită, dar a fost prea devreme”. Într-o zi, în timp ce se plimbau printre vechile case din cartierul Marais, Robinson i-a arătat una, mare şi goală... De aici a fost cât p-aci să răsară independenţa Venezuelei”. I-a explicat. Era casa în care trăise Cagliostro în ultimii ani de viaţă ai lui Ludovic al

XVI-lea. Casa în care bântuiau spiritele, unde plumbul se transforma în aur şi unde se revela viitorul. Cagliostro întemeiase un rit masonic diferit. Dintr-o filială spaniolă de la Madrid a pornit în ziua de San Blas conspiraţia la care au participat Picornell, Andrés şi Campomanes. Apoi cei patru criminali de stat au sosit în portul La Guaira şi acolo au urzit planul răscoalei, care însă a fost descoperit. „S-ar fi creat Republica, una singură, indivizibilă şi egalitară. Pentru toate castele. Aveau chiar şi un imn”. Robinson fredona în faţa porţii largi a casei câteva strofa din acea Carmanolă Americană. „Dar nu sosise încă momentul”.

„Pare de necrezut”. „Totul pare de necrezut”, îi replica Robinson. „Important este să-ţi dai seama că nu este aşa”.

„Nu poţi trăi în continuare aşa. E o adevărată ruşine. ** „V-aţi sculat astăzi cu chef de descăleală”, îi replica

Bolívar prost dispus. „Hai să respirăm puţin aer curat”. Îl scotea la plimbare prin împrejurimile oraşului. Ca în ziua aceea când se duseseră să viziteze vechea fortăreaţă Vincennes. Acolo fusese închis Diderot. Pe drum, Robinson îi vorbi despre modul în care civilizaţia îl corupsese un om. „Uite, chiar aici s-a întâmplat”, îi spuse, arătându-i un copac. Ceva mai departe se vedea parapetul fortului. În locul acesta Rousseau, care venise să-şi viziteze prietenul închis, a avut revelaţia. „Precum Saul în drum spre Damasc”. Îi descrise miraculoasa iluminare resimţită de trecătorul solitar. Feul în care, brusc, i s-a clarificat adevărul despre istorie şi despre situaţia socială a oamenilor. Căzuse la pământ ca lovit de trăsnet şi începuse să plângă de emoţie. A fost o mare zi pentru omenire. Nimeni n-a ştiut-o atunci. „Aşa sunt uneori lucrurile mari”.

„Este inadmisibil să continui în felul acesta”. Îi

reproşa cheltuielile exagerate, prieteniile superficiale, viaţa de plăceri. „Nu poate să însemne asta viaţa pentru un om ca tine”. „Ba poate că da”. „Nu”.

„Priveşte ce se întâmplă în ţara asta. Observă evenimentele din întreaga lume”. „Cine era Bonaparte acum zece ani?” Îi enumera oameni noi care câştigau bătălii, care zguduiau regate, noi principi şi noi generali. Toată acea strălucire de mătăsuri şi aur a vechilor palate de unde dinastii milenare fuseseră silite să fugă. „Ai auzit la teatru cele trei lovituri de gong care anunţă ridicarea cortinei şi începerea spectacolului. Aceste trei lovituri de gong răsună de mult timp în toată lumea, iar acum se aud până în America spaniolă”. Totul părea să se pună în mişcare prin evocările lui. Lumea apropiată şi cea îndepărtată. America spaniolă aştepta un Washington al ei. Unde să se afle oare omul acela, necunoscut încă? Până şi sclavii din Santo Domingo se răsculaseră şi îşi făuriseră o republică. Ceea ce nu era posibil ieri este astăzi şi poate să nu mai fie mâine”. Întâmplările din La Guaira au fost premature, dar acum situaţia este alta”.

Discuţiile se aprindeau la masa de cafenea. Făceau socoteala forţelor şi a trupelor pe care s-ar fi putut bizui Căpitănia Generală a Venezuelei. „Un batalion de albiJ. Un batalion de soldaţi”. Rebeliunea lui Guai ajunsese să atragă tot oraşul. Chiar şi o mulţime de spanioli. Acum puteau conta pe ajutoare. Franţa putea să-i ajute). Anglia putea să-i ajute şi, de ce nu? chiar Statele Unite.

„Cât e ceasul? Trebuie să plec”, spunea Bolívar. La întâlnirea din ziua aceea, vreo legătură aventuroasă, într-un hotel de tranzit, cu vreo femeie de-o oră, sau la vreo scurtă conversaţie pe culoar cu cea care i-ar fi putut pica mâine. Robinson şi-l închipuia înfăşurat în cearşafuri răsucite, înlănţuit în braţe goale, sufocat de plete „O să se piardă Simón”. Le-o spunea şi celorlalţi.

Asculta râsetele lui Montilla, Fernando Toro şi Rocafuerte… Dumneata de fapt îl invidiezi”. Robinson se aprindea… Voi nu vedeţi în el decât tovarăşul de chefuri. Eu văd altceva. Am văzut în el alt lucru încă de când l-am cunoscut, de copil”. „Toate femeile uşoare laolaltă nu valorează cât destinul pe care l-ar putea avea acest om”.

Se scula şi se îndepărta singur, rumegându-şi supărarea. Acei concetăţeni ai lor se lăsau orbiţi de mirajul Parisului şi al vieţii uşoare. Seara mergeau la teatru, să râdă de Madame Angot şi căutau aventuri galante cu dame tinere. Robinson se închidea în camera lui, plină de cărţi şi eprubete pentru experienţe chimice. O găsea pe harnica franţuzoaică peticindu-i hainele vechi. În timp ce veghea mâncarea pe foc. O saluta cu o mormăială. Şi lua un volum de Plutarh. Să-şi amintească în ce fel deveniseră mari oamenii din trecut. Cu muncă, cu eforturi, cu o viziune a destinului. Cartea aceea lungă era ca o lecţie de măreţie. Să fi fost mai abundentă Antichitatea în oameni excepţionali? Dar şi acum erau. Căpitani, savanţi, artişti. Adevărul este că se trăia ca într-un fel de altă Antichitate. O nouă epocă de greci şi romani, de republici şi Cezari. Tablourile lui David erau o minunată ilustrare a lui Plutarh. Jurământul lui Horaţiu. Şi generalul Bonaparte, pe calul său alb şi cu mantia-i roşie, traversând Alpii în calea grandorii reînviate şi în calea istoriei. În piatra pe care o călca erau gravate numele lui[5]

Hannibal şi Carol cel Mare, alături de al lui. Un vânt puternic îl purta înainte. Vântul prielnic al vremurilor noi.

Trebuia să-l smulgă pe Bolívar din acea ambianţă distrugătoare. „Să plecăm în Italia, Simón, să reînviem cu imaginaţia noastră măreţia antică. Tot ceea *ce*

---

5 Republicanii, reprezentaţi prin clasele indigene oligarhice (proprietari de pământuri şi vite).

omenirea trebuie să înveţe se află în mărturia acelor pietre străvechi”. Îi descria călătoria.

„Dezbară-te odată de muierile alea, de cheflii şi de chefuri. O să mergem în căutarea istoriei şi a filosofiei. Vom fi ece prin Elveţia. Prin ţara lui Voltaire şi a lui Rousseau. Unde parcă ierj s-au născut atâtea idei măreţe. Vom vedea căsuţa lui Jean-Jacques şi a doamnei Warens, *Les Carmetles*. Vom traversa Alpii şi vom coborî spre văile lombarde. Ne aşteaptă două mii de ani de istorie. Toate astea înseamnă mai mult pentru un om ca tine decât femeiuştile de la Palais Roy al”. „O să mergem”. „Da, o să mergem”, însă petrecăreţul, iubăreţul, cheltuitorul, schimbătorul Bolívar nu se hotăra deloc.

Era din ce în ce mai tras la faţă. Sub pielea palidă i se profila scheletul, noduri şi aşchii. Să fi fost de epuizare sau poate se petrecea cu el o schimbare pe dinăuntru şi pe dinafară?

Uneori, întorcându-se de la şcoala unde era profesor sau din Jardín des Plantes, unde stătea de vorbă oie în şir cu îngrijitorii despre flora tropicală, se oprea la familia Tristan. Îl întâlnea pe Bolívar, cu prietenii săi. Teresa îşi legăna în braţe fetiţa. „Flora este un nume care desigur îi place curiosului nostru Robinson”. Bolívar se juca cu fetiţa. „Cum va fi lumea în care-i va fi hărăzit ei să trăiască?” „Cu siguranţă nu vor mai îi regi”, spunea ecuadorianul Montúfar. Colonelul Tristan era pesimist. „Totul se va schimba”. „Noi, cei care am asistat la marile prefaceri ale acestor timpuri, nu ne mai putem mira de nimic”. Colonelul Tristan vorbea de Lima a mici săi din copilărie. De vicerege, de tribunalul justiţiei, La *Audiencia*”, de procesiunile din jurul catedralei, de mumia lui Pizarro 1 în cutia ei de sticlă, de indienii privind absenţi trecerea sfinţiei sale Episcopul, cu mantia-i învăluită în nori de tămâie. „Se vor schimba

până şi aceste lucruri ce par de neclintit”. Pe Bolívar îl interesa ce se întâmplase cu răscoala lui Túpac Amaru. „Indienii l-au urmat. Nu trebuie să ne minţim”. „Pretindea reînvierea vechiului regat al incaşilor”. „Asta a. fost o nebunie, istoria nu poate fi întoarsă înapoi”, spunea Robinson. „Ceea ce s-a întâmplat nu se poate şterge. Dar noi trebuie să pregătim viitorul. Un viitor care să poată aparţine acelor oameni”.

Începeau astfel să discute despre viitorul continentului hispano-american. „Nimic nu îl leagă de Spania, decât un obicei vechi de trei secole”. „Dacă într-o zi Napoleon va intra în Spania...” „O să intre, e o fatalitate şi nimic nu-l împiedică. Va fi de ajuns să se arate la graniţă pentru ca vechiul parapet să se dărâme”. „N-o să se dărâme aşa uşor”, spunea colonelul Tristan. „Spaniolii se luptă”. „Dar totul e putred”. „Întreabă-l pe Bolívar”, spunea Robinson. „Tu l-ai cunoscut pe Mallo, ai trăit la Madrid, tu ştii”. Era o poveste peste care venezueleanul trecea întotdeauna în grabă. Era dureros amestecată cu amintirea logodnei şi a nunţii sale. „Toată lumea ştia că Mallo nu avea pic de consideraţie pentru regină[6]. De necrezut. Când se certau, îşi aruncau unul altuia cele mai cumplite injurii. Principele[7] îl detestă pe rege şi are propria sa curte, regele habar n-are de nimic. Cel ce guvernează este Godoy[8]. Regatul spaniol e ca un castel de cărţi de joc, pe care un simplu bobârnac îl poate dărâma”.

„Americii i se apropie ceasul. Când va sosi momentul, cineva va putea profita de ocazie”. „Cineva care să dispună de arme şi care să poată trezi opinia mulţimii”. „Amintiţi-vă de 17 â7”, repeta bătrânul

---

6 Maria-Luisa, soţia lui Carlos al IV-lea.

7 Fernando, principe de Asturias.

8 Manuel Godoy Alvarez de Faria (1767-1851), ministrul lul Carlos ai IV-lea şi favoritul principal al reginei Maria-Luisa.

Samuel. „Totul a fost cât p-aci să se îndeplinească”. Dacă n-ar fi fost sergentul rade-bărbi”. „Nu spuneţi asta. De fapt nu sosise încă momentul”.

„Dar ceasul va bate, Simón, ceasul va bate. Şi tu unde-ai să fii atunci?” Bolívar surâdea nervos. „Cine ştie?”

„Doamnă Teresa, ştiţi că plecăm în Italia?” „Cine?” „Bolívar şi cu mine”. Bolívar gesticula mirat. „Eu n-am spus asta”. „Este ca şi cum ai fi spus-o”. „Doamnă Teresa, Bolívar şi cu mine plecăm în Italia. Trebuie să părăsească Parisul. Trebuie să pornească în căutarea destinului său. Aici se va pierde. Imaginea Italiei îi va trezi în minte marile lui îndatoriri”.

„Nu e o idee rea”, spuse Teresa, strângându-şi fetiţa la piept. Bolívar o privi supărat. „Când plecaţi?”

DRUMUL PÂNĂ LA LYON A FOST INFERNAL. CAII diligenţei mergeau ba la galop, sub plesniturile de bici şi înjurăturile vizitiului, ba la pas, printre băltoace, şanţuri şi mlaştini. Cavernoasa cenuşie dansa ca o corabie pe furtună. De pe o gâlmă de pământ, într-o groapă, dintr-o gaură în alta. Învăluit în praful stârnit de cai, sau udat de ploaia ce pătrundea prin toate încheieturile acoperământului şi ale portierelor ce nu se închideau bine. Deasupra se bălăbănea un imens balot de bagaje, acoperite cu pături negricioase. Bolívar călătorea între doi negustori care mâncau cârnaţi cu usturoi. Robinson era aşezat lângă o doamnă grasă, drapată în pliuri, cute, dantele, şaluri, mănuşi şi o pălărie ce-i cobora până la nas. La fiecare zdruncinătură doamna ţipa şi aluneca peste trupul osos al lui Don Samuel. Cei doi vorbeau în spaniolă, ca să nu fie înţeleşi de restul călătorilor… îi era mai bine lui Robinson pe insulă decât nouă aici”. La fiecare trei sau patru ore diligenţa făcea un popas. Călătorii coborau la han. deshămau caii. Se comentau incidentele de pe drum. „Eu am crezut c-o să ne

răsturnăm pe coasta aceea”.

Se plimbau pe câmpul deschis. Din interiorul trăsurii nu puteau vedea peisajul. Acum cuprindeau cu privirea imensa câmpie, clopotniţele fine din sat, ca nişte catarge de navă deasupra mării galbene de grâu şi petele întunecate de pădure. Foarte departe, siluetele munţilor, bătând în albastru.

„Suntem în Germinal, tinere prieten”. Bolívar încuviinţa din cap, absent. Germinal este un nume frumos. Înseamnă primăvară. Totul renaşte, totul înverzeşte. Este Germinal şi pentru noi. Am plecat ca să renaştem”.

În diligenţă doamna vorbea despre casa ei, despre m şi nepoţi. Ascultătorii involuntari răspundeau monosilabic. Mâncătorii de cârnaţi vorbiseră despre afaceri. Despre preţul butoiului de vin, despre venitul arendaşilor, despre posibilităţile existente încă de a cumpăra bunuri naţionale. Calculau în lire sterline. „Vedeţi dumneavoastră, maestre, nimic nu se schimbă. Revoluţia n-a prea fost de folos. Oamenii nu vorbesc de Germinal, ci de aprilie. Îşi fac socotelile în moneda veche şi discută despre lucrurile tradiţionale ca şi cum n-ar fi existat Republica, nici ghilotina, nici noaptea de 4 august. Lumea nu se schimbă. Credeţi-mă!”

Era o veche şi repetată discuţie între cei doi. „Nu se schimbă, pentru că nu i se arată cum să o facă. Se schimbă guvernul, dar nu se schimbă obiceiurile. Aceasta este greşeala revoluţiilor. Schimbă legile, dar nu se ating de şcoală. Timp pierdut”.

Fluviul acela tulbure de tradiţii rele şi obiceiuri putrede putea şi trebuia să fie întrerupt… Era de-ajuns să se ridice un dig într-un loc. „De câte ori văd un bunic vorbindu-i nepotului, m-apucă groaza. Îi transmite toate prostiile, prejudecăţile şi greşelile trecutului. Toate superstiţiile, vrăjile, descântecele, fantomele, credinţele

ridicole. Ucid omul natural ce se află în copil şi-l transformă într-un dulap de vechituri. În loc să-i trezească curiozitatea pentru experienţa proprie, îi vorbesc de miracole. Când tună, Dumnezeu îşi azvârle mobilele din casa sa din cer. Când plouă cu soare, se ceartă dracul cu nevastă-sa. Capătul curcubeului indică o comoară îngropată. „Şi apoi toate proverbele, dragul meu Simón, toate proverbele astea care nu sunt decât esenţă de ignoranţă, meschinărie şi conformism. Descendenţa lui Sancho Panza. Ce s-ar întâmpla cu omenirea, dacă toţi ne-am conduce după proverbele astea nenorocite? Cine face pe mântuitorul, moare răstignit. Cel ce serveşte publicul nu serveşte la nimic. Ce mârşăvie! Pentru puţinele zile pe care le avem de trăit, facem şi-aşa prea mult. Să ne trăim viaţa şi să muncească cei ce-or veni în urma noastră! mai bine rău cunoscut decât bun necunoscut. Pe unde vei umbla, fă precum vei vedea. Oamenii nu sunt îngeri, sunt din carne şi oase. Ce şir nesfârşit de banalităţi! „N-o luaţi chiar în nume de rău. Asta este ceea ce se cheamă înţelepciunea populară”, îi spuse Bolívar pe un ton ironic. „Nu e nici înţelepciune, nici populară. Este împletirea celui mai plat cinism cu un conformism abject”.

„Tocmai aceste lucruri trebuie schimbate. În şcoală, cu alţi învăţători, cu altă mentalitate. Trebuie construit un dig şi trebuie tăiată comunicarea între două generaţii, ca să se formeze o omenire diferită”.

De la Lyon, Don Samuel propuse să meargă pe jos până la Chambéry. Aveau să parcurgă distanţe nu prea mari, străbătând păşuni şi coline, în drum spre Ai pl. „Numai aşa te poţi bucura în voie de peisaj şi de gândirea proprie. Hai să abandonăm blestemata asta de diligenţă”.

Făceau drumuri scurte, din sat în sat. Culegând fructe pe drum, oprindu-se pe la hanuri. Stând de vorbă

cu ţăranii şi cu drumeţii.

Orice lucru era un pretext pentru ca Don Samuel să se ambaleze în divagaţii copioase. Un copac, o piatră, un ţăran arând cu plugul său butucănos. „Vezi tu, Simón, încă mai folosesc aratul roman. Virgiliu şi Colurnela vorbeau despre el. Şi încă le mai dă pâine oamenilor. Inventatorii lui au fost mari binefăcători ai omenirii. Răscoleşte pământul, scoate la aer straturile ascunse, ventilează rădăcinile, intră în contact cu atmosfera şi ploaia. Ca să se nască grâul şi ca să fie pâine. Aceasta este simpla şi minunata bază pe care se întemeiază toate celelalte. Daiorită acestui arat există oraşe şi palate. Pentru că ţăranul acesta taie brazde cu caii lui, pot exista biblioteci, ziare şi arte. Aceasta este rădăcina civilizaţiei şi la ea trebuie să ne întoarcem”. Cu greu le scoteau vorbele din gură ţăranilor. Răspundeau cu fraze scurte sau cu monosilabe. Păreau să înţeleagă prea puţin, dacă se îndepărtau de conversaţia lor obişnuită, despre recoltă, despre anotimpuri sau despre plante. Robinson întrerupea dialogul în fiecare clipă, ca să rupă o floare din iarbă sau o frunză dintr-un copac şi să o aşeze cu grijă în geanta de piele pe care o purta în bandulieră. Dacă îl întrebau pe ţăran de numele plantei, le spunea o denumire foarte locală. Nu era chip să scoată mai mult de la el. „Aşa i se spune pe la noi”. Bolívar încerca să-l facă să vorbească despre revoluţia trecută sau despre războaiele prezente. De-abia ştiau câte ceva despre recrutări sau despre rechiziţionările ce avuseseră loc în regiunea aceea. Habar n-aveau încotro se duceau cei ce fuseseră luaţi. Plecaseră „de vale” sau „la deal”. Spre munte, spre câmpie. Foarte puţini ajunseseră vreodată până la oraş. Vorbitul părea să-i obosească.

„Priviţi-l, dragul meu Don Samuel, pe omul în stare naturală. Credeţi că aceasta este o situaţie mai bună pentru fiinţa umană decât cea a tinerilor eleganţi din

Paris?” „Rousseau nu spune chiar aşa/ „Ba da, o spune, Don Samuel. Dumneavoastră m-aţi făcut să-l citesc cu atenţie. Amintiţi-vă de faimosul discurs despre arte şi ştiinţe”. Robinson îl apăra cu vehemenţă pe Rousseau. „Nu te poţi lega de fiecare cuvânt spus de un om de geniu într-o clipă de entuziasm. El trebuia să exagereze termenii, până şi tonul, pentru a-i impresiona pe contemporani. Ca să înţelegi ceea ce vrea să spună, trebuie să-l citeşti în întregime şi atunci vei descoperi extraordinara putere de pătrundere cu care a studiat natura umană. Nu vreau să spun că aceşti ţărani ar fi mai buni decât spiritele cultivate de la Paris, ci că excesele rafinamentului şi ale falsei civilizaţii au corupt obiceiurile şi l-au făcut pe om să-şi piardă comoara sa de virtuţi naturale, care la aceste fiinţe se păstrează”.

Treceau chiar prin ţara lui Rousseau. Într-o peregrinare fără ţintă, amintindu-şi, după numele satelor şi cătunelor străbătute, de episoadele acelei vieţi tumultuoase. Se apropiau de Chambéry, pământurile începeau să se caţerfe spre Alpi. Într-o zi ajunseră la căsuţa aceea mică de ţară numită „*Ies Charmettes*”. Robinson se opri îndelung în faţa intrării în mica locuinţă pătrată, cu acoperiş ascuţit, în două ape. „Aici, Simón, şi-a descoperit destinul acel spirit deosebit. Aici, sub îndrumarea generoasă o doamnei Warens, şi-a deschis aripile acea mare inteligenţă”. Vrând să-şi necăjească maestrul, Bolívar îi punea întrebări răutăcioase. „Doamna Warens era cu mult mai în vârstă, ca el, i-ar fi putut fi mamă, nu-i aşa?” „Era o legătură foarte specială, Simón”. „Desigur. Între un tânăr a cărui dragoste tsece prin stomac şi o doamnă matură şi uşuratică”. „Era, înainte de toate, o fiinţă ce avea nevoie de blândeţe şi înţelegere. Şi tocmai asta i-a oferit femeia aceea, ajutându-l să se realizeze”.

„Chiar pe aceste drumuri a trecut de nenumărate

ori”, comenta Robinson, descriind anii de tinereţe ai faimosului genevez şi permanentele lui peregrinări. „Mergeau pe jos, neţinând cont de trecerea timpului, până la Turin sau Lyon sau la Geneva”. „Era epoca în care lumea urma să facă o mare cotitură, ajutată de un pumn de oameni iluminaţi. Îţi dai seama că în timp ce Jean-Jacques hoinărea pe aici, încercând să se cunoască pe sine, Montesquieu îşi compunea marile opere şi Voltaire începea să-şi uimească veacul? Au fost contemporani, aveau să schimbe lumea, iar lumea nu-şi dădea seama că acele fiinţe predestinate se aflau în preajma ei”.

Dincolo de Chambéry coastele muntelui deveneau mai abrupte. Uriaşe spinări înzăpezite se zăreau printre nori, la orizont.

La intrarea într-un sat se încrucişară cu un detaşament mare de recruţi ce mergeau în dezordine, încadraţi de soldaţi şi ofiţeri călare. Păreau mai degrabă prizonieri decât voluntari. Erau ţărani, în hainele lor de lucru, cu feţe înspăimântate. S-au dat de-o parte pe marginea drumului, ca să-i lase să treacă.

„Aceştia plătesc războiul, Simón. Îi vezi? Nu ştiu nici încotro se duc, nici de ce se duc. Pleacă de pe câmpiile acestea, de la pacea aceasta, de la ordinea aceasta de secole întregi, de lângă boii lor, de lângă semănăturile lor, de lângă familiile lor, ca să li se dea o uniformă şi să fie duşi să moară în locuri pe care nu le-au văzut niciodată”.

„Dragul meu maestru, nu uitaţi că acesta este preţul marilor transformări”.

Lui Robinson îi plăcea să se piardă în comentarii despre istoria antică. Desprins aproape complet de ceea ce-l înconjura, în timp ce tristul grup de recruţi se îndepărta, începu să vorbească despre războaiele romane. „De la Romulus până la Traian tot ceea ce au

făcut marile căpetenii ale acestui popor a fost în cele din urmă spre binele tuturor”. „Chiar în clipa asta, oamenii aceia care nu ştiu de ce trebuie să-şi părăsească pământurile. Îndeplinesc o sarcină istorică ce le va transforma viaţa, lor, fiilor şi nepoţilor lor”.

MILANO ERA PLIN DE PREZENŢA LUI NAPO leon. Ofiţeri călare, parăzi militare, pancarte şi steaguri pe balcoane şi turnuri. Nu se vorbea decât de el. Oameni care-l văzuseră, oameni care ştiau ce făcuse sau ceea ce pregătea. Patronul hanului, un piemontez care vorbea în termeni grandilocvenţi, le dădea amănunte. „Este italian şi va restaura gloria imperiului roman”. Povestea, ca şi cum fusese de faţă, noaptea solemnă de veghe a coroanei lombarde. Coroana ele fier a vechilor regi barbari aşezată pe o pernă de culoarea sângelui, sub un crucifix de fildeş. Şi împăratul îngenuncheat în contemplare, în timp ce cardinali, prelaţi şi canonici cântau litanii uitate din Evul Mediu., Don Samuel comenta. „E ridicol. Un general republican să se preteze la asemenea circ. Ce aberaţie nemaipomenită. Omul din Arcola şi din Egipt să se transforme acum într-un rege de pe o carte de joc”. Din fericire, hangiul nu înţelegea bine spaniola. „Ce spune?” „Nimic. Scuzaţi-ne”.

Au colidant cafenelele, strada bijutierilor, cu prăvălioare înghesuite, pline de pietre preţioase, aur şi argint. Câteva magazine de antichităţi ce ofereau capete maltratate de Venus şi de efebi.

Când au intrat la Scala pentru prima oară, au rămas uluiţi. De sub miile de lumânări strălucitoare ale candelabrelor-păianjen şi din foaierele individuale ale lojilor, ieşeau, ca din prodigioase peşteri, şiruri de balcoane în care se mişcau, în infinite tablouri vii, sute de superbe doamne şi domni eleganţi. Printre draperiile roşii şi coloanele aurite sclipeau bijuterii pe frunţile, pieptul şi mâinile femeilor. Străluceau uniforme şi

decoraţii. Însoţitorul lor le arăta care erau marile personalităţi ale oraşului. Principi din vechile familii, femei celebre, comercianţi bogaţi. Soţii şi amanţii. Curtezani titulari ce se agitau în jurul fiecărei femei adulte. Parterul se mişca în valuri de murmure şi culori, ca o ondulare de flăcări.

Răsunară primele acorduri ale uverturii şi uriaşa navă începu să plutească pe undele muzicii. Robinson se întoarse spre tânărul său însoţitor. „Asta înseamnă civilizaţie”. „Este exact ceea ce nici dumneavoastră, nici maestrului dumneavoastră din Geneva nu vă jilace”, îi replică Bolívar, care-şi plimba ochii flămânzi peste acea nesfârşită dantelărie de umeri goi, mângâiaţi de mătăsuri de toate culorile. Alerga cu privirea, oprindu-şi-o din când în când asupra unor scurte scene observate prin loji. Fiecare oferea o mică comedie mută. Până ce se opri asupra unei tinere strălucitoare al cărei braţ flutura pe deasupra marginii roşii a balustradei. Surâsul ei, vioiciunea gesturilor, apăreau şi dispăreau sub mişcările evantaiului. Alături de ea, o altă superbă apariţie feminină se revela pe fundalul întunecat. „Cine este?” însoţitorul îi şopti la ureche. Cea mai tânără şi mai plină de graţie era „contessina” Pietranera. Cealaltă, care nu părea mai în vârstă, ci doar mai calmă şi mai distantă, era soţia fratelui cel mare al „contessinei”, marchizul Del Dongo. Avu senzaţia unei distanţe de nestrăbătut. Două femei pe care niciodată nu le va mai întâlni, două nume fugare ce i se vor rătăci în memorie.

Cortina grea se ridică încet. Opera începea în mijlocul unei linişti întrerupte în fiecare clipă, la sfârşitul ariilor, de aplauze răsunătoare şi aclamaţii ale publicului. Fură surprinşi de vocea aproape feminină şi tulburătoare a unui cântăreţ. „Este celebrul Pacchiarotti. N-are nimeni o voce mai caldă şi mai pură ca a lui”. Bolívar, curios, întrebă în şoaptă, în timp ce venii le făceau semn

să tacă din gură. „Cum adică, trebuie să se castreze ca să capete o asemenea voce?” „Da, domnule, aşa este. Sunt castraţi de copii, ca să nu li se schimbe vocea la pubertate. În felul ăsta ea îşi păstrează un ton angelic, inegalabil. La capela Sixtină cântă un cor de copii *castraţi*. Este o muzică cerească. O anticipare a Paradisului”.

Castratul se mişca în scenă cu o graţie androgină. Din trupul scund şi rotunfor. cu pliuri moi de grăsime şi gesturi adormite, izvora în mod straniu acea voce neaşteptată, de falsă copilărie. La fiecare sfârşit de arie, cele mai mari ovaţii erau pentru el. În antract, numele lui se auzea cel mai des printre elogiile aprinse.

La palatul Sforza petrecură o zi întreagă de rememorări calme. Imensul colos roşu, cu zidurile, curţile şi bastioanele lui, le servea din plin ca pretext pentru a vorbi despre trecutul Italiei. Despre arhitectura, războaiele şi oamenii Renaşterii… Fiecare oraş constituia o putere”. Don Samuel amintea de povestea familiei Sforza. O familie de *condottieri* care au devenit principi şi seniori legitimi ai aristocraţiei milaneze. Undetaşament de trupe franceze făcea de gardă. „Pe aceste vechr pământuri istoria este mereu vie”. Don Samuel îi vorbea despre tabăra romană şi despre fortăreaţa medievală, pentru a-i explica cum acei soldaţi ai lui Bonaparte erau continuatorii unui joc străvechi. „Pe-aici a trecut Cezar, iar aici a venit Carol Magnul”. Erau secole şi secole de prezenţe legendare. „Şi Carol Quintul, care tocmai îl învinsese pe regele Francisc”. Era una şi aceeaşi istorie, care nu se sfârşea, ţesându-se, ca o plasă, printre strungile Alpilor. Se schimbau numele şi vremurile, dar lupta pentru putere continua să se dea la fel. „Acum avem un nou împărat”.

După câteva zile asistară, pe câmpia din apropiere, la marea serbare militară prin care Napoleon îşi

sărbătorea victoriile. Cât vedeai cu ochii se întindeau batalioanele, steagurile, bateriile de artilerie, detaşamentele de cavalerie. Ofiţerii de gardă treceau în galop ea nişte iuţi rafale roşii. Din depărtare se auzea sunet înfundat de tobe şi ţipăt de trompete. Avansară treptat printre grupurile de curioşi, până la poalele unei coline ce domina desfăşurarea de forţe. Pe culmea ei se afla Napoleon. Se putură apropia să-l vadă în voie. Mic. agitat, îmbrăcat extrem de simplu printre uniformele pestriţe ale generalilor săi. Cizme negre, pantalon alb, veston negru traversat de banderola roşie a decoraţiei, bicornul turtit şi fără podoabe şi un ochean în mină, cu care privea în toate direcţiile. Totul se concentra în prezenţa aceea scurdă. Armata desfăşurată, armele, oraşul din apropiere, câmpurile şi toate oraşele şi păşunile ce se aflau de o parte şi de alta a îndepărtatului lanţ troienit. Întreaga istorie, trecutul, viitorul. Milioane de oameni şi secole întregi de luptă ajunseseră să se condenseze în acea fiinţă, în locul acela. Era o imagine fascinantă. „În zece ani a pus stăpânire pe lumea întreagă”. îl priveau cu o atenţie exagerată, aproape insolentă. Fură observaţi de sus. Lui Don Samuel i, se păru mai prudent să se îndepărteze. „Să plecăm, Simón, căci de cei mari e mai bine să nu te afli prea aproape”.

Nu aveau niciodată timp suficient pentru câte erau de văzut. Li se amestecau în memorie naosuri de biserici, faţade de palate, frânturi de ruine şi serbările de prin sate. În scurte plimbări pe jos sau cu zgâlţâitoarea diligenţă înţesată de călători şi de pachete ori cu un „vetturino”, mergeau din han în han, din piaţă în piaţă. Ascultau lunga explicaţie a aşa-numitului „cicerone”. „Aceasta este arena din Verona”. Le vorbea despre martirii creştini, cu numele lor, despre fiare şi luptele de gladiatori. De partea cealaltă se afla micuţa capelă a lui Giotto. Intrau. Şi vitraliile acelea sparte înfăţişând viaţa

lui Cristos. „Cicerone” le povestea despre tânărul cioban care-şi revelase talentul de geniu pictând capela aceea mică.

În Veneţia intrară într-o după-amiază, cu o gondolă lentă ce plescăia valurile, acompaniind comentariul presărat cu divagaţii al lui Don Samuel. Sărbătoarea de piatră a palatelor pe canale părea să se înfiripe anume pentru ei. „De aici vine numele ţării noastre”. Ce-avea de-a face acest oraş aproape oriental, aproape teatral, aproape ireal, cu îndepărtatul ţinut de la tropic?

Mergeau la cafenea, la teatru, prin librării. După-amiaza, devreme, porneau la plimbare cu câte un gondolier care le înşira, în alunecarea gondolei, numele şi istoriile palatelor şi ale stăpânilor lor.

La Florenţa se opriră pentru mai mult timp. Vizitau în fiecare zi câte ceva. De la platoul Senioriei până la biserici. În cea numită Ognisanti au văzut fresca familiei Vespucci şi silueta de adolescent a predestinatului Amerigo. „Am venit să-ţi întoarcem vizita”. Cumpărau cărţi şi gravuri. Au vizitat mormintele de la San Lorenzo. „Prezenţa geniului este copleşitoare”. Se întorceau la han încărcaţi de cumpărături. O ediţie recentă a *Noii Héloïse* a lui Rousseau şi un exemplar din *Principele* lui Machiavelli. „Între aceste două fiinţe există toate contrastele minţii omeneşti”. Robinson îl ataca pe Machiavelli cu pasiune. Culesese şi distilase un rece manual al tiraniei. „N-a inventat nimic. N-a făcut altceva decât să-i descrie pe oameni aşa cum sunt”, îi răspiyise tânărul său tovarăş. Discutau contrastul dintre *Emile* şi *Principele*. Tot ce era mai rău în om, aşa cum fusese el în istorie, tot ce putea deveni mai bun în el, în viitor. „Cartea aceasta a florentinului este expresia disperării, a dezamăgirii, a pesimismului. Nu are niciun pic de încredere în om. Este un consilier vrednic de dispreţ al celor mai rele politici care, din nefericire, au fost adesea

cele mai eficace”.

„Aici se află întreaga problemă”. A te resemna cu omul aşa cum s-a dovedit a fi el de-a lungul relei sale experienţe sau a lupta spre a-l face mai bun”.

Contradicţia reapărea. „Vedeţi”, spunea Bolívar la mormântul Medicilor. „Vedeţi, toţi au fost nişte tirani demni de dispreţ, plini de vicii şi de pofte josnice, dar, cu toate acestea, au lăsat lumii minunăţii incomparabile”.

„Nişte minunăţii create pe un fond de putreziciune. Într-un fel, asemenea florilor frumoase dintr-o jardinieră”, observa Robinson cu fermele sale convingeri iacobine. Cu tot geniul adunat între aceşti pereţi, ar fi putut deschide un drum nou de salvare pentru umanitate. N-au reuşit, deşi au încercat. Între Medici şi Savonarola au învins Medicii”.

S-au oprit în Piaţa Senioriei, în apropierea lui David, lângă piatra ce marca locul rugului pe care fusese ars călugărul. „Savonarola susţinea că era necesară întoarcerea la simplitatea naturală a omului. Predicase împotriva luxului, a inegalităţii, a viciilor. Ajunsese să domine şi să convertească acest oraş corupt. La fel cum a făcut Calvin la Geneva, îţi aminteşti?” „Nu e uşor să transformi natura umană”. „Nu. Nu este vorba s-o transformi, aşa cum înveţi un câine să sară printr-un cerc, ci s-o readuci la condiţia ci originară. Asta este posibil. Ba mai mult biliar, s-a realizat. Tu ştii, Bolívar, aminteşte-ţi ce ne-a povestit bătrânul iezuit din Bologna”.

La Bologna avuseseră ocazia să stea de vorbă cu câţiva supravieţuitori ai expulzării iezuiţilor, poruncită cu treizeci şi ceva de ani în urmă de către Carlos al III-lea în toate posesiunile sale americane.

„A fost o mare crimă, fiii mei, o crimă care va costa foarte scump. Dintr-o simplă trăsătură de condei, pe neaşteptate, fără ca nimeni să se fi aşteptat, s-a paralizat

într-o zi o operă grandioasă. S-au închis mănăstiri şi colegii, învăţătorii şi misionarii au fost adunaţi ca nişte criminali, au fost arestaţi şi trimişi în Italia. S-a distrus o operă de secole şi o generaţie întreagă a fost nimicită, rămânând fără ţintă”.

Bătrânii sacerdoţi nu încetau să vorbească despre viaţa lor din America. Despre imensul tezaur de cunoştinţe pe care-l acumulaseră. „Nimeni nu cunoştea mai bine Lumea Nouă. Nimeni n-o înţelegea mai bine”. Explicau funcţionarea colegiilor şi a misiunilor, ordinea şi varietatea studiilor, cercetarea naturii şi a istoriei. „Făcuserăm inventarul acelei naturi extraordinare în ierbare imense, care s-au pierdut. Pietrele, animalele, clima. Pe toate le studiam”. Le-au vorbit şi despre documentarea acumulată în acele sute de case de învăţământ, despre trecutul indigenilor, despre limbile aborigene şi obiceiuri. „Cartea lui Clavigero[9] deSpre antichitatea mexicană nu este decât o minimă parte din tot ceea ce studiasem şi adunasem”. Păreau să vorbească cu o durere nesfârşită despre ceea ce se întâmplase. „Dintr-un condei, domnule, acei oameni fără suflet au nimicit o operă de civilizaţie atât de extraordinară. Dumnezeu să-i ierte”.

Dintre iezuiţii bolognezi, unul îi interesase în mod special. Îşi petrecuse în tinereţe câţiva ani în misiunile din Paraguay. „Compania noastră reuşise adevărate minunr în aproape două secole de muncă. Imperiul justiţiei şi al binelui se instaurase pe pământ. Visurile lui Hesiod şi ale lui Platon. societatea imaginată de cancelarul Morus în celebra sa *Utopie* se realizaseră acolo. Era raiul pe pământ. Nu existau săraci, nu existau crime, nu existau inegalităţi. Trăiau cu toţii în scopul muncii, în scopul păcii creştineşti a timpurilor dinţii. Cu

---

9 Francisco Javier Clavigero, istoric iezuit mexican, autoru unei celebre Istorii Antice a Mexicului, tradusă în mai multe limbi

toţii munceau. Părea ceva de pe altă lume. Mergeau împreună la lucru şi la şcoală. Mergeau împreună la biserică şi la rugăciune. Nu existau furturi, nu existau crime. Nimănui nu-i lipsea nimic din cele necesare. Şi toate aceste lucruri, obţinute cu eforturi de sute de ani, le-au împrăştiat dintr-o singură lovitură acei răi sfătuitori ai regelui.

„Când am ajuns acolo prima oară, ca tânăr preot, nu-mi puteam crede ochilor. Np semăna cu nimic din tot ce exista în alte părţi. Nu erau cerşetori, nici seniori. Toţi aveau case, îmbrăcăminte şi mâncare. Toţi duceau o viaţă laborioasă şi creştinească. Se conduceau după orarul de muncă şi de cult şi după bătăile clopotului. Grădinile cerului răsăriseră pe acele pământuri sălbatice. Lucrul acesta nu putea fi văzut cu ochi buni de către cei care doreau să-i menţină în continuare pe indieni ca sclavi, ca vite de povară. Guvernatorul, oamenii regelui, neguţătorii ne detestau. Noi nu permiteam nimănui să pătrundă în incinta misiunilor. Evitam chiar ca indienii să înveţe spaniola, pentru a nu-i lăsa să se contamineze de înşelătoriile şi viciile europenilor. Li se vorbea şi li se preda în limba lor, după manuale şi cărţi religioase traduse anume pentru ei”.

Ascultâncth-l, ochii lor nu mai vedeau claustrul mănăstirii, cu grădina lui interioară. Se îndreptau din piaţa bologoneză şi de pe vechile turnuri spre acele imense singurătăţi pe care ei nu le cunoscuseră, dar cărora într-un anume fel le aparţineau.

„Este o ţară imensă, are la apus enorma cordilieră peruană şi la răsărit râul Paraguay. Pe o întindere de trei sute de leghe de sălbatică singurătate s-a creat acel Paradis pământean. Mai mult de treizeci de aşezări, fiecare cu biserica ei, cu casele şi semănăturile ei. Era minunat. Fiecare aşezare avea între patru şi şase mii de indigeni. Unele erau foarte frumoase, adevărate oraşe,

ca cea a lui San Ignacio sau a Sfintei Fecioare de Loreto”. Un cer de câmpie, cu nori liniştiţi şi prelungi, se întindea cât vedeai cu ochii. „Thomas Morus îşi imaginase o lume la fel de perfectă. Alcătuită până şi din cei mai sălbatici oameni, convertiţi în creştini înfocaţi, trăind în republici ce nu cunoşteau alte legi decât cele ale Evangheliei şi unde cele mai înalte virtuţi ale fiinţei umane deveneau trăsături comune şi generale. Şi toate aceste lucruri, care ar fi putut alcătui începutul unei lumi, au fost distruse!

Cei doi interlocutori reveneau adesea asupra acestei teme. Fabuloasa experienţă îi. obseda. Să fi fost, oare, posibil? „Credeţi că, într-adevăr, aşa a fost?

„De multe ori s-a încercat această experienţă. Adesea la scară mai mică şi fără un rezultat real. Fray Vasco de Quiroga a aplicat-o în Mexic, pe vremea lui Carlos al V-lea. Şi în ţinuturile noastre, Fray Bartolomé de las Casas a intenţionat să stabilească o ordine a păcii şi virtuţii fără forţă şi opresiune. Este adevărat că n-au izbutit. Dar în Paraguay fenomenul a fost mai extins şi mai durabil. Ceea ce aici, în Lumea Veche, nu era decât vis, fusese pe punctul de a deveni realitate acolo. Ar fi însemnat începutul unei istorii noi pentru omenire”.

„America ar fi putut fi speranţa universului”, se gândea Bolívar. „Încă mai poate fi”.

SE APROPIAU DE ROMA ÎNTR-UN *VETTUPdNO*. Zonă de şes, bălţi întinse, pâlcuri de brazi înalţi şi schelete de apeducte. Ici colo câte-o fermă. Ţinut pustiu. Din diligentă, călătorii îşi ascuţeau privirile către orizont, pentru a zări primele turnuri. Vizitiul le vorbea despre bandiţi. Puteau să apară din umbra unei ruine sau dintr-o pădure solitară. Povestea cu amănunte isprăvile lui Francatripa sau ale lui Fra Diavolo... Nu-i de râs, domnilor”.

Apropierea oraşului îl făcu vorbăreţ pe Robinson.

Evoca eroii lui Plutarh. Bolívar îi ţinea isonul. Vizitiul anunţă în gura mare intrarea în oraş. „Sosim la Roma.1 în depărtare, dintre spinările colinelor joase, se iveau pe deasupra unui zid roşu cupole înalte şi turnuri. Pe măsură ce se apropiau, o enormă cupolă creştea şi se detaşa dintre celelalte. San Pedro. Imagine ce-i emoţiona pe peregrini… Iată-ne şi pe noi aici, în pelerinaj”.

În trapul lent al cailor ajunseră la zid. „Zidurile acestea maltratate povestesc întreaga istorie a Europei”. Intrară prin Puerta del Popolo. Era ca o nişă în zidul zgrunţuros. Trăsura se opri la vamă. În timp ce vizitiul vorbea cu vameşii, cei doi călători priveau spectacolul străzii. Trăsuri, vânzători ambulanţi, cerşetori, cete de copii, strigăte şi faţade liniştite de palate. După lungi formalităţi şi multe taxe. acelaşi *vetturino* îi conduse prin oraş. „Mai întâi să mergem la Coliseu”.

De o parte şi de alta piatra gri se întindea, se încovoia, se afunda în portaluri şi ferestre, răsărea în balcoane, se subţia în coloane înalte sau se ţesea în cornişe sculptate. Peste tot grămezi de oameni stând ca în aşteptare, la porţile bisericilor şi ale palatelor gesticulând şi discutând. În ecoul susurului de apă.

Pătrunseră în partea veche a oraşului. Caii mergeau la pas pe drumul strâmt, printre marmore sparte, coloane incomplete şi ziduri distruse. Prin mulţimea de arcade zăreau o îmbulzeală de căsuţe mizere. Cârpe atârnate în bătaia vântului. Animale de povară priponite, spălătorese gesticulând şi *facchini*[10] cu greutăţi mari în spinare. Printre ruinele întinse rumegau vaci şi boi. Era piaţa de vite.

Etaj peste etaj, ca un turn al lui Babei sfărâmat, apăru în faţa lor Coliseumul. Gurile mari ale arcurilor se deschideau în labirint deasupra altor ziduri şi breşe.

---

10 Hamali (it.).

- Sub imperiul tău să fie cîrmuite popoarele (lat.).

Pătrunseră. Marele spaţiu gol se deschidea spic cer şi spre fosele înfundate ale arenei în care stătuseră fiarele şi prizonierii. „Ce-ar fi putut să umple spaţiul acesta imens? „După mii de ani larma mulţimii se ştersese şi se destrámase, ca şi figurile dăltuite în piatră. Ruinele lui păreau disproporţionate în raport cu arena imensă. „Totul a fost grandios”, spunea Robinson, „coloniştii de piatră şi neobişnuitul proiect pentru putere creat de imperiu. Aici ar fi putut să răsune cele mai arogante afirmaţii făcute vreodată de om”. Cuvintele lui Vergiliu: „*T*! *u regere* imperio *populos*” *2*.

S-au întors încet printre animalele, casele pestriţe şi resturile de monumente ale Forumului. Două femei ţipau una la alta, despărţindu-şi copiii care se băteau. Din când în când ajungea ja mă la ei ecoul câte unui muget. Coloana lui Traian se încolăcea în spirala ei de războaie şi cavalcade până la un San Pedro indiferent. Un templu rotund îşi flutura în vânt, ca pe nişte steaguri, rufele multicolore atârnate la uscat. Trecură pe lângă Roca Tarpeya. Sus se vedeau ferestrele clădirilor de pe Capitoliu.

Ieşiră în piaţă, în faţa celor trei palate. Desenul în piatră, aproape magic, încadra statuia lui Marc Aureliu, care saluta cu mâna legiunile dispărute. Cocleala de secole şiroia peste călăreţ şi cal, asemeni resturilor unei zdrenţe sfâşiate. „Deliciile genului uman”. „A fost împăratul care a avut parte de cele mai multe războaie şi dezastre”.

Cei doi dioscuri[11] deschideau calea spre imensitatea orizontului. Este trecutul ce păşeşte în calea viitorului sau viitorul ce se întâlneşte cu trecutul. Încet, ajunseră în Piaţa Spaniei. Scara ondulată, cu insulele ei de flori, urca spre a se uni cu obeliscul şi faţada bisericii Trinidad del Monte. Jos, lângă fântâna lui Bernini, negustori

11 Castor şi Polux.

ambulanţi şi cerşetori se îngrămădeau ciorchine. Ajunseră la han.

Din ziua următoare îşi începură plimbările şi vizitele la monumente. San Pedro, Castelul Sant' Angelo, grădinile şi galeriile Vaticanului. Cu lungi explicaţii ale „ciceronilor" despre frescele Sixtinei şi despre logiile lui Rafael. După-amiezile se duceau la enormul palat Ruapoli, transformat într-o mare cafenea. Douăzeci şi ceva de săli înşirate una din alta, înţesate de mese, de clienţi şi de chelneri cu un zgomot asurzitor, ca o piaţă. Clerici şi laici, tineri şi bătrâni, domni eleganţi şi vânzători de prăvălie, străini şi romani. Se vorbeau toate limbile. Fumul gros de pipă se înălţa spre enormele pânze de păianjen ce atârnau prin colţuri şi pe lămpi, ca nişte dantele sfâşiate. Încetul cu încetul făcură cunoştinţă cu chelnerii, mâncărurile, băuturile şi clientela. Cu cei ce jucau cărţi la o masă şi cu cei ce păreau gata să se omoare, când se certau şi se insultau în gura mare. Dacă nu mergeau la operă, intrau prin micile teatre de marionete. Public numeros, ce râdea în hohote de aventurile lui Arlequino şi ale lui señor Pantalone. Sau de ridicola dragoste a bătrânului Casandrino pentru tânăra fată. La-intervale scurte, acţiunea se întrerupea pentru a se îndeplini cererea spectatorilor: „La Cavatina". O voce bine modulată, simulând-o pe cea a păpuşii, cânta dinăuntru.

„Cel mai ciudat lucru în cetatea aceasta extraordinară a fost libertatea". „Ca peste tot". Reveneau la istoria ei milenară, la momentele ei măreţe, la dramele şi căderile ei. Printre zidurile surpate de la Monte Palatino îi evocau pe împăraţi. „Suetoniu povesteşte..." Robinson era aproape întotdeauna acela care readucea în memorie faptele grandioase sau criminale ale cezarilor. Destinul acelui popor i se părea fascinant. Imensa lui putere politică şi militară asupra

lumii, timp de mai multe secole, şi insondabila lui putere spirituală şi religioasă asupra unei jumătăţi a umanităţii. pentru încă atâta timp. „Dacă aceste forţe ar fi fost folosite pentru ca oamenii să devină liberi!”

„Prietenul nostru, iezuitul din Bologna…” Ce păcat că acea forţă şi dominaţie, necontrastante între ele, asupra corpului şi asupra spiritului, n-au reuşit să creeze o nouă umanii ale O ordine a păcii, a egalităţii, a binelui. Erau asediaţi de cerşetori şi vânzători de nimicuri. Iconiţe făcătoare de minuni, apă medicinală, dulciuri, mici figurine lubrice… Atâta putere şi atâtea posibilităţi, pentru ca în cele din urmă să se ajungă la toate astea”.

„Poate că aici a fost mai greu, dar acolo s-ar putea realiza. O societate fără mizerie, fără privilegii, fără inegalităţi. Libertate şi virtute”. „Au încercat, dar n-au izbutit”.

„Mai e timp încă. Trebuie să înceapă prin a rupe jugul”. Le spusese şi iezuitul: „A.merica spaniolă aparţine indigenilor, dar ei nu-şi dau seama. Sunt orbiţi de aparenţe şi-şi închipuie că Spania este deţinătoarea puterii. Totul este al latino-americanilor. Nu le lipseşte decât conştiinţa acestui fapt şi voinţa de a fi liberi”.

Asemenea gânduri începeau acum să se agite în mintea tânărului. Se apropia momentul. Ocazia avea să vină. Acele ruine şi acele palate uriaşe aminteau istorii pline de curaj şi de fapte incredibile. Tocmai acestea lipsiseră în America spaniolă. Cine putea ghici prilejul? Se putea prezenta pe neaşteptate. Armatele franceze ce se mişcau prin toată Europa, omul acela mititel zărit de ei pe colina Montechiaro dezarticulau istoria şi ordinea prestabilită a puterilor în lume. În Nordul Americii coloniştii englezi găsiseră ocazia şi profitaseră de ea. Până şi bieţii sclavi din Santo Domingo, nenorociţi, umiliţi, se răsculaseră în frunte cu Dessalines şi-i alungaseră pe francezi.

„Ar fi o ruşine ca noi să nu fim în stare”. Plimbările se converteau în dezbateri, viziuni şi invocaţii. „N-ar fi nevoie de forţe prea mari. Există un sentiment anume de care trebuie să profităm”. „Ştiu. Tu erai copil când, în 1797, totul a fost pe punctul de a se îndeplini. Până şi spanioli şi locuitori din Canare se angajaseră la făurirea republicii. O Americă liberă. Ceea ce se înfăptuise în America de Nord şi eşuase în Franţa din vina unor ambiţioşi”.

În după-amiaza ceţoasă de *ferragosto1*, profitând de lungul crepuscul care parcă nu se mai sfârşea şi care ştergea contururile monumentelor şi ale vegetaţiei crescute pe ele, avuseseră o discuţie mai lungă şi ¿hai cuprinzătoare decât de obicei. Dialogul aprins, năvalnic, alterna cu tăcerile lungi, încordate. Bolívar umbla de colo-colo, din mers, să contemple peisajul. „Toate acestea ne vorbesc, maestre”. „Poate alţii nu le aud şi nu le văd, dar eu le aud şi le văd”.

„Este ca şi cum calul lui Marc Aureliu ar fi început să înainteze. Îţi aminteşti?” Cu braţul ridicat, cu capul gol încununat de lauri, acoperit de cocleala secolelor, împăratul îşi urnea calul din loc. Încotro? Undeva pe-aproape trebuia să se afle vreun rest din temelia aşezării lui Romulus. Nu fusese mare lucru, dar a ajuns să fie sămânţa unui întreg univers. Voinţa lui de întemeiere trebuia consacrată cu sânge. Întâmplarea cu lupoaica era doar o poveste, importantă rămânea însă afirmarea hotărârii lui disperate de a crea o lume.

Grahii şi Horaţii, în tunicile lor scurte şi cu spadele boante, ieşeau din tablourile lui David. Coloane prăbuşite şi capiteluri se ridicau parcă din nou, într-o înălţare halucinantă. „De ce a căzut Republica?” „Republica a căzut pentru că şi-a pierdut virtutea”. În vreun loc, pe undeva, cele două sute de umbre ale celor două sute de senatori ascultau presupusul elogiu al lui Fabritius.

„Merităm să stăpânim lumea”. Cezar, călare, în fruntea unei legiuni. Totul se schimbase. Traian, înaintând pe jos prin mulţime. Caracalla, ieşind din imensele terme, spre a dispărea înghiţit de gurile sumbre ale Coliseumului. Zece mii de gladiatori, cinci mii de fiare, o bătălie navală cu o sută de corăbii. Strigătele asurzitoare răsunând din colină în colină, din faţadă în faţadă, ale celor patruzeci de mii de spectatori din Circus Maximus, în clipa în care atelajul ajungea învingător, printre ovaţii şi nori de praf, la capătul cursei. Brutus, cu pumnalul său de erou şi asasin. Caligula, aproape desculţ în sandaua sumară, urzindu-şi cu sânge rece crimele. Domiţian, cu trupul însăilat de cuţit. „Toate acestea s-au întâmplat, toate”. „Dar puţine au avut drept scop libertatea”.

Şi cohorta poeţilor. Togi lungi de umbră sfâşiate de tăceri. Lucan preaslăvindu-l pe Cezar, Vergii în pe Augustus. Erau ca nişte fiare îmblânzite ce se apropiau să mănânce din mina stăpânului.

Şi apoi spaniolii: Traian, Hadrian, Marc Aureliu. Veneau de prin plantaţiile de măslini din Beţica, de prin imaşurile cu mânji şi vaci. De la ruinele aşezării natale la ruinele Romei, de la daci la germani. Grămezile de oase ale atâtor morţi ar fi putut albi pământul negru la fel ca sfărâmăturile marmorei. În timp ce trupurile sfârtecate ale gladiatorilor sporeau grămada martirizaţilor, Horaţiu îşi petrecea zile în şir şlefuind silabe.

De pretutindeni auzeau sau vedeau răsărind fantome. Robinson amintea de cuvintele pe care Rousseau le pusese în gura lui Fabritius. Bolívar stătea în picioare, în faţa lui. „Vreţi să vă fac un legământ, aici şi acum?

Cincizeci de ani mai târziu, tot îşi mai amintea. Şi de fiecare dată i se părea o scenă nouă, la care asista pentru întâia oară. „Jur în faţa dumneavoastră”, spusese, „jur”, de mai multe ori. „În faţa Dumnezeului părinţilor

mei”. Capela Sfintei Treimi, în săraca şi întunecata catedrală din Caracas. Pietrele albe ale mormintelor. Şi acel clinchet metalic ce nu se mai stingea: „Până ce lanţurile vor fi sfărâmate…”

DE ATÂTEA ORI li REVENISE ÎN MINTE SCENA aceea. De atâtea ori îl întrebaseră despre ea oamenii de toate felurile, neîncrezători, curioşi. Acum i se părea de domeniul fanteziei. Stătea în picioare în faţa lui, printre bucăţi de sculpturi şi coloane antice. Fusese atât de simplu şi de neaşteptat. „Jur în faţa dumneavoastră”. În faţa lui. În faţa acelui bătrân cu burta umflată de apa grea, întins pe pluta fără destinaţie. La fel cum stătea Cocho. „O să avem vreme bună”. „N-o să fie lung drumul”. După ce-o să ieşim la mare, vom naviga mai repede”.

În clipa aceea nu-şi dăduse scama ce însemna gestul tânărului său tovarăş. Un impuls, o răbufnire emoţională, o frază spusă fără să-i cântărească întreaga semnificaţie. Şi care ar fi putut rămâne doar atât. Fără consecinţe. Ca atâtea lucruri care se spun în anumite ocazii şi apoi se uită.

Se aflau atât de departe în acel colţ al Romei când lui Bolívar îi venise ideea. Nu era pentru prima oară când lua o hotărâre bruscă. Spre a îndeplini ori spre a o realiza pe jumătate ori spre a nu mai vorbi de ea niciodată.

Dar în clipa aceea fusese atât de neaşteptată şi de ieşită din comun. Ce spusese şi cum o spusese. Se întoarseră tăcuţi la pensiune. Impresionaţi şi dezamăgiţi.

În alunecarea tăcută a plutei, ţărmurile se îndepărtau şi se deschideau. Apa reflecta cerul acoperit de norii în flăcări. Malurile se pierdeau netede în zare. Fumul vreunui incendiu. Zborul lin şi negru al câte unui vultur, pete de păduri şi reflexe de ape, iar în fund umbra albăstruie a munţilor. Ce imensitate de pământ. Acum îl

cunoştea mult mai bine decât atunci când umbla prin Roma. Ţinuturi străbătute săptămâni în şir şi marea cutreierată luni de-a rândul. Prima oară, de la Cartagena până în Panamá şi de la istm până la Guayaquil. Şi imaginea imensului zid al Anzilor, 1 rulaşi, cotropitori, cuib de capcane. Pereţi de piatră, prăpăstii îngheţate, şerpuitoare cărări invizibile. Dincolo de ei începea selva, cu marile râuri, până la celălalt ocean. Iar în Sud, gheţurile şi lunga noapte polară.

Pe atunci nici măcar nu bănuiau cât de mare şi diversă era lumea aceea. Necunoscutul cuprins în cuvinte. Humboldt, printre filele de ierbar şi păsările lui împăiate, vorbea despre Noul Continent. Te prindea ameţeala ascultându-i descrierile acelor spaţii imense. „Groapa Orinoco-ului”, spunea, şi în faţa ochilor îţi apăreau miile de leghe de savane, de râuri umflate, de ceruri fără fund şi de selve topite în hăţişurile impenetrabile. Vorbea despre peştele „gimnoto” care şerpuia negricios pe fundul apei, încărcat de electricitate. „Cu o descărcare paralizează un cal”. Neamţul continua să se cufunde în acea lume uluitoare. „Totul este necunoscut şi minunat”. Animale noi, climate noi, plante noi, constelaţii noi. Era vremea privirilor distrate şi a întrebărilor puse mai mult din politeţe decât din curiozitate, despre un animal sau o plantă. Despre *el gvacamayo*, papagalul multicolor, sau despre capul pleşuv şi pliscul coroiat al condorului. Nu se ştia pe atunci, la Paris, ce era aceea o cordilieră. „Mai înalţi decât Alpii?” „Da, chiar aşa”. Puteai călători săptămâni în şir şi nu-i dădeai de capăt nici unuia dintre acele fluvii fără maluri: Orinoco, Magdalena, Guayas. Simţind în aerul ce ajungea până la vârfurile andine umezeala grea a selvei amazonice.

Îl auzea pe iezuitul din Bologna. „Câte s-ar putea face cu tot ce există acolo”. Nenumăratele insule,

coastele, munţii, câmpiile, selvele care nu se sfârşesc niciodată. Şi oamenii. Milioane şi milioane de fiinţe risipite prin pustietăţi, vorbind cu accente diferite. În timp ce iezuitul le povestea despre Indii, ei se gândeau la Caracas. Nu era doar atât. Acum îşi dădea seama.

Dacă atunci şi-ar fi putut imagina atâtea lucruri la un loc, s-ar fi speriat de dimensiunea lor de necuprins. Dacă ar fi putut privi, amestecaţi într-o imensă paradă, pe viceregii escortaţi de gărzi şi stegari, pe guvernatorii şi căpitanii generali aşezaţi în jilţurile lor roşii, de judecători, sălile ticsite de consilieri imperucaţi, episcopii violenţi, mulţimea de prelaţi, de copişti, de doctori, procesiunile fără sfârşit ce porneau de la misiunile din California cu Guadalupele, Balbanerele, Chiquinquirele, Fecioarele şi Madonele lor strălucind de podoabe, spre a se despărţi şi a se împrăştia prin porturi de nave, pieţe de arme, turle de biserici, staule de vite, mine de argint şi plantaţii de cacao.

Lumea Nouă, spuneau prietenii francezi. Se gândeau mai ales Philadelphia şi Boston. Fără să-şi dea seama că dincolo de ele se întindea acea clocotitoare varietate a spaţiului indienilor. Pentru europeni însemna o coastă îndepărtată, unde negrii cultivau trestia de zahăr, unde indienii culegeau boabele maronii de cacao, de unde le venea indigoul şi melasa. groasă pentru rom. Insulele zahărului.

Unul dintre vâslaşi, un mulatru de la munte, scuipă cu zgomot printre dinţi o salivă verde. Frunze de coca. Mesteca cu o mişcare lentă de rumegător pe jumătate adormit. Versantul dinspre Pacific al cordilierei era ţinutul plantei de coca. Creste abrupte şi golaşe, măturate de vânt, pe unde treceau cărăuşii zvelţi sub poverile lor imense, cu capul plecat în pământ, cu cureaua peste piept, insensibili la oboseală, mestecând frunza verde între dinţii înnegriţi. Aşa după cum

izvoarele fluviului La Plata erau ţinutul haşişului. Infuzie acră de rămurele plutind în zeama transparentă. O numeau „*yuyos*”. Dacă i-ar fi spus „*yuyo*”, în La Guaira sau la Cartagena, chiar şi la Quito, nimeni n-ar fi înţeles. Spaţii enorme închideau în ele oameni, animale, până şi limbi. În Latacunga nu apucase să noteze modurile specifice de exprimare ale oamenilor. Simţea că, asemeni lamantinilor, lamelor sau struţilor, cuvintele nu putuseră să ajungă. peste tot, pe imensa întindere a acelei lumi.

Despre această lume îi vorbise Bolívar în ziua aceea, la Roma. Dar dacă cineva i-ar fi putut pune atunci faţă în faţă cu acele spaţii imense, ar fi rămas uluiţi. Nu cfa vorba de a elibera o cetate, sau o coastă, sau un oraş. Erau mai multe coaste decât avea Europa la un loc, mai multe oraşe decât toate cele menţionate în manualele de geografie. Atâţia munţi cât încap pe curbura unui meridian. În lungile decenii de când tot mergea, cutreiera, se căţăra, nu apucase să vadă decât câţiva. Coasta muntoasă a Caraibilor în Venezuela, impresionantele spinări muntoase ale Pamplonei[12], cele două” imense cordiliere din Sud, prăpăstiile şi pustiurile fără nume, vârfurile pleşuve acoperite de gheţuri până la care nu ajungea nici zborul condorilor, Aconcagua[13], Illimani[14], Chimborazo[15], Tolima \ Şi alături de ei, în jurul lor, sub ei, oamenii, risipiţi şi mărunţi ca furnicile, şi oraşele, ca nişte frunze uscate căzute pe nisip.

Dacă s-ar fi prins de mâini, ca pentru o horă, câteva sute de mii de oameni, de câte milioane încă ar mai fi fost nevoie ca să poată ajunge de la un capăt la celălalt,

---

12 Localitate columbiană, în care s-a lansat pentru prima oară, în 1810, strigătul independentei.

13 Vîrful cel mai înalt al cordilierei Andine aflat pe teritoriul Argentinei - 6 959 m. q

14 Vîrf al Anzilor bolivieni - 6619 m.

15 Vîrf andin al cordilierei columbiene.

dintr-o parte în alta.

Niciunul dintre ei nu cunoştea, în acea după-amiază la Roma, dimensiunea copleşitoare a acelui legământ.

Şi cu toate acestea a fdet o clipă de tăcere, ca de presimţire a unui lucru imens şi ieşit din comun. Asemeni liniştii dintr-o orchestră după un „crescendo” susţinut.

Celălalt vâslaş avea pielea mai închisă la culoare. De pe coastă, îi răspunsese când l-a întrebat de unde era. Scund, îndesat, gol de la grâu în sus, mişcându-şi cu vioiciune privirea isteaţă sub borurile pălăriei de paie. Coasta era a negrilor, muntele al indienilor şi oraşele ale albilor. Bătrânul zâmbi obosit. Omul acela din faţa lui era ca un fir lung şi încâlcit dintr-un ghem. Din fermier în fermier şi din căruţaş în căruţaş ajunseseră probabil ai lui până la fluviul Guayas. În urmă se aflau lungi generaţii de cacao şi trestie de zahăr. Şi mai înapoi o insulă din Antile, un vas plin cu negri, un vânzător de sclavi. Iar mai departe, coasta Africii. Însă cârmaciul înfipt sub soare pe picioarele desfăcute, ca un trunchi ieşit din păxnând, habar nu avea de nimic.

Omul acesta negricios, dârz şi indiferent, nu fusese de faţă în ziua aceea, la Roma. Nu se aflase printre umbrele ruinelor. îl chema Pedro. „Cum te cheamă?” „Pedro, domnule”. Pedro şi-atât, numele evanghelic, cel al statuii cu piciorul de bronz linsde sărutări în întunericul bisericii, numele catedralei cât un munte cu cupola ca o jumătate de ou de pasăre Phoenix. Pe-atunci, desigur, nici nu se născuse. Dar parcă fusese acolo. El şi toate milioanele de Pedro negricioşi născuţi în America. Invizibili pe marea hartă de perete din casa lui Humboldt. Totuşi, parcă s-ar fi aflat acolo, căci despre ei fusese vorba.

Poate ar fi trebuit să i-o spună tânărului bântuit de febră, când s-au întors la Roma printre lămpile aprinse, pe înserate. Când s-au aşezat să se odihnească, de parcă

se întorceau după mii de leghe străbătute pe jos, pe cărări de munte, pe drumuri de savană, pe vad de ape, pe poteci de selvă. El trebuie să-i fi spus, ridicând vocea peste larma mesenilor de la Palazzo Ruspoli. „Simon, este prea mult. N-ai să poţi face faţă…”

Auzindu-l vorbind, Cocho se apropiase în grabă. Se înclinase deasupra lui şi-i puse mâna pe fruntea udă de sudoare. Vorbi cu cel de lângă el. „Delirează. Îi e foarte rău”.

Clipocit de apă şi muget de vânt în vele. Asta auzea printre vocile confuze. O ambarcaţiune. La fel de micuţă ca şi plutele de pe Guayas. La fel de mare ca fregata înţesată de pânze până la nori, care-l dusese la Boston şi la Bordeaux. Mai mare ca Pacificul. În el pătrundea încet, cu albia lui de naufragiat. Nici toate flotele lumii la un loc n-ar putea umbri acea întindere nesfârşită de apă. Câte Atlantice, câte Mediterane dizolvate, câte insule ale Caraibilor înghiţite!

Nu o fregată, mai multe, negre, înalte, îmbâcsite de fumul şi focul tunurilor, apropiindu-se una de alta ca să se poată vedea feţele şi să se audă vociferările injurioase de la bord la bord. Se arunca nisip cu găleţile, pentru ca luptătorii să nu alunece pe sângele ce scălda puntea.

Se întorceau din Italia. Primele zvonuri ajunseră până la ei la Milano. Englezii împrăştiaseră armatele Franţei. şi Spaniei în apropierea capului Trafalgar, la poarta oceanului.

Când trecură în Franţa, veştile fură mai amănunţite, dar mai secrete. Se vorbea în şoaptă, de teama turnătorilor şi a zbirilor din poliţia imperială. Era o lovitură de moarte pentru Napoleon. Englezii puseseră stăpânire pe mare. Spania şi Franţa nu mai aveau acces la ea. „Santissima Trinidad”, cu trei punţi, sute de guri de foc, înaltă ca un zid, fusese distrusă de tunurile engleze, arsese într-un incendiu orbitor şi se scufundase

în tăcuta profunzime impenetrabilă.

El şi tânărul său tovarăş dădură frâu liber imaginaţiei şi proiectelor lor nebuneşti. Nu vor putea fi trimise întărituri din Spania, în clipa în care coloniile se vor răscula. Dacă vor reuşi să obţină sprijinul englezilor, totul va deveni posibil. Îşi scurtară timpul de întoarcere. Era ora grabei înfrigurate de griji.

DE CÂND SE ÎNTORSESE DIN ITALIA, BOLÂVAR părea schimbat. „Ce-i cu el?” îl întreba Teresa pe Robinson. La recepţiile lui Fanny întâlnea întotdeauna pe câte cineva cu care să stea îndelung de vorbă, vreun bătrân republican francez, vreun emigrant spaniol, vreun latino-american aflat la înjăţătură. „De ce n-ar putea Franţa să ajute America de Sud la obţinerea independenţei, cum o ajutase pe cea de Nord?” Între planurile împăratului s-ar fi putut înscrie şi acela de a lichida domeniile perimaţilor Burboni spanioli.

În loja masonică întâlnea persoane dispuse să discute cu el pe această temă. Unii dintre fraţi, cu o poziţie respectabilă, se interesau despre posibilitatea de a duce libertatea pe acele tărâmuri îndepărtate. „L-aţi citit pe Raynal?” într-o anticameră a lojei prindeau contur, din vorbele rostite în şoaptă, imagini despre închisori, autodafeuri, tribunale inchiziţionale, câini devoratori de indieni. Robinson repovestea cu plăcere despre conspiraţia din La Guaira, la care avuseseră o atât de mare contribuţie francmasonii deţinuţi în fortăreaţă. Veniţi din Spania cu lanţuri, cu legende şi cu idei despre marca revoluţie. „Puţin a lipsit să reuşească”. Repeta argumentele sale. Alunei n-ar fi fost posibilă victoria. O insurecţie locală nu era de-ajuns. Totuşi, în Santo Domingo, sclavii francezilor reuşiseră. Nu să creeze o republică, dar să devină independenţi. Era clar că trebuia un ajutor din afară. O ţară mare, care să ajute rebeliunea cu întărituri. Francezii ar putea fi aceştia. Sau

englezii, care erau dintotdeauna duşmanii imperiului spaniol. Aveau baze în Antile. Unele foarte aproape de coastele Venezuelei. Cu un asemenea sprijin, revolta nu putea da greş.

Într-o dimineaţă de mai, Robinson dădu buzna ca o furtună în camera lui Bolívar. Avea în mină un exemplar din „Monitorul Universal”. „Uite, Simón, e nemaipomenit”.

Era o ştire trimisă din New York, cu data de 19 martie 1806. „Preşedintele Statelor Unite a ordonat arestarea colonelului Smith, ginerele domnului Adams, a domnului Ogden, comerciant, şi a altor câtorva persoane, acuzate de a fi procurat domnului Miranda 1 mijloacele pentru obţinerea de armament, în scopul de a se îndrepta spre Carraque şi a instiga locuitorii acestei ţări împotriva guvernului spaniol”.

Din exemplul paginii tipărite, numele acela răbufnea ca o explozie. „MIRANDA”. O expediţie armată, care la ora aceea se îndrepta probabil, pe mare, spre Carraque. În ce hal stâlceau numele. Trebuie să fi fost vorba de Caracas. Spre vreuna dintre coastele vastei provincii. Poate că şi ajunsese. Poate că scânteia se apropiase deja.

„Robinson, prietene, să se întâmple toate astea în ţara noastră, şi noi aici. Departe, neputincioşi, legaţi de mâini şi de picioare”. Bolívar vorbea repezit, gesticula şi se agita prin camera mică de hotel.

„Ce dfestin demn de invidiat, Robinson”. Nu putea fi altul decât bărbatul acela mereu absent şi mereu prezent. Niciunul dintre ei nu-I întâlnise vreodată. „Are toate calităţile unui conducător. El poate s-o facă”. Robinson şi Bolívar auziseră vorbindu-se despre el la Paris. Despre metisul aventurier, despre străinul bântuit de pasiuni. Despre luxul şi amantele sale. Despre generalul din timpul Revoluţiei. „Comandant al Armatelor din

Nord. A fost pe punctul de a deveni Ministru de Război”. „Dar a fost şi pe punctul de a fi ghilotinat, Simón”.

Se baza pe englezi şi pe americani. În felul acesta putea să reuşească. Amândoi erau cu gândul la Caracas… Ce agitaţie o fi acolo”. Auzeau parcă clopotele dând alarma, proclamaţiile guvernatorului anunţate cu ropot de tobă, recrutarea soldaţilor. „Dacă cineva dinăuntru ar avea curajul să îl sprijine”. Vechile tunuri ale fortăreţei La Guaira stăteau, probabil, aţintite cu gurile lor negre spre mare, în căutarea pânzelor expediţiei. Alerta o fi circulând de la o cetate la alta. Din La Guaira la Puerto Cabello, la Maracaibo, la Cumaná. Din porturile Antilelor or fi plecând fregate şi bergantine, să cutreiere coasta.

„Şi noi aici”. Se repezeau în stradă, spre cafenele şi piaţete frecventate de prieteni. „Ce părere aveţi despre asta?” Neavând altă informaţie decât simpla ştire din ziar, îşi lăsau imaginaţia să se dezlănţuie. Vorbeau despre satele adormite, despre lumea indienilor şi lumea sclavilor. Despre goeletele contrabandiştilor, care acum puteau aduce din Antilele vecine arme, pe care să le debarce în ascunzişuri solitare, prin conace şi prin păduri.

În casa colonelului Tristăn se păstrau unele rezerve. „Trebuie să mai aşteptăm puţin, ca să vedem mai clar importanţa acestui fapt”. „Nu cumva credeţi că generalul Miranda e un nebun care s-a lansat într-o aventură nesăbuită, fără să se bazeze pe ajutoare solide dinăuntru şi dinafară”. „Este, desigur, un militar cu experienţă”. Teresa Laysnay se înflăcăra de entuziasm. În imaginaţia sa înfierbântată, îi amesteca pe revoluţionarii *sans-culotles* din Paris cu oamenii necunoscuţi din acele Indii îndepărtate, de unde pătrunseseră în lumea sa colonelul Tristăn, încărcat de umbrele viceregilor, şi Simón, atât

de contradictoriu, atât de impulsiv, atât de emoţionat.

„După Trafalgar, posibilitatea insurecţiei armate rămâne deschisă. Miranda a înţeles acest lucru”. Câte un vechi republican recurgea la amintirile sale din trecut, pentru a face vagi aprecieri asupra prezentului. „Miranda a fost bănuit întotdeauna de a fi fost agent al guvernului englez”. Bolívar protesta cu vehemenţă. Robinson îl susţinea pe un ton mai discret. „Într-un moment ca acela, orice bănuială putea să pară adevărată”. Se vorbea despre anii petrecuţi de emigrant la Londra, despre apropiatele lui contacte cu englezii şi americanii. „Ţineţi cont că a pornit din New York”. „Şi de unde aţi fi dorit să pornească, din Cádiz 1?” Tânăra republică din America de Nord se simţea, desigur, cea mai obligată să ajute ţările din Sud să-i urmeze exemplul. Se vorbea despre anii agitaţi ai lui Miranda la Paris. Cu uniforma sa de general, cu vestonul de Convenţionalist, cu luxoasa lui reşedinţă plină de tablouri, cărţi şi sculpturi. Prietenia sa cu bărbaţii care făcuseră Revoluţia. „La Valmy şi în Belgia s-a dovedit a fi un adevărat şef de armată”.

— Prieten al actriţelor şi al doamnelor de rang mare care cochetau cu politica, cu norocul, cu amorul. „Nu era văzut cu ochi buni de către soţii şi de către protectorii oficiali ai acelor femei delicioase. Nici de către ambiţioşi”. Se vorbea despre procesul său în faţa Tribunalului Revoluţionar. „A fost un adevărat miracol că a scăpat de ghilotină”. În celula sa din închisoare scria, apărându-se cu energie.

Iar acum cine ştie pe unde umbla, prin vreun sat de pescari, pe vreo cărare de munte, de-a lungul coastei, cu vreun pumn de aventurieri şi un steag nou.

În zilele următoare au apărut alte ştiri provenite din New York, din Londra sau de pe vreo posesiune din marea Caraibilor. Nava căpitan se numea „Leander”. La

New York guvernul şi magistraţii americani se grăbeau să ordone cercetări şi arestări. Fuseseră trimise avize de alertă spre Havana şi Cartagena şi spre cetăţile spaniole fortificate din Caraibi. Guvernatorii vor fi citit, probabil, plini de uimire neaşteptata veste.

Erau lungi zilele dintre o ştire şi alta în *Monitor*.

Oraş spaniol.

2 Miranda, numit în 1792 general al Armatei Franceze din Nord, a participat la bătălia împotriva trupelor prusace conduse de ducele de Brunswick, la Valmy, soldată cu victoria Franţei, precum şi la cele de pe teritoriul Belgiei, obţinând o victorie triumfală la Anveres.

De la Londra se anunţa: „Amiralitatea a primit în dimineaţa aceasta un mesaj din partea amiralului Cochrane. comandantul şef al insulelor Sotavento…”

„Morning Ghronicle” comenta: „Până acum Anglia a respins ideea de a sprijini proiecte de acest fel şi nu există niciun motiv pentru a presupune că l-ar fi ajutat sau încurajat pe Miranda. Totuşi, acest lucru va fi obiectul unei analize serioase, care să stabilească dacă nu va trebui cumva să o facă, dată fiind situaţia actuală. Politica, desigur, ar cere în acelaşi timp să cunoaştem mai bine intenţiile lui Miranda, mijloacele şi resursele sale. După ce vor obţine aceste informaţii, guvernul va trebui de asemenea să analizeze sub toate aspectele acest subiect delicat şi să reflecteze asupra consecinţelor independenţei Americii Spaniole, în cazul în care ea s-ar realiza, asupra obstacolelor inevitabile ce vor apărea în calea ei şi asupra necesităţii de a o apăra împotriva unei ti iilor Spaniei, susţinută de Franţa”.

Informaţiile erau incomplete şi întârziate. La Paris se publicau după trei luni şi mai bine. Cele din luna martie apăreau în iunie. Se crea un gol plin de zbucium. În clipa în care erau citite, deja totul putea să se fi

schimbat. Când ştirea provenită din Jacquemel şi transmisă prin New York anunţa că expediţia lui Miranda trebuia să fi ajuns pe coasta venezueleană între 10 şi 15 aprilie, aceasta se întâmplase, probabil, cu două luni în urmă. Poate că Miranda era deja victorios, sau înfrânt.

Fiecare latino-american ce se apropia de masa lor putea să aducă ştirea definitivă. Primul exemplar din ziarul cumpărat dimineaţa putea s-o anunţe. Deja la această oră, trăită cu calm şi indiferenţă de mulţimea de pe străzile Parisului, zarul destinului fusese jucat pe pământul american. Miranda putea fi triumfător, putea să domine jumătate din ţară, putea să fi intrat în Caracas, putea să fi proclamat independenţa şi republica. Sau se putea afla în retragere sau în închisoare sau alienat în ştreang sau sfâşiat în bucăţi deja putrezite, înfipte în pari la răscruce de drumuri.

Pe 5 iulie apăru o scurtă ştire în *Monitor*, venită de Londra şi având ca sursa o scrisoare redactată la salinele din Araya, la gura golfului Cariaco: „Vasul american «Leander», înarmat cu 18 tunuri, şi alte patru nave mici, purtându-l la bord pe generalul Miranda, 28 de ofiţeri englezi şi americani şi 270 oameni aflaţi în serviciul lor, au intrat în acest port”.

Notiţa adăuga: „Au intenţia să organizeze insurecţia întregii ţări, de la Orinoco până la Maracaibo, unde sunt puternic sprijiniţi. Mâine vor porni mai departe Par a fi siguri de succes şi nu posedă altă forţă deci! Statul Major al Comandantului Şef. Pe toată coasta ar urma să se creeze un mare stat independent. Steagul lor va aborda vechile însemne ale incaşilor din Perú, un soare şi curcubeul...”

În afara gazetelor mai apăreau şi alte surse de ştir: „imprecise şi schimbătoare. Unul care vorbise cu cineva recent sosit de la New York. Altul care se întorcea de la Bordeaux ori de la Rouen şi stătuse de vorbă cu

căpitanul unui vas încărcat cu piei şi cacao, ce venea din Antile cu veşti culese de la hamalii de prin porturi şi de la vameşi, din gura negustorilor şi a patronilor de bărci şi pirogi. Cineva văzuse mica flotă intrând sau ieşind dintr-un port, aflase despre sosirea ei pe coasta venezueleană şi despre debarcare. Alţii îl văzuseră pe generalul Miranda sau auziseră despre el direct din gura unora care-l văzuseră. Încliftat în uniforma sa riguroasă de general francez, cu eşarfa tricoloră, cu bicornul cu panaş, conversând, sprijinit de parapet, cu un vizitator sau împărţind proclamaţii ce vorbeau despre libertate.

Pe Bolívar, fi cuprindea disperarea. „Să stau aici, acuma, ca un prost, când acolo, în ţara mea, ceasul bate ora decisivă”. Se gândea la tot ce ar fi putut face ca să-l ajute pe Miranda. Ar fi târât după el multă lume care i s-ar fi alăturat, cu arma în mână. Şi când colo el se afla aici, în salonul doamnei de Villars, vorbind nimicuri, umflându-se în pene, făcând pe filfizonul şi pe tot cee3 ce de fapt nu era.

Pleca neliniştit, să-l întâlnească pe Robinson. „Nu te grăbi. Va fi timp destul, Simón”. Toată acea enormă operă nu se va decide sau termina într-o zi. „Acesta nu e decât începutul”. Avea să fie un drum lung, iar el va avea timp cu prisosinţă să li se alăture spre a-şi aduce contribuţia. ¿Nu e totuna. Acum era momentul să fiu acolo”.

Puţin mai târziu se schimbă brusc totul. Ştirea aceea laconică apărută în *Monitorul* din 18 iulie trebuia citită o dată şi încă o dată. „Două vase sosite de curând de la New York ne-eu adus ziare americane datate până în 6 iunie. Dacă ştirile publicate sunt exacte, atunci Miranda şi expediţia lui au fost înfrânţi de către spanioli…”

Dacă ştirile sunt exacte… Puteau să nu fie. Probabil nu erau. Se năpusteau pe stradă, în căutare de confirmări sau dezminţiri. Mergeau dintr-un loc în altul

şi începeau şi reîncepeau, cu interlocutorii lor obişnuiţi, jocul de-a face şi desface presupuneri. Nu putea fi eşuat atât de uşor, atât de repede. Veteranul trebuia să fi contat pe ajutoare multe şi bune. Dinăuntru şi de-afară. Englezii se mişcaseră probabil. Exista ştirea aceea foarte importanţă cum că amiralul Popham plecase din Cabo cu o escadră. Trebuia să fi pornit într-o operaţiune de sprijinire a lui Miranda. Cel puţin un batalion de soldaţi autohtoni se vor fi răsculat, desigur, în Căpitănie. Bolívar îi cunoştea pe unii dintre ofiţeri şi ştia cum gândeau.

În zilele următoare, veştile proaste se confirmară. Nici nu mai era cazul să citească ziarele, decât dacă doreau să afle amănunte. Încercarea dăduse greş. Miranda reuşise să scape înspre Antile, dar celelalte vase fuseseră capturate. Mulţi dintre tovarăşii lui fuseseră executaţi în închisorile spaniole.

Acum puteau citi destule detalii pe un ton funebru şi amar de ocazie ratată. Texte de proclamaţii ce păreau deja ecoul unei mustrări. Numele locurilor unde încercaseră să debarce. Ocumare. Vela de Coro.

Lumea aceea pe care o întrevăzuseră în efervescenţă căzuse din nou în letargie. Fermierii se îndreptau călare pe catâri spre plantaţiile lor. Clopotele chemau la slujbă în albele biserici parohiale. Porţile se zăvorau pentru ora siestei.

Nu putea să fie totul pierdut. Nu putea să se fi jucat totul în acea aruncătură nefericită de zaruri.

Robinson era convins, şi găsea argumente serioase ca s-o explice, că lupta de-abia începuse. Situaţia creată în Europa avea să favorizeze viitoarea independenţă. Ei trebuiau să fie atenţi şi să profite de prima ocazie.

„Să plecăm, maestre”. Robinson se arăta nehotărât şi temător… Tu poţi să te duci, Simón. Te protejează numele şi averea ta. Eşti un om de acţiune, tu trebuie şi poţi să te duci acolo. Situaţia mea este diferită”. Nu s-ar

fi putut întoarce fără să fie arestat de autorităţi. În afară de aceasta, rolul său nu era în lupta imediată, ci în organizarea ce avea să urmeze după aceea. Independenţa nu va fi decât un prim pas. Indispensabil şi fundamental, dar un prim pas. Apoi va începe lupta şi greaua sarcină de a forma sau reforma oamenii pentru libertate… Atunci va bate ceasul meu”.

Ultimele zile se scurseră în pregătiri de acţiune. Bolívar schiţa proiecte şi planuri, stabilea contacte, fixa înţelegeri, acumula informaţii. Fu nevoit să împrumute o sumă importantă de bani de la un prieten francez.

În luna ianuarie, Robinson îl îmbrăţişă strâns lângă diligenţa care avea să-l ducă în port. Se îmbarca în drum spre Statele Unite, ca să palpeze situaţia de acolo.

„Pe curând, Robinson. Exilul o să se sfârşească”.

„Pe curând, Simón. Ne vom întâlni acolo”.

ABSENŢA LUI BOLÍVAR Îi PRODUCEA O SENZA ţie de singurătate, de înstrăinare chiar. Tânărul zbuciumat şi vizionar luase cu el toate acele fantome, acele evocări şi jocuri legate de viitor ce stârneau hazardul, în care se cufundase şi de care se lăsase absorbit ca la un bilet cu surprize. Masa de la cafenea îşi pierduse farmecul şi rostul. Acum purta conversaţii aproape indiferente şi întrerupte de pauze lungi, cu oameni ce-i erau străini. Câte-un comentariu superficial despre campaniile împăratului, câte-o frază sarcastică la adresa noilor îmbogăţiţi din proviziile de război. Foarte rar vreun comentariu în legătură cu America. Acum părea şi mai îndepărtată şi mai necunoscută.

Promisiunile lui Simón de a scrie se dovediseră vane. Poate nu avea curajul să-i vorbească despre subiectele care-l interesau. Peste atâtea mile nautice, dincolo de atâta calm şi atâtea furtuni, Simón se afla acum la Caracas. Amestecat în şuşoteli de salon şi de alcov, în întâlniri clandestine, în preparative de

insurecţie. Sau poate deja uitase de toate. Se va fi lăsat absorbit de rutina vieţii senioriale, de pasul lent al catârului prin plantaţiile de pe moşiile sale şi de salutul cântat al sclavilor.

Chiar şi el se simţea mai bătrân. Ca şi cum şi-ar fi pierdut impulsul şi entuziasmul ce-l însufleţeau în conversaţiile cu Simón. Cititul monoton al elevilor în clasă îl adormea. Îi era greu să-i facă să priceapă că limba spaniolă avea patru verbe auxiliare. Când se ducea la Jardín des Plantes, vizita serele cu floră tropicală. Un bananier exilat, cu crăci lâncede, leşinate. Mulţi palmieri şi multe ferigi, prădate parcă dintr-o selvă. Sau ursul acela somnoros ce se hrăneşte cu furnici, pipăind cu limba sa lipicioasă ca o rimă pământul fără furnici.

Mergea mai rar prin casele pe care le frecventase împreună cu Bolívar. Din când în când făcea câte o vizită familiei Tristăn. Îşi aducea aminte, împreună cu Teresa, de ideile lui Simón şi se întreceau în presupuneri despre ceea ce ar fi putut face el în momentul acela, la Caracas. Colonelul Tristăn vorbea despre poziţia lui Napoleon faţă de Spania. „Până la urmă o să intre şi acolo”.

Ca într-o reprezentaţie cu marionete, evocau figurile grăsanului şi stângac ului Carlos al IV-lea, a îmbătrânitei şi urâtei Maria-Luisa, a insolentului ei favorit Godoy şi a lui Fernando, Principe de Asturias. „Toţi urzesc intrigi împotriva tuturor”. O învălmăşeală de zvonuri şi conspiraţii. Carlos al IV-lea pleca la vânătoare în fiecare dimineaţă, prin pădurile de pe domeniile de la Granja şi Aranjuez. Prin uşile camuflate ale paiaţelor intrau şi ieşeau, cu feţele acoperite, călugări, militari, curteni, intriganţi de tot felul. Godoy şi Maria-Luisa se certau. Godoy voia să le facă jocul francezilor. Ar obţine coroana şi stăpânirea ţinuturilor câştigate de la Portugalia. Fernando, cu ochii scâlciaţi de atâtea gânduri rele, pleca urechea la confesori, ghicitori, mesageri de la Paris şi

Roma. „Nu mi-o suflă el mie, Godoyul”. Poate n-o spusese, dar ar fi putut să o spună. Vorbea ca un şmecheraş din Lavapiés.1 Cu expresii vulgare şi accente cu iz de băutură proastă.

Pe Fănny o vedea rar. Nu-l mai invitau. Distona nu numai prin îmbrăcămintea să nepotrivită, ci şi prin conversaţia întreruptă de tăceri sau presărată cu monologuri despre viitor şi noua ştiinţă.

Îi mai rămâneau orele de curs, dar nici acestea nu-i aduceau linişte. Nu era aproape niciodată de acord ce metodele pe care voiau să i le impună. „Domnule Robinson, faceţi cum vă spun. La fel ca mine”, spunea alt dascăl. Însă pentru el şcoala era altceva. Trebuiau întreprinse metode noi. Pentru vremuri noi, o şcoală nouă.

Pe-atunci a auzit prima oară vorbindu-se despre ace! englez cu care mai târziu, fără să şi-o fi propus dinainte, avea să aibă de-a face atât de mult. Mai mult în rău decât în bine. I se vorbise despre Lâncaster şi sistemul lui ca despre o mare noutate ce urma să transforme complet instrucţia. Inventase un truc simplu ce permitea tuturor copiilor, de orice condiţie, accesul la învăţătură. Copilul care învăţase deja să citească, să scrie şi să socotească puţin era folosit ca monitor pentru alţi zece. Instrucţia se putea întinde ca ciuma. Aproape fără nicio cheltuială. Cu cât erau mai mulţi elevi, cu atât apăreau mai mulţi învăţători şi instrucţia se extindea. Batalioane nesfârşite de copii bâiguind în cor fraze prost citite sau copiind în caiete litera prost scrisă de monitorul recrut. „E o înşelătorie”. Rudimentele rudimentelor, în forma cea mai simplă. Să repete duvinte, ca papagalii, să repete gesturi, ca maimuţele. Educaţia era un lucru complet diferit. Nu o zeamă lungă într-un cazan imens, ci formarea unui om nou.

Se aşeza la aceeaşi masă, în aceeaşi cafenea.

Comesenii se schimbau unul după altul. Un negustor sosit din Italia, un neamţ tânăr în vizită prin muzee. „Acum sunt cele mai bune muzee din lume. Napoleon a luat toate capodoperele din Italia. „Văzuse şi el defiiind pe străzi procesiunile ce purtau tablouri şi statui smulse din biserici şi palate îndepărtate. Pe trotuare, mulţimea de gurăească asista la spectacol aşa cum vechii romani priviseră cortegiul regilor barbari luaţi în captivitate. Nici nu apuca bine să treacă un imens banchet de Veronese, că în urma lui apărea o coborâre de pe Cruce, cu un Crist însângerat şi Marii plânse, sau un efeb roman ce părea să privească cu dispreţ spre mulţime.

„Hoţii. Nu pentru asta s-a făcut revoluţia”. „Calmaţi-vă, Don Samuel”, îl sfătuia interlocutorul din ziua aceea.

Zilele treceau toate la fel: clasa zgomotoasă, camera săracă în care femeia ce-i ţinea companie trebăluia tot timpul, lecturi nesfârşite, aşteptarea cămăşii ce trebuia cârpită şi ieşirea pe stradă, la orgia gândurilor şi a închipuirilor. Clienţii din cafenea se schimbau. Apăreau mereu alţii, cu alte veşti. Una mai incredibilă şi mai de neînţeles decât alta. Papa era în închisoare. Fusese ocupată Roma. Familia regală spaniolă fusese sechestrată de Bonaparte la Bayonna. Dar despre Bolívar, nicio veste. În Bayonna avea loc comedia abdicării. Până ce, dintr-odată, coroana apărea printr-un truc de magie pe capul lui Joseph Bonaparte. Ieri, rege al Neapolelui, azi al Spaniei, mâine Dumnezeu ştie al cui.

Comeseanul spaniol, altul decât cel de ieri, se schimbau după ocazii, explica situaţia cu o siguranţă uimitoare: „Regele José o s-ajungă ca un contrabandist. Prin ascunzători, ameninţat, neîndrăznind să scoată nasul, protejat de soldaţii căpcăunului de frate-său. N-o să înghiţim una ca asta, noi, spaniolii”.

Începură să sosească ştiri despre răzmeriţe şi proteste. Oameni înveşmântaţi în negry îi asaltau pe

soldaţii francezi pe străzile Madridului. Străpunşi de pumnal ca taurii, se prăbuşeau la pământ cu chipiele lor înalte şi vestoanele roşii. Femei şi bărbaţi din lumea bună şi oameni simpli îşi descărcau pistoalele de ocazie de prin balcoane, din subsoluri şi printre gratiile ferestrelor. Se auzeau împuşcături şi tropăit de copite pe străzile pietruite. Berline uşoare treceau escortate de plutoane de cavalerie. „Spaniolii îl iubesc pe regele lor, Fernando, şi nu-l vor accepta pe franţuz. O să curgă mult sânge”. Acelaşi comesean din ziua aceea, sau altul, de săptămâna trecută, având aproape acelaşi chip şi acelaşi accent şi venind de la Bayonna sau Perpinan, adăuga: „Adună pe toţi suspecţii, comisionari, salahori de prin pieţe şi de pe lângă biserici şi-i duc noaptea să-i împuşte la Moncloa”. Un felinar pe coastă, o pădure plină de umbre, o grămadă de arestaţi scrâşnind blesteme şi un pluton de soldaţi francezi, aplecaţi spre gura puştilor, ţintind mănunchiul de braţe ridicate în aer şi de ochi încărcaţi de ură ce-i înfruntau. Sub descărcarea armelor, corpurile chircite se prăbuşeau într-o clipă în balta de sânge proaspăt, de abator.

Fuseseră create junte de rebeliune şi de nesupunere faţă de franţuz.

Mai târziu yeni vestea că englezii debarcau în Portugalia, să sprijine revolta populară. „Se încurcă treaba, prietene. N-o să-i fie uşor lui Don Napoleon să-i supună pe spanioli”. „Încă nu se poate porni războiul, dar s-au pornit gherilele”. Brigăzi nu mai mari decât un grup de contrabandişti ieşeau din desişuri la drumul mare, cu trabucul în gură şi cuţitul în mină. Îi omorau pe francezi şi fugeau. „Parcă ar fi zgândărit un furnicar, v-o spun eu”.

Francezii ocupaseră şi Roma. Dar de la Simón nu avea veşti. Nu trimisese nicio scrisoare, iar informaţiile puţinilor sosiţi din îndepărtata provincie erau vagi şi

superficiale. Oare ce făcea Simón? Ducea, desigur, o viaţă dublă. Cea obişnuită şi vizibilă, cu ieşiri în lume, vizite, plimbări, boteze de familie şi călătorii pe la fermele sale. Saluturi ceremonioase către oficialităţi, clerici, magistraţi, reverenţe cu pălăria până la pământ în faţa „doamnei mele Doña Ana”, a „doamnei mele Doña Petrona” sau a excelenţei sale doamna Guvernatorului Căpitan General, ce umplea trotuarul cu fusta ei bogată, pelerina, mantila, umbrela şi escorta ei de rude. şi sclavi.

Dar avea probabil şi o viaţă secretă şi plină de riscuri. Adunări la ore nefireşti, întâlniri în case nelocuite sau în cămăruţe izolate. Acolo se petreceau lucrurile importante pe care nu le ştia Robinson. „Nu-mi trimite nicio veste aiuritul ăsta de Simón”.

„La Caracas a avut loc o tentativă de răscoală”. Atât de laconică era ştirea. Dintr-a doua sau a treia mină. De la vreun latino-american sosit de la Madrid sau de la vreun spaniol venit din Antile ori de la vreun marinar din Martinica. Odată cu trecerea zilelor, imaginea îndepărtatului eveniment creştea şi se deforma. Erau mulţi arestaţi, fusese deschisă o anchetă. Auzea nume dintre cele mai cunoscute. Oameni bogaţi, proprietari de moşii, membri în consiliul comunal. Ofiţeri de rang mare în armată. De data aceasta auzi şi de Simón. Fusese obligat să plece la fermele sale din Yare. Robiiâson nu ajunsese niciodată până acolo. În ţinuturile din Barlovento, prin crăpăturile dintre munţi, spre întinderea ce se deschide la mare. Plantaţii de cacao, conacul sus, pe colină, şi sclavi în curţi şi la muncile câmpului.

„Ce s-a întâmplat?” De ce dăduse greş încercarea, dacă era adevărat. Într-o clipă, chiar şi cu o singură privire, Simón ar fi putut să-i explice totul. Dar acum nu-i rămânea decât să-şi imagineze şi să facă presupuneri.

Într-un oraş spaniol se constituise o junta de guvernământ ce se opunea regelui intrus. În continuare

apărură şi altele, în mai multe oraşe.

Acum, interlocutorul francez din ziua aceea îi explica în felul său mişcările de trupe... Dominăm peninsula. Punctele cheie se află în mâna împăratului. Operaţiunile shit conduse de doi dintre cei mai buni mareşali. Englezii n-au cum să ne învingă. De altfel au şi suferit un prim dezastru în Portugalia”.

Familia regală portugheză hotărâse să se mute în Brazilia. O flotă transportând întreaga curte traversase Atlanticul. De pe râul Tajo la Rio de Janeiro. Regele Don Juan se plimba acum, probabil, printre coloniştii cu sombrero, la umbra palmierilor uriaşi, urmărit de ţipetele papagalilor. Dacă ideea asta le-ar fi venit regilor Spaniei, ce s-ar fi întâmplat? Don Carlos sau Don Fernando în Mexic, la Lima sau la Havana. Sau chiar la Caracas. Robinson zâmbea cu faţa lui brăzdată, imaginându-şi parade şi ceremonii groteşti şi ridicole. „Înălţimea Voastră, stăpânul meu”, spuneau sclavii în născocirile lui.

Timpul trecea repede, mult mai repede decât orice şi-ar fi putut închipui. Trebuia să-şi pregătească lucrurile. Din fundul cufărului vechi scoase un caiet îngălbenit, scris de mână, ce conţinea recomandările făcute cu mulţi ani în urmă Consiliului Comunal din Caracas, în vederea organizării şcolilor. Nu mai putea fi vorba de aceleaşi lucruri. Acum vedea problema în alt fel. Importantă era crearea unui om nou sub toate aspectele. Un plan de formare din copilărie a republicanilor, ce se întâlneau atât de rar şi de care în curând avea să fie atâta nevoie.

„Trebuie să sje înceapă cât mai devreme posibil. Aproape din leagăn. Pe urmă este prea târziu. Copilul este deja otrăvit de greşeli, minciuni şi prejudecăţi pe care i le transmit părinţii şi învăţătorii. Este deformat şi pierdut”.

Începu să simtă că totul se schimba în jurul său, fără ca el să participe la acea sarabandă de evenimente şi modificări apropiate şi îndepărtate. împăratul pleca să lupte în fruntea armatelor sale, la mare distanţă. Cădeau regate, se înălţau regate. Mari ducate şi seniorii apăreau în pagina gazetelor ca din pălăria unui prestidi agitator. El intra în clasă să asculte recitarea surdă a lecţiei. Papa fugea din Roma. Dr agonii roşii şi soldaţi cu baioneta în mână pătrundeau în palatele apostolice. Cafeneaua din Palatul Ruspoli fierbea probabil de atâtea comentarii. Spanioli, englezi, portughezi, francezi se luptau în umbra vechilor aşezări adormite din Beţica şi Castilia. Cine guverna acum în Spania? Pasul îl purta mai lent ca de obicei spre taifasul de la cafenea. Clienţii erau mereu alţii. În pierdutul Caracas continuau arestările, percheziţiile şi interogatoriile. Se ducea la Jardin des Plantes. Stătea de vorbă cu botaniştii despre cartea pe care o pregătea baronul Humboldt. Pentru prima dată, natura Americii tropicale era deschisă în amănunţime. „O adevărată revelaţie”.

Se întorcea acasă la ora cinei. Femeia se zorea la treabă şi încerca să-i povestească bârfe de prin vecini. El o asculta fără interes. Simţea că totul se punea în mişcare, stârnind o activitate frenetică. „Precum o piatră pe malul unui râu”. Aşa se afla.

PLUTA PĂTRUNSESE ÎN OCEAN. LUNGI VALURI molcome, ivite parcă din adâncimea fără fund, o înălţau în ritm cadenţat. Pulsul mării imense ce acoperea jumătate din pământ, semănând cu cel ce bătea în venele lui îngroşate şi noduroase.

Mergeau departe de coastă, dar fără să o piardă din vedere, îndreptându-se spre Sud. În jurul lor se zbenguiau pescăruşii, coborând până la nivelul apei, să înhaţe cât-o sardea. Se înălţau din nou în aer cu micul peşte de argint în cioc. Dispărea dintr-o înghiţitură.

Legea vieţii. Acum el era sardeaua în ciocul sorţii. O sardea bătrână, plutitoare şi muribundă, ce stătea la soare pe punte. Se îndrepta spre moarte, purtat pe coama valului adânc, ca într-o procesiune nesfârşită. O procesiune de schimbătoare şi dizolvabile forme pe care apa întunecată le făcea şi le desfăcea.

O procesiune mai densă şi mai de necuprins decât cea care umpluse străzile pentru nunta lui Napoleon cu arhiducesa Maria Luisa. Fiica împăratului Austriei, strălucind de pietre scumpe şi mătăsuri albe şi soldatul, mic şi nervos, în uniforma lui de culoare închisă, cu brâul lui roşu de sânge de luptă, aşteptând-o ca pescăruşul sardeaua.

Pe-atunci toate se schimbau atât de repede încât era greu să urmăreşti firul evenimentelor. Acum nu. Acum totul era lent, anevoios, stăpânit de rutină. Anii treceau cu puţine schimbări. În ultimii zece, poate chiar în ultimii douăzeci, lucrurile căzuseră într-un fel de toropeală, ca o greoaie digestie de saurieni.

Nu tot la fel se întâmplase în acele zile de demult, „împăratul i-a făcut praf pe austrieci la Wagram”. Era doar vestea unei zile. Totul se schimba aşa cum se amestecă un pachet de cărţi de joc. Puţin mai târziu se anunţa căsătoria fiicei împăratului austriac cu corsicanul.

„Ştiai, Camilo, că era nepoata Mariei Antoaneta?” Camilo Gómez habar n-avea. I se părea că delirează. „În felul ăsta Bonaparte a ajuns să-i fie nepot lui Ludovic al XVI-lea. Dincolo de toate ghilotinele, bonetele frigiene şi carmagnolele. Cine să mai înţeleagă istoria, Camilo?”

„Dar ştirea cea mai răsunătoare şi mai incredibilă a fost cea despre rebeliunea din Caracas”. Nu-i venea să creadă. Gazetele şi turiştii îi furnizau prea puţine informaţii faţă de cât ar fi vrut el să ştie despre acele evenimente. Guvernatorul fusese destituit. Se formase o

Junta de Guvernământ. Manifestele erau semnate de oameni necunoscuţi lui. Când părăsise ţara, aceştia erau nişte adolescenţi. Important însă era ceea ce se întâmplase. În fiecare zi ajungeau la Paris amănunte noi. Fuseseră arestaţi Guvernatorul şi înalţii funcţionari. Era o revoluţie. Era revoluţia despre care vorbise atât de mult cu Bolívar doar cu patru ani în urmă. Izbucnise ca un miracol.

Mulţi dintre cei cu care stătea de vorbă în zilele acelea nu înţelegeau nimic din ce se petrecea. „Este un act de loialitate faţă de rege, ca să-i apere domeniile de gheara francezilor. Guvernatorul era francofil”. El ştia din instinct că nu putea fi vorba de aşa ceva. Era o revoluţie. Orice-ar fi spus hârtiile, adevărul era altul. Indigenii guvernau şi aveau să guverneze în continuare. Chiar dacă Fernando s-ar întoarce la Madrid, chiar dacă s-ar prezenta personal în Indii. Aşa cum spuneau manifestele, ele nu erau proprietatea nimănui şi nu puteau fi transferate, nici cedate.

Printre noile autorităţi nu apărea numele lui Bolívar. Dar era imposibil ca Simón să fi rămas în afara acelor evenimente.

„Aşa a început totul, Camilo”. „Ce-a-nceput, domnule?” Faţa băiatului se înclina deasupra lui. Briza mării îi lua vorbele, sau poate el nu auzea bine. „A început tot ceea ce s-a întâmplat după aceea. Revoluţia, războiul. Au răsărit ca din pământ toţi cei ce aveau să guverneze noi naţiuni şi să conducă bătălii”. Camilo îl asculta cu milă. „Cheamă-l pe Cocho, să asculte şi el”. Fiul său se apropie fără chef. „Generalul Flores nu era general, nici Preşedinte, nici caudillo, nimic. Un ucenic de bărbier într-o frizerie de mulatri din Puerto Cabella”. „Îţi dai seama?” Cocho surâdeafără interes. „Nu era nimic”. Ceilalţi, îi enumera, fuseseră pupili, fii de văduve, tineri artizani, ba chiar şi păzitori de vite. „În ziua aceea

viaţa’s – a schimbat pentru toţi, fără ca lumea să-şi dea seama. Au început toate astea”.

Bătrânul pomenea diverse personaje. Erau povestiri despre întâmplări incredibile. Oameni necunoscuţi şi săraci, pornind să se alăture cetelor de călăreţi şi trecând, dezorientaţi, în viitoarea bătăliilor şi a marşurilor, pe lângă aşezări necunoscute şi peisaje noi. „Sfârşeau prin a deveni generali, guvernatori, chiar şi Preşedinţi”. Plecaseră desculţi şi prost înarmaţi din satele de pe „coasta Caraibilor, pentru a ajunge în cele din urmă, înveşmântaţi în uniforme aurite, cu penaje şi decoraţii, în vreun palat de vicerege dintr-un podiş al cordilierei Pacificului”.

„În afară de mine. Cazul meu a fost exact invers”. Făcea din mână o piruetă coborâtoare, până ce mâna-i cădea inertă. „Eu mă pregăteam pentru lucruri mari, avearrî dv gând să creez o lume şi uite unde-am ajuns. Din înţelept, nebun, din director al educaţiei unui continent întreg, cerşetor, din consilier al lui Bolívar, adulator de nulităţi, dintr-un om în stare de atâtea, un milog şi o bătaie de joc”.

„Nu vorbiţi aşa”, obiecta Camilo. „Lumea vă respectă şi vă admiră”. „Nu, Camilo, nu-i adevărat. Mă dispreţuiesc şi se tem de mine. Sau se temeau. Acum nu. Eu nu mai sunt decât o fantomă scăpată din cimitir. Nu mi-am pierdut nici măcar una dintre convingerile mele. Acum le văd mai limpede ca niciodată, dar nu-mi mai folosesc la nimic. Nici mie, nici altora. Acum nimeni nu mai vrea să creadă în ele. Mulţi încă se mai înfurie, cei mai puţini răi îmi zâmbesc cu milă. Bătrânul ăsta nebun căruia nu-i mai vine odată mintea la cap”.

Bolívar sosise la Londra. Câţi ani erau de-atunci. Mai mult de patruzeci, patruzeci şi patru, mai exact. L-a luat prin surprindere. Nu era uşor să stabileşti legătura cu Londra, de la Paris. Din cauza războiului şi a

blocajului conţinental. A încercat să meargă până acolo, dar era greu şi periculos. Putea fi luat drept spion. Sosise la Londra cu Andrés Bello şi López Méndez, să ceară ajutorul guvernului englez pentru Junta din Caracas. Când îl văzuse ultima dată, Bello avea vreo cincisprezece ani. Locuia peste drum de popa Carreño, pe ulicioara Las Mercedes. Un băiat serios, tătut, mereu cu o carte în mână, pălind mult mai matur decât era în realitate. Acum se afla acolo, pe malul Tamisei, împreună cu Miranda. Căutând să obţină întrevederi cu miniştrii englezi. Îşi amintea toate glumele ce se făceau pe seama bătrânului rege George al III-lea, care era nebun şi nu putea fi văzut de curteni.

N-a putut lua legătura cu ei. Bolívar se întorsese repede în ţară, iar împreună cu el şi Miranda. Acum aveau să se întâmple cu adevărat lucruri mari în Caracasul uitat de lume.

S-au întâmplat, dar ca într-un vârtej de furtună. „Mereu ratam întoarcerea, Camilo”. Era un chip străin cel care-l asculta, care-l privea ca de la o distanţă inaccesibilă. „Mă-nţelegi, fiule?” Parcă i-ar fi vorbit în auă limbă. N-avea el idee despre Franţa, despre Anglia, despre ce fuseseră războaiele lui Napoleon, despre cum fusese Fernando al VII-lea. Acum în Spania guverna Isabel a II-a. Toate acele fiinţe pe care le pomenea muriseră. De mult. Cu cine să poată vorbi despre acele lucruri, ca să-l înţeleagă?

„De mai multe ori fusese cât p-aci să mă întorc”. Sub numele de Robinson s-ar fi putut îmbarca spre Boston. De la Boston spre Jamaica. Din Jamaica spre La Guaira, în sfârşit. Să facă acelaşi drum ca la început, în sens invers. Până ce avea să ajungă la Caracas, să-l găsească pe Simón şi să se angajeze în marea acţiune. Să asiste la dezbaterile consiliului, fără Guvernator, ca să-i audă pe bărbaţii din noua Juntă adoptând hotărâri de

guvernământ.

O dată a fost din lipsă de bani. Plata datoriilor urgente, cei cinci sau zece napoleoni pentru bilet şi ceva pentru femeia lui. Oare cine era atunci? Paulette sau Catherine?[16]

Gospodina Catherine, cu figura ei de mamă muncită, deşi nu avea copii, sau tânăra Paulette care se dădea în vânt după rochii şi parfumuri, după cafenele şi teatre şi care mereu se întorcea acasă târziu şi agitată. Până ce-l părăsise pentru un tânăr. Trebuia să se întâmple aşa.

Sosise vestea că la Caracas se întrunise un congres naţional. La fel ca la Philadelphia. Şi apoi se proclamase Independenţa. Venezuela era republică. Cum fusese şi Franţa. Cum erau Statele Unite. Mulţimea năvălise pe străzi. Fusese o mare sărbătoare, care durase zile în şir. Marşuri, parade. Cei trei magistraţi prezidau timizi şi solemni, în haine de gală. Îi cunoscuse ca adolescenţi. Ştia cine le erau părinţii şi fraţii. Arboraseră şi un drapel. Cu cele trei culori ale curcubeului. 1 Cel mai vechi simbol al speranţei cunoscute de oameni. Când ploaia dezvelea cerul, el se arăta de la un capăt la celălalt. Niciun alt drapel nu avea acest privilegiu.

Dar odată cu steagul şi republica, începeau să apară şi veştile proaste. Conspiraţii revolte, răzmeriţe. Coro se răscoală, Valencia se răscoală, locuitorii Canarelor conspiră, în casele vechi din jurul bisericii La Candelaria se schimbă parole şi se adună arme. Ce era cu Bolívar? Ce era cu Miranda?

Miranda fusese numit membru în Congres. Mai târziu i s-a dat conducerea armatei. Cu uniforma, bicornul şi eşarfa sa de general francez, în fruntea trupelor alcătuite din zilierii de pe plantaţii de cacao şi indigotieri, din mulgătorii cu noaptea-n cap sau din tăietorii de trestie de zahăr. Bolívar era unul dintre

---

16 Important filozof şi jurist venezuelian.

ofiţeri. „Deja nu mai puteam să plec, Camilo”. „Unde să plecaţi, domnule?” Zâmbi. N-avea cum să înţeleagă el.

Dar sosiră şi veşti mai rele. Un ofiţer spaniol necunoscut făcuse să se sfârşească cu Republica, cu constituţia, cu drapelul, cu speranţele. Cât de tare dureau acele ştiri publicate de „Monitor” cu întârziere. Când, probabil, totul deja trecuse. Monteverde pornise din Coro, ajunsese în centrul ţării, cucerise Valencia, se apropia de Caracas. Miranda capitulase.[17]

De pe stânca intrată în mare se vedea zidul închisorii La Guaira. Acolo ajunsese Miranda. Uitat, întemniţat, înfrânt. Totul se năruise. Bolívar contribuise la dezastru prin pierderea bătăliei în piaţa din Puerto Cabello. Nume vechi, legate de cacao şi contrabandişti, care acum erau nume de lupte şi de măceluri.

N-avusese parte niciodată să-l întâlnească pe Miranda. Găsise doar urmele lui, legenda, absenţa. Când sosise la Paris, Miranda se afla deja de mai mulţi ani din nou la Londra. Cei ce-l cupioscuseră ca şef al armatei din Nord, la însufleţitele recepţii din luxosul său apartament, sau în zilele petrecute la închisoare, ce însemnaseră, toate, ajunul morţii pe ghilotina, îi vorbeau despre el. Creolul plin de prestanţă, înfocat, cunoscător de cărţi şi de oameni, care vorbea cu aceeaşi dezinvoltură despre Washington, Caterina cea Mare, curtea engleză sau marele serai din Istanbul, ca despre revoluţia din Europa şi libertatea Lumii Noi. Îi entuziasma pe bărbaţi şi le fascina pe femei. Vorbea franceza cu accent englez şi engleza cu accent spaniol. Totul la el era misterios şi pobil. Dar când Robinson sosise la Paris, el deja nu mai era acolo. Nici la Londra nu l-a întâlnit, mai târziu. A găsit doar casa, cărţile, pe femeia solitară care-i ţinuse companie, hârtiile lui strânşe într-o grămadă de pachete mari. Nu-i fusese posibil nici să meargă la Caracas, să se

17 Galben, albastru şi roşu - culorile drapelului naţional venezuelian.

pună la ordinele lui. Aflase mai târziu despre moartea sa în închisoarea din Cádiz. Trecuseră aproape patruzeci de ani de când murise.

„Generalul Miranda”. Camilo îl auzise. „Despre cine vorbiţi, domnule?” „Despre Miranda”. Numele acela luat de vânt se dizolvă pe faţa inexpresivă a lui Camilo. Oameni noi, pripăşiţi de aiurea, trăind în vizuinile lor.

Nici acolo, în Franţa, nu-l înţelegeau prea mulţi. Când le vorbea, cu emoţie şi îngrijorare, despre evenimentele din necunoscuta sa ţară, atenţia interlocutorilor lui zbura de îndată spre alte teme. Le descria noua campanie întreprinsă de Bolívar de la Cartagena la Caracas. De data aceasta se părea că, într-adevăr, îşi îndeplinise destinul, înainta victorios, în fruntea unei armate. Era generalul Bolívar. O hartă împânzilă de marşuri şi lupte, ca nişte vene secţionate într-un corp rănit, prindea contur în mintea sa.

În informaţiile incomplete ajunse până la el, pământul pe care nu putuse să-l cunoască din colţişorul său din Caracas apărea misterios şi teribil. Comesenii lui se interesau despre alte lucruri. Bolívar intrase în Caracas. Îi dăduseră titlul de Eliberator lui Simón! Comesenii lui vorbeau despre retragerea lui Napoleon din Rusia. împăratul îşi regrupa forţele, armatele aliate se îndreptau spre Franţa. Catastrofa se apropia. Dar drama lui era acolo, departe. Grupuri de lăncieri pe drumuri prăfuite, asalturi şi incendii prin orăşelele cu donjon şi piaţetă, oameni fugind din casele lor, cu căruţe, măgari, cu copii mici şi baloturi în spinare. Din nou era pierdută revoluţia. Bolívar era înfrânt. Se zvonea chiar că era închis sau că fusese omorât. El era înconjurat de zgomotul căderii Imperiului. Prietenii francezi îl invitau la masă. Se vorbea despre ultima retragere a lui Napoleon şi înaintarea aliaţilor. „Forţele din Nord se apropie. Mâine vor intra în Paris”, spunea o doamnă cu

vocea precipitată, ca un cotcodăcit. Numea un oraş ce se afla la vreo şaizeci de leghe. El îndrăznea să-i replice: „O armată nu poate înainta atât de repede”. Doamna îl plesni cu afirmaţia-i fără replică: „Nu contează. Sunt convinsă că mâine în zori vor fi aici”. Aceasta era ceea ce se numea convingere. O cunoscuse în împrejurări nenumărate, în toată impertinenţa ei. „Convingerea mea”. Guri deşarte, pline acum de ţărâna morţii. „Domnule, nu există vreun lucru pe care să-l respect mai mult decât o convingere”, repeta doamna care făcea infanteria să avanseze şaizeci de leghe într-o jumătate de noapte.

Se întorceau Bourbonii în Franţa. Venezuela era iarăşi dominată de spanioli. Bolívar rătăcea, probabil, singur şi fără ajutoare, prin vreo insulă din Antile.

Pentru el n-au fost zile rele. Pe-atunci intrase în viaţa lui ultima franţuzoaică. Spălătoreasă de lenjerie fină, avea mâini fermecate pentru dantele şi broderii. Graţioasă, veselă, zveltă, cu un ciuf blond deasupra ochilor ageri. Din vecină, şi-o făcu prietenă, tovarăşe de viaţă. Când nu era ocupată cu treburile casei, se apuca s-o înveţe în spaniolă cuvinte necuviincioase. Fără să bănuiască ce spune, dădea drumul celor mai cumplite vulgarităţi, cu un aer senin şi inocent, în faţa prietenilor uluiţi.

Ca să nu-i spună pe numele ei obişnuit, îi punea porecle afectuoase sau trăsnite. Au fost anii cu cea mai bună companie feminină. Se distra cu flecăreala ei veselă. Când cunoscuţii o priveau cu o admiraţie nedisimulată, se simţea satisfăcut. Dar n-a avut parte de ea mult timp. De ce-ar fi putut să aibă el parte mult timp? A pierdut-o foarte departe de Franţa, devorată de febră, pe malul fluviului Magdalena.

O pală bruscă de vânt zgâlţâi ambarcaţiunea. Auzi voci şi agitaţie. „Ce se întâmplă?” „Nimic”.

„Ne apropiem acum de o schimbare mai profundă şi cu implicaţii mai mari decât cea pe care a adus-o Revovuţia Franceză”. Alături de el mergea Andrés Bello, zâmbitor, calm. O vizitaseră pe Sarah Andrews*, iar acum se îndreptau agale spre centrul Londrei. Imediat ce ajunsese în marea metropolă îl căutase pe concetăţeanul său, Bello. Trăia strâmtorat, împreună cu micii săi orfani, într-o cameră dărăpănată, îngropat în hârtii şi traduceri, realizând lucrări ocazionale.

Îl primi cu plăcere şi curiozitate. Îi povesti necazurile şi peregrinările sale de atâţia ani. Vorbea la fel despre Italia, ca şi despre bisericile din Varşovia şi despre palatele din San Petersburg. Dar atunci când se pornea să-şi amintească de anii petrecuţi în Franţa nu se mai putea opri din povestit. Devenea repertoriul viu al agitatei istorii din acea vreme. Cunoştea detalii groteşti, intrigi subtile, bârfe de alcov şi de anticameră. Şi vorbea într-un limbaj crud şi dezlănţuit, cu înjurături şi vorbe de ocară. Gesticulând cu mâinile lui mari şi strâmbându-se.

Se întorceau de la casa în care locuise Miranda timp de mulţi ani. O Sarah Andrews îngrăşată, îmbătrânită şi suspicioasă le arătă camerele. Cel mai mult stătură în bibliotecă. Bello îi indica diverse cărţi din rafturile înţesate. Şirurile acelea de coperţi roşii, verzi, albe, marchetate cu aur, erau ca un popas silenţios, făcut în drumul său de înţelepciunea oamenilor. Bello lua unele la întâmplare şi i le arăta. Un clasic grec tipărit la Veneţia de către Aldo Manucio, un text latinesc ieşit de sub tiparele lui Plantin, la Anveres.

Bello părea să cunoască perfect toate cărţile acelea şi răscolea printre ele cu mină sigură. Scoase primul volum din *Biblia Poliglotă* a lui Plantin *1*. Pagina deschisă răspândea lumină ca un vitraliu. Ceva mai încolo alese un volum din cartea de călătorie a lui Purchas. „Asta e o comoară. Gravurile şi descrierile sunt minunate. Pliviţi

peisajul acesta cu piramidele din Egipt.”… Generalul şi prietena mea, Doña Sarah, mi-au permis cu multă generozitate să mă folosesc de unele din aceste cărţi, pentru lucrările mele. Fără exemplarul pe care l-am găsit aici din cartea lui Sánchez[18], nu mi-aş fi putut continua studiile despre epopeea Cidului. Este o adevărată revelaţie”. Stăpâna casei le spune că librarii continuaseră să-i trimită acasă noile ediţii – chiar şi după ce Miranda murise. „Toate acestea au venit pe urmă. N-a apucat să le citească”. Robinson se apropiase să le examineze. Privirea îi căzu pe cel dintâi volum in-cvarto din *Călătoria* în *Regiunile Echinocţiale* a lui Humboldt şi Bonpland \ tipărită la Paris. Deschise cartea cu siguranţă, căutase în prefaţă şi-i arătă: „Ştiţi, desigur, ce spune aici. Este demn de reflecţie pentru noi toţi”. Bello dădu afirmativ din cap, în timp ce Robinson începu să citească cu voce tare: „În Lumea Veche, popoarele şi gradul lor de civilizaţie sunt acelea care oferă unui cadru caracterul principal; în cea Nouă, omul şi producţiile sale dispar, dacă se poate spune aşa, în mijlocul unei naturi sălbatice şi uriaşe”. Cu un sec râs fals îşi întrerupse lectura: „Nu este prea măgulitor pentru noi, nu-i aşa? Dar ceea ce urmează este şi mai rău. „Specia umană nu ne oferă acolo decât resturi de hoarde indigene cu vagi manifestări de cultură sau o uniformitate de obiceiuri şi instituţii transplantate pe acele tărâmuri ciudate de către coloniştii europeni. Dar ceea ce se referă la istoria speciei noastre, la variatele forme de guvernare, la monumentele artistice, la locurile ce păstrează amintirea marilor evenimente ne impresionează mai adânc decât descrierea vastelor pustietăţi ce nu par destinate decât extinderii vieţii vegetale şi imperiului animalelor”.

---

18 Amado Bonpland - medic, naturalist şi explorator francez, L-a însoţit pe Humboldt în expediţiile din cele trei Ameriei. A fost ţinut captiv 9 ani în Paraguay de către dictatorul Francia.

Se angajară într-un lung dialog despre posibilităţile de a civiliza America Spaniolă. „Artele şi ştiinţele se învaţă, de ce nu le-am putea învăţa şi noi? E adevărat că natura este foarte puternică, dar şi în Europa a fost şi totuşi omul a reuşit să o domine”. „Nu spune asta. Nu este acelaşi lucru. Noi nu trebuie să luptăm numai împotriva naturii, trebuie să luptăm şi împotriva noastră, împotriva caracterului nostru, a prejudecăţilor noastre şi a civilizaţiei spaniole pe care am menţinut-o. Cu oameni ca cei pe care îi avem nu se vor putea crea republici. Ai văzut ce s-a întâmplat în Venezuela”. Robinson se exprima cu o fermitate rece, lovind cu pumnul în palma celeilalte mâini, pentru a-şi accentua punctul de vedere… în 1811 s-a greşit. O ştii prea bine. Republica de-atunci, care plutea în aer, nu s-a putut susţine şi a căzut. Greşeala a fost a celui ce a locuit în casa aceasta”. „Nu, nu a lui, ceilalţi l-au forţat să greşească, el vedea foarte clar dezastrul ce se apropia”. Robinson nu părea să-l audă. „A greşit şi Bolívar, prietenul nostru. Nu-i aşa? A recâştigat Venezuela în 1813, ca până la urmă să o piardă iarăşi. Şi nu pentru că majoritatea ar fi fost de partea spaniolilor, ci pentru că oamenii nu înţeleg ce li se oferă. Nu este o problemă de lupte şi cartiere generale, ci de mentalitate şi de şcoală”. „Nu uitaţi că Bolívar s-a întors şi cutreieră iar câmpia şi Orinoco-ul cu arma în mână”. „Da, fiii celor trei sute de ani de supuşenie faţă de «prea înălţimea sa» sunt de partea lui Morillo şi a spaniolilor. La Caracas s-a închinat o slujbă la care au asistat episcopul şi întreg Consiliul Municipal”.

„N-au să servească la nimic luptele, Andrés, dacă nu vom putea conta pe oameni care să creeze Republica. Iar aceştia nu vor putea fi luaţi de pe stradă, ci va trebui să-i formăm în şcoli. Să le smulgem din cap credinţele false şi superstiţiile cu care au fost îndopaţi secole de-a rândul şi să-i învăţăm să trăiască în libertate şi respect reciproc.

Să-i învăţăm să citească, dar şi să trăiască în alt mod, să muncească, să producă, să fie independenţi. Astăzi se ştie de ce a dat greş Republica Franceză. N-au ştiut să organizeze societatea în vederea Republiciii. N-a fost decât revenirea, sub o mască nouă, a vechii societăţi. Se despărţiseră de stăpâna casei şi continuau să discute pe stradă, absorbiţi de pasionata pledoarie a lui Robinson. „Există astăzi o nouă clasă socială, cea a industriaşilor. Societatea este studiată în mod ştiinţific şi poate fi transformată în profunzime. La Paris trăieşte un om extraordinar, vechiul conte de Saint Simon. El întemeiază aşa numita ştiinţă naturală a societăţii”. Bello se uita la el ca la un spectacol. „Ai idee ce s-ar întâmpla dacă azi ar muri grăsanul de rege al Franţei şi moştenitorul lui, Delfinul, şi toţi ducii şi marii señori care exercită funcţiile înalte din guvern?” Bello nu răspundea. „Nu s-ar întâmpla nimic. A demonstrat-o Saint Simon şi i-a uluit pe toţi. În schimb, dacă ar muri în aceeaşi zi, toţi oamenii de ştiinţă din Franţa, industriaşii ei, meşteşugarii ei cei mai buni, profesorii, filosofii, navigatorii, fabricanţii de pâine, ţara ar paraliza şi s-ar scufunda în haos. Îţi dai seama? Asta este marea noutate în lumea de azi. Acest adevăr reclamă un nou. sistem politic şi de educaţie, pentru o societate nouă. Cu astfel de idei am putea câştiga timp mult în America”.

Londra era plină de emigranţi din Spania şi America Latină. Deşi sosit de puţin timp, Robinson îşi făcuse legături şi prieteni. În librăria lui Ackerman a întâlnit scriitori şi refugiaţi care pregăteau schimbările viitoare. Discutau literatură şi politică. Spaniolii visau libertăţi şi un regim parlamentar în stilul celui englez. Latino-americanii se învârteau în jurul schimbătoarelor ştiri despre lupta pentru independenţă. Se formau opinii şi grupuri în legătură cu sorţii izbânzii. „Independenţa nu se poate obţine fără ajutor european şi n-o să avem

ajutor fără o monarhie. Trebuie să găsim un principe european”. Lungul război dus de Bolívar părea fără speranţe. Se formase în cele din urmă un fel de asociaţie reprezentativă, cu trimişi din fiecare regiune. „Cui să-i oferim coroana?” Discutau despre case regale şi dinastii. „Sunteţi ridicoli”, protesta Robinson. „De unde să scoatem o aristocraţie care să nu fie de carnaval? Contele Streaşină. marchizul Capă Verde, baronul Păstaie”. O ceată de măscărici defilau în imaginaţia lui. „Guvernul republican e o harababură, iar Bolívar un bezmetic”. Urmau amintiri despre anarhie, înfrângeri, sărăcie. „Aici toţi suntem maltrataţi de istorie şi de timp”. Se uita la oamenii aceia ca nişte naufragiaţi adunaţi de întâmplare la un loc. „Nu există decât două căi. Să plecăm acolo, la război, sau să ne pregătim aici pentru a organiza ceea ce o să vină pe urmă”. „N-o să fie niciun pe urmă.

Cum şi când va fi acest pe urmă? Depindea de atâtea lucruri. De ceea ce avea să se întâmple în Spania între adepţii lui Fernando şi cei ai Constituţiei, de ceea ce aveau să întreprindă regii speriaţi ca să înăbuşe orice tentativă de revoluţie sau de ceea ce avea să hotărască, în cele din urmă, cabinetul englez.

Prin intermediul lui Bello intrase în legătură cu un pitoresc preot anglican, ce fusese canonic predicator la catedrala din Sevilla. Vorbea engleza cu o perfecţiune exagerată, iar spaniola cu un simpatic accent andaluz. „José Maria Blanco White, cu respect”. Era un amestec insolubil de contradicţii şi frământări de conştiinţă, între spaniol şi englez, între trecutul său de preot sevillian şi prezentul cu oscilări de la biserica anglicană la atracţia liberă şi raţionalistă pentru unitarism[19], între poezie de

---

19 Doctrina creştină reformată apărută în sec. al XVIII-lea, ce neagă dogma trinităţii şi nu recunoaşte in Dumnezeu decît o singură persoană.

limbă spaniolă, în care începuse să scrie şi acel bogat şi plastic limbaj poetic din engleză, între raţionalismul care-l tulburase în timpul lungilor sale căutări teologice şi libertatea de sentiment şi imaginaţie a noilor romantici. Vorbea de asemenea despre raţionamentul introdus de unitarism în cadrul vechii erezii sociniene h „Sunt în el două fiinţe ce nu reuşesc să se înţeleagă şi să trăiască în pace”. Latura spaniolă, cea a părintelui Blanco, privea cu neîncredere faptele şi ideile ereticului anglican ce se vârâse în pielea lui. Latura engleză, cea a pastorului White, nu mai prididea scotocind ungherele întunecate, superstiţiile şi ipocriziile acelui suflet andaluz care fusese al lui timp de atâţia ani. Nu era uşor de ştiut, în fiecare moment, care dintre cei doi vorbea. „Literatura spaniolă de azi nu face doi bani. Se află în cea mai teribilă decădere. Complet depăşită şi plină de vorbe goale. În schimb aici, în Anglia, se scrie cea mai bună poezie din lume. Nu i-aţi citit pe Wordsworth şi pe Coleridge?” începea brusc să recite într-o engleză şuierătoare şi imaculată strofe la întâmplare. „Şi Byron, ce părere aveţi despre Byron?” începuse să apară *Don Juan*. „Mare poem. modern, actual, plin de viaţă şi pasiune. Poezia spaniolă, moartă cum este, n-ar fi în stare să-l reînvie pe Don Juan în Spania”. „Ştiaţi, adăuga Bello, că iahtul lui se numeşte «Bolívar»?” Robinson nu ştia. Acesta era incredibilul destin al acelei fiinţe. Acum va fi cutreierând vreo câmpie de pe Orinoco, însă numele lui era întâlnit în gazetele din Europa, în întrunirile oamenilor noi, la pupa vasului care-l purta prin Marea Ionică pe cel mai mare creator al poeziei noi. „Şi aici nişte pierde-vară de pe la noi se mai căznesc să-şi caute regi, ca broaştele lui Esop”.

Blanco White îi invită să colaboreze la noua publicaţie pe care se pregătea să o scoată. „*Varietăţi sau Curierul din Londra*”. Va fi un ziar mult mai actual şi mai

combativ decât «Spaniolul» pe care l-am publicat cu ani în urmă”.

Stăteau uneori de vorbă despre caracterul celor două limbi. „Ceea ce pot spune în engleză n-aş spune la fel în spaniolă. Engleza este mai maleabilă şi mai sensibilă. Am încercat să-l traduc pe Shakespeare, dar este aproape imposibil. Nici propria-mi poezie scrisă în engleză n-o pot reface în spaniolă. Aici a plăcut mult sonetul meu închinat nopţii. E o comparaţie a primei nopţi a lui Adana cu moartea şi posibila auroră a vieţii de apoi”.

„Dumneavoastră duceţi o luptă frumoasă şi trebuie s-o câştigaţi. Nu duceţi lestul unui trecut atât de copleşitor ca cel al spaniolilor. Viitorul întreg vă aparţine”. Ca să construim viitorul ar trebui să începem cu copiii”. Se aventura în pasionata sa teorie. Vizitase şcolile lui Lancaster. „Sunt ca un fel de supă de om sărac. Apă cu foarte puţină substanţă. Cu sistemul acesta pot fi învăţat mulţi oameni, dar ce? Să citească cu glas cântat, la fel ca elevii bărbierilor din Caracas şi să crească mai departe în mijlocul aceloraşi vechi greşeli, superstiţii şi practici antisociale.”... Acuma ştiu că există o fizică socială. Descoperirile lui Newton în legătură cu universul se pot aplica şi la societatea umană. Acum putem analiza societatea şi viitorul ei după un criteriu ştiinţific”.

În localurile unde emigranţii se adunau să-şi piardă vremea, ştirile ajungeau în valuri întârziate. Robinson vedea cum feţele se schimbau de la o zi la alta. În Spania, Ferdinand al VII-lea. fusese nevoit să accepte constituţia liberală. Uneori primea cele un bilet ponosit, scris cu o mină nervoasă. „Situaţia din Spania n-are leac. Mereu va fi acelaşi lucru, sub nume diferite. Absolutism şi inchiziţie”. Era semnat Leucadio Doblado. Un truc etimologic, un joc de cuvinte. Blanco White era de două

ori alb, în greacă, în spaniolă sau în engleză.

O ştire despre America de Sud a schimbat total panorama grupurilor. Bolívar invadase pe neaşteptate Nueva Granada 1 şi intrase în Bogotá. Acum nu mai era fugarul şi învinsul. Pregătea întoarcerea spre Venezuela, pentru ca Victoria să fie completă. Adepţii de ieri ai monarhiei se arătau miraţi şi începeau să-i găsească virtuţi şi talente. De la Orinoco până la Pacific se proclamase o singură republică, a Columbiei. Avea să cuprindă şi provincia Quito. „Avem, în sfârşit, Republica. Acum trebuie să începem să-i formăm pe republicani”. „Şi unde-o să instalaţi fabrica asta?”, întreba câte un proaspăt înţărcat de la planul monarhic. Răspundea sec, imitând în zeflemea tonul unui dascăl: „Unde trebuie să-i fie locul în şcoală”.

AMERICA LUI ÎL OBSEDA, ÎL HĂRŢUIA ŞI NU-I lăsa o clipă de linişte în Londra. Stătea la pândă, ascunsă în spatele tuturor lucrurilor din preajma sa. În litera gazetelor, în comentariul interlocutorilor ocazionali, în ecoul unui cuvânt, în neaşteptata asemănare a vreunui necunoscut cu cineva uitat de mult. Un cerc se strângea parcă în jurul său.

Mai erau şi cei care plecau şi veneau. Latino-americani cu care stătea de vorbă şi străini curioşi să ştie ce se întâmpla.

În camera lui creştea grămada de cărţi, ziare şi caiete pline cu însemnări. Niciodată n-au existat atâtea cărţi la un loc care să vorbească despre ţara şi despre concetăţenii lui. Cartea lui Palacio Fajardo, ce relata insurecţia şi începuturile luptei. Deja Palacio plecase din nou acolo. Şi murise în agitatul campament de la Angostura. Cărţile primilor ofiţeri străini reîntorşi de acolo. Volumul acela gros al lui Hippsley pe care-l citise

de multe ori cu interes şi cu furie[20][21]. Cele scrise de alţi ofiţeri englezi întorşi din război, descriind necunoscutul scenariu al campaniilor din câmpii, din munţi şi de pe Orinoco. Discuta cu Bello imaginile false pe care şi le creaseră acei oameni. Unii erau aventurieri cu speranţele ratate, alţii nu fuseseră în stare să înţeleagă realitatea aceea atât de ciudată şi de străină lor. Era ca şi cum, pentru câtva timp. Ţi-ar fi alăturat, în imaginaţie, acelei lupte îndepărtate. Pe cai, ţăranii de la câmpie, aproape goi, se avântau în luptă cu lancea în mână, aşa cum intrau printre vitele sălbatice dintr-o turmă.

Pe Tamisa era toamnă. Felinarele se înecau în ceaţă, ploaia picura rece. Din paginile cărţii se ivea câmpul învăluit în noapte, tabăra întinsă la umbra copacilor înalţi. Auzea cântecul acompaniat de struna chitarei. „Mergeţi înainte, înainte, cu arma în mână!”

Şi atâtea nume necunoscute, despre care nu aflase niciun răspuns mulţumitor. Páez? Anzoátegui? Sucre? Mariño? Bermúdez? Arismendi? Cine erau aceştia? De unde răsăriseră atâţia generali neprevăzuţi, atâţia magistraţi? Reuşea din când în când să citească foiţele tipărite ale „Curierului de pe Orinoco”. O gazetă neverosimilă, venită din selvă şi de pe fluviul imens. Nu văzuse niciodată Orinoco-ul, ce târa după el vastele întinderi de apă, cu malurile lui pline de crocodili şi bâtlani, cu aşezările lui rare chircite printre râpe, dar acum ţinea în mâini foaia aceea în care se vorbea despre un congres, despre lupte, despre combinaţiile de putere

---

20 Vechiul nume al localităţii venezuelene Ciudad Bolívar unde în 1819 s-a întrunit Congresul prin care s-a creat Marea Columbie, ce cuprinde republicile noi înfiinţate pe teritoriul Venezuelei, Columbiei, Ecuadorului şi provinciei Panamá.

21 Ofiţerul englez Hippsley, care In 1817 se angajase, alături de alţi militari englezi, în armata republicană, este autorul unor memorii despre Bolívar, în care Eliberatorul apare prezentat într-o lumină defavorabilă.

din Europa, despre filosofia politică şi despre dreptul internaţional. „Simón Bolívar, Eliberatorul, Căpitanul General al Armatelor, Preşedintele Republicii Columbia…” Ce lectură incredibilă. I se părea că delirează.

În mintea lui, Bolívar se deforma şi-i apărea sub nenumărate imagini. Ca la jocurile de oglinzi de la bâlciuri. Rămânea dus pe gânduri, tăcut, încercând să desluşească şi să-şi întipărească în minte acele chipuri ce nu semănau între ele. Copilul din Caracas, tânărul tovarăş de călătorii din Europa, războinicul surprinzător din 1813, înfrântul şi fugarul din 1815, iar acum omul victoriilor de la Boyacăşi Carabobo2. „Excelenţa Sa Eliberatorul-Preşedinte”, cu puteri depline de la Marea Caraibilor până la Pacific, cu Palat de Guvernământ la Caracas şi la

Bogotá, cu armate de mii de oameni, cu miniştri, cabinete, state majore, adunări, ambasade şi douăzeci şi una de salve de tun, cu salut al fregatelor de război străine. Văzuse în librăria lui Ackerman o gravură de metal, ce semăna vag cu el. Fruntea mai înaltă, părul mai rar. ochii mai mari şi mai liniştiţi şi mustaţa, pe care nu i-o cunoştea. Dar nasul, pomeţii ieşiţi, bărbia proeminentă şi buza de jos erau aceleaşi cu ale lui Simón de odinioară. În uniformă de mare demnitar, cu epoleţi grei, crenguţe de laur brodate cu aur şi decoraţii pe piept. Oare ce mai rămăsese din Simón în bărbatul acela puternic şi strălucitor?

Cu latino-americanii vorbea despre necesitatea întoarcerii. Mulţi plecaseră deja. Alţii se pregăteau să o facă. Sosise momentul să-şi ofere serviciile şi să colaboreze. Războiul nu se terminase, dar se făceau eforturi pentru organizarea noului guvern pe un teritoriu fără margini. Era nevoie de oameni capabili. „Şi dumneata, Don Samuel?” Dădea răspunsuri vagi. „Încă

nu. Mai am unele lucruri de terminat”.

Cu Bello comentase de nenumărate ori acea insistentă şi mută chemare a pământului natal. Ce-or fi făcând acolo? Ce puteau să facă? Era încă război şi era nevoie de oameni de acţiune. Dar lor li se alăturaseră şi mulţi alţii, ridicaţi direct de la masa de scris. Erau acum miniştri, consilieri, deputaţi, administratori. Nume noi, de care nici Bello nu auzise. Revenga, Gual, Restrepo, Zea. Se întruniseră acolo.

Bello îi citea fragmente din poemul pe care îl scria. „E nevoie şi de asta”, îi explica. Se aflau în faza de fundaţie şi, în afară de arme şi resurse naturale, avea să fie nevoie şi de spirit. „Roma n-ar fi fost Roma fără Vergiliu”. Cineva trebuia să formuleze temele fundamentale şi invocările ce urmau să dea un sens permanent acelei imense noutăţi. „Un Vergiliu american ar fi complementul acestei uriaşe întreprinderi”. Din pagini pline de linii, corecturi şi ştersături, Bello îi citea fragmente din vastul său poem. Avea să se numească *America*. Trebuia să dea expresie şi sens de eternitate împlinirilor de până atunci şi celor ce trebuiau să prindă viaţă în viitor. Să facă elogiul eroilor de război şi al marilor sacrificii. Al oamenilor distruşi, al oraşelor devastate, al câmpiilor părăsite, dar şi al noilor servicii ce urmau să fie îndeplinite, al revenirii la viaţa paşnică, la ogor, la virtutea simplă şi venerabilă a muncii, la legalitate şi la bine. „Viaţa simplă a agricultorului, cu resursele ei frugale”, pentru ca în cele din urmă să-şi afle „libertatea ca lăcaş, frâu pentru ambiţie şi legea ca templu”.

Poemul conţinea o nostalgică evocare a minunilor naturii tropicale. Pădurea, copacii în floare, ananasul, arborele de cacao, banana, porumbul. „Amintiţi-vă, don Robinson, de *Georgice* şi *Bucolice*. Toate acestea trebuie şi ele cântate, pentru ca oamenii noştri să simtă

frumuseţea şi sensul religios ce există în cele mai simple îndeletniciri legate de pământ. Ca să uite de faima militară şi de ambiţia politică”.

Lui Robinson nu i se părea rea ideea, dar era ţie părere că unui ţel atât de nobil trebuia să i se dea o altă dimensiune. „Oamenii trebuie pregătiţi să trăiască în societatea cea nouă. Lumea e în schimbare. Ogorul nu mai e singura sursă de avere. În fiecare zi iau tot mai multă amploare industria şi artele mecanice. Trebuie şi învăţăm pe oamenii noştri să folosească metalele”. „O să fie cam greu să cântăm în versurile noastre coşurile vomiţătoare de fum negru şi maşinile pufăitoare şi încinse precum căldările diavolului”.

Era tema favorită a lui Robinson. De când se afla la Londra nu pierdea ocazia să viziteze diferite ateliere şi să se uite atent la maşinile cu abur ce mişcau roţi de transmisie şi la vârtelniţa ce ţopăia fără răgaz, cu o bătaie seacă pe războiul de ţesut mecanic. „Trebuie să ne pregătim pentru asta. Vremea ţesătoarelor s-a dus”.

Odată cu descoperirea pulberii s-a sfârşit cu nobilimea. „O să vă arăt ce spun saintsimonienii”. Industria va transforma lumea. Totul va trebui reorganizat pentru această realitate nouă. Acum faptul social există. Fără regi, fără nobilime, lumea de mâine va fi guvernată de industriaşi. Nu mai e nevoie de revoluţii, ci de o nouă organizare. Guvernul societăţii viitoare va trebui să fie ştiinţific. „Societatea actuală nu este altceva decât lumea întoarsă pe dos”.

Bello se arăta şovăitor şi rezervat în faţa acelei îndrăzneli imaginare. Rodriquez era de părere că Noua Americă însemna tărâmul privilegiat unde s-ar fi putut iniţia această noutate. „Ar fi mai puţine obstacole decât în bătrâna Europă, pe calea întemeierii unei noi ordini, mai juste”.

De fiecare dată când vreun cunoscut îşi anunţa

întoarcerea în ţară, simţea un fel de tăcută nelinişte în legătură cu soarta sa. Oare ar trebui să plece şi el? Ar fi cazul să-i scrie lui Bolívar? Sau să se prezinte neanunţat, oferindu-şi planurile şi experienţa?

El nu era unul în plus, nu era un aventurier plecat în căutarea norocului. El era vechiul prieten al lui Simon, omul care avusese poate cea mai mare influenţă asupra lui.

fost pe punctul de a-i scrie. De mai multe ori. Întâi, când primise vestea despre Boyacă, pe urmă când aflase despre victoria de la Carababo. Când se proclamase noua Republică a Coliimbiei, prin unirea Venezuelei cu Nueva Granada. Acum Bolívar îşi iniţia campania spre Sud. Intenţiona să pornească spre Quito şi Lima. Până unde voia să mai ajungă împieliţatul ăla de om?

Dar poate că nu el era cel ce trebuia să scrie, ci Generalul-Preşedinte, omul puternic angajat în acea nemaiîntâlnită întreprindere şi lipsit de ajutorul eficient pe care i l-ar fi putut oferi maestrul său aflat atât de departe şi care ar fi putut face atâtea lucruri.

Franţuzoaica nu-i înţelegea frământările. „Eu nu pot să-i scriu ca un om oarecare. Dacă există cineva care ştie cine sunt eu şi la ce sunt bun, atunci acela este el. Dacă nu mă cheamă, înseamnă că nu are nevoie de mine”.

Dar ar putea să-i scrie pur şi simplu ca să-l felicite pentru răsunătoarele lui succese. I-ar părea linguşitor şi oportunist. O metodă prost disimulată de a se recomanda şi a se face prezent. „Eu sunt un om cu mândrie”.

Alteori începea să redacteze scrisoarea. Când se întorcea de la întâlnirile cu latino-americanii din Londra. Era momentul să-i ofere lui Bolívar ideile sale, proiectele acelea care dormeau în caietele umplute de-a lungul. atâtor ani de observaţii şi reflecţii. Ar avea acum ocazia să le realizeze sau să le dea uitării pentru totdeauna.

Ocazia se prezentase în America sa şi unicul om în

stare să înţeleagă acele lucruri şi în putere să le realizeze era tocmai Bolívar. Simón, prietenul său, discipolul său, tovarăşul său de vise şi speranţe.

Îi va descrie simplu, fără fraze retorice, emoţia sa de spectator îndepărtat. Dintr-un foc, ca şi cum ar sta cu el de vorbă, ca odinioară, în Franţa sau în Italia. Trecuseră douăzeci de ani.

„Dragul meu Simón”. Se oprea. Nu mai era doar Simón. Acum era Preşedintele, Generalul, Eliberatorul. Cum să-i mai spună ce avea de spus, dacă trebuia să înceapă cu Excelenţă? „Excelenţă: am urmărit cu profundă emoţie prodigiosul vostru şir de triumfuri...” El nu-i putea vorbi aşa lui Simón. Era ridicol. I-ar fi părut şi lui fals. Mototolea hârtia şi-o azvârlea pe jos. O să mai aştepte.

Nu aştepta şi Bello? Nu se putea prezenta ca un intrus, ca un milog: „Am venit, Simón, să-mi dai o funcţie înaltă”. Şi apoi, unde să se întoarcă? La Caracas, de unde lipsea de un sfert de secol. Să dea peste o María Ronco îmbătrânită şi necunoscută. Să joace o comedie bufă. Să ajungă de râsul şi batjocura acelora, puţini, care şi-l mai aminteau şi a tuturor celor care nu-l cunoşteau.

Sau să se ducă la Bogotá şi să nu se întâlnească cu Bolívar, ci doar cu câteva persoane cu funcţii înalte şi cu nasul pe sus, care habar n-aveau cine era el... Ce-o mai fi vrând şi impertinentul ăsta bătrân?”

„Fiindcă adevărul este că am început să îmbătrânesc. Am încărunţit, nu mai pot citi fără ochelari, au început să-mi apară riduri. Am trecut de cincizeci. Un bătrânel, un încurcă-lume, un babalâc. Bătrân şi fără bani, adică de două ori bătrân”.

Şi pe urmă, presupunând că ar fi ajuns acolo, pe cine urma să găsească el în vreunul din locurile acelea din Nueva Granada sau din Perú? Pe Simón? Simón nu mai exista. Mai păstra, probabil, prea puţin din tânărul

de la Paris. Acum era un bărbat ce emana putere şi forţă prin toţi porii. În uniformele lui de General Şef, cu săbiile lui de paradă, cu edecanii lui, cu nesfârşitul şir de măgulitori. Poate îi va fi greu să şi-l amintească şi să-l recunoască. Poate îl va privi cu o curioasă condescendenţă.

„Va trebui să facem ceva şi pentru bietul bătrânel, a fost dascălul meu în şcoala primară”.

Se agita şi vorbea de unul singur, sub ochii franţuzoaicei: „Şi cel mai rău din toate e că eu nu cer ajutor, ci îl ofer. Eu sunt acela care îl poate ajuta să-şi desăvârşească marea operă încă incompletă. Eu deţin ideile despre modul în care independenţa poate conduce la crearea unei societăţi noi. Eu sunt donatorul, cel ce stabileşte cadrul, cel ce oferă posibilităţi nici măcar bănuite de ei”. „Îşi petrecea timpul dând lecţii de limbă, stând la taifas cu prieteni ocazionali sau notându-şi, închis în casă ore în şir, lungile şi ciudatele teorii despre educaţie.

Nu se întâmpla nimic în el şi cu el, tot ce se petrecea îi era îndepărtat şi străin.

Într-o zi sosea ştirea morţii lui Napoleon în Sfânta Elena. Într-alta, bătrânul ministru Castlereagh 1 se sinucidea în cabinetul său. Poate că era o soluţie. Fiul regelui Portugaliei proclamase independenţa Braziliei. Acum exista în America un împărat. Şi Iturbide se declarase împărat în Mexic. Bolívar pornise cu armata spre Sud. Spre tărâmurile despre care îl vorbea colonelul Tristón. Un general necunoscut, Sucre, învinsese trupele spaniole la poalele vulcanului Pichincha. Bolívar urma să intre în Perú.

La Londra soseau emisari şi vizitatori, curieri şi misive, dar niciun mesaj nu era pentru el.

CU CÂT ÎL APASA MAI MULT GÂNDUL LA ÎNDE părtata sa ţară, cu atât se simţea mai străin şi mai

desprins de tot ce-l înconjura, parcă s-ar fi petrecut o schimbare bruscă în fiinţa sa. O schimbare de piele sau de ochi sau de sensibilitate, ÎI obseda în fiecare moment faptul că limba aceea nu era a lui, după cum nici lumea aceea nu era. Îşi amintea cu o claritate impresionantă de peisajul şi oamenii din Caracas. Zgomote, culori şi spaţii atât de diferite. Nu se contopea cu mulţimea străzii, atât de diferită, şi o privea ca dintr-un balcon singuratic. Câteodată trebuia să meargă prin vreun sat din apropiere. Se simţea asaltat de mica lume din diligenţă. Oameni roşcovani şi burtoşi, ambalaţi în discuţii de politică locală. Asculta şi observa impacientat conversaţiile, gesturile şi subiectele. Uneori recunoştea un nume, sau intra într-o conversaţie scurtă. O dată, trei prieteni discutau pe bancheta din spate. Vorbeau, săraci cu duhul şi plini de ei, tot felul de nimicuri. Pe cel mai impunător dintre ei, un om pentru care ochelarii, tonul arogant şi pălăria cu calota înaltă erau adevărate arme de apărare, tovarăşii de drum îl numeau, plini de respect, cu ridicolul nume de Mister Pickwick. Singurul care era în plus acolo era el.

Trebuia să-i scrie lui Bolívar, să-i expună în toată amploarea lui planul său de educaţie populară, să-i schiţeze organizarea unui nou departament în guvern care să deţină întreaga putere şi resursele pentru realizarea acelei mari transformări. Dar exista şi riscul, care ar fi însemnat sfârşitul, ca acel Simon, schimbat de istorie şi de împrejurări, să nu-i răspundă sau să nu dea importanţă proiectului ori să nu aibă timp să-l studieze şi să-l înţeleagă. Să-l citească un secretar care să-i prezinte o informare succintă. „Este un plan pentru întemeierea unei şcoli cam ciudate”. „Al cui zici că este?” Ce să mai răsară din străfundul memoriei lui Bolívar? O imagine ştearsă, pe jumătate uitată, a unui pisălog, extravagant, impertinent, încurcă-lume, a unei fiinţe lipsite de simţ

practic, contradictorii şi rele de gură

Ar fi poate mai bine să se prezinte direct în faţa celor aflaţi la putere în Bogotá, să nu recurgă la Bolívar decât în ultimă instanţă, să nu se folosească deloc de prietenia şi relaţiile sale. Sunt un om care şi-a dedicat viaţa problemelor educaţiei, care şi-a petrecut douăzeci şi cinci de ani studiind în străinătate şi care vine să propună acest pian pentru a pregăti toată pojoulaţia de care ţara are nevoie.’1 El ar şti să convingă, să explice, să dea răspunsul potrivit la toate îndoielile. I s-ar încredinţa cele necesare ca să se pună pe treabă. Nu un departament în guvern, niciun Secretariat de Stat, ci un simplu stabiliment de învăţământ, unde să-şi poată practica şi demonstra metodele. Când ceilalţi vor începe să vadă rezultatele, nu vor mai avea încotro şi vor trebui să recunoască importanţa şi enormele posibilităţi ale noii metode. I-ar fi încredinţate noi răsaduri, i s-ar cere sfaturi. Ecoul noii veşti ar ajunge până la Bolívar, pe îndepărtatul front da luptă. L-ar ajunge din urmă prin vreunul din oraşele ocupate sau l-ar lua prin surprindere într-una 3 in vizitele sale în capitala noii republici. „Dar, sigur că da, este Don Simón, maestrul meu. De ce n-am fost anunţat? Să i se acorde toate mijloacele de care are nevoie ca să-şi extindă metoda la întreg teritoriul, la toată lumea. Acesta este complementul necesar operei noastre de până acum”.

Nimeni nu s-ar mai putea gândi atunci că se folosea de afecţiunea pe care acest mare om i-o purta, ca să prospere. Ar conta doar opera lui, munca lui, realizările lui.

„Eu n-am să duc acolo copii sau imitaţii ale practicilor din Europa. Ceea ce se face aici în materie de educaţie este prost şi ar trebui modificat”. Interlocutorii săi erau de părere că o revoluţie consta în preluarea puterii. „Preluarea puterii nu este decât începutul”.

Discuta până la exasperare şi se sprijinea pe cuvinte, încercând să găsească formulele cele mai simple şi mai convingătoare pentru a-şi exprima ideile. „De ce Bourbonii guvernează din nou Franţa, de ce absolutismul a revenit în Spania odată cu cei o sută de mii de Fii ai lui San Luis?” Era foarte limpede. Era vorba despre acelaşi lucru pe care îl semnalase de atâtea ori. Luarea puterii nu este de-ajuns, trebuie transformată şi societatea. Dacă Revoluţia Franceză ar fi investit în educaţie jumătate din efortul investit în război, Franţa ar fi fost acum alta, ar fi fost republica model a universului, iar regii şi vechii seniori nu s-ar mai fi putut întoarce. Era exact ceea ce spusese grecul acela, Arhimede, că de i s-ar da o pârghie şi un punct de sprijin, ar mişca lumea. Această pârghie pentru a schimba societatea exista.

Educaţia tradiţională formează, în mod fatal, sclavi, vasali, transmite prejudecăţi şi minciuni. Educaţia republicană trebuie să fie diferită, pentru a forma republicani, pentru a educa oameni în spiritul raţiunii, al libertăţii, al demnităţii, al liberului arbitru, al ordinii raţionale liber consimţite. Republica nu se poate întemeia pe câmpul de luptă, ci în şcoală. Într-o şcoală nouă şi complet diferită de cea pe care am moştenit-o, cu toate erorile din trecut.

Dar la ce bun să tot spună mereu, să tot repete la nesfârşit aceleaşi lucruri, în timp ce primăvara sau toamna preschimbau tonurile cenuşii ale oraşului englez, în timp ce dincolo de Atlantic se organizau statele cele noi, în timp ce el îşi petrecea zilele şi lunile într-o sală de clasă, predându-le unor străini învăţăminte de rutină şi de mică însemnătate. Tot ceea ce avea de spus era spre a fi pus în aplicare acolo.

La ce bun toţi acei ani lungi de peregrinări şi descoperiri, dacă nu putea fi de folos celor din ţara lui? Ca să bântuie mai departe ca vântul sau ca valul, fără

direcţie şi fără sfârşit. Ca să-şi dea sufletul într-o bună zi prin vreo cămăruţă dintr-un oraş străin şi să fie dus la groapă sub cine ştie ce nume, printre morţi necunoscuţi.

Îşi pierdea umorul. Devenea mai aspru, mai agresiv. Sau tăcea, sau răspundea arţăgos, cu ţâfnă.

Vorbea în engleză cu elevii şi în franceză cu femeia lui, care-l înţelegea prea puţin.

Cum să-i explice că avea de gând să plece spre ţinutul acela de la capătul lumii, plin de războaie, de indieni, de maimuţe şi papagali?

Când mergeau pe stradă, păreau că sunt împreună, dar de fapt se pierdeau în cea mai completă despărţire de gânduri şi închipuiri. Pasul lent purta greoiul corp al bărbatului. Pălăria dată pe ceafă, ochelarii pe frunte, mâinile la spate, mers legănat ca de marinar. Tăcut. Alături, pălăria cu flori, părul blond, pălăvrăgeala şi gesticulaţia franţuzoaicei. N-o asculta. Ea vorbea despre o cameră mai bună pe care tocmai o văzuse şi ar fi vrut s-o închirieze. El se gândea la sosirea pe pământul natal şi la primele contacte. Va trebui să-şi facă un plan foarte complet.

Se interesase despre posibilităţile şi preţul călătoriei. Ar fi putut să se îmbarce din Plymouth sau din Bristol, chiar şi din Londra. Gazetele anunţau plecările vapoarelor spre Marea Caraibilor. Numele brigantinei sau fregatei, al căpitanului şi portul de destinaţie. Cele mai multe se îndreptau spre coasta Statelor Unite. Altele îşi anunţau plecarea spre Jamaica, la Havana sau Veracruz. Douăzeci şi ceva de zile de mers pe mare, până să zăreşti coasta tropicului american. Era anunţată şi o călătorie spre Cartagena.

Într-o zi, când iarna era deja pe sfârşite, se îndreptă spre biroul unui armator. Se afla la intrarea unui magazin. Mirosea a cacao şi a piei. O aromă de rom vechi făcea aerul mai respirabil. Îşi făcu socotelile, i-ar

mai fi trebuit ceva bani.

Se duse la William Wilâton, care se arăta foarte prietenos cu insurgenţii. „Am să vă spun ceva în mare secret. Plec în America, dar aş vrea să nu ştie nimeni”. „Minunat, Don Samuel. Acolo este nevoie de dumneavoastră”. Când îi vorbi despre nevoia unui împrumut, bucuria lui Walton scăzu vizibil. „O sută de lire înseamnă mult pentru mine în momentul acesta”. „Vă semnez o poliţă sub garanţia Generalului Bolívar”. Englezul se lăsa greu. În cele din urmă acceptă să-i ofere cincizeci de lire. Semnă hârtia, luă banii şi înainte de plecare îi repetă: „Să nu spuneţi nimănui”.

Avea deja data. Nava urma să pornească la drum din Londra, în josul râului, dincolo de poduri

Nu se mai duse să-i întâlnească pe cunoscuţi. Voia să se elibereze de legături, obişnuinţe şi obligaţii.

Când i se ceru numele pentru a fi înscris pe lista pasagerilor vasului, avu un moment de ezitare. În cele din urmă, cu un efort brusc, spuse: „Treceţi… sau mai bine nu, staţi să vă scriu eu, ca să vă fie mai uşor”. Luă tocul pe care i-l întindea funcţionarul şi, cu scrisul său citeţ, notă încet: „Simón Rodríguez”.

Se smulsese dintr-o viaţă care durase 26 de ani. Înceta să mai fie Samuel Robinson, ca şi cum ar fi murit. Nu spre a deveni din nou acel Simón Rodríguez de la Caracas. Şi acela era pierdut şi şters de timp. Nu mai păstra decât amintiri răzleţe în legătură cu el. Ci spre a începe să fie alt om. Spre a-şi schimba pielea, ca o şopârlă, forma, ca un mormoloc, fiinţa, ca o crisalidă. Spre a începe din nou, spre a renaşte la cincizeci de ani.

Consideră că sosise momentul să-i spună femeii. „Am hotărât să mă întorc, în sfârşit, în ţara mea”. „Ştiam eu”. Nu numai că ştia, dar era dispusă să-l însoţească. Îşi dorise o asemenea călătorie. „Eu întotdeauna am visat să cunosc tropicul ăsta minunat”. Încercă s-o facă să se

răzgândească. Îi vorbi despre pericolele, nesiguranţa, problema trezirii bruşte într-un mediu atât de diferit şi de ciudat. „Nu, Simón, nu. Este exact ceea ce-mi doresc. *a* Fu nevoit să accepte. În acea întoarcere dificilă, de atâtea ori amânată, nu pleca doar el ca un necunoscut, ci şi femeia aceea care n-avea nimic comun cu oamenii de-acolo. „O să fim doi străini”.

Păşeau grăbiţi pe străzile aglomerate. Cărucioare pline de mărfuri, tropăit cadenţat de cai fumegânzi, uşoare trăsuri lustruite, claxoane de diligenţă, tarabe în faţa magazinelor, cu tot ce se putea imagina, firme de cârciumi cu capete de urşi şi de cerbi clătinându-se în vânt şi, în depărtare, turnurile podului.

Un hamal le ducea bagajele într-un cărucior. Priveau casele de pe malul râului şi agitaţia echipajelor în juriu vapoarelor. „E o adevărată aventură, ştii?” Ea nu-i răspunşe.

Ajunseră la o corabie înaltă, cu pânze. Se suiră pe punte. Un ofiţer le ieşi în întâmpinare. Controlă Hârtiile. „Domnul şi doamna Rocfajguez. Urmaţi-mă”. Hamalul care le ştiusese bagajele îşi luă rămăă bun. „Unde plecaţi, domniţiş J* jj strânse infiulsiv la ptef>t da şi cum r *îi* reprezentat tot de ea ce lăăă în urmă. „Plec spre o lume nouă”.

CATARGUL DE PE PLUTA N-AR FI AJUNS NICI până la frânghia ce întindea vela unei brigantine. Iar vela nu era nici cât cel mai mic dintre focuri. Atunci când, vlăguite de vânt, pânzele atârnau de-a lungul armăturii, legănându-se ore şi zile în şir sub calmul de cositor albastru, în mijlocul oceanului. De câte zile plecaseră? La câte răsărituri se aflau, oare, de prima insula din Caraibi?

Mi-a fost frică. Mă gândeam să mă întorc la prima escală”. Nu-l auzea nimeni, dar continua să vorbească printre dinţi. Valul lovea pluta şi arunca stropi peste

bordul scund. Se zgribuli înfrigurat în pătura pe care i-o întinseseră.

În direcţia coastei nu se distingeau decât crestele cordilierei. Zidul acela negru, cu despicături şi cu vârfuri care intrau în nori.

„Aş fi putut să debarc în Jamaica şi de-acolo să mă întorc în Europa, aşa mă gândisem”. „Beţi un pic”. Era Camilo, care se apleca deasupra lui să-i dea melasă cu apă. „Nu vreau”.

De ce n-a rămas în Jamaica! În timpul escalei vizitase locurile în care trăise atâţia ani. Când îşi făcuse ieşirea în lume. Când toate erau noi. Dacă s-ar fi întors, ar fi rămas, acolo pentru totdeauna. Apuca braţul lui Camilo. „Vă frige mâna, don Simón”. De ce nu s-a întors la Londra sau la Paris? Ar fi uitat şi de America şi de Bolívar. „De câte m-aş fi salvat. Îţi dai seama?”

„Am umblat prin toate locurile astea. Pe la poale, pe creste, pe unde nu se vede”. Arăta în depărtare spre imensa masă de piatră a cordilierei. Putea să numească sate şi cătune, văi, cărări, trecători. „De câte ori am urcat şi am coborât de la Guayaquil la Quito, de la Quito la

Ibarra, din Oruro la Arequipa, de la Lima la Santiago, din Latacunga la Pasto. Unde n-am fost!”

„E un dragon, un monstru viu, imens, care distruge şi devoră”. Cu mult mai mare şi mai plin de guri, de braţe şi de gheare decât cel din icoanele Sfântului Gheorghe. Pe cine nu devorase monstrul acela cu atâtea guri şi atâtea gheare? Cu unghii de lance, cu focuri de pulbere, cu scuipături de tun, cu răsuflare de superstiţii şi înşelătorii, cu măsele din pietre de palate de guvernământ, de ziduri şi mănăstiri.

Ochii şi ghearele lui erau miile de ochi şi de mâini avare ale militarilor parşivi, ale fiilor vitregi, ale celor avantajaţi de soartă, ale clericilor ce se înfruptă din

rentele bisericii, ale şmecherilor ce se învârt în afaceri, ale tuturor protejaţilor, împreună cu rudele şi servitorii lor. Şefi de tot felul, mâini de apucat, minţi de înşelat, priviri de vultur, capete seci, zicale şi tot felul de tâmpenii. „Asta nu se poate”. „E păcat mare”. „Este o erezie”. „E împotriva principiilor”. „Cine-a mai pomenit?” „Vrea să întoarcă lumea cu susu-n jos”. „Dracu’ ştie mai multe de bătrân, decât de-al dracului”. Şefi, delegaţi, ofiţeri superiori ataşaţi, supleanţi, stagiari, intendenţi, împuterniciţi, supraveghetori, conţopişti. Secretarul secretarului secretarului ce face să ajungă până la ultima ureche ultima repetare a imensei prostii.

Cu aceste gheare şi cu aceste fălci, disimulate, ascunse, untoase, au apucat şi-au distrus totul. Schimbau, adulterau, prefăceau. El îl căuta pe Bolívar şi ei îi escamotaseră. El voia să organizeze o republică nouă, dar în spatele lui, ca nişte buruieni încăpăţânate răsăreau din nou vechea minciună, ordinea învechită a saloanelor, curţilor şi ogrăzilor, umilul „stăpâne” de pe buzele indienilor, orgoliul acestor posesori de nimicuri. El semăna o şcoală, şi încolţea un ospiciu de cerşetori. El voia să formeze oameni liberi, iar droaia de servitori pe urmele stăpânilor creştea zi după zi. Din cei cu „aşa a fost întotdeauna”, cu „mai bine rău cunoscut decât bine necunoscut”, cu „lumea a fost mereu aceeaşi”, „e ca şi cum ai vrea să albeşti un negru”, „cine face pe mântuitorul moare răstignit”, „cine serveşte publicul nu serveşte la nimic”, „pentru patru zile câte-avem de trăit, facem şi-aşa prea mult”, „să muncească cine o veni după noi”, „mai multe ştie nebunul despre casa lui, decât înţeleptul despre una străină”, „fiecare pentru sine şi Dumnezeu pentru toţi”, „oamenii nu sunt îngeri”, „asta-i ca şi cum ai vrea să faci un popor întreg de filosofi”, „suntem din carne şi oase”. Fiii lui Sancho Panza, nu există decât dintr-ăştia. De s-ar putea da timpul înapoi f

să-i şteargă pe cei care pe-atunci încă nu se născuseră. Să-i învie pe morţi. „Tu ar trebui să dispari, Camilo”. Camilo de-abia îl auzea şi nu înţelegea nimic. S-ar putea întoarce la viaţă acei oameni cu care se înţelesese atât de rău. Acuma, poate, după tot ce se întâmplase, ar şti să se poarte cu ei cu mai multă şiretenie şi tact. Nu i-ar mai înfrunta, ca atunci. Şi şi-ar exersa nişte expresii de îngăduinţă, false aparenţe, păcăleli, ca să spună ceea ce nu credea, să facă ceea ce i se părea ridicol, să admire lucrurile ce meritau dispreţ, să laude prostiile, să repete cu respect minciunile încredinţate. La ce bun? Mai bine ar fi rămas acolo, să se fi întors din Jamaica, să fi renunţat pentru totdeauna să vină înapoi în America şi să-şi fi petrecut viaţa departe, vorbind altă limbă, văzând alţi oameni, fiind altul decât cel ce ajunsese să fie, decât acea maltratată rămăşiţă a unei experienţe amare.

Îi făcu semn lui Cocho să se apropie. Era cu gândul la altceva. Vorbea cu vâslaşii. Veni fără chef. „Tu o să fii mai fericit decât mine”. Ce să înţeleagă Cocho! Şi cum să-i poată explica el că cel mai greu lucru este să-i schimbi pe oameni, să te încăpăţânezi să le demonstrezi că trăiesc în greşeală şi în minciună. Aşa ceva nici măcar nu şi-ar putea imagina bietul Cocho, cu mintea lui scurtă, cu ochii lui ce nu vedeau mai departe de vârful nasului, cu neîndemânarea lui de animal crescut în peşteră. „Zic că o să fii mai fericit decât mine. Asta-i tot”. El n-avea să înfrunte un dragon uriaş. N-avea să i se năzare pretenţia de a schimba de uniţi singur o întreagă lume. La urma urmelor nu fusesea lipsiţi de dreptate cei care-l consideraseră nebun.

Un bărbat necunoscut, singur, cu un morman de hârtii, diferit de toţi, străin de toate. Intrând într-o zi a anului i823, acum câţi ani? în portul Cartagena. Coasta joasa, mocirla şi puzderia de ziduri, turnurile, crenelurile, şanţurile, casele de joc, bastioanele şi gurile

de foc ale fortului, ţintindu-l ameninţătoare. Prima gură a dragonului, prima gheară. Dar scăparea n-a fost posibilă, nici întoarcerea. Nu-l aştepta nimeni. Cei ce călătoriseră împreună cu el îşi luară, pe rând, rămas bun.

Cu ajutorul câtorva dintre ei află adresa unei case decente care oferea pensiune. Mergeau pe strada îngustă, pe lângă zidul fortăreţei. Franţuzoaica se uita în jur cu uimire. Cocotieri, o droaie de negrâşori, fumăraie ele prăjeală, comete de hârtie azvârlite pe jos, umbrare negricioase, grupuri de oameni lânce Zind în faţa prăvăliilor.

Nu dură mult până găsiră casa. Se instalară, apoi el ieşi fără să mai aştepte, singur, să cutreiere oraşul.

Mergea absorbit de gânduri. Călca prin praf şi pe pietre, simţind ca un fel de ecou în interiorul lui. Se apropia înserarea. Mergea fărădirecţie şi trecea printre oameni nepăsător, că pas lent. Nu vorbea cu nimeni, nu căuta pe nimeni. Privea curios îmbrăcămintea, chipurile, aspectul locuitorilor. „Sunt unul de-al lor. Se întreba sau o afirma în tăcere.

Trecea pe o stradă. În faţa lui mergea un şir de catâri. Din poarta unei case dărăpănate i se adresă o femeie. Era foarte tânără, cu pielea de culoarea lutului ars, cu ochi mari şi blânzi şi două cozi groase ce-i cădeau pe piept. Voce profundă, cu rezonanţe ventrale, eu n-uri şi s-uri guturale, care aveau ceva de rugă sau de geamăt. „Veniţi cu mine, domnia voastră”. Ezită un moment dar pe urmă intră după ea. Ca şi cum n-ar fi putut proceda altfel. Ca şi cum n-ar fi aşteptat decât întâhurea aceea. O curte cu copaci deşi şi frunze uscate, un culoar umed şi apoi camera. Închise uşa. Ca nişte înţepături de cuţit pătrundeau razele soarelui printre crăpături şi găuri. Ea spuse un nume. Şi începu să se dezbrace cu multă grijă. Întoarse cu faţa la perete o icoană. Vorbea pe un ton calm şi coborât, în timp ce-şi scotea juponul călcat,

bluza, fusta, pantofii grei, scâlciaţi de prea mult mers. Coapsele şi pieptul ei păreau modelate din lut. El îşi aruncă pălăria şi jacheta cu buzunarele umflate. Murmura ceva în timp ce o privea „Ce spune domnia voastră?” „O să intru în pământ”.

SOSISE LA BOGOTÁ. UN ORAŞ CU CASE ALBE. acoperişuri negre şi străzi înguste, ghemuit printre munţi într-un colţ de savană, parcă ascuns şi ferecat.

În timp ce urca pe fluviul Magdalena în luntrea cea grea, se gândea că aceasta îi opunea rezistenţă. Ca şi cum groasa masă de apă de pe toată întinderea lui ar fi vrui. să-l oprească sau să-l ducă înapoi. De când plecase din Honda, pe spinarea catârului şi în tovărăşia călăuzelor, nu făcuse altceva decât să caute şerpuiala câte unei cărări peste acele aspre coaste de munte. Când ieşise, în sfârşit, la savană, totul nu mai era decât imensitate măslinie şi nori joşi, fără ţipenie de om până departe în zare. Mai târziu apărură schiturile de pe creste, se iviră primele turle de biserici şi auzi dangăt de clopote.

Nu-şi amintea de vreun peisaj asemănător. Ştearsa amintire despre Caracasul tinereţii sale nu-l ajuta la nimic Anii petrecuţi în Europa îl obişnuiseră cu altă lumină, cu alte spaţii, cu râuri blânde şi pod de piatră, cu peisaje înţesate de aşezări, ţărani şi vizitatori. De-abia acum i se reieva sălbatica singurătate şi dimensiunea de necuprins a acelei naturi. Altfel suna în versurile lui Bello, când, cu o ceaşcă de ceai în faţă, privea pe fereastră traficul pitoresc al străzii londoneze.

Căsuţe joase, învelite cu acoperişuri înalte, coridoare adânci, ducând spre curţi interioare cu arbori, balcoane din fier forjat şi femei ce semănau între ele. cu fustă neagră, mantilă albastră, pălărie cu boruri căzute, fele înfăşurate în basma şi voci şoptite, ca de rugăciune.

Întreaga viaţă se concentra în piaţa Centrală. Toţi se

îndreptau spre ea. toţi plecau din ea, toţi se întâlneau ia ca Vitrină surprinzătoare a unei lumi necunoscute. Indieni cu poncho, îndoiţi sub poveri, cărăuşi cu catâri. femei îndoliate, cavaleri în negru. Mulţi tineri în grupuri, stând de vorbă sau căutându-se în grabă unii pe alţii. După puţin timp putu să-i deosebească. Licenţiaţii de la Santa Fé 4, fermierii bogaţi, înalţii funcţionari, cei ce mişunau pe la uşile episcopului şi cei ce roiau în jurul Casei Guvernatorului, abonaţii crâşmei şi obişnuiţii băcăniei, purtători de poncho şi cei de redingotă. După accente, după atitudini, după înfăţişare, îi putea ghici pe oamenii de la câmpie, arţăgoşi şi gesticulând mult, pe ţăranii greoi din Cauca, pe cei din Santa Marta şi Maracaibo, gălăgioşi şi plini de vervă, pe cei din Caracas, din Cumană, din Pasto sau din Quito.

Începuse să cunoască lume. Întâi pe cei din Caracas. Fii sau rude ale unor familii pe care le ştia. „N-aveţi de gând să vă întoarceţi la Caracas, după atâta vreme de când lipsiţi?” în timp ce răspundea evaziv, îl năpădeau cu tot felul de veşti teribile. Războiul ruinase ţara, familii întregi se stinseseră, cutremurul şi războiul aduseseră Caracasul într-o stare jalnică, agricultura era ca şi inexistentă, drumurile făcute praf. Peste tot numai şefi şi aspiranţi la şefie. Multe funcţii, una mai înaltă ca alta, de toate mărimile. Şefi de sătucuri, şefi de zone, şefi de cantoane, de departamente, de oraşe.

Puzderie de titluri adevărate sau inventate. Orice infanterist puţin mai îmbrăcat îşi zicea sergent, pe la toate taifasurile de la colţ de stradă se înghesuiau colonei şi căpitani. Când începeau să discute despre fapte de curaj, poveştile nu se mai sfârşeau. Unii luptaseră la Boyacă, alţii la Carabobo, unii nu reuşiseră să ajungă la timp la locul bătăliei, alţii realizaseră acţiuni de ariergardă. Şi cei ce transmiseseră mesaje, cei ce ascunseseră arme, cei ce ascunseseră vieţi, cei ce

salvaseră pe evadaţi, cei ce îndrumaseră pe un drum greşit detaşamentele duşmane. Cei ce-şi ridicau poncho-ul ca să-şi arate cicatricea de pe urma vreunei lovituri de lance. Şi să amintească de vreo bătălie uitată, prin cine ştie ce colţ de cordilieră sau de câmpie.

Din prima clipă când debarcase la Cartagena ştia că n-avea să-l întâlnească pe Eliberator. Stătuse puţin la Bogotá. Pornise mai întâi în campania din Venezuela, iar acum umbla prin Sud, dincolo de Pasto, poate la Guayaquil sau prin Perú. Poate era mai bine aşa. Trebuia să se descurce singur, iar ceea ce va reuşi să obţină va fi fructul efortului propriu. Nimeni nu va mai putea spune că fusese un caz de favoritism din partea fostului său discipol.

„Eu nu vin să cer, eu vin să ofer”. Era un mod nemaiîntâlnit de a intra în subiect. Începu să fie privit cu mirare.

Venea frecvent la Casa Guvernatorului, ce se afla în Piaţa Mare, faţă-n faţă cu catedrala. Acolo era generalul Santander1. îl primi afabil, după câteva zile. Trecu printre grupurile ce aşteptau în stradă, pe culoar şi în anticameră. Era un om rece, parcă mereu în defensivă. Cu maniere alese, voce calmă, vorbă măsurată. Avu senzaţia că vorbea prea mult şi că îl plictisea pe vicepreşedinte. „Excelenţă”. Formula îl deranja. „Este foarte important. Este unul din cele mai importante lucruri care se pot întreprinde acum”. I se păru că simte un oarecare sarcasm în vocea lui. „Sunt foarte multe lucruri importante pe care trebuie să le facem”. Se angajă într-un monolog întrerupt de gesturi ce-i trădau zbuciumul. Nu existau suficiente fonduri, necesităţile erau imense, Eliberatorul cerea în fiecare zi tot mai multe ajutoare. Era un butoi fără fund. Mii şi mii de soldaţi, milioane după milioane de pesos. „De unde să mai tot scot la bani şi la oameni? Suntem sleiţi. Toţi au

crezut că după Boyacă avea să fie pace şi că ţara va putea să se organizeze, dar n-a fost aşa”. Cu o voce monotonă, obosită, îi vorbea despre campania din Venezuela. Însemnase un mare efort. Dar nu se sfârşise acolo. Nici nu terminase bine cu asta. că începuse preparativele pentru campania din Sud. Maracaibo şi Puerto Cabello erau încă ¿1 mâinile spaniolilor. Cu mare pericol. Şi deja Eliberatorul se agita dincolo de Quito, pregătind libertatea Perú-ului. „Cum şi cu ce o să facem faţă la toate astea?” Iar după aceea putea veni k rând Chile sau Argentina sau Paraguay. Excelenţa sa vicepreşedintele dădea din cap îngrijorat. „Pregătiţi un proiect şi-l vom studia cu tot interesul”.

La etajul Casei Guvernatorului, o clădire cavernoasă prin care circulau voci şoptite şi paşi uşori, se aflau birourile Secretarilor. Cu José Manuel Restrepo1 n-avu o întâlnire prea plină de efuziune. Vorbea sentenţios şi-şi întrerupea interlocutorul. Cu un zâmbet ironic, îl întrebă: „De ce v-aţi luat numele de Robinson atâta timp?” Îi răspunse pe un ton rece: „Pentru că eram Robinson… tot atât cât Rodríguez sau Carreño”. Îl atinsese în punctul sensibil şi uitând de motivul principal al vizitei, se lăsă angrenat într-o divagaţie despre dificultatea de a şti cine suntem, mai ales în cazul copiilor părăsiţi. Fiul tuturor. Fiul oricui. Fiu de… puneţi dumneavoastră atributul”.

„Aţi făcut rău. Restrepo. nu e un om cu mintea ageră, care să guste jocurile de cuvinte”, îi atrase atenţia Secretarul de Război, Briceño Méndez. Şi în plus sunteţ; din Caracas, nu uitaţi asta”. Secretarul de Război nu ere singurul care-l avertiză: „Noi, venezuelenii, nu suntem iubiţi aici. Sunt sătui de noi. Şi poate că au dreptate”. Cei veniţi din Venezuela, din Granada sau din Quito st întâlneau în întruniri restrânse. Izolate şi tăinuite.

Pedro Gual[22] îi făcu impresie bună. Era nepotul

22 Patriot columbian (1781-1863), autorul unei Istorii a revoluţiei in

unuia dintre principalii autori ai conspiraţiei din La Guaira Petrecu o bucată bună de timp povestindu-i tânărulu: Gual amintirile lui despre acele evenimente de demult

Gual avea o imagine clară şi justificată asupra situaţiei. „Eliberatorul vede prea în mare. De aici se nasc problemele”. Îi vorbi despre cei din insulele Granada, care priveau cu ochi răi şi cu neîncredere acea enormă şi costisitoare întreprindere, fără un sfârşit vizibil. Era partea cea mai bogată, mai stabilă, mai tradiţionalistă din toată zona aceea a continentului. Aveau o viaţă organizată şi seniorială. Şi a venit războiul să strice tot. „Nu toţi au văzut aceasta cu simpatie, ca şi în Venezuela, iar acum şi mai puţin, în Perú”. Se pierduseră mulţi bani, mul i i oameni şi multe resurse materiale din Noul Regat… Cu Bnyacă nu s-a sfârşit totul, ci a început o perioadă cumplită”. Au fost luate trupe, alimente, animale, arme şi fonduri pentru războiul din Venezuela. „Dar nici măcar cu Carabobo nu s-a terminat. Imediat a început campania asta din Sud în care suntem prinşi cu toţii şi care costă zi după zi tot mai mult”. Gual era de acord cu ideile lui Bolívar şi vedea problema în adevărata ei dimensiune. „Cât timp nu va fi libertate şi în Perú, independenţa acestei ţări atât de bătrâne şi atât de pline de noutăţi este în pericol”. Dar majoritatea celor ce trăiau în munţi, departe de teatrul operaţiunilor, nu remarca decât măcelul recruţilor, sclavii şi zilierii smulşi de pe moşii, vitele cărând provizii şi sacii plini cu monezi… Şi venezuelenii sunt vârâţi peste tot. Ei aţâţă vâlvătaia, procurând braţele de care e nevoie pentru bătăliile din Cundinamarca, de pe Tolima sau de pe coastă”.

„Nu poate exista independenţă într-un plan resirâns. Aici Bolívar are perfectă dreptate”. Gual avea clară în

---

Columbia.

minte panorama jocului marilor puteri. Ce-ar putea face Anglia, ce era de temut din partea Sfintei Alianţe, rezultatul restaurării lui Fernando al VII-lea, politica reacţionară a Bourbonilor în Franţa şi acea putere nouă, care începea să se afirme în Nord, Statele Unite. „Nu e de-ajuns cu Nueva Granada, nici cu Venezuela, nu e de-ajuns nici cu Columbia. Trebuie să realizăm o combinaţie de forţe mai mare şi mai respectabilă. Dar ca să ajungem la asta, trebuie mai întâi să eliberăm Perul şi să eliminăm toate bazele spaniole din America de Sud. Aceasta este problema”.

„Nici venezuelenii nu sunt mulţumiţi”. Cel care i-o spunea era doctorul Miguel Peña. „Observ asta în fiecare zi. Aici nu ne suportă nimeni, Don Simón, suntem prost văzuţi, ca nişte intruşi, ca nişte uzurpatori, ca nişte paraziţi”. Geloziile erau foarte mari. „Orice numire într-o funcţie, orice înaintare în grad este motiv de bârfă şi izvor de scandal”. Peña era pesimist. „Treaba asta n-o să se poată menţine. E o namilă mult prea mare şi prost priponită. Dacă într-o bună zi Bolívar dispare, nu mai rezistă nici măcar o zi după aceea”.

„Dar să vorbim despre planurile dumneavoastră”. Punea din nou placa, de atâtea ori repetată, despre vechile lui proiecte. Peña părea să-l înţeleagă. „Ce-i rău este că s-ar schimba foarte mult practicile obişnuite. Singurul care ar putea impune acest lucru este Eliberatorul. „Dar tocmai asta n-aş vrea”. Nu-i va scrie sus-pusului său prieten, nu-i va cere ajutoare şi recomandaţii. Va face singur, pe cont propriu, tot ce va fi posibil”. Şi după aceea, când Bolívar se va întoarce, căci se va întoarce într-o zi, am să-i pot arăta un proiect pus în aplicare cu sudoarea mea. Asta valorează mai mult decât toate planurile şi scrisorile”.

„N-am nevoie de prea multe. Mi-ar fi de-ajuns chiar cu foarte puţin”. O spusese de-atâtea ori, dar trebuia s-o

repete întruna. „Cu o casă veche, un grup de copii şi câţiva pesos mi-e suficient”.

Îl ţintuia pe Miguel Peña cu privire severă. „Dumneavoastră credeţi că Republica pe care o doreşte Bolívar se va putea realiza cu oamenii aceştia?” îi descria cu trăsături comice, ba chiar feroce, acea harababură de solicitanţi, de căutători, de aventurieri, de fii ai lui Don Pablo J, de fraţi de-ai lui Rincónete[23] de şmecheri de-ai lui Aflarăche: 1. „Cum să se facă o Republică fără popor?” „Ce opere valoroase poate realiza un guvern din materiale inutilizabile, cu instrumente vechi şi într-un atelier străin?” Dar cu copiii aceştia fără destin, cu fiii aceştia de sclavi şi de argaţi se poate face o Republică. „Uitaţi-vă pe fereastră la adunătura din piaţă. Aşa e toată ţara. Cu aşa ceva nu se poate face nimic”. „Înainte aveau un rege păstor care avea grijă de ei, ca de ceva al lui, le tundea blana fără să-i chinuie şi nu-i mânca decât după ce mureau. Acuma-i mănâncă de vii primul sosit şi sunt în pericol ca, la nevoie, vreun apărător al garanţiilor şi al integrităţii teritoriale să-i dea cadou sau să-i vândă… cu pământ cu tot, oricui le-ar oferi vreun titluleţ sau i-ar ierta de datorii. Trebuie să facem ceva pentru aceşti bieţi oameni care nu ştiu să se descurce şi să-şi educe copiii”.

„Oamenii trăiesc laolaltă, Peña, dar le lipseşte ideea fundamental legată de asociere: unul pentru toţi şi toţi pentru unul”. Asta nu-i învăţa nimeni. Acasă, pe stradă sau la şcoală, se învăţa supuşenia, minciuna, plecatul capului, îndoitul din şale, privirea umilă spre toţi seniorii ce i se îngrămădesc în cârcă. „De aceea toţi sunt împotriva tuturor şi nu există societate”.

Transformarea trebuie făcută în şcoala primară. Prima şcoală este cea care trebuie, înainte de orice, să ocupe atenţia unui guvern liberal. Importantă nu era învăţătura, ci educaţia. Să pregătim copiii pentru a trăi

---

23 , Personaje din literatura picarescă spaniolă.

util în societate. Să-i învăţăm să muncească. Şcoala trebuie să fie în acelaşi timp un atelier.

Văzuse deja la Bogotá una dintre şcolile create după sistemul lui Lancast ei. „Cum să credeţi într-aşa o prostie, grămezi de copii învăţându-se unii pe alţii să zbiere şi învăţătorii în fruntea manevrei”. Nu aşa ceva îşi propunea el. Nu o adunătură de copii care să repete răcnind fraze din memorie, ci o sală de clasă senină, în care să se înveţe esenţialul, scrisul, cititul, socotitul, cunoaşterea legilor şi principiilor Republicii, dar în care să funcţioneze şi atelierul pentru învăţarea prelucrării lemnului, a lutului sau a metalelor. Cu mâinile.

După expresia ascultătorilor înţelegea că vorbise mai mult decât trebuia. Asta era partea lui proastă. Nu ştia să se abţină, să fie rău şi să fie prudent. Spunea dintr-un foc tot ce gândea. Ar fi trebuit să se limiteze, cu precauţie, ia a le descrie cu plan mai modest.

„Eu n-am leac”. Asta-şi spunea lui însuşi în lungile zile în care cutreiera oraşul plin de zvonuri şi de căutări.

Au fost zilele în care se băga prin tot felul de case vechi, în căutare de posibile localuri pentru şcoala lui, făcea calcule toată noaptea în legătură cu probabilele cheltuieli, discuta cu franţuzoaica, dădea raite pe la puţinele şcoli ce se ghiceau de departe, din cauza glasurilor stridente ale monitorilor şi a recitărilor reciproce ale elevilor.

De prin cârciumi, tinzi de biserici, băcănii, culegea veşti şi zvonuri. Trecerea de la un grup la altul era aproape ca trecerea dintr-o ţară într-alta, o completă schimbare de păreri şi mentalitate.

O bulbuceală de ştiri neaşteptate şi exorbitante agita grupurile. Venezuela avea să fie pierdută din nou. Morales ocupase Maracaibo, Coro şi Anzii erau ameninţaţi Nu câştigaseră nimic cu victoria de la Carabobo. Puerto Cabello era în continuare în mâinile

spaniolilor. „Iar Bolívar, în loc să se ocupe de problemele din ţara lui, umblă să le descurce pe-ale peruanilor”. Venezuelenii erau nemulţumiţi. Cei ce bătuseră drumurile în căutare de prieteni şi ajutoare comentau plini de furie. „Aici nu se găseşte nimic. Toate sunt pentru regalişti”.

Grenadinii vorbeau despre ruină. Recoltele erau proaste, zilierii erau înşfăcaţi la recrutări, nu mai aveau bani nici să repare un podeţ, fiindcă Bolívar lua totul pentru războiul acela de la capătul lumii. „Mai muli de-atât nici că se mai poate scoate de la ţărişoara asta. „Venezuelenii ăştia sunt cea mai cumplită pacoste care ne-a picat pe cap”.

Din sud soseau veşti alarmante. Cei din Pasto se răzvrătiseră. Se ridicau de prin sate şi unghere de munte, cu crucifixele lor înalte şi sfinţii de cârpă. Luptau ca disperaţii. Nu se supuneau. Trebuiau lichidaţi unul câte unul. Ieşeau ca nişte arătări de prin râpe şi coaste, invocându-l pe Apostol şi pe Fernando al VII-lea.

Din Perú veneau veşti şi mai rele. Toată ţara era în mâinile forţelor Viceregelui. Întreaga zonă de munte şi r parte din coastă erau înţesate de cele mai bune trupe alt spaniolilor. Partizanii Independenţei erau reduşi la zon; Limei şi a câtorva sate. În fiecare zi se schimba guvernul.

La Quito lucrurile nu stăteau mai bine.

Şi Bolívar, de ce nu s-o fi întorcând, să se instaleze în fruntea guvernului şi să organizeze ţara asta?

De ce nu pleca odată la Caracas, să-i lase pe toţi în pace? bodogănea câte-un vechi regalist recalcitrant.

Congresul ar trebui să-i revoce puterile extraordinare pe care i le conferise. Nu era posibil ca omul acela încăpăţânat. îmbătat de delir, să-i târască mereu în noi măceluri şi noi conflicte. Ar trebui să i se accepte demisia pe care de atâtea ori şi-o prezentase.

Se întrunea Congresul. În cuvinte şi atitudini se

citeau resentimentele.

Bolívar umbla prin Quito sau prin Guadaquil său. prin vreun sătuc de pe cordilieră, azvârlit la săptămâni sau luni întregi de mers. De la el nu soseau decât mesaje şi mesageri care cereau oameni şi provizii.

Rondul lui Rodríguez prin Santa Fé părea fără sfârşit. Aceleaşi feţe şi aceleaşi răspunsuri descurajatoare… Să mai vedem. Aşa, imediat, este greu”.

De ce nu cereţi altceva?” îi insinua Peña compătimitor. Ce altceva? Doar nu venise să caute posturi, nici rente, ci să realizeze gigantica operă de a crea America şi de a da un sens deplin Independenţei.

„Înseamnă că dumneavoastră i-aţi cunoscut pe Arago şi pe Gay Lusac, nu numai pe Humboldt”, îi spunea, plin de uimire şi aproape cu neîncredere, acel tânăr francez. Jean Baptiste Boussingault2, pe care-l întâlnise din întâmplare. Franţuzoaica începuse să fabrice în casă. Din alcool, esenţe şi sirop de fructe, lichioruri pe care le vindea la domiciliu. În felul acesta l-a cunoscut pe Boussingault şi i-a vorbit despre Rodríguez. Acum se întâlneau des, să discute despre Franţa şi despre evenimentele din Lumea veche.

Tânărul francez sosise de puţină vreme de la Paris, angajat de ZeaJ, spre a ajuta la prospecţiunile miniere şi a apune bazele învăţământului ştiinţific. Debarcase în La Guaira, traversase Venezuela şi sosise la Bogotá în sclipitoarea sa uniformă de ofiţer.[24]

„Toiul trebuie descoperit pe acest continent. E de necrezut”. Descria cu entuziasm ceea ce observase în lungul drum străbătut, noaptea aprinsă de licurici, şerpii de apă, uriaşele plante căţărătoare ce îmbrăcau copacii în întregime, ferigile enorme, varietatea de soluri

---

24 Francisco Antonio Zea, naturalist, scriitor şi om politic columbian cu convingeri republicane ; a ocupat funcţia de Vicc-Fre-
şedinte al Venezuelei şi apoi al Marii Columbii.

promiţătoare de bogate zăcăminte minerale.

„Humboldt mi-a vorbit despre toate acestea la Paris dar, în faţa celor întâlnite de mine aici, imaginile lui pălesc. La rândul său, Rodriquez amintea despre prieteniile lui ilustre. Naturaliştii de la Jardin des Plantes, experienţele lui în laboratoarele de chimie, legăturile cu scriitori şi ziarişti. Impresiile atâtor peregrinări prin Europa. Franţuzoaica se ducea la bucătărie să pregătească vreo mâncare după vechi reţete din ţara ei.

Terminau ajungând să discute în cele din urmă despre ce era de făcut pentru organizarea acelei ignorante lumi diforme. „Asta nu se va putea realiza doar cu un pumn de oameni superiori sau cu ajutorul unor străini luminaţi şi generoşi. Trebuie să se înceapă cu copiii”. Dacă s-ar putea ca şcoala să formeze cetăţeni apţi să trăiască într-un regim de legi şi egalitate şi totodată artizani care să ştie să producă toate cele necesare societăţii, devenind independenţi prin munca lor, s-ar realiza miracolul schimbării sensului vieţii. „Pe cel ce habar n-are de nimic, oricine-l înşală, pe cel ce n-are o leţcaie, oricine îl cumpără”. Trebuiau să dobândească nu numai cunoştinţele esenţiale, ci şi ştiinţa de a se folosi de mâinile lor şi de capacitatea lor de muncă. „O şcoală care să fie, în acelaşi timp, şi atelier”. De unde să iasă un om diferit, cu altă putere de a gândi şi alte posibilităţi de a acţiona.

În hoinărelile lui, intrase de multe ori în părăginitul observator ridicat de savantul Mutis l. Vorbea cu Boussingault despre titanica operă pe care omul acela o realizase aproape singur, cu foarte puţin ajutor şi înţelegere, în anii aceia grei de la finele secolului trecut. Miile de foi de ierbar în care erau clasificate nenumărate plante necunoscute, studiile meteorologice, măsurătorile vârfurilormuntoase, observaţiile astronomice. „Ce-a

rămas din tot?” Câteva instrumente stricate, rafturile goale din care a fost luată şi dusă la Madrid toată colecţia de plante. „Dacă ar fi rămas aici, poate s-ar fi pierdut”. „Şi un nume repetat de unii, fără să ştie cine a fost, nici ce a vrut să realizeze acel om extraordinar”. Asta era fragilitatea acţiunilor solitare. Trebuiau antrenaţi cei mulţi, toţi, poporul întreg.

În curtea casei lui Mutis, străpungând acoperişuri dărâmate, se înălţa un arbore de chinină. Verde, de la secreta sevă ce vindeca febra. Era momentul viu al încercărilor făcute în acel loc. Rămăsese copacul, dar nimic din spiritul omului. Pe Caldas, care-l continuase, l-a împuşcat Morillo. „Acesta este tristul adevăr ce nu trebuie pierdut din vedere”.

Banii i se împuţinau zi după zi, iar posibilitatea de a obţine o decizie finală a guvernului rămânea mai departe în suspensie.

Trecea prin faţa portalurilor înţesate de cerşetori, din faţa cavernoaselor hardughii ale mănăstirilor. Porţi, gratii, frânturi de curţi interioare pline de pomi şi de coridoare întunecoase. Cu două săli dintr-o mănăstire dintr-asta ar avea de-ajuns. Cu douăzeci de mese şi douăzeci de bănci. O punguliţă de arginţi i-ar ajunge să cumpere uneltele. Tablă, fierăstraie, rindele, dălţi, foaie, nicovală, ciocane, cleşti şi o roată de olar. Cu banii pentru o turmă de catâri, pentru un cal sau pentru echipamentul a cincizeci de soldaţi, el s-ar descurca un an întreg.

Vizitase un ospiciu dezafectat, aflat în paragină. O clădire cenuşie, cu ferestre sparte şi uşi stricate. Ar fi mers. Orice era bun. „Cu trei mii de pesos, domnule Gual, m-am aranjat”. Dar nu-i avea. Tezaurul public era secătuit. „Nu ajung banii nici ca să echipăm trupele şi să acoperim cheltuielile de război”. Poate când se va termina războiul acela fără sfârşit de prin podişurile din

Ecuador şi munţii din Perú.

În rest, nu făcea decât să umble din uşă în uşă, din anticameră în anticameră, ca un cerşetor în plus din cei ce se îngrămădeau în piaţă, pe la porţi, prin ganguri, aşteptând pomana de vineri.

Până în ziua aceea când a fost chemat la Casa Guvernului. Un ofiţer grăbit alergase după el pe stradă. „Domnule, sunteţi aşteptat la cabinetul Excelenţei Sale, Vicepreşedintele”. Îl urmase în grabă până la clădirea cea mare, plină de funcţionari, militari şi băgători de seamă. Şi acea cătană gri îi înmână un plic. „Este o scrisoáre de la Excelenţa Sa Eliberatorul. Pentru dumneavoastră”. O spunea neîncrezător. Ca şi cum n-ar fi fost posibil ca Bolívar să-i fi scris acelui om neînsemnat, îmbătrânit şi butucănos din faţa lui.

„Domnului Simón Rodríguez”. Deschise plibul. „Mă scuzaţi”. Erau două foi pline. Acela nu era scrisul lui Simón. Era probabil al vreunui secretar, dar la sfârşit se afla semnătura, tăioasă, zgâriată plină de ascuţişuri, care era, într-adevăr a lui Simón.

Începu să citească în tăcere. Treptat, statura i se modifica, iar el se lumina la faţă. Cei aflaţi în birou îl înconjuraseră. Trebuia să le arate şi lor. Citea şi recitea, ca să pătrundă mai bine sensul cuvintelor. „Maestre! prietene! Dragul meu Robinson!” Citise cu voce tare. Priviri mirate se încrucişară. „Dumneavoastră aţi fost maestrul lui?” Cum să creadă aşa ceva. Adăugă cu o emfază intenţionată: ¿Dumneavoastră în Columbia! Dumneavoastră la Bogotá, fără să-mi spuneţi nimic, fără să-mi scrieţi un rând. Sunteţi, desigur, omul cel mai extraordinar din lume...” Conţopiştii rămaseră muţi de uimire. „Eu nu sunt omul care să trimită scrisori de cerşeală nimănui. Şi cu atât mai puţin lui”. Nu-l cunoştea doar de-acuma, de când era General şi Preşedinte, Eliberator şi Părinte al Patriei. „Vă amintiţi când am fost

împreună la Muntele Sacru din Roma să jurăm, pe acel pământ sfânt, pentru libertatea Patriei? Desigur nu veţi fi uitat ziua aceea de eternă glorie pentru noi, zi care a anticipat, ca să spun aşa, un jurământ profetic, legat de o speranţă pe care atunci n-o aveam încă”.

Era din nou singur cu Simón, îl vedea iar înălţându-se ca să repete acele cuvinte de febră şi nebunie pe care le rostise în după-amiaza romană, cu atâţia ani în urmă, când toate acele lucruri păreau imposibile, părea să se transforme ca prin magie sub ochii cătanelor. Îşi coborî vocea, ca pentru o confidenţă. „Este un suflet nobil Simón”. „Cât de clar mă veţi fi văzut dumneavoastră, maestre, chiar dacă mă aflam la distanţe atât de mari. Cu ce nesaţ îmi veţi fi urmărit paşii, paşii aceştia dirijaţi cu multă anticipaţie chiar de către dumneavoastră. Mi-aţi format sufletul pentru libertate, pentru justiţie, pentru lucruri măreţe, pentru frumuseţe. Eu am urmat drumul pe care dumneavoastră mi l-aţi arătat. Aţi fost pilotul meu, chiar şi atunci când vă aflaţi întins la soare pe o plajă din Europa. Nu vă puteţi imagina cât de adânc s-au înregistrat în sufletul meu lecţiile pe care mi le-aţi dat; n-am putut niciodată să şterg nici măcar o virgulă din înţeleptele fraze pe care mi le-aţi dăruit. Mereu prezente în ochii minţii mele, le-am urmat ca pe nişte ghizi infailibili. În sfârşit, aţi văzut conduita mea; aţi văzut gândurile mele scrise, sufletul meu zugrăvit pe hârtie şi vă veţi fi spus. desigur: toate acestea îmi aparţin, eu am semănat planta aceasta, eu am udat-o, eu am proptit-o cât timp a fost fragedă, iar acum, robustă, puternică şi roditoare, iată-i. fructele: şi ele sunt ale mele, am să le savurez în grădina semănată de mine; am să mă bucur de umbra braţelor ci prietene, pentru că dreptul meu este imprescriptibil.

Dar de ce oare se apucase să citească toate acestea cu glas tare în faţa acelor străini? „Vă rog să mă scuzai i,

trebuie să plec.’1 Cu greu revenea la realitate. „Vă mulţumesc foarte mult”. Acum îl salutau în alt fel.

Coborî scara şi se îndreptă spre casă. De două sau de trei ori se opri, să scoată scrisoarea şi s-o recitească pe fragmente. „Simón ăsta!” Cei cu care se încrucişa p; drum nu ştiau cine era omul care trecea pe lângă ei. Nu puteau şti ce scrisese despre el acel personaj incredibil, generalul şef, Preşedintele, Eliberatorul, omul care comanda de la Orinoco şi Caraibi până la Sierra peruană toate savanele, toate coastele, toţi munţii, din Lima până la cele mai îndepărtate cătune de prin pustietăţi şi colibe ale pescarilor din golful Araya.

Femeia îl văzu sosind transfigurat. „Ce s-a întâmplat?” Zâmbea satisfăcut, nu cu expresia lui binecunoscută de sarcasm. „Ascultă asta”.

Cili cu întreruperi. „Dar e minunat”, exclama în fiecare clipă franţuzoaica. „Acum îţi dai seama de ce m-am întors”. „Îmi oferă această Lume Nouă aproape la fel cum îmi dăruia un pardesiu nou la Paris”. „Fii atentă aici”. „De o mie de ori fericită ziua în care aţi călcat pământul Columbiei. Ard de nerăbdare să aflu ce idei, ce planuri aveţi; neputând să vă strâng în braţele mele, nerăbdarea mea este cu atât mai mare: eu nu pot să zbor spre dumneavoastră, deci faceţi-o dumneavoastră spre mine; n-o să pierdeţi nimic: veţi admira, plin de încântare, imensa patrie pe care o aveţi, săpată în stânca despotismului cu dalta victorioasă a eliberatorilor, a fraţilor dumneavoastră”.

„Acum totul o să se schimbe în viaţa noastră”, spunea femeia extaziată. „Cel care nu se schimbă este el. Parcă-l aud citindu-l pe Rousseau în mijlocul peisajului alpin. Cu ce emoţie vorbeşte despre natura tropicală, de parcă ar fi nevoie să mă tenteze”. „Nu, nu vă veţi sătura privirea cu peisajele, coloşii, comorile, secretele, minunăţiile pe care le cuprinde şi le închide în ea

mândra Columbie. Veniţi pe Chimborazo, să profanaţi cu talpa dumneavoastră îndrăzneaţă scara titanilor, coroana pământului, cuibul inexpugnabil al Universului nou. De la înălţimea aceea vă veţi plimba privirea; şi observând cerul şi pământul, admiţând miracolul creaţiei pe pământ, veţi putea spune: două eternităţi mă privesc, cea trecută şi cea viitoare; iar acest tron al naturii, identic cu autorul său, va fi la fel de durabil, de indestructibil şi de etern ca şi părintele Universului”.

„Are dreptate. Cât se poate de multă ţ. Ceea ce li s-a oferit aici oamenilor secole de-a rândul a fost dispreţuita ocazie de a crea o Lume Nouă. Nu o imitaţie a Europei bolnave, ci un nou început pentru omenire. Visul atâtora este cuprins acum în vorbele lui Simón, care are şi întreaga putere de a-l împlini. Ascultă”. „Unde, oare unde s-ar mai putea spune asemenea lucruri, cu aceeaşi mândrie? Prietene al naturii, veniţi să-i aflaţi vârsta, viaţa şi esenţa primitivă; dumneavoastră n-aţi văzut în lumea aceasta trecătoare decât relicvele şi resturile Mamei celei prevăzătoare, ce se află acolo, gârbovită sub greutatea anilor, a bolilor şi a duhorii grele a oamenilor; aici este o jună imaculată, frumoasă, împodobită de însăşi mâna creatorului Nu, atingerea profană a omului încă nu i-a ofilit divinele atracţii, graţia minunată, virtuţile intacte”. Erau ideile pe care iezuitul din Bologna li le încredinţează în dureroasele lui confidenţe. Posibilitatea de a oferi o nouă ocazie omului care se pierduse. Acum Simón, în fruntea armatelor, a congreselor, a milioane de oameni, a unui continent întreg, putea şi voia să încerce din nou.

Nu era vorba pur şi simplu de a înlătura viceregii lui Fernando, pe intendenţii cei burtoşi, pe juraţii cei surzi, pe călugării cei corupţi, şi a pune în locul lor alţi oameni asemănători, cu titlurile diferite şi de culori diferite, ci de a schimba întreaga veche ordine, încercare de mii de

ori ratată până acum.

Simţi suspinele femeii. „Cât de absurdă este condiţia umană, plângem de bucurie”.

„Arătaţi-i această scrisoare vicepreşedintelui, cereţi-i bani din partea mea şi veniţi la mine”.

O auzea pe femeie vorbind singură, nemaicontenind cu exclamaţiile de bucurie. „În sfârşit. Trebuia să fi făcut asta de multă vreme”. „Trebuie să plecăm imediat. Nu poţi să mai pierzi nicio clipă”.

Până ce-şi dădu seama că el stătea tăcut pe un scaun, cu scrisoarea în mână, fără s-o audă. Îşi întrerupse brusc sporovăială şi agitaţia fericită.

„Nu, n-am să plec glonţ, ca un nebun. Am aici un proiect început. Trebuie să-l duc la bun sfârşit, ca să-şi dea seama toată lumea de însemnătatea lui. După aceea, da. Mă voi duce să-l întâlnesc pe Simón. Sau îl voi aştepta aici, să-i arăt ce-am făcut, ce sunt capabil să fac. Am să-i scriu”.

Femeia nu spuse o vorbă. Simţea că se înăbuşe. Omul acesta impasibil n-avea de gând s-o asculte. Ce-o aştepta acum era hardughia fostului ospiciu, grămada de zdrenţuroşi şi de jegoşi, adunaţi de prin mahalale şi socoteala banilor ce le mai trebuiau, buchisită noaptea, la flacăra lumânării.

„MA OMOARĂ CU CUŢIT DE LEMN”. NU-I MAI dădeau banii să poată deschide şcoala atelier. Îşi pierdea timpul cu promisiuni şi amânări.

Era asediat de marele infern din toate micile sate. Începea să ghicească ce însemnau acele zâmbete de prefăcută înţelegere. „Toate la timpul lor, Don Simón. Trebuie să aveţi răbdare”.

„Dacă Bolívar s-ar întoarce, toate s-ar aranja”. Dar omul acela minunat se pierduse pe undeva, prin Sud. Dincolo de Guayaquil, prin munţii din Perú, luptând, dictând decrete şi trimiţând mesaje disperate la Bogotá

pentru a cere întăriri.

La poarta vechiului ospiciu soseau, înveliţi în poncho-uri, speriaţi, copii adunaţi de prin împrejurimi. D.e parcă el ar fi putut să-i primească şi să-i găzduiască pe toţi. Şi pe urmă să se spună că-i punea să lucreze pentru el, că-i exploata şi-i corupea. Ar fi trebuit să stea cu nasu-n cărţile de rugăciuni, alături de ei. toată ziua, pentru ca lumea să nu mai clevetească.

Bârfele porneau chiar din curtea şcolii. Băieţi şi fete la un loc, cine-a mai pomenit. Nu se fac ore de religie. „Nu-mi dau eu copilul la şcoală ca să-nveţe lucru manual”.

Ce fel de învăţător putea fi omul acela trăsnit, care spunea vorbe deocheate, înjura şi trăia o viaţă scandaloasă, în concubinaj cu o străină?

Lunile treceau. Se împlinise un an de când tot colinda în sus şi în jos străzile pietruite şi ceţoase din Santa Fé.

Treptat, efectul scrisorii lui Bolívar se pierdu. „Eliberatorul este un om impulsiv. Îi vin în minte zilnic mii de lucruri Pe urmă le uită din cauza altei mii, pe care le născoceşte în ziua următoare”. Aşa vorbeau înalţii funcţionari din Secretariate şi cătanele.

„Pe nimeni nu interesează propunerea mea”, îi spunea lui Peña şi puţinilor prieteni cărora li se spovedea. „Un om ca mine încurcă. Ăştia de-aici nu vor decât să fie lăsaţi să stea liniştiţi cu subvenţiile lor, cu lefurile lor, cu posturile lor pompoase şi indienii lor supuşi şi să nu le complice viaţa. Bolívar îi deranjează. Nu stă într-un loc, ca ei. Nu-şi vede de moşiile lui din San Mateo, să-i lase în pace în ministerele lor, la primăriile lor, cu sceptrele şi jurămintele lor de demnitari”.

„Nu pentru asta am venit eu aici”. Franţuzoaica îşi distila lichiorurile, pleca să le vândă, în timp ce el îşi petrecea majoritatea timpului în sălile dărăpănate ale

ospiciului. „Ştiţi voi ce este scrisul? Este pictura gândului”. Trasa cercuri perfecte pe tablă.

Se produse agitaţie printre copii. Un militar dichisit, într-o uniformă strălucitoare, intrase în clasă. „Sunt coloneul Diego Ibarra, aghiotantul Excelenţei Sale, Eliberatorul”.

Îşi ridică ochelarii pe frunte şi îl privi curios. Copiii îl înconjurară.

Ibarra tocmai sosise din Perú. „Eliberatorul vă aşteaptă cu nerăbdare. Am adus un mesaj pentru vicepreşedinte în care i se cere să vă pună la dispoziţie toate cele necesare ca să puteţi pleca la el”.

Îi aminti de scrisoarea pe care i-o trimisese cu patru luni în urmă. „Eu i-am servit de secretar”. Dictase mesaje şi circulare. Ordonând decizii, comandând mişcări de trupe, insistând pe lângă vicepreşedintele Santander să i trimită oameni. „Era bolnav, nu se simţea bine”. În îndepărtatul oraş dintre munţi, slăbit de boală, nemulţumit de cursul evenimentelor. „Să lăsăm asta. Acum vreau să vă dictez altceva”. Se ridică din hamacul în care stătuse întins. Se plimbă prin camera îngustă, cu un deget la gură şi cealaltă mină la reverul vestonului. Figura i se însenină. „A fost scrisoarea aceea minunată pe care aţi primit-o. Îmi era greu să-l urmăresc, fiindcă vorbea foarte repede şi cu emoţie. Nici nu vă imaginaţi cât de mult vă apreciază Eliberatorul. Şi nu e vorba numai despre ceea ce a spus în scrisoare, ci şi despre multe altele de care ne-a vorbit în ziua aceea tuturor celor care eram de faţă”, Ibarra cerceta curios chipul rotund, de om bun, dar şi zeflemitor totodată, fruntea înaltă, părul cărunt ciufulit, ochii pătrunzători, gestul acela al lui de vag surâs sau de strâmbătură ironică.

„Aşa e Simón”. Aghiotantul clipi speriat de neaşteptata impoliteţe. Numai bătrânul acela extravagant putea îndrăzni să-i spună aşa Excelenţei

Sale.

„Vă aşteaptă. I-a trimis prin mine o scrisoare Vicepreşedintelui. Trebuie să plecaţi cât mai repede”.

Lucrurile pe care Ibarra i le povesti păreau de necrezut. Bătăliile, marşurile, intrările triumfale în îndepărtatele oraşe de pe coastă sau din sierra. Toate urzelile complicate ale intrigii politice, de la Lima până la Quito, şi cele din Chile, şi cele din Cuzco. Acel jambon de pământ, înconjurat de albastru, care era America de Sud pe harta din clasă, se transformă acum într-un clocot de nume. De la întunecatele masive ale cordilierei]? mi l-a deşerturile de pe coastă. Punctele acelea minuscule erau oraşe şi porturi, cu batalioane, adunări, consilii, procesiuni, la care asista, de la care tocmai pleca, sau în care se comentau faptele lui Bolívar şi ale oamenilor săi. Bolívar invada harta.

De ce să mai rămână la Bogotá? Prost văzut, prost tratat. Înconjurat de intrigi cărora nu voia să li se alăture şi de duşmănia care-l asedia. Extravagant, nebun, prieten cu străinii, înfrăţit cu francmasonii, lipsit de credinţă, eretic, ateu, cu capul plin de prostii periculoase. Cine putea crede în el?

Hotărârea a luat-o după câteva zile de frământări şi de hoinăreală. „Nu vreau să plec ca un învins, Peña. Nu vreau să apar în faţa Eliberatorului cu mâinile goale”. Peña stăruia. „Dumneavoastră n-aveţi nicio vină pentru cele întâmplate aici. Eu am să-i scriu Eliberatorului. Am să-i spun ce părere bună am despre dumneavoastră. Ar fi o adevărată crimă să pierdeţi ocazia asta. Mergeţi să vorbiţi cu Santander şi pregătiţi-vă de drum”.

Se sfătui cu femeia, făcură socoteli şi planuri. În lungul an cât stătuseră în Bogotá, ca şi în alte locuri, se umpluse de boarfe şi de datorii. 120 de pesos pentru aia, 50 de pesos pentru ailaltă. Bani pentru băcan, pentru cheltuielile casei, pentru fasolea de fiert şi pentru

luminările de seu cu care se luminau noaptea. Franţuzoaica era încântată de veste. O să râdă Simon când îl va vedea cu femeia aceea ciudată. Cum râdea şi la Paris de unele dintre cele cu care-şi împărţea sărăcia. „Viaţă de om necăjit”. Dacă n-ar fi fost acele biete femer copilăroase şi harnice, viaţa lui ar fi fost mult mai grea. Dacă ar fi vrut să închidă gura clevetitorilor, ar fi trebuit să rămână cu Maria Ronco. O fi şi acuma acolo, mai bătrână, mai proastă, mai acaparată de rutina călcatului, a bucătăriei şi a bisericii.

vicepreşedintele Santander îl primi între două treburi urgente. Cu atitudinea sa distantă şi tonul sec. „Eu regret, într-adevăr, că problema dumneavoastră n-a putut fi tratată cu atenţia pe care o merita”. Care era problema lui? Habar n-avea dispreţuitorul său interlocutor. „And să văd dacă voi avea mai mult noroc cu Excelenţa Sa domnul Preşedinte”. În momentul acela înaltul funcţionar îşi pierdu tonul indiferent. Nu era un moment favorabil pentru o călătorie în Sud. Lucrurile erau încurcate pe-acolo. Eliberatorul, cu excesiva sa generozitate şi optimismul său incurabil, se întinsese mai mult decât îi ajungea pătura. „Şi ne trage pe toţi după el”. Proaspăta Republică a Columbiei era săracă şi sleită de atâta război. Acum avea nevoie de pace, ca să-şi refacă lumea casele şi să semene ogorul De ce să se mai amestece în harababura din Perú? „Nu avem oameni, nici resurse pentru aşa ceva”. Boli var tot cerca la recruţi şi la bani în fiecare zi, de parcă aici ar fi comoara lui Midas. „Deja nu mai avea de unde scoale niciun peso în plus şi niciun om”. Luptele din Sud erau pentru cei din Sud, pentru peruani, chilieni şi cei de pe La Plata. „Ce să căutăm noi acolo?” „în afară de asta, ar putea oricând suferi o înfrângere serioasă, cu cele mai grave consecinţe pentru acele ţări”. Nemulţumirea se simţea în opinia generală. Era de aşteptat ca în orice moment

Congresul să-i revoce Eliberatorului autorizaţia, pe care cu greu i-o acordase, de a acţiona în Sud. Atunci ar fi trebuit să se întoarcă. „În ciuda tuturor faptelor, ar fi, poate, mai bine”.

„Din tot ce-mi spuneţi, Excelenţă, înţeleg că nu e momentul cel mai potrivit să plec, dar trebuie să o fac. Eu n-am venit aici pentru altceva, decât ca să mă întâlnesc cu Eliberatorul şi să mă pun la dispoziţia lui, pentru a-l ajuta cu ceea ce ştiu şi pot să fac ca să-l ajut”. Chipul înaltului magistrat vădea supărarea provocată de acea frază îngâmfată. „Vom lua măsurile necesare ca să puteţi porni la arum”.

Comisar de Război al unui batalion ce urma să plece spre Guayaquil. Asta îi oferiră în cele din urmă. Trupa urma să se îmbarce în iulie, din Cartagena, şi să pornească spre Panamá. „Iată-mă acuma convertit şi în comisar al pesmeţilor”, îi spuse acru lui Peña. Părea o bătaie de joc. „Este o bătaie de joc, prietene Peña. vicepreşedintele ar fi putut să mă trimită într-un mod mai demn, după atâtea şi atâtea recomandări din partea lui Bolívar. Şi când colo, sunt trimis cu trupele, într-o călătorie fără sfârşit, să fac ce nu ştiu, ce nu-mi place şi ce nu mă interesează. N-au avut niciun fel de consideraţie”.

Vorbi cu generalul Valero, care avea să fie comandantul expediţiei. Generalul îl trată cu bunăvoinţă şi îi promise ajutorul lui. Da, putea să-şi ia soţia cu el. Nu era reglementar, dar se permitea, în cazuri excepţionale. „Nu vă faceţi griji. Se aranjează totul”.

Începu să umple lăzi cu cărţi, cu instrumente, cu hărţi, cu caiete şi tăbliţe de şcolari. Toate resturile neîmplinitului proiect despre şcoala-atelier. Îi ceru lui Peña un împrumut în bani.

„Când am să ajung la Lima, primul lucru pe care îl voi face va fi să vi-i trimit înapoi”. În afară de aceasta, îi

lăsă în custodie toate lăzile lui. Vândură băutura ce-i mai rămăsese franţuzoaicei şi în zorii unei dimineţi de iulie părăsiră oraşul ce începea să se trezească, traversară savana şi începură să coboare spre fluviul Magdalena.

ACUM ERA EL CEL CARE AVEA SĂ MOARĂ PE pluta aceea firavă. Întins pe punte, sub un cort, întrezărind în depărtare munţii de pe coastă. „Exact acelaşi; drum 1, se gândea. Pluta pe care coborâse de-a lungul Magdalenei nu se deosebea cu mult. Vâslaşii indieni semănau cu aceştia. împingeau din vâsle, ca să ajute curentul leneş al apei adormite ce se pierdea din ochi înspre maluri, printre trunchiuri uscate, crocodili adormiţi, ierburi stufoase şi întinderea aceea nesfârşită de nori fără fund.

Atunci se îndrepta spre Cartagena, coborând pe râu, să întâlnească ambarcaţiunile ce urmau să-l ia, împreujia cu trupa lui, şi să-l ducă la Bolívar. În sfârşit. Tot timpul petrecut la Bogată era pierdut.

Sus, în munţi, rămăsese oraşul înceţoşat, cu coridoarele şi anticamerele pentru aşteptări fără sfârşit. Erau lente plutele astea. Zilele treceau fără ca peisajul să se schimbe prea mult. Sătucurile, numărate pe degete, ce se zăreau pe ţărmul înalt, erau tóate la fel. Un rând de case aliniate la mal, un debarcader cu mici bărci ancorate, oameni stând ghemuiţi, cu privirea în gol şi lătrături de câini.

„Dar cel care e acum pe moarte sunt eu”. Vorbeau cu el, însă nu voia nici să audă, nici să>răspundă. Cuvinte dintr-acelea confuze şi repetate care se spun bolnavilor. „Cum vă simţiţi?” „Vreţi să beţi ceva?” în timp ce-l mişcă, îl învelesc, îl întorc, îl apleacă. Le mulţumeşte fără vorbe, clătinând din cap, schiţând un zâmbet, căutându-şi stângaci cu mâna ochelarii pierduţi în cutele păturii.

Pe Magdalena el fusese acela care se apropia de

biata femeie zgâlţâită de friguri. Începuse să se simtă rău la două zile de la întoarcere. Apoi fu cuprinsă de febră şi începu să delireze. Uneori nu-l recunoştea. Îi vorbea în franceză. Se referea la persoane şi lucruri din vremea când se aflau la Paris. Dialogul de neînţeles se pierdea printre capetele curioase ale celor ce se apropiau să-i recomande leacuri, să-i propună descântece. Îi acoperiră fruntea cu frunze verzi, îi înfăşurară gâtul cu şaluri şi amulete. Câteva femei se rugau în apropiere cu voce prea tare. „Ce spun?”, întreba bolnava.

S-au gândit că era nevoie să debarce. Pluta îi lăsă la ţărm în primul cătun. O coborâră într-un hamac agăţat de un par pe care-l duceau, împleticindu-se, doi indieni. Fură conduşi într-o casă mare, de pământ, cu două coridoare. Începuse să plouă. Femeii îi era din ce în ce mai rău. Aproape nu mai putea să înghită. Se zvârcolea în accese de durere şi de greaţă şi vomita o zeamă de bilă neagră. Muri înainte de terminarea ploii. O îngropară pe potop. Groapa era pe jumătate plină cu apă miloasă. O acoperiră şi-i înfipseră la cap o cruce de lemn, fără nume.

Ajunse copleşit la Cartagena. Acum nu venea de pe mare şi din oraşele din Europa. Venea de pe uscat, singur, cu senzaţia că trăise o viaţă întreagă în lunile acelea halucinante din podişul înalt.

Îşi petrecu zilele în port, primind şi îmbarcând butoaie, lăzi, saci de porumb şi de făină, pastramă şi peşte sărat, baloturi de stofă pentru uniforme, şireturi de pantofi, bascuri de toate culorile. Dădea raportul şi primea ordinele de la generalul Valero. Un spaniol amabil şi chipeş care uneori se distra demonstrându-şi însuşirile de ventriloc. Până ce, în sfârşit, batalioanele, lăzile, caii, toată lumea aceea dezordonată se îmbarcă şi ieşiră în larg.

Parcă ar fi fost prima oară, parcă n-ar fi stat niciodată în Cartagena, parcă tot ce se întâmplase înainte s-ar fi şters. Ani, femei, oraşe. Pe Maria Ronco o părăsise de o viaţă la Caracas, pe franţuzoaică o îngropase într-un sat pe malul Magdalenei, iar acum ajunsese să întocmească listele zilnice ale Comisariatului, să clarifice socotelile, să se certe şi să dea în vileag hoţiile la făină sau la pânză, înşelătoriile, micile ciupeli, să asculte plângeri şi proteste, să vadă feţele acrite ale ofiţerilor, singur, într-un colţ de cabină, lângă lăzile acelea cu hârtii care erau toată averea lui. Aceleaşi pe care le vedea acum pe punte. Cocho se aşezase pe una din ele, cu fundul lui jegos, ca pe o latrină de lemn.

Ce s-o fi ales de Valero? Murise probabil, ca toţi ceilalţi. Scăpase de vremurile şi marşurile acelea. Doar el continua călătoria fără oprire începută, când? şi care n-avea să se mai termine niciodată.

Când putea, intra în cabina comandantului să stea de vorbă cu generalul Valero. În lungile zile albastre cât traversaseră Marea Caraibilor. Să vorbească despre conturi, izmene rupte şi pesmeţi. „Nu uitaţi că eu sunt comisar peste pesmeţi”. Pentru ca în cele din urmă să ajungă tot la celălalt subiect. Destinul Americii, imposibila operă a lui Bolívar, înverşunarea lui ca lucrurile să nu fie aşa cum, fatalmente, erau.

Despre ce vorbea cu Valero? Despre singurul lucru care-l preocupase toată viaţa, despre ceea ce se putea face cu copiii pentru ca lumea să fie altfel.

Când Valero era în toane bune, se apuca să imite tot felul de voci neaşteptate, ce ţâşneau parcă de prin unghere. Ascuţite sau grave, de galicieni sau andaluzi, părând să îl cheme sau să-l ia la rost cu ecoul lor în camera goală. Auzindu-se de sus sau de jos, voci ca de fiinţe absente, ascunse sau moarte.

Valero râdea în hohote de uimirea lui. De invariabila lui reacţie de mirare în faţa fiecărei voci ce-l chema, pe neaşteptate, ca şi cum ar fi vorbit nişte umbre.

Acum, pe jumătate treaz, pe jumătate adormit, îşi auzea propria-i voce de odinioară venind şi plecând, în amintirea cea de pe urmă. Ca şi cum ceea ce se întâmplase în atâţia ani şi atâtea locuri s-ar fi întors în frânturi la el. Ecouri miraculoase ale lucrurilor pierdute şi uitate îl înconjurau ca un alt roi de insecte, pe podeaua unde zăcea azvârlit, animal rănit aşteptându-şi sfârşitul. Propria-i voce. doar de el ştiută, se îndepărta sau se apropia, schimbându-şi tonul şi timbrul. Cea pe care i-o ascultau îndepărtaţii confidenţi din Caracas, cea care-l însoţise la Philadelphia, cea a primelor încercări în engleză, cea de la şcoala din Bayonna, cea din conversaţiile cu fratele Servand-o, cea pe care i-o auzise Bolívar în după-amiaza aceea la Roma. Un număr infinit de voci, o armată de oameni. Dar de fiecare dată era vocea lui. Până la cea de acum, cu care-l striga pe Cocho prin vuietul mării. Voce de bătrân, răguşită, seacă, tuşită. „Nu sta acolo”. Nu pe lada cu hârtiile lui, nu pe spuza focului, nu pe singurele dovezi rămase din tot ceea ce trăise mai viu în viaţa sa.

În Panamá a fost cât pe-aci să o piardă. Şi de câte ori încă a mai păţit la fel. Acum poate chiar se va pierde definitiv. Odată cu el. Veneau bărci cu hamali negri să descarce fregatele şi brigantinele în larg. Îngrămădeau în ele poveri şi baloturi, până ce aproape nu se mai vedeau din apă. „Aveţi grijă”, striga de sub velă vocea lui încă viguroasă, de Comisar. În vârful piramidei se clătina cufărul lui. El îl urmărea cu privirea de pe punte. Când ajunseră! a ţărmul stâncos, unul dintre negri îl ridică pe cap şi-şi dădu drumul în apă, îndreptându-se spre mal. „Fi: atent!” „Nu face grijă, stăpâne, eu răspund la domnia ta”. Aşa erau oamenii. Cu ce să răspundă, când

tot ce avea era o cămaşă, pitită sub un bolovan pe malul râului.

Nu mărşăluise niciodată alături de o trupă. Animale de novară, batalioane stârnind nori de colb, strigăte, înjurături. Şi el, comisarul pesmeţilor, călare pe un catâr, ascultând reclamaţii, ameţit de rapoarte confuze, clocotind de o indignare sufocantă. „Să-mi facă mie una ca asta!” Coloanele acelea de numere, la fel de dese şi de confuze, ca cele ale soldaţilor. Semnele acelea pentru *pesos* şi veşnicele *vienen* şi *van**, ce deschideau şi închideau fiecare foaie din registrul de contabilitate.

Până ce apăru Pacificul. Nimeni nu-i împărtăşi emoţia. Aceea era marea unei alte lumi. Marea Indiei şi a Chinei. Oceanul fără margini. Înmuie – mina în apă cu un gest aproape religios. Pierdute, în urmă, rămăseseră Marea Caraibilor, Atlanticul, Mediterana şi Baltica. Acum ajunsese la marea aceea a ultimei sale lumi, care avea să fie pentru tot restul vieţii sale.

Dar în clipa aceea era marea ce avea să-l apropie de Bolívar. Ca şi cum tot ce cutreierase şi suferise în atâtea călătorii şi schimbări n-ar fi avut alt scop decât să-l aducă până aici, la întâlnirea aceea.[25]

Câţi ani să fi avut? Acum, cu bătrâneţea şi boala, încurca datele. Date şi iar date. Uita nume, confunda locuri. A fost în 93, în 16, în 21. Cum se numea? Ce-l mai înşelase timpul, cum se mai jucase cu el, fără răgaz. La fel cum se juca şi acuma, pe pluta aceea ce părea să nu mai ajungă niciodată în vreun loc.

Toţi anii petrecuţi la Caracas şi toţi cei din Europa, precum şi lunga şi amara aşteptare din Santa Fé se transformau într-un ajun. Ajunul noii, marii, definitivei întâlniri cu Simón. Fusese nevoie să aştepte un sfert de secol, trebuise să străbată jumătate de lume, să ajungă

---

25 Expresii folosite în registrele de contabilitate, similare cu românescul „report“.

până la Pacific, dar acum în sfârşit avea să-l întâlnească pe Simón. Cea de-a treia, ultima, definitiva întâlnire.

Totul, în fine, avea să fie diferit. Gata cu aşteptările, gata cu anticamerele pe la ministeraşi, gata cu urechile surde şi zâmbetele dispreţuitoare. Cu Bolívar se va înţelege dintr-un cuvânt şi totul se va aranja printr-un ordin. Lunga aşteptare ajungea la final.

Zilele acelea au fost pentru el cele mai lungi, vapoarele acelea cele mai lente. Totul era dificil şi complicat.

„Eliberatorul este desigur nerăbdător să primească aceste întărituri, generale Valero. Are nevoie de ele pentru campania din Perú”. Valero aproba, indica date, dar mereu mai lipsea ceva, primeau cu întârziere puştile, butoiaşele cu pulbere, lăzile de cuie pentru potcoave. „Trebuia să fie din fier dulce, de Vizcaya 1”. Febra ataca detaşamente întregi. Curierii nu sosoeau. Într-un sfârşit, porniră cu mult tam-tam şi multă pompă spre Guayaquil.

Se afla deja pe ultima sa mare, dar n-o ştia. N-avea să mai cunoască alta, timp de mulţi ani şi multe decade de-aici înainte. Acum, chiar, în coşmarul său de moarte, plutea tot pe ea.

„Am să scap de toate”. Părea minciună. Generalul Valero zâmbea, văzându-l atât de plin de nerăbdare şi bucurie.[26]

„Şi a fost gata-gala să n-ajung să-l văd”, murmură bătrânul cu capul sprijinit pe o boccea, în ultimul său drum. Se dezlănţuise furtuna. Cine avusese ideea să numească Pacific oceanul acela teribil? Din mare ţâşnise o altă cordilieră ce se înălţa şi se prăbuşea în masive imense de apă şi care făcea vapoarele să scrâşnească, să salte, să huruie. 17 vapoare risipite, apărând şi dispărând pe coamele şi în prăpăstiile valurilor

---

26 Provincie spaniolă recunoscută pentru specialiştii ei în prelucrarea metalelor.

dezlănţuite. Spaima şi greaţa îl acoperiră de o sudoare rece. Legănându-se, azvârlit în salturi şi căzături, trântit pe punte, smuls şi izbit de parapet, auzea mugetul furtunii şi implorările către Dumnezeu şi toţi sfinţii, răcnite de soldaţii din cală.

A nimerit tocmai la Guayaquil. Dacă i-ar fi spus cineva de câte ori avea să se întoarcă acolo. Pe râu, pe mare, coborând din munţi, în mersul poticnit al catârului, traversând mlaştinile de pe coastă. Până la această călătorie cu pluta, ce trebuia să fie ultima. Intrase în Guayaquil plin de speranţe. Acum pleca de-acolo, încotro? Să-şi încheie călătoria aceea pe care o făcea, nici el nu mai ştia de câţi ani, pe drumuri ce nu duceau nicăieri.

Dar tot nu ajunsese la Bolívar. îl despărţeau de el săptămâni de mare sau de munte. O posibilă plecare spre Sud a unui convoi, vreun regiment mărşăluind înspre cordilieră.

La Guayaquil avu cu cine să vorbească. Generalul Paz del Castillo... Juancho, ce bine-mi pare că te văd. Sunt un naufragiat. Un naufragiat al mării şi aproape cu sigura.nla, şi al vieţii. Tocmai aici m-a azvârlit furtuna”. Militarul acela zâmbitor care-l strângea în braţe era un vechi elev al său de la şcoala din Caracas... Nu vă faceţi griji, don Simón, totul se va aranja”. „Nu vreau decât să mă ajuţi să ajung cât mai repede la locul unde se află Eliberatorul”.

Unde se afla Eliberatorul? Paz del Castillo îi vorbea despre imensele dificultăţi pe care le întâmpinase Bolívar în campania aceea. Se aflau în casa comandamentului din Guayaquil. Una din clădirile acelea de pe strada mare, în faţa pieţii. „I-au făcut tot felul de mârşăvii. Guvernul din Bogotá i-a retras împuternicirea de comandant al armatei. Ce neruşinare! A fost nevoit să-l numească pe

1 G1

Sucre 1. Sâr Ăżorbi. Acum trebuie să fie la Lima sau prin apropiere”. Sucre conducea armatele prin văile înalte dintre munţi, în ajunul febril al întâlnirii definitive cu forţele Viceregelui. „Atunci am să plec la Lima. ca să fiu alături de Simón”. Spusese Simón, îi scăpase. „De Eliberator”.

Pe o hartă generalul îi descria campania. Nume de gheţari şi de vârfuri, de cătune de prin pustietăţi, de vechi întâmplări din vremea conquistei. Cajamarca, Cuzco. Puno, ti vorbea despre miile de soldaţi ce se îndreptau spre întâlnirea definitivă. Nume de batalioane şi de şefi. Două mii de oameni pe-aici, cinci mii pe dincolo, două divizii în ariergardă. Bătălia putea începe în orice moment. „Şi Sucre ăsta?” Era un bun general, i se spunea. Foarte tânăr, dar foarte capabil. Ce zbucium trebuia să-l fi stăpânit pe Simen acuma, când aştepta, de la distanţă rezultatul acelei lupte, în care era în joc tot ceea ce făcuse până atunci2

Se putea întâmpla catastrofa. Sucre învins. Ar fi trebuit să se replieze, să se retragă spre Guayaquil, spre Pasto, să treacă în defensivă, să pornească din nou războiul prin Nueva Granada şi Venezuela.

„Şi eu aici, în chip de comisar de trupă, iar dumneata, generale, cu atâtea batalioane, fără să facem nimic”, Nu soseau veşti decât despre marşuri, despre hărţuieli prin satele din munţi. Circulau multe zvonuri. Se vorbea despre lupte ce nu avuseseră loc, despre înfrângeri neadevărate. Cineva spunea că viceregele era victorios şi că se îndrepta spre Lima.

La Lima era Bolívar. Îi scrisese acolo, anunţându-i sosirea sa la Guayaquil. Fură zile de grea aşteptare. Neliniştea plana asupra tuturora.

Până în acea dimineaţă de decembrie, când primiră extraordinara veste. Armata viceregelui fusese

împrăştiată pe o creastă din Anzi, în apropierea sătucului Quin a a, într-un loc numit Ayaeucho. Paisprezece generali capitulaseră în faţa lui Sucre. Perul era liber. „Ce-o fi zicând Simón despre asta?” Era împlinirea finală a acelui jurământ nebunesc de la Roma.

Totul se afla acum în mâinile lui Simón. Din nou totul devenea posibil. Cuvântul şi autoritatea sa dominau continentul întreg. Pe locul unde stătuseră viceregii, guvernatorii. căpitanii generali, nu se mai afla acum decât el. Ordinele sale circulau de la Caracas până la Cuzco. Chiar şi mai departe. Nu exista forţă în stare să i se opună din Panamá în Ţara de Foc. Acum se puteau realiza cele mai îndrăzneţe proiecte.

Meritase aşteptarea. „O să vedeţi câte lucruri se vor putea face”. O repeta în faţa chipurilor zâmbitoare, a glasurilor amabile, a îmbrăţişărilor cu care era întâmpinai la tot pasul.

„Acum arc să înceapă cu adevărat totul”. Bătrânul bolnav, zăcând pe punte, se strâmbă de durere. „Ce este?” „Nimic. Acum are să se termine lotul”.

SE AFLA DINAINTEA FAŢADEI GRI A REŞEDINŢEI Magdalena, ce se întindea printre tufişurile stufoase al e parcului. Santinele încremenite la porţi, în gherete, la colţurile clădirii. Du-le-vino de curieri grăbiţi. Se opri tulburat.

În scurtul drum de la Lima, se alăturase unui grup de călăreţi care mergeau în aceeaşi direcţie. Nu vorbise aproape nimic cu ei. Nici n-ajunsese bine în oraş, şi se grăbea să-şi continue călătoria spre reşedinţa de vară unde se afla Eliberatorul. Nu se anunţă şi nu preveni pe nimeni. Mergea tăcut pe drum, cu gândul la acea întâlnire atât de dorilă şi de temută. Şi-o imaginase de nenumărate ori, de fiecare dată în alt fel. Cu cine avea să vorbească? Bolívar nu mai putea fi ca cel pe care îl cunoscuse şi cu care petrecuse atâta vreme. Obişnuit să

comande, deformat de puterea supremă, învăţat cu ascultare, cu supunerea oarbă, înconjurat de polileţuri şi laude, despărţit de ceilalţi prin estrade, sceptre ale puterii, funcţii şi onoruri. General Şef, Preşedintele Columbiei, Dictatorul Perú-ului, Eliberatorul. Ce putea să mai fi rămas din Simon?

Ofiţerului de gardă care veni la poartă îi explică eu stângăcie: „Excelenţa Sa ştie cine sunt şi mă aşteaptă. Spuneţi-i că a sosit Simon Rodriquez sau, mai bine, Samuel Robinson”. îl privi cu neîncredere, păru să evite, dar în cele din urmă îl invită într-o sală de aşteptare şi dispăru înăuntru.

Rămase singur, printre fotoliile goale. Un vicerege şi un episcop îl fixau cu privirea din ramele aurite ale portretelor, Te pomeneşti că aveau să-l ţină aici ore în şir sau să-l anunţe că Excelenţa Sa era foarte ocupat în ziua aceea.

să revină altă dată. Şi totuşi, Simón trebuia să se afle chiar acolo, aproape, cu generalii lui, cu miniştrii şi curtenii.

Mai repede decât se aşteptase, se prezentă un ofiţer cu grad înalt, maniere alese şi un uşor accent englez: „Sunt. colonelul O’Leary, aghiotantul Excelenţei Sale. Este încă la masă, dar i-a fost anunţată sosirea dumneavoastră şi vă va primi imediat”. Începură o conversaţie banală, despre nimicuri ocazionale. Din interior răzbăteau voci şi ecouri, îşi ascuţea auzul, încercând să distingă printre ele glasul lui. Până ce auzi pasul mărunt şi apăsat apropiindu-se. Sări brusc în picioare. În cadrul uşii apăru figura aceea inconfundabilă, care-i vorbea, îi întindea braţele. Era el. Ochii i se umeziseră şi începu să vadă ca prin ceaţă.

„Maestre, Socratele meu, Don Simón! Veniţi să vă strâng la piept”. îl simţi la fel de zvelt şi de viguros ca înainte. Vocea îi era acum puţin mai metalică, ceva mai

seacă, cu acelaşi flux rapid. „Staţi să vă văd. Nu v-aţi schimbat. N-au trecut anii peste dumneavoastră”. Acum îl putea vedea. Vestonul albastru brodat cu auriu, epoleţii strălucitori, pantalonii albi în cizmele negre. Fruntea mai înaltă, fata mai brăzdată, câteva fire albe, dar gesturile şi ochii erau aceiaşi. Vocea i se înnodă în gât. Ca şi cum i-ar fi venit să strige sau să plângă. Voise să spună Simón. Excelenţă, domnule Preşedinte. Îi venea să-l îmbrăţişeze din nou. Ceea ce căutase într-o jumătate de viaţă prin jumătate de lume se afla acum acolo. Ceea ce visase şi-şi imaginase puica acum să se realizeze. Aici se afla Simón, cu forţa, cu puterea magică, cu darul prodigios de a converti în realitate ceea ce înainte nu fusese decât aşteptare grea.

Se apropiau generali şi magistraţi. Eliberatorul îl prezenta. În buimăceala sa, auzea doar pe jumătate acele elogii dezlănţuite… Este dascălul meu, tovarăşul meu de călătorii. Un geniu. Un om plin de har. Orice v-aş spune e prea puţin. Sunt fericit că a venit. O să putem face lucruri mari. Mă poate ajuta şi să-mi scriu memoriile”. „M-ai făcut fericit, prietene”.

El ce-ar fi putut să spună decât expresii banale, cu zâmbetele lui acre şi frazele lui nepotrivite cu locul. „Afecţiunea îl face să exagereze pe Simón, pardon, pe General, pe Excelenţa Sa”.

S-au întors în sufragerie, unde cina era pe sfârşite. Domnii aceia necunoscuţi, îi puneau întrebări. Răspundea evaziv. Nu-şi lua ochii de la Bolívar. îl vedea într-o continuă imagine dublă. Tânărul din Paris se ivea din când în când pe chipul Generalului-Preşedinte, ba chiar şi ceva din băieţandrul de la Caracas. Toată vremea care se scursese şi toate întâmplările petrecute nu fuseseră decât pregătiri pentru întâlnirea aceea. Pentru asta şi nimic mai mult se desfăşuraseră şi se încrucişaseră cele două vieţi ale lor şi avusese loc pe cele

două continente întâmplări atât de cumplite. Pentru ca el să-l regăsească pe Simón, aici, acum, în culmea puterii şi a gloriei şi să pornească împreună la realizarea operei teogonice de ei care a Lumii Noi.

„Cu Ayacucho eu mi-am împlinit sarcina. Acum America este liberă şi a sosit momentul să mă dau la o parte şi să-mi îndeplinesc vechea dorinţă de a mă ietrage de la putere. De paisprezece ani duc această teribilă povară în spate. Acum urmează lupta politică, înfruntarea dintre ambiţii, meschinării şi partide ale acelora care n-au făcut nimic pentru Independenţă. Deja rolul meu a luat sfârşit”.

Pe deasupra protestelor vehemente sau banale ale celor prezenţi, se înalţă vocea lui dură, fără nuanţe, fără respectul ierarhiilor. „Eu n-am venit în America pentru că m-am născut aici, ci pentru că locuitorii ei se ocupă acum de un lucru care îmi place, şi îmi place pentru că este bun, pentru că locul este favorabil discuţiilor şi încercărilor şi pentru că dumneavoastră sunteţi acela care aţi emis şi susţineţi ideea. Cum vă puteţi gândi să plecaţi acum, de parcă treaba s-ar fi terminat. Dacă e vorba despre Independenţă sunt liniştit, fiindcă mai lipseşte mult până ce va putea fi considerată încheiată. Şi nu ştiu ce alte treburi ar mai putea avea Bolívar în lumea asta. El ştie că atunci când copiii vor să scape de unul dintre ei, pe care nu-l pot da afară cu un ordin, adoptă metoda sâcâielii, ca să-l facă să se sature şi să plece singur, şi pentru ca bătaia de joc să fie mai mare, îl mai şi roagă să rămână. Ştiţi prea bine tot ce v-aş putea spune despre aceasta. Doar dac-aţi fi nebun aţi putea cădea în această contradicţie şi în cazul acesta ar trebui să fiţi închis…” Cei de faţă rămăseseră muţi de uimire. Aspra voce continuă: „Dar închis în Columbia, fiindcă – nu mă înşel –, pentru a calma agitaţia, oamenii cu judecată ar trebui să-l scoată pe nebun, aşa cum proştii o

scot pe Capacabana ca să plouă sau ca să nu plouă. Acum trebuie să se treacă la acţiune. De-abia acum începe marea operă. Dacă dumneavoastră aţi pleca acuma, tocmai în momentul în care începe imensa muncă de creare a noilor naţiuni pentru libertate, aţi comite cea mai înspăimântătoare inconsecvenţă şi cea mai gravă greşeală. Angajamentul luat faţă de opera începută nu vă dă voie să plecaţi”.

Erau cuvinte răsunătoare, ce deschideau tăceri încordate. Se încrucişau priviri de uimire. Bolívar îl asculta cu o figură zâmbitoare şi şăgalnică. Nu se schimbase bătrânul. Era acelaşi om deschis şi hotărât, sincer şi direct, pe care îl cunoscuse încă din copilărie. „Dreptatea este de partea dumneavoastră. Ştiu asta. Dar am şi eu argumentele mele. Atâţia ani de război şi de luptă obosesc şi consumă. Nu e drept să mi se ceară mai mult de-atât”. „Dar tocmai acum totul va deveni mai uşor. Toate mijloacele şi toate posibilităţile se află în mâinile dumneavoastră. Nu vi se mai poate opune nimeni”. „Aşteptaţi numai să mă întorc cu spatele şi veţi vedea, Don Simón”.

Au fost zilele celui mai agitat şi mai uimitor spectacol pe care şi l-ar fi putut imagina vreodată. Găzduit la Magdalena, era martor constant al unor întâmplări neobişnuite. Un du-te-vino continuu de mari personalităţi. Din cupeuri cu patru cai, cu vizitii împodobiţi cu pene, lachei în livrea, reverenţe şi escorte, coborau domni ţanţoşi, cu un aer maiestuos. Marchizi, conţi, purtând peruci. Cavaleri pe superbi cai cu pasul elastic, cu găteli de argint şi mătase, umbrelă de soare şi o armată de servitori ce descălecau la intrare. Sau comisiile Congresului care veneau în număr mare din oraş să informeze despre hotărârile adunării. Titluri şi recompense pentru Eliberator, preşedinţia, puterea supremă, bastoanele aurite ale autorităţii, săbiilerie

onoare. Un milion de pesos recompensă pentru armată. Alt milion de pesos pentru Bolívar. Era cornul abundenţei, era peştera lui Pluton cu tot aurul şi nestematele din ea. Bolívar nu accepta milionul. Bolívar nu accepta puterea supremă, decât eu anumite condiţii şi limitări.

În fruntea cortegiului ce-l însoţea pe drumul spre Lima. arăta ca un prinţ dintr-un basm. Străzile înţesate de mulţime erau o mare de aclamaţii triumfale. Din balcoanele caselor bogate atârnau covoare groase de toate culorile. Băteau clopotele în biserici. Strigătele acopereau muzica fanfarelor. Se auzeau glasuri de comandanţi ordonând regimentelor să prezinte onorul. Aproape. În fruntea grupului, mergea Bolívar. Pe un frumos cal alb. cu panglici de mătase roşii şi aurii, salutând în toate părţile cu bicornul în mină. urmat de mulţimea sclipitoare a călăreţilor din Statul Major. Descăleca în faţa porţii de intrare a Congresului şi urca scările cu paşi grăbiţi. Ce-o să le spună de data aceasta? Că nu voia puterea supremă, că nu voia să intervină în treburile peruanilor, că sarcina lui fusese îndeplinită odată cu victoria armatei şi că dorea să se formeze cât mai curând junta de guvernământ. care să preia conducerea întregului teritoriu ce nu era supus operaţiunilor militare. El va pleca spre Sud. să completeze campania de pacificare şi organizare.

Fură zile de întâlniri surprinzătoare. Acre schimburi de cuvinte cu personaje din lumea aristocratică. Priveau cu neplăcere şi teamă acea pornire a lui Bolívar spre o reformă radicală. Unii vorbeau cu mânie despre „negriciosul ăla”. De câteva ori Rodríguez nu-şi mai putu stăpâni indignarea... Este mai domn decât dumneavoastră. Şi mai bogat. A dat şi a sacrificat totul ca să vă ofere o patrie. Dumneavoastră nu sunteţi altceva decât văduvele viceregelui”. Toţi aceia care se

ascundeau în dosul storurilor şi în largile curţi pline cu servitori ale căsoaielor acelea cu emblemă la poartă păreau un fel de curteni regali căzuţi în dizgraţie. Dar mai era şi poporul peruan, care striga de-şi spărgea pieptul pe străzi. Şi mai erau şi oamenii aceia culţi şi luminaţi care luptau cu devotament alături de Bolívar, pentru libertate. Şi înţeleptul Hipólito Unanuc. cu care putea să se piardă în lungi conversaţii despic curenţii Pacificului, clima din Lima, flora Anzilor sau opiniile de peregrin ale lui de Paw despre America. Sau José Sánchez Carrión, cel atât de înaintat în idei, atât de dispus pentru luptă, atât de generos şi de patriot. Găsea tovarăşi de COQ – versaţie pentru toate. Ca să vorbească despre Europa, ca să discute despre rezultatele Revoluţiei Franceze ori despre sistemul politic din Anglia, sau ca să se înfurie criticând fleacurile propuse de metoda pedagogică a lui Lancaster. „Ştiţi că Bolívar i-a dat douăzeci de mii de pesos ca să implanteze sistemul la Caracas”. Ştia şi nu se entuziasma. Aia nu însemna educaţie, ci doar deprinderea unui citi! greoi. Sistemul acela era bun pentru Anglia, ca să propage memorarea *Bibliei*. În America era nevoie de aşa ceva. Dar. În fine, era de preferat să i se dea bani lui Lancaster, ca să creeze şcolile lui de învăţare reciprocă, decât să nu existe nimic. Dar acum. dacă venise el, Bolívar, avea să adopte un adevărat plan privind educaţia. Original, deosebit, conceput ca să formeze oameni pentru democraţie şi libertate.

În reşedinţa Magdalena o întâlnise pe femeia aceea ciudată. O cunoştea deja după faimă. Manuela Sácnz, iubita lui Bolívar. Îşi părăsise bărbatul şi situaţia socială, având curajul să se arate în faţa lumii, fără nicio rezervă, drept amanta lui. Apărea în public şi-i scandaliza pe tradiţionalişti. În zilele petrecute la Guayaquil i se povestiseră cele mai extraordinare lucruri despre

caracterul acelei femei. îl fascinase pe Bolívar încă de la intrarea lui în Quito. Călărea ca un bărbat, fuma pipă, era capricioasă şi autoritară. Câteodată se îmbrăca în uniformă militară. Uneori apărea ca o mare doamnă, alteori vorbea şi se purta ca o femeie din popor. Dansa cu graţie dansuri populare.

O găsise ca pe o fiară închisă în cuşcă. Stătea retrasă cu o servitoare neagră, Jonatan, fără să vadă pe nimeni de multe zile.

Într-o zi va reuşi să vorbească cu ea. Se afla parcă în defensivă. „Doamnă, vreau să vă spun, fără să vă măgulesc, că sunt puţine femeile cu energia şi firea dumneavoastră”. Foarte albă, cu părul negru şi ochi ageri, era în continuă mişcare. Auzise de el. „Bolívar mi-a vorbit mult despre dumneata. Nici oameni ca dumneata nu-s prea mulţi”. Apoi, brusc, trecu la confidenţe, dar pe un ton care n-avea nimic jeluitor sau agresiv. „Acum Bolívar vrea să plec. El să pornească spre Sud, să culeagă ovaţii şi măriri, ar eu să mă întorc la Guayaquil, la mister Thorne”. Văzu privirea mirată a lui Rodríguez. „Thorne, englezul cu care am fost şi sunt căsătorită. Înapoiaţii ăştia din Lima l-au convins că este scandalos ca eu să fiu văzută în casa ui”. „Că trebuie să ne învingem pe noi înşine. Aţi mai pomenit, domnule Rodríguez, prostie mai mare? Că dacă nu ne putem uni în mod legai în faţa oamenilor, trebuie să facem sacrificiul de a ne despărţi. Ce drăguţ! Ce uşor! El o să-şi vadă de drum spre Sud, unde n-au să-i lipsească tot felul de şmechere, de profitoare, de târfe. Îşi găseşte el acolo. Iar eu să mă întorc, ca un copil pedepsit, în casa englezului. Nu domnule, nu, de o mie de ori nu”. Era un spectacol. Vorbea cu mâinile, cu ochii, cu tot corpul, adoptând cele mai neaşteptate poziţii, cu dantelele halatului în vânt, cu mânecile ridicate, fără papuci.

Şirul nesfârşit de petreceri, spectacole, banchete,

ceremonii continua. Parada de lux din case, toaletele, caii şi caleştile se repetau cu fiecare ocazie. Banchete exagerate, cu mese înţesate de scoici din Pacific, creveţi, peşti albaştri şi roz, fragede scrumbii marinate, castroane cu vârf de *chupe* ca un corn al abundenţei, şi dulcile invenţii pentru desert, în toate formele şi cu toate gusturile, ieşite din mâinile călugăriţelor. Când nu era banchet, nici paradă, nici slujbă la catedrală cu cor şi orgă, nici plimbare călare, era teatrul sau corida. Piesa se juca în grădină deschisă sau în sală acoperită, cu aventurile ei de capă şi spadă, antractul cu râsete şi strofele patriotice elogiindu-l pe Bolívar, care se recitau în timp ce dansatoarele îşi arătau gleznele. În arena de piatră de la Ancho erau ţinuţi taurii pentru evenimentele solemne. Simón Rodríguez spunea că Republica cea nouă era ca o coridă. Ieşea întâi un picador călare să-l hărţuie pe taur şi după aceea veneau matadorii pedeştri. Nu erau nici Pepe Hillo, nici Pedro Romero, dar ştiau să înfigă banderiâele, să se repeadă cu suliţa, să facă pase cu capa şi muleta şi să omoare rapid, dintr-o singură lovitură. „Republicile sunt ea taurii, iar regii ca toreadorii”, puncta el printre râsetele şi strigătele mulţimii. Fernando

Mâncare peruană de fructe de mare şi legume.

al VII-lea este matadorul din arena, republicile sălbatice îl încolţesc cu coamele, şi el, cu capa lui mititică, strânşi în teacă, încearcă să le înfigă muleta în ceafă”.

Un val de intrigi politice înconjura palatul lui Bolívar. Confidenţele, insinuările, linguşirile ajungeau la urechile lui Rodríguez. „Spuneţi-i dumneavoastră lucrurile acestea Excelenţei Sale”. Din când în când Excelenţa Sa îşi ieşea din fire. „Ţara asta se află sub influenţa unui astru ce îndeamnă la intrigi. Pizarro şi Almagro I s-au certat, s-a certat generalul La Seama cu

viceregele Pezuela[27][28]. Riva Agüero[29] s-a certat cu cei din Congres, Torre Taglo cu Riva Agüero şi, în sfârşit Olañela cu viceregele”. Nu se încheiase un acord şi nu existau urmări. Fiecare trăgea încotro îi convenea. Părea să se lase cuprins de dezamăgire şi oboseală. „Mântuitorii şi palavragiii nu să ducă de râpă ţările astea. Prezenţa noastră aici, cu armata, este unica speranţă de ordine. Văd războiul civil şi anarhia izbucnind peste tot. Vina este a mea. Eu am devenit făurar de republici, meserie cu destulă bătaie de cap, dar în acelaşi timp glorioasă.

Nu era el cel care să-i combată lui Bolívar, în acele momente de descurajare şi tristeţe, părerile negative. Şi el le împărtăşea. Sarcina nu era uşoară. Cea a păcii avea să fie mai grea decât a războiului.

„Adevărul este că în America noastră republicile sunt înfiinţate, dar nu fundate”. Rodriquez apăsa asupra fiecărui cuvânt, de parcă atunci le-ar fi descoperit adevăratele virtuţi. „Independenţa proclamată de noi nu este decât un armistiţiu, o suspendare a focului. Trebuie creat poporul, trebuie creaţi conducătorii, trebuie formate republicile peste moştenirea de despotism şi anarhie. Cum să-şi exercite poporul suveranitatea, dacă nu l-am pregătit. Suveranul ăsta nici n-a învăţat să comande, nici nu comandă, iar cel ce comandă în numele său are să-l guverneze, să-l domine şi să-l readucă la

---

27 Diego de Almagro, asociatul lui Francisco Pizarro în con- quista imperiului Incaşilor. Va ridica ulterior pretenţii asupra teritoriilor cucerite, declanşînd astfel un război civil in urma căruia Pizarro este asasinat în 1541.

28 Joaquim de la Pezucla, general spaniol, vicerege al Perului din 1816 pînă în 1821, cînd va fi obligat să renunţe, în urma in- frîngerii suferite din partea armatelor republicane comandate de generalul englez Cochrane.

29 José de la Riva Agiiero (1783-1858), general si om politic peruan, primul preşedinte ale Republicii. Mai târziu, in faţa avansării trupelor regaliste, a încercat să realizeze un proiect de guvernare monarhică.

sclavie. Ce fel de suveranitate poate să exercite un popor ignorant şi sărac. Nu trebuie să aşteptăm de la şcolile actuale ceea ce nu pot da, ele pregătesc oameni cu carte, să nu aşteptăm cetăţeni. Trebuie să punem bazele unei şcoli republicane. Cum să se creeze republici fără cetăţeni? Într-o scurtă perioadă de zece ani am putea avea un popor republican, un popor care să ştie ce înseamnă treburile publice şi să-şi înţeleagă guvernul. Să-i învăţăm şi vom avea oameni care să ştie, să-i educăm şi vom avea oameni care să treacă la fapte. Să-i învăţăm să muncească, să trăiască în societate, să producă.

Bolívar îşi schimba atunci expresia… De aceea vă am lângă mine. Pregătiţi proiectele şi vă promit că vom realiza această măreaţă operă”.

Se ducea apoi în camera lui şi-şi petrecea zile într>” şi revăzând hârtii vechi, note de redactat şi conluând forma acelui plan de educaţie pentru stabilirea republicii în America.

Au fost poate clipele cele mai exaltate din viaţa lui. Simţea că acea imensă posibilitate de a transforma o lume se afla la îndemâna lui. Când se întorcea printre oameni era transfigurat.

Vechea ordine ancoi aţă în suflete şi în lucruri se reflecta în toate. Clădirile somptuoase din piaţa mare, cu grilajele lor din fier forjat la ferestre, orgolioase şi ţanţoşe, asemeni cuconetului şi nobililor scăldaţi în dantele şi mătăsuri, înconjuraţi de lachei şi slugi, cu cât tropăitori şi cupeu aurit. Casele mai scunde, semănând între ele, din cartierele modeste. Oameni ce-şi petrec ziua prin dughene şi prăvălioare, la tejghele de cârciumi, prin biserici, cu plecăciuni pioase. Şi apoi căsuţele dărăpănate, cu acoperişuri din lut, colibele azvârlite la întâmplare ale negrilor şi, în sfârşit, magherniţele indienilor. Variau feţele, hainele, saluturile, culoarea

pielii, încălţămintea, de la cizma din piele fină şi pantoful de mătase, până la sandaua cu degetele goale. De la pălăria cu calotă în stil franţuzesc şi cea spaniolă, de fetru moale, cu boruri late, până la toca indigenă. Saluturile şi spinările îndoite coborau în scară.

În catedrală, în nişele suprapuse din imensa catapeteasmă aurită, se aflau ierarhiile sfinţilor şi ale îngerilor, tronul arhiepiscopului, jilţul viceregelui şi mumia aceea neagră şi uscată sub geamul afumat, înfăşurată în cârpe putrezite, cu resturi dintr-o zburlită barbă gri, despre care se zicea că ar fi a lui Pizarro.

Cu aceştia trebuia făcută Republica. Fusese greu şi în Franţa. Câte nu se întâmplaseră între Convenţie şi Restauraţie. Iar acum Bolívar se încăpăţânase să înalte republici. Cu negrii aceştia de cinci sute de ani de supuşenie, cu moştenirile Sacrei Majestăţi şi ostenitele pietre incaşe. Cu spaime şi năravuri de cincisprezece generaţii.

Republica trebuia făcută nu doar cu oamenii aceia, ci, şi în oamenii aceia. Să li se înlocuiască diavolii şi îngerii din minte.

Excelenţa Sa Eliberatorul nu era un vicerege şi cu atât mai puţin un rege. Nu trebuiau să îngenuncheze şi să-i sărute mina. Era necesar să se înceapă prin a-i învăţa să-şi cunoască propria valoare. Trebuia să li se strecoare o altă lumină în ochii supuşi. Trebuiau remodelaţi în întregime pe dinăuntru. Înainte ca părinţii să-i înveţe vechile reverenţe, imemorialele minciuni, străvechile gesturi de supunere, teama de fulger şi de rege.

Mai erau puţine zile până la plecarea spre Sud. Bolívar pleca spre Cuzco şi Alto Perúx. Spre vârful cel mai înalt al cordilierei. spre imensul masiv din piatră şi zăpadă ascuns între mare şi impenetrabilele selve fluviale.

Avea de învins totodată şi cealaltă cordilieră, a ignoranţei, a umilinţei, a superstiţiilor şi înşelăciunilor, cu inaccesibilele lor cărărui şi prăpăstii.

— Nume purtat de actuala Boaivie în timpul dominaţiei spaniole.

O INCREDIBILĂ PROCESIUNE DE SFINŢI ŞI miracole, icoane şi viziuni, ceremonii şi dansuri, stindarde roşii şi costume nemaivăzute, de pe coastă, de prin văi şi de la munte. În frunte, un regiment ai Gărzii, cu căşti înalte şi cai sprinţari. În mijloc, Eliboratorul, urmat de Statul său Major, de secretari şi asistenţi şi la urmă, un batalion veteran de baionete strălucitoare Lima se întrecuse pe sine cu sărbătoarea de rămas-bun De pe un cal focos, ce-şi arcuia gâtul înspumat şi se cabra sub hăţuri, îl saluta un sombrero imens.

În faţa catedralei se despărţi de mai marii bisericii iar notabilităţile Limei îl conduseră până la ultime! * cartiere ale oraşului împreună cu miniştrii noului Consiliu de Guvernământ şi câteva trăsuri cu femei frumoase, ce scoteau capul prin portiere. Mulţimea îl însoţi până departe, în câmp, cu clini, urale şi boccele în spinare

Pentru Rodríguez totul era nou şi curios. I se dăduse un catâr bun, de munte, şi mergea lângă Bolívar. Nu ieşeau bine dintr-un sat, că locuitorii din următorul, cu primar, drapel, sceptru şi discurs, se şi iveau la prima cotitură. Toţi îl priveau pe Eliberator şi voiau să se apropie de el, ca de o icoană miraculoasă înconjurată de luminări strălucitoare, care acum erau sclipiri de epoleţi, fireturi şi baionete. Voci vechi şi voci noi se amestecau în larma asurzitoare: *Gran Señor*, *tata*. Eliberator, în spaniolă, în quéchua, pe ton de suspin, pe ton de veneraţie.

Trecură prin cătune uscate, pe coasta fără copaci, înnoptaseră în sate cu dangăt de clopote şi viţei fripţi în

piaţă şi începură apoi să se caţere pe văile strâmte şi coamele iuţi ale muntelui. Din când în când întâlneau ruine de pe vremea incaşilor.

Pe măsură ce urcau, peisajul uman se schimba. Acum erau mase compacte şi tăcute de indieni, cu glugi cenuşii şi mantii scurte, femei cu copii la spinare şi fuiorul de tors în mână, curioşi ce se apropiau să privească sonorul cortegiu, alţii ce se înclinau sau îngenuncheaţi, ca într-un cult al lui Atahualpa 4. Aveau priviri stranii şi absente, iar pe la colţurile gurii li se prelingea zeama verde de coca. „Nu simt frigul, nici oboseala”. Rodnguez îşi amintea de lecturile sale. Concolorcorvospunea că indianul este numai faţă, de aceea n-are nevoie să se acopere de frig. Mai sus apărură primele turme de lame. Albe, feminine, cu ochii mari, temători şi pas de balerină, învelite în părul lor des, cu capul mic şi speriat cocoţai pe gâtul înalt.

La fiecare popas Bolívar, după ce primea omagiul din partea locuitorilor, îşi improviza cabinetul. Se retrăgea cu secretarii şi copiştii, dicta scrisori şi dădea dispoziţii pentru lărgirea unor drumuri, construirea de apeducte, înfiinţarea de şcoli, îmbunătăţirea aşezămintelor vechi. Rodriquez îl urmărea fascinat. Puterea era o magie extraordinară ce permitea unui om să schimbe viaţa a mii de fiinţe. Glasul acela ferm şi pătrunzător, ce se auzea din biroul improvizat era cel care crea şi schimba lucrurile şi destinele.

Sosirea la Arcquipa, pe coasta cea înaltă a cordilierei, într-o dimineaţă însorită, fu un adevărat spectacol de teatru. Oraşul de-abia se zărea în depărtare, când în calea lor apărură grupuri compacte de autorităţi şi localnici. Bolívar simţea, o mare emoţie, căci avea să se întâlnească pentru prima oară cu trupele de veterani care învinseseră Ayacucho.

Fiinţele acelea ce se apropiau se uitau la Bolívar ca

la o apariţie supranaturală. îl priveau fix, parcă pentru a se convinge că era o realitate, nu o închipuire de-a lor. j. Excelentisime Eliberator-Preşedinte”. Răsunau discursuri presărate cu nume de incaşi şi conquistador! de mituri şi profeţii. Providenţa îl trimisese, pentru ca vechea speranţă să li se împlinească, în sfârşit. Primarul îi înmână hăţurile unui cal cu piept vânjos, păr fin, coamă împletită cu panglici colorate, cap scurt şi vioi, şa de mătase şi argint, mantie lungă de catifea bătută în pietre, ham şi frâie împodobite, chingi şi pinteni ţintuiţi în aur, ca o etolă de sfânt. Bolívar încăleca superbul animal şi îl strunea cu graţie, în aplauzele mulţimii înmărmurite.

Pe tot restul drumului se îngrămădeau localnici. La intrarea în oraş, de-a lungul străzilor înţesate de mulţimea însufleţită, stăteau înşirate trupele de la Ayacucho, prezentând armele. Rodríguez îl văzu pălind de emoţie şi îndreptându-se cu mândrie în şa, pe armăsarul strălucitor. Peste fanfarele militare şi dangătul clopotelor nu se mai auzea decât un singur strigăt, reluat de mii de ori: „Trăiască Eliberatorul”.

Toate privirile se concentrau asupra figurii în roşu, albastru şi auriu de pe calul cel alb. La o comandă, repetată din loc în loc, ca un ecou printre munţi, deasupra lanţului de soldaţi se înalţă şirul sclipitor al armelor prezentate. Oare ce simţea omul acela? se întreba Rodríguez. Îl vedea scoţându-şi bicornul, întinzând braţele tremurătoare, ca şi cum ar fi vrut să cuprindă întreaga mulţime, surâzând cu surâsul copilăriei regăsite pe chipurile de o sălbatică bucurie ale soldaţilor Era divizia întâia a Armatei. Se aflau acolo oameni care-l însoţiseră ani de-a rândul în lupte, de prin câmpiile de pe Orinoco şi pustietăţile din munţi. Dintr-o simplă privire aruncată din mers. ştia de unde sunt. Cei din Apure, cei de pe coasta Caracasului, cei ce

participaseră alături de el la campaniile cele mai disperate şi mai dure, cei de la poalele munţilor, cei din Cartagena şi de pe Magdalena. Acum îl aşteptau acolo, întorşi de la marea victorie, spre a i se alătura pe drumul acela minunat. Avea probabil în minte cuvintele Proclamaţiei pe care le-o adresase în clipa când aflase despre triumful definitiv: „Simón Bolívar, Eliberator, Preşedinte al Columbiei şi însărcinat cu Puterea Dictatorială în Perú etc. etc. etc. Soldaţi: Aţi adus libertatea Americii Mondiale şi un sfert din lumea întreagă este monumentul gloriei voastre...” Era un drum prodigios, început într-o casă din valea Caracasului său, poate, în şcoala lui Rodríguez, drum care îl purta, de fiecare dată, spre scene tot mai măreţe şi mai neaşteptate. „Sute de victorii prelungesc vieţile voastre până la capătul lumii”. Unde nu fusese cu oamenii aceia şi unde nu s-ar mai duce? Erau de-ai lui, petrecăreţii de la câmpie, ursuzii de la munte, urmându-l tăcuţi în marşuri şi la asalt, servitori credincioşi, martorii lui din labere şi ajunuri de bătălie, pacienţii lui suferinzi de intemperii, persecuţii şi foame, oamenii lui cu pretenţii mici şi fapte mari. Pe ei ar fi vrut să-i îmbrăţişeze şi să-i strângă la piept, unul câte unul, pentru ei ar fi vrut să facă palpabilă şi prezentă semnificaţia acelei fabuloase întreprinderi. Pentru ei dorea recompense şi beneficii, fiindcă ei erau cei ce făcuseră posibil miracolul.

În şiruri, în unde, în valuri, se trecea de la disciplina rigidă a trupei la îmbulzeala de feţe din mulţime, cu larma lor deasă de exclamaţii uimite şi reverenţioase. Voci indiene şi spaniole, nume de sfinţi şi de zei străvechi, ieşite de pe chipurile acelea de lut ars, din gâturile acelea cu amulete ce priveau figura strălucitoare plutind prin marea de zgomote. Erau toate apariţiile şi prezenţele magice reunite. Un viceregе solemn, căpetenii indiene cu toiege înalte împodobite cu

zorzoane multicolore, icoane de la marile procesiuni, purtate pe deasupra unui vulcan de luminări, Santa Rosa, Pruncul, Nazarineanul şi acei încă scoşi la lumină din străfundurile memoriei. Atahualpa. Huáscar, ori Zeul Soare, Pachacámac Viracocha2, sau arhanghelii şi satanele din mistere, în fruntea legiunilor lor, simulând în faţa catedralei lupta dintre cer şi infern, şi Pizarro, cu barba cea afumată de culoarea spadei sale. Se împlineau profeţii uitate, se înfiripa minunea unor vremuri noi. Clopote, muzică de fanfară, voci de copile. Până ce Eliberatorul descăleca la intrarea în palat, împărţind strângeri de mână şi saluturi seniorilor şi doamnelor lor şi avansa încet prin coridoare, grădini şi saloane pline de o lume în ţinută de gală, sculpturi, candelabre aprinse, cascacie de argintărie şi mese copleşite ele mâncăruri, cupe şi carafe.

După-amiaza se stinse şi odată cu ea şi tumultul din jur. Într-o cameră cu tavanul înalt, plină de cuverturi ca pentru clocit, rămase singur Simón Rodríguez. Se afla pentru prima oară în Arequipa, la jumătatea drumului faţă de creste, lângă cei trei vulcani, într-un permanent du-te-vino, indiferent de oră, însoţind-o pe Excelenţa Sa la manifestările publice, ori ascultându-l pe Simón în apartamentele sale, dictând scrisori, dând ordine generalilor sau discutând despre planurile de guvernare. Despre tot ce era de făcut. Trebuia să modifice ceea ce se formase ca o excrescenţă de piatră în îndelungatele vremuri ale trecutului, secole ale incaşilor, secole ale viceregilor, secole ale inchiziţiei şi ale stăpânirii senioriale.

Bolívar vorbea despre dreptatea pe care o va face indienilor, despre desfiinţarea privilegiilor stăpânilor de pământuri şi ale primarilor. Şi reforma educaţiei, îi amintea Rodríguez.

Uneori, când reuşea să rămână singur, îşi făcea

însemnări rapide pentru planul de reformă a şcolii.

„Domnule, vă cheamă Eliberatorul”. „Vin imediat”. Termina de mâzgălit fraza. „Omul nu este ignorant pentru că e sărac, ci dimpotrivă”. Trecea pe urmă la majuscule, care dominau pagina. „GENERALIZAREA INSTRUCŢIEI COPIILOR VA PRODUCE ILUMINARE ŞI VIRTUŢI SOCIALE. Iluminare şi virtuţi există… dar… ceea ce nu

1 Fiinţă supremă creatoare şi conservatoare a lumii, în credinţa vechilor peruani.

2 Zeul luminii, al focului şi al apei la vechii Indieni aimara şi quéchua, apărut, conform credinţei lor. În forma potopului, spre a reface lumea.

este GENERAL nu este PUBLIC şi ceea ce nu este PUBLIC nu este SOCIAL”.

Trebuia să asiste la audienţa acordată Rectorului Seminalului. Iz de tămâie, latinisme cu duiumul, îi adresa lui Boiivar fraze lungi şi alambicate ce nu spuneau nimic: grădină de virtuţi, livada înţelepciunii, bastionul adevăratei religii. Se întorcea grăbit în camera sa, la foaia de birlic… Dacă guvernele voireuşi să-şi dea seama ei. cea dintâi sarcină ce se impune misiunii lor este aceea de a se îngriji să nu existe în STATELE lor NICI UN SINGUR INDIVID care să-şi ignore DREPTURILE ŞI ÎNDATORIRILE SOCIALE, vor face UN MARE PAS pe Calea Civilizaţiei ce deschide era PREZENTĂ”.

Se dusese să viziteze nişte ferme şi ateliere de meşteşugari. Masă tăcută de indieni cufundaţi în treabă. Revenea la foaia de hârtie… INDIENI 1 1! Meritaţi îndeajuns ca voi, PROPRIETARII ŢĂRII, ce întreţineţi GUVERNUL şi Biserica din BANII voştri şi pe particulari din MUNCA voastră, să-i învăţaţi pe fiii voştri să vorbească, să scrie, să socotească şi să se poarte cu DECENŢĂ… chiar şi numai… pentru a-i servi cum trebuie pe STĂPINII pe care Divina Providenţă vi i-a dat

ca să vă arate Calea spre Cer: de la ALBI nu aveţi nimic de aşteptat sau prea puţin: nu este timp de zbenguială pe STRĂZI: părinţii voştri văd Şcoala ea un ŢARC DE ANIMALE”.

Se întorcea la Şcoala de fete, unde Boiivar rostise cuvinte înflăcărate în faţa emoţionatelor eleve scrobite în alb. „Fiice alo Soarelui: Sunteţi tot atât de libere, pe cât de frumoase”. Mâzgălea pe hârtie: „PRECEPTELE SOCIALE – Obiectul principal al ŞCOLII!... Tot ce se predă în rest se reduce la a oferi MIJLOACELE DE COMUNICARE: cum să vORBEASCĂ, să sCRIE, să cALCULEZE etc... Copilul trebuie obişnuit să fie

SINCER

DEVOTAT

ÎNDATORITOR

MĂSURAT

BINEFĂCĂTOR

RECUNOSCĂTOR

3 A-ŞI RESPECTE REPUTAŢIA ŞI SĂ-ŞI ÎNDEPLINEASCĂ PROMISIUNILE”.

Le-o spunea mereu tuturor acelor doctori” cu redingotă din anticameră, dascălilor ce scuipau latinisme la lot pasul, şirurilor de şcolari trişti şi plictisiţi.

Veneau primarii să înainteze solicitări Secretarilor Excelenţei Sale. Cereau ajutoare pentru sărbătoarea Sfântului Patron, pentru o şcoală de predare a doctrinei, pentru repararea închisorii dintr-un sătuc ascuns într-o văgăună de munte.

Nu despre asta era vorba. Făcea repede alte însemnări. „GUVERNELE LIBERALE, oricum s-ar numi ele, trebuie să vadă în Şcoala Primară FUNDAMENTUL ŞTIINŢEI!: şi PÂRGHIA cu care va trebui SA RIDICE POPOARELE la Gradul de CIVILIZAŢIE cerut de Secolul prezent. Obiectul INSTRUCŢIEI este SOCIABILITATEA şi cel al Sociabilităţii este de a face viaţa mai puţin

chinuitoare”.

Cu ce expresii de dispreţuitoare superioritate îl ascultau! Cită indiferenţă faţă de imensul dar de înnoire pe care li-l oferea! Aşa ceva e greu de realizat aici. Fiii bucuros dacă au să înveţe copiii să citească şi indienii au să fie mai puţin leneşi”. „Instrucţia Publică în secolul al XIX-lea cere MULTĂ FILOSOFIE, interesul general reclamă o REFORMA şi AMERICA… cine ar crede-o? este chemată de CIRCUMSTANŢE să o înfăptuiască. Ar putea părea un paradox îndrăzneţ… n-are importanţă. America nu trebuie să imite cu SERVILISM, ci să fie… ORIGINALA! Dacă nu seamănă cu Spania, cu ce tară o fi semănând? Limba, Tribunalele, Bisericile şi Chilările îi înşală pe Călătorul Străin; se vorbeşte, se poartă dispute, se cântă după moda spaniolă, dar NU ca în Spania”.

Acela nu era un oraş din Franţa, nici din Anglia, nici măcar din Spania. Chipurile, gesturile, felul de a fi şi de a se comporta al oamenilor nu erau exact aceleaşi. În câte-o seară liniştită şi transparentă se auzeau clopoţeii caravanei de catâri ce cobora pe drumul dinspre Puno, din înaltele platouri de gheaţă şi singurătate, cărând lingourile de argint. Câteodată, noaptea, ajungea până la el tânguiala molipsitoare a unui fluier. Ce spunea muzica aceea şi pentru cine? Din preajma catârilor robuşti, înhămaţi după obiceiul spaniol, se auzeau cuvinte in queeliua, dulci şi aproape stinse. Sau trecea o turmă de lame, pogorâte din vis, ca o nălucire cu unicorni mutilaţi. Dar îl chemau la banchet sau la paradă. Traversarea pieţei unde fusese ars ereticul, reverenţa în faţa doctorului în latină care nu pricepea limba quéchua, învălmăşeala de „’mneavoastră”, „măriile voastre”, „domnia ta” şi „stăpâne” ţesându-se de la un om la altul, de la o casă la alta, ca o invizibilă şi puternică pânză de păianjen şi părând să-l învăluie.

„DUMNEZEU A VRUT SĂ DEA SĂLBATICILOR un

imperiu şi l-a creat pe Manco Capac L Dar rasa lui a păcătuit şi atunci li l-a scos în cale pe Pizarro. După trei secole ele ispăşire s-a milostivit de America şi a creat pe Măria Ta… Eşti, aşadar, un om cu harul Providenţei. Nicio faptă trecută nu e pe măsura a lor Tale şi dacă ar fi ca cineva să te în lite, ar trebui să mai existe încă o lume de eliberat. Ai întemeiat trei republici care, prin imensa dezvoltare la care sunt chemate, vor înălţa statuia Ta până unde nimeni nu a putut ajunge. Odată cu secolele va creşte gloria Ta. cum creşte umbra când soarele coboară”.

Indianul smolit, stând lângă preotul din Pucară, modesta biserică cu faţada sărăcăcioasă, micuţul cătun cu prăvălioarele lui de ceramică pline de lăuraşi albi, dar mai ales cuvintele lui José Gabriel Choquehuanca aveau să le rămână în minte Lot restul drumului spre Cuzco.

Mituri, întâmplări, zei, civilizaţii ciudate. Era ca şi cum s-ar fi apropiat de sanctuarul inaccesibil al unui rit suprem. De ce se îndreptau spre oraşul acela care fusese fruntea unei Americi dispărute? Să asiste la un nou act ai dramei. Într-o zi, incaşii se aşezară acolo şi întemeiară un imperiu, apoi conquistadora creară o realitate nouă, iar acum sosea Bolívar, ea oamenii săi de pe alte latitudini, din alte realităţi, să înnoade sau să deznoade marele nod simbolic al acelui buric al destinului.

Cine sosea acum? Nu o ştiau cei ce ieşiseră să îl întâmpine pe coasta deschisă, unde drumul se îmblânzea într-o vale, nu o ştia nici el însuşi. Viracocha reîntors, Túpac Amaru reînviat, Gonzalo Pizarro1 înălţând din nou stindardul revenirii, duhul răzbunării celor ce înduraseră supliciul ştreangului şi al cuţitului, spiritul pământului transformat în om prodigios, fantoma celor mai adânci şi refuzate speranţe.

Treceau pe lângă masivele ziduri ale fortificaţiilor incaşe. Blocurile ciclopice de la Saesahuamún Rodríguez

era impresionai. Cum ridicaseră aşa ceva? Fără boi, fără scripeţi, fără roţi, fără instrumente de metal. Cum mişcaseră, cum prelucraseră, cum aşezaseră şi îmbinaseră acele stânci enorme? Străbunii acelor indieni pământii. Învăluiţi în linişte şi în zdrenţe, eu fire supusă şi privite absentă.

Din discursurile autorităţilor se contura cea mai contradictorie mitologie. Cu fiecare invocare, Bolívar îşi schimba numele, înfăţişarea, aspectul, semnificaţia. Se prezentau diverse ceremoniale suprapuse, asemeni lavei din vechile erupţii pietrificate. Mantii, palanchine, ofrande, reverenţe, pentru primirea Arhiepiscopului, a învingătorului încă, a Viceregelui, a Judecătorului, a sfântului Santiago în procesiune. „Cetatea imperială se înfioară de bucurie”.

Îi dăruiau lui Bolívar un armăsar ce scăpăra sclipiri de aur şi mătase. Îi înmânau cheile de aur ale cetăţii. îl conduceau, înveşmântat în paliul alb, la misa din catedrală. Mirosea a tămâie.

Erau două oraşe suprapuse, un oraş spaniol, cu balcoane şi turle, călare, ca un spaniol în circă de indian peste dalele, blocurile şi soclurile zidului ce împrejmuit, oraşul de piatră al lui încă. Peretele negricios de gran îi se înălţa din străduţa îngustă până la o înălţime mijlocie, ca să susţină zidurile, ferestrele şi portalurile caselor conquistadorului. De pe temelia cenuşie se şterseseră Templul Soarelui, palatul lui încă, sanctuarele vestalelor, şi în locul lor se ridicau acum biserici creştine, reşedinţele capi (anilor, tribunalul şi mănăstirile. Cortegiul străluci toi şi zgomotos se revărsa din uliţele strâmte şi inunda piaţa imensă, unde casele păreau să se adăpostească sub arcadele lungi.

Peste clădiri, ca frunzele uscate, se scuturau amintirile vechilor nume ce le făuriseră destinul. Casa lui Huâina Capac, a Marchizului, a lui Gonzalo Pizarro, a

bătrânilor înţelepţi, mănăstirea Santo Domingo, grădina de aur a templului Concancha J. Putea să aibă loc o bătălie sau învierea morţilor. În spaţiul acela pustiu. De pe coastă coborau chircite spre palatele lui încă, aşezămintele guvernului, coridoarele mănăstirilor, turlele catedralei şi acum spre casa Eliberatorului. Când se goliră, după-amiaza, rămânând în stăpânirea singurătăţii şi a semnalelor de pază, lui Rodriquez îi apărură ca ruinele unui cataclism ce amestecase epoci şi oameni. Culoare pustii, pentru a fi călcate de pas silenţios de lamă sau de indian, coridoare de vânt îngheţat, albii săpate în piatră pentru un râu de umbre.

Cine era învingătorul? Cine învinsul? Cu solemnitate de mâini tromurânde şi de cuvinte pompoase, în mijlocul fastului orbitor de uniforme, săbii, argintărie, livrele vechi, primise în chip de suprem omagiu din partea Consiliului, steagul lui Pizarro din timpul Conquistel. Pe galbenul învechit şi roşul şters al pânzei, leii şi castelele Castiliei, decoloraţi de trecerea a trei sute de ani.

Rodriquez îl văzu pălind când îl luă în mâinile lui. Poate că pentru această clipă mistică străbătuse, într-o luptă de paisprezece ani, jumătate din America. Pentru a primi simbolul însuşi al stăpânirii Imperiului spaniol. Ca şi cum ar primi în sarcină destinul tuturor.

Era alt steag acum, în alte mâini, pentru oamenii aceia ce-i ieşiseră în cale la prima întâlnire. Fervoarea de sentimente şi idei în fiinţa lui Rodríguez era tot mai aprinsă. Îşi amintea, cerceta, întreba. Era imposibil de cuprins tot ce ajunsese să se topească, să se cearnă şi să se amestece în recipientul acela de pe acoperişul lumii.

Îi arătau locuri, cerceta aşezări, îşi imagina structuri dispărute, le privea pe indience călcând uşoare cu copilul în spate, ascuns în mantie, cu ochii la firele de lină ce-i atârnau din minute.

Intrase în curtea largă a casei lui încă Garcilaso.

Recitise iiv zilele acelea *Comentariile Regale*, într-un exemplar din preţioasa bibliotecă a Consiliului. În curtea aceea se înfăptuise convergenţa celor două culturi în mintea copilului predestinat. „Celor născuţi din spaniol şi indiancă sau din indian şi spaniolă ni se spune metişi, adică amestecaţi din ambele naţiuni; lucrul acesta a fost impus de primii spanioli care au avut copii cu indience, şi fiind nume dat de taţii noştri, şi pentru semnificaţia lui, mi-l spuñ în gura mare şi mă fălesc cu el”. În curtea aceea s-au ţesut primele fire ale noii istorii, între rudele suavei *ñusta* 2 materne şi ale durului căpitan patern. Cine erau ei. – îşi frământa conştiinţa Rodríguez, dacă nu nişte oameni care veniseră să reclame aceasta moştenire străveche, să preia cu alte mâini şi cu alt spirit greaua sarcină? în minţi, ca şi în case, ziduri incaşe, arcuri şi balcoane castilicne. Pentru o nouă oră şi un nou început care sosiseră acum.

Rodríguez se pierdea în acea ambianţă neobişnuită şi stranie pentru el. Ochi inexpresivi şi blânzi sau aspri şi reci ca piatra lustruită, pe un fond de piele mată, în toate nuanţele născute din amestec. Vorbire lentă şi cadenţată, eu ecou de limbă străveche. Cuvinte de pe vremea lui Filip al II-lea, formule de politeţe ale viceregatului. figuri cu sutane şi ciucuri ivindu-se în poarta Colegiului pontifical şi aproape regal încă, sau prin uşile deschise ale mănăstirilor împodobite cu împletituri de şerpi, şi ciorchini înfloraţi din piatră. O lume ceremonioasă şi impenetrabilă.

„Această ordine veche este periculos de schimbat”. Citau argumente şi ordine regale, alături de legile nescrise păstrate de indian pentru împărţirea apei, muncile câmpului şi lanţul nesfârşit de supuneri şi privilegii.

Erau vorbe de călugăr acelea care ieşeau, tăinuite, din gura ştirbă şi sutana lustruită ce-l însoţea în vizitarea

întunecatului lăcaş de odihnă al cărţilor şi manuscriselor dintr-o sală goală din cea de-a treia curte interioară a mănăstirii adormite în dangăt de clopote. „Sosirea generalului Bolívar, pardon a Excelenţei Sale, nu este o veste atât de uimitoare. Aici a fost aşteptată secole de-a rândul întoarcerea lui Viracocha şi a lui Manco Capac. Acesta printre indieni. Dar şi pentru cei care posedăm lumina divină a adevăratei religii au fost anunţate şi aşteptate multe miracole. Pe Fray Francisco de la Cruz l-au ars ca eretic la Lima, acum mai bine de două secole şi jumătate, însă nici până astăzi încă nimeni nu ştie cu adevărat dacă a fost eretic sau un profet. El anunţa o mare sperniţă. Poate că Îngerul Domnului, sfântul Gabriel, îi revelase misterele şi semnele. Creştinismul se va destrăma în Lumea Veche Priviţi la toate ororile ce s-au întâmplat de la păcătosul de Luter încoace. Războaie, distrugeri, suflete pângărite. Lui Fray Francisco i se revelase faptul că Babilonia Europei va sfârşi în sânge. Dar Dumnezeu pregătea reînvierea Bisericii sale în Indii. Milenariul, întoarcerea lui Cristos în splendoare şi glorie pe pământ, va avea loc în Lumea Nouă, în Perú. Biserica va renaşte în America. Simbolul femeii încoronate de stele şi urmărită de monstru, ce se află în cartea despre Revelaţii, anunţă transferul final al Bisericii în Lumea Nouă. Toate acestea sunt aşteptate aici de generaţii întregi”.

Rodriquez îşi amintea despre discuţiile sale cu fratele Servand-o, în Paris. Vru să-i spună câte ceva interlocutorului său. „Prietenul meu, fratele Servand-o, credea că Sfântul Toma venise în America cu mult timp înainte ca spaniolii să fi predicat aici Evanghelia. Sub înfăţişarea însăşi a celui pe care aztecii îl botezaseră Quetzalcoatl sau Şarpele cu Pene. Şi mai era şi chipul miraculos al Sfintei Guadalupe, pictat pe un colţ al mantiei Sfântului Toma”.

„Treburile merg mult mai departe”. Călugărul îşi freca palmele de satisfacţie. „Mult mai în urmă decât spuneţi. Triburile pierdute ale lui Israel au. venit în America şi au populat-o. Descendenţii lor se află printre indieni. Pentru un cercetător şi observator atent, sunt foarte clare vestigiile şi urmele lăsate de poporul ales, la sosirea sa pe pământul cel nou. Există cuvinte în limbile indigene, există hieroglife revelatoare. Aş putea să vă arăt...”

Ieşea din nou în stradă. Prin fiecare poartă îngustă, din spatele zidurilor groase, se putea ivi un călugăr, sau alt canonic, alt distribuitor de tainuri, alt doctor în utraquealt scociorâtor de lăzi pline de molii. Cu scrisori, dosare, manuscrise, descoperiri, texte hermeneutice, latineşti, până şi exorcisme. Toate epocile trecute erau prezente în cuvinte şi vestigii. În sculpturi şi tomuri legato în piele. În memoriile viceregilor, căpitanilor şi episcopilor. Şi acum se afla acolo Bolívar, meşterind în cazanul diavolilor, răscolind fantomele din cele mai ascunse cotloane. Anatemele, prorocirile, lucrurile tabu.

În orice ochi era un reproş, în orice gură un blestem. Acel om, venit de la capătul capetelor, îndrăznise să tulbure şi să schimbe tot ce era lucrătură şi acumulare masivă, de secole. Supunerea indianului faţă de şeful de trib, a şefului de trib faţă de stăpânul spaniol, a stăpânului spaniol faţă de consilier, a consilierului faţă de guvernator şi episcop şi a guvernatorului şi episcopului faţă de rege şi faţă de Dumnezeu. De la Mama Ocilo[30], de la Huaina Capac2, de la Pizarro şi

---

30 Sora şi soţia lui Manco Capac I.

- Inca al Perului între 1475-1525. în timpul său, imperiul a ajuns să fie unul dintre cele mai întinse din lume.

••> Viceregele Perului în perioada în care se proclamă guvernator şi căpitan general Gonzalo Pizarro, fratele conquisladorului, după asasinarea acestuia.

Almagro, de la Núñez Vela3 şi viceregele Mendoza se stabiliseră legi, scări ale supunerii şi umilinţei, tarife de sacrament, obligaţia de a munci fără plată pentru stăpân, de a aparţine pământului şi proprietarului său precum copacii şi pietrele. Toate numele acelea aduse de fluviul secolelor, eZ *pongaje la mita*[3132], *la séptima*[33]. Munca fără învoială şi fără contract, fără plată şi fără regim, supunerea faţă de stăpân, la lucru şi în casă, fără ore şi zile fixe, mituiri cu *chaño ”* şi coca în locul plăţii, tăceri, spinări îndoite, da”-uri umile. Toate acestea fuseseră răsturnate şi distruse de Bolívar. Din îngheţatul şi cenuşiul palat al guvernului din Cuzco ieşiseră, unul după altul, decretele abominabile, citite cu ochii albiţi de uimire, repetate ca un secret mârşav, comentate printre invocări ale profetului Isaia şi rugăciuni de alungat duhul cel rău. Era sfârşitul lumii.

Bolívar abolise autoritatea şefilor încă, proclamase egalitatea între toţi locuitorii, a indienilor cu albii, a slugilor cu stăpânii şi îndrăznise să scrie în infernalul său Decret că „egalitatea este incompatibilă cu serviciul personal ce a fost impus prin forţă indigenilor şi cu dările şi tratamentul infam pe care, datorită stării lor mizerabile, le-au suportat aceştia în toate timpurile, din partea şefilor civili, a preoţilor, a căpeteniilor indiene şi a stăpânilor de moşii”. Poruncea, supremă îndrăzneală, împărţirea pământurilor.

Şiruri tăcute de indieni cu pasul lor scurt, de lamă, continuau să umple ulicioarele înguste din Cuzco. Nimic: în ochii sau în gesturile lor nu arăta că ar fi aflat

'•• Antonio de Mendoza. primul vicerege al Noii Spânii (Mexic), transferat apoi, cu aceeaşi funcţie, in Peru.

31 Folosirea indienilor ca slugi.

32 Sortarea indienilor în vederea folosirii lor la lucrări publice. Dare reprezcntînd a şaptea parte din produse.

331 In limba qnâchua - cartof congelat ţi uscat la soare, din care se produce o taină folosită de indieni în alimentaţie.

extraordinara veste, în aceeaşi zi Rodríguez ieşise din palat să cutreiere străzi şi pieţe, biserici şi ateliere de meşteşugari. Nimic nu se putea ghici. El era acela care îi chema, îl aduna şi termina strigând. „Acuma, pentru prima dată de la Manco Capac încoace, sunteţi liberi. S-a sfârşit cu munca obligatorie, s-a terminat cu *mita*, nu mai există *pongaje*. Acum nu veţi mai lucra decât pentru cine veţi vrea şi cu preţul pe care-l veţi dori. Nici u» stăpân, niciun şef de teth, nici impreot nu vă mai poate porunci. Eliberatorul, a pus capăt tuturor acestor lucruri, dintr-un condei. Aţi înţeles?”

Nu păreau să-l înţeleagă. Îl priveau, se priveau unii pe alţii, vorbeau între ei cu voce imperceptibilă şi-şi vedeau de drum absenţi… La deal sau la vale.

Se întorsese plin de dezamăgire în camera lui. La masa de lucru, unde pregătea proiectele de decrete privind noul sistem de educaţie. Cât de greu era totul. Sarcina pe care şi-o asumase Simón era să niveleze Alpii şi să sece marea. În realitate nimeni nu-l înţelegea. Nimeni nu-l urma cu toată sinceritatea. Se pierdu într-un lung monolog, când vorbit, când aşternut nervos pe hârtie. „Răul în America este invetera! Trei secole de ignoranţă şi de abandonare a Poporului şi de indiferenţă a Guvernului dau multă bătaie de cap astăzi celor ce încearcă să-i instruiască, să-i anime şi să-i pună la treabă”.

Canonici şi doctori în latină, şefi de trib şi stăpâni. pragmatisraele lui Don Felipe şi Don Carlos, tradiţiile mulţimii de incaşi fără încă. „Indieni 1 Voi sunteţi stăpânii ţării”. Făcu o strâmbătură ca de mască. De fapt. erau sclavii. Trepte desclavi ce coborau de la Excelenţa Sa Ilustrisimăpână la căpetenia indiană şi la stăpânul alb. Toţi cuprinşi într-un inel dintr-un lanţ nesfârşit. Nu era uşor. Nici măcar pentru Bolívar. „Mai multă trudă îţi cere să-l înţelegi pe indian, decât pe Ovidiu. Mai multă

să înveţi castiliana şi *quéchua* decât latina”.

UNEORI DRUMUL PÂNĂ LA ELIBERATOR I SE făcea mai lung. Se oprea prin vreo cârciumă întunecoasă, cu rachiu şi *chicha*[34], funii de usturoi şi brânză de capră, să caşte gura la conversaţii. Vorbe disperate, fraze aruncate de la metis la metis, de la poncho la poncho, de la sombrero la sombrero. Se înţelegeau mai mult din priviri şi din gesturi decât din cuvinte. „Şi cum o mai duci, prietene?” „Păi, cum s-o duc?”

Sau în pridvorul unei biserici, unde plutea ecoul slujbei printre clinchetele turmei de lame sau bocănitul cizmelor unui pluton de cavaleri cu mantale roşii, chipie înalte şi lănci înclinate.

Sau era salutul prelungit al vreunui Doctor în ceva sau a vreunei feţe bisericeşti, ori a domnului Ofiţer Secund de la Departamentul Trei. „Maria voastră mă onorează peste măsură”.

Ca în acea duminică, din 10 iulie 1825. Ziua celor şapte fraţi martiri şi a mamei lor, Santa Felicita. Plutea în catedrală murmurul mulţimii, în timp ce ecoul repeta cuvintele predicatorului, Santa Felicita, Santa Felicita şi-a condus zâmbitoare cei şapte fii la moarte. Acolo, în Roma lui Marc Aureliu. Cel de pe calul verzui de bronz vechi din Piaţa Capitoliului. Decapitaţi, traşi în ţeapă, sfâşiaţi în bucăţi. Sfinţii Januario, Felix şi Silvano. Sfinţii Filip, Alexandru şi Vital. Şi Sfântul Marţial. Predicatorul descria detaliile supliciului şi bucuria sacrificaţilor. Moartea şi triumful erau acelaşi lucru pentru un creştin.

Ieşi din nou în piaţa din Cuzco. Prinţ ce şirurile de coloane, în drum spre Palat. Era lume în faţa porţii. Ofiţeri, ordonanţe, sentinele şi bărbaţi cu redingote elegante şi pălărie înaltă, formând grupuri-grupuri.

Trecu printre ei. Ofiţerii de gardă îl cunoşteau şi-l

---

34 Un fel de bere, făcută din porumb.

lăsau să intre. „Poftiţi, Don Simón”. Când se apropie de galeriile curţii interioare, vocea lui Bolívar ajunse până la el. Dicta.

„Toată lumea îmi scrie că în Venezuela situaţia este foarte rea, că trebuie să plec cu trupele într-acolo. Pe 26 ale lunii voi pleca spre Alto Peni, să rezolv unele treburi şi, după ce voi organiza ţara, mă voi întoarce la Lima să înmânez Consiliului conducerea. Iar în luna martie mă voi îndrepta spre Istm să aflu ce face şi cum se prezintă Congresul Federaţiei. Apoi voi merge la Bogotá, să văd ce mai este pe-acolo, după care am să plec în Venezuela, desigur cu multe forţe şi multe resurse”.

Rodríguez se opri fără să facă zgomot. Din când în când Bolívar repeta cu emfază câte un cuvânt pe care secretarul nu-l înţelegea bine. Prin uşa deschisă i se zărea silueta şi i se auzeau paşii agitaţi. Îşi schimba des tonul: „Deocamdată nu am alt plan decât să fac ordine în Venezuela, şi anume, să transmit ideile mele generale prietenilor şi să mă odihnesc puţin, oriunde, căci trupul nu-mi mai rezistă. Mă simt pe zi ce trece tot mai bătrân, mai slăbit şi-mi ies din fire pentru orice”.

Rodríguez tăcea, cufundat în gânduri. Prin mintea sa se perindau călătorii pe mare de săptămâni întregi, drumuri de tot felul străbătute în luni de-a rândul, savanele din inima cordilierelor, oceanul cu furtuni şi ape liniştite. De la Cuzco la Lima, apoi în Alto Perú, de la Lima la Guayaquil, de la Guayaquil în Panamá, din Panamá la Bogotá şi de la Bogotá la Caracas. Mai multe leghe decât frunzele copacului din curte. Vocea lui Bolívar ţâşnea repezită şi schimbătoare, ÎI vedea trecând, ca într-un joc de umbre, prin faţa uşii, cu o mână la reverul uniformei, un deget la buze şi ochii absenţi, nevăzând parcă.[35]

Acum buí mai scrie vicepreşediateiui Santander.

---

35 Istmul Panamá.

Vocea era blinda şi proteguitoare. Dieta pentru, sora lui, María Antonia. Rodríguez şlo amintea tânără, serioasă şi energică, cu ocazia îndepărtatelor incidente de la Caracas, când îl aduseseră pe Simón la şcoala' lui. Acum trebuie să fi fost vreo respectabilă doamnă, grasă, dar, desigur, cu aceeaşi fire neliniştită şi voluntară.

Vocea lui Bolívar părea să implore: „Îţi trimit din nou o împuternicire, casă te ocupi de toate afacerile mele, de case, de moşii şi mine; vreau să ştiu ce se întâmplă eu Suata; Suata nu este arendată împreună cu San Mateo. Trimite-l pe băiatul tău să vadă cum stau lucrurile; la fel şi cu casele din La Guaira".

Nu mai erau combinaţiile politice, conspiraţiile, planurile de guvernare, ordinele pentru jumătate de continent. Acum îi vorbea cu voce atenuată surorii mai mari despre casele, pământurile şi bunurile lui abandonate, despre plantaţiile de trestie, de zahăr din San Mateo, despre cele de cacao, despre chiriaşii răi de plată şi datornicii mai vechi, despre moştenirea rămasă de la părinţi, care ar fi putut însemna toată viaţa lui, dacă viaţa lui n-ar fi fost ce a fost.

Părea o* întoarcere nu doar în spaţiu, ci şi în timp, spre îndepărtatul Caracas al tinereţii sale. Tocmâi asta spunea acum vocea cu accent straniu, aproape copilăresc, ca un reproş reţinuţi

„Îţi „trimit o scrisoare de la mama Hipólita". Rodríguez o cunoscuse. Era sclava care-i fusese doică şi dădacă lui Bolívar. O negresă robustă, maiestuoasă, cu părul lins şi fire tăcută. „Îţi trimit o scrisoare de la mama Hipólita, ca să-i dai tot ce-şi doreşte; să ia porţi cu ea ca şi cum ar fi mama, căci cu laptele ei m-s hrănit şi eu n-am cunoscut altă mamă, decât pe ea". Era mama cea neagră, fidelă şi blândă, care îşi petrecuse cu el, în copilărie, mai mult decât Doña Concepción, mama albă. Joc de lumini şi umbre din vremuri trecute.

Martorul se pregătea să se retragă fără zgomot, dar deja vocea se referea la altceva şi se opri. Cui i se adresa acum? „Dragul meu unchi şi naş”. Rodríguez îl cunoştea. Era unchiul dinspre mamă. Esteban Palacios, persoană rafinată şi distinsă, care-şi petrecuse Jumătate dfei viaţă la Madrid, iar acum se întorsese în Venezuela Ce spunea vocea aceea ce părea să se frângă sub povara emoţiei reţinute? „Dragă unchiule, dumneata trebuie să fy-vut visul lui Epimenides*, dumneata te-ai întors printre1? morţi ca să vezi ravagiile timpului, inexorabil ale războiului cel crud, ale oamenilor sălbatici. Tu vei fi aflând în Caracas ca un duh venit din altă lume şi vei fi observând că nu mai există nimic din ce-a fost”.

Rodríguez îl urmărea emoţionat. Toate acele gânduri erau desigur rodul oribilei sale experienţe de viaţă în Caracas. Oameni smulşi, azvârliţi, sfâşiaţi. Cutremur, război, persecuţii. Şi bărbatul acela, ce fusese amestecat în toate, spunea acum pe un ton atât de îndurerat, atât de curajos şi atât de răspicat:

„… Dumneata te vei fi întrebând: unde sunt părinţii mei, nepoţii mei?… Cei mai fericiţi au fost înmormântaţ; în grădinile propriilor lor sălaşuri; iar cei mai nefericiţi an acoperit câmpurile Venezuelei cu casele lor, după ce le udaseră cu sângele lor… doar pentru delictul de a fi iubit dreptatea”.

„Unde este Caracasul? te întrebi, poate. Caracasul nu mai există, doar cenuşa lui, monumentele, pământ… care l-a susţinut strălucesc acum de libertate şi sâni acoperite de gloria martirilor”.

„Unde eram eu atunci?” „Unde erai tu, Samuel Robinson, pe insula ta de izolare şi uitare?” Timbrul intonaţiile acelei voci îi aduceau în minte timpuri şi spaţii de odinioară. Nu luase parte la bătălii, nu ascultase glasurile urii şi ale groazei, nu văzuse capetele tăiai e şi trupurile prăbuşite în sânge, nu simţise pământul

ghemuindu-se, căţărându-se şi săltând ca o felină, nu suportase tăcerea grea din case şi nu privise bisericile prăbuşite peste mulţimea strivită. Vocea aceea îi vorbea despre toate.

Ieşi repede, cu spatele. Bolívar continua să dicteze. Scria generalului Bx-iceno Méndez, licenţiatului Revenga.

1 Filosof cretan din sec. VII î.e.n. căruia i se atribuie fapte prodigioase, ca acela de a fi stat cufundat în somn liino ce57 de ani.

colonelului Dicgo Ibarra. Când se schimba tonul, se schimba şi invizibilul interlocuior… Am primit ieri cu mare plăcere cele cinci scrisori ale tale, toate deodată. Află că m-am simţit cuprins de duioşie şi chiar de compasiune, căci nu pot tolera ideea ca tu să te îndepărtezi ac mine din motive pe care singur ţi le-ai inventat. În fine, ce-a fost a fost. Hai mai bine, să reparăm răul”. 1; vorbea lui Diego Ibarra, prietenul din copilărie, cu o voce care devenise aproape tinerească, a altui om.

Când ieşi, fu salutat de câţiva militari şi persoane oficiale care aşteptau să fie primiţi de Excelenţa Sa. Trecu mai departe, aproape fără să răspundă. Nu mai şi ia bine unde se afla.

DEJA PLECAU DIN CUZCO. TREBULUJ SA ţieargă mai departe şi mai sas. Peste coastele cenuşii, prin râpele cu vânt şi ceaţă, spre crestele cordilierei. Pe irum erau ajunşi din urmă de curieri ce aduceau veşti fie pe vasta scenă. Scrisori din Bogotá, din Panamá, din –fcaracas, din Guavaquil, din Lima… Nu plecaţi încă.

em nevoie de dumneavoastră. În timpul popasurilor sau în momentul intrării în câte-un oraş, Rodríguez îl Observa pe Bolívar cu o uimire mereu sporită. Devenea parcă, treptat, o altă fiinţă, Toate erau cuprinse în el şi el trebuia să se afle în toate. Înaintau deja pe drumul fără

sfârşit ce aleargă printre cele două cordiliere. Pânza aceea rigidă, peste care pluteau nuanţele cele mai reci de albastru şi cele mai calde de verde, era Titicaca L Rezervorul crestelor, inaccesibilul lac al zeilor şi al demonilor, de unde venise Manco Capac. Ca prin aer, alunecau pe el lăncile din trestie împletită, cu indienii lor ghemuiţi şi tăcuţi. Ceva mai încolo, fură orbiţi de triunghiul de gheaţă de pe Illimani, proiectat pe cerul fără fund.

În Zepita îi aştepta Sucre. Surprinzător de tânăr. cu o uniformă simplă, când îl zări pe Bolívar descălecă dintr-un salt. Sabia îi căzu din teacă şi zornăi îndelung pe pietrele caldarâmului. Rodríguez îi privi cufundându-se într-o lungă şi mută îmbrăţişare.

Acesta era miracolul. Atât de simplu. Tânărul acela d; n Cumaná, destinat să-şi petreacă viaţa printre coli bele (pescarilor şi plantaţiile de cacao, pe coasta călduţă a Mării Caraibilor, ajunsese acum, pe pământul cu cea mai Veche legendă despre omul arasericăn, făuritorul unei noi istorii. Ce, nu avea să fie posibil? în îmbrăţişarea acelor două fiinţe, venite de atât de departe, se sfârşeau trei alte de ani de imperiu, erau înlăturaţi viceregii, juraţii, căpitanii generali, curţile regale de justiţie, consulatele regale, numele şi invocările Sacrei Majestăţi Regale. Începea o altă eră.

Bolívar i-l prezentă. I se păru taciturn, concentrat şi cam rece pentru un bărbat atât. de tânăr şi care ajunsese atât de sus. Marele Mareşal de Ayacucho. În locul numit Colţul Morţilor i se predase ultima şi cea mai puternică armată pe care regele Spaniei o avea în America.

În ziua următoare traversară defileul Desaguadero şi pătrunseră în Alto Perú. Parcă, s-ar fi basculat de pe un taler al balanţei lumii pe celălalt. Treceau de paralelele australe şi: se apropiau de tropicul Capricornului. Cursul râurüor nu mai era îndreptat spre

Pacific. Căutau albia Amazoanelor, sau a lui L-ai Plata, Bermejo, Pilcomayo ori Paraguay. Se aflau pe teritoriul celor mai vechi *Audiencias*. Dincolo de se îvă, se ghiceau noul imperiu al Braziliei, provinciile de pe La Plata, feuda teroaréi stăpânită de Francia[36], singurătatea paimpei, portul Buenos Aires şi orientalii din Montevideo. „Suntem mai aproape de Buenos Aires decât de Guayaquil”, se gândeau. Mai puţin departe de Strâmtoarea Magellan decât de Orinoco.

Pe când se apropiau de Potosí fură înştiinţaţi de sosirea unei misiuni argentiniene.

În faţa lor se înălţa imensul munte de argint. Un con mare şi chel, cu pete gri şi roşietice, dezvelindu-şi pe flancuri meterezele înălţate în urma săpăturilor.

„Lumea întreagă a visat secole de-a rândul la muntele ăsta”, le spunea Rodríguez însoţitorilor săi. De aici au plecat caravane încărcate de argint spre coastă, să-l îmbarce pe navele înarmate care urmau să-l ducă în Panamá şi în Spania, înfruntând marele risc de a fi jefuite de corsari. „Cu asta s-au plătit războaiele, luptele între dinastii şi intriga politică de pe o jumătate de glob. 4 Un oraş tipic pentru acea înălţime, cenuşiu, şi îngheţat, apăru la poalele muntelui. Babilonul Indiilor. Ajunsese să numere mai mult de o sută de mii de locuitori. Minerii, preţuitori, negustori, traficanţi, cămătari, şnapani, hoţi şi şmecheri de tot felul şi din toate părţile. Nimeni nu ştia cine era omul de lângă el. Orice era posibil. Sărăntocii sosiţi azi erau bogaţi săptămâna viitoare. Totul se trafica şi se vindea. Leacuri făcătoare de minuni, cote părţi la explorarea filoanelor secrete de aliaje. Existau infinite varietăţi de argint şi nesecate formule de limbaj şi de comportament pentru a-l denumi. Cel rău, cel falsificat,

---

36 José Gaspar Rodriguez de Francia, om politic paraguayan ; în M814 se autointitulează dictator, exercltîndu-şl puterea eu mulţi duritate şi cruzime.

cel fără valoare, cel mai bun, cel pur. La fiecare colţ de stradă, câte un om cu o balanţă de farmacie şi ochi ageri cântarea şi măsura, încercând să-l înşele pe cumpărător. În fiecare noapte aveau loc crime, şi bătăi cu pumnalele. Dar furnicarul caravanelor de argint continua să coboare spre coastă, verificat la fiecare pas de tot soiul de funcţionari regali, grefieri, controlori şi vistieri.

Acum muntele dezgolit şi oraşul chircit sub el se aflau acolo, în faţa lor. „Toate visele legate de El Dorado aici s-au petrecut”.

Trimişii de la Buenos Aires, generalul Alvéar şi avocatul Díaz Vélez, îl aşteptau pe Bolívar cu propuneri tentante. Guvernul argentinian îi cerea să coboare până în La Plata, pentru a-i ajuta pe locuitorii portului şi pe vrientali împotriva agresiunii noului imperiu al Braziliei. În drum, l-ar lichida şi pe tiranul Francia şi l-ar elibera pe Bonpland.

+ Rodríguez se simţea tentat de acea ocazie. Războiul împotriva armatei spaniole, luase sfârşit, iar Bolívar conta pe e forţă veterană şi fidelă de mai bine de zece mii de oameni. Îi stătea în putinţă să-i oprească pe brazilieni, să-i facă să se retragă din Uruguay, să pună capăt despotismului *Supremului* din La Asunción, să-i ajute pe Argentinieni să înlăture anarhia din provincii şi, după aceea, să organizeze o formă anume de confederaţie a Americii spaniole, fapt ce ar putea avea loc în Panamá, după care să se întoarcă la Caracas prin Oceanul Atlantic.

Delegaţii argentinieni se străduiau să-i explice că operaţia era posibilă şi că ar fi avut mare succes. Şi-ar fi completat astfel grandioasa operă.

Rodríguez îl văzu frământându-se să ia o hotărâre. Stătu cu el de vorbă de mai multe ori. „Niciodată vreun fiu al Americii nu va mai avea o asemenea posibilitate. N-o lăsaţi să vă scape”. Bolívar îi semnala obstacolele. Nu

era bine să se îndepărteze şi mai mult. În spatele lui se înteţeau certurile, se propagau revolta şi anarhia. La Lima era nevoie de el, la Guayaquil îl aşteptau, la Bogotá creştea opoziţia, Venezuela se afla în pragul războiului civil şi al separaţiei. Acuma chiar că l-ar considera ambiţios şi nebun. Înfrângerea opoziţiei şi intrarea în Perú presupusese eforturi mari; de data asta însă ar fi şi mai greu. „Nu uitaţi că au îndrăznit deja o dată să-mi retragă comanda armatei. De aceea n-am fost! a Ayacucho. Dar acum, ce n-ar face?” Vorbea cu dispreţ şi oboseală despre îngustimea minţii acelor oameni. Nu vedeau mai departe de „ţărişoara” lor, nu gândeau decât în termeni de interes meschin şi aproape parohial. Grandoarea îi speria. Întrevedea apropierea unei perioade de mari dificultăţi, de anarhic, de violenţă.

„Nu, nu e adevărat. Cine ar îndrăzni să vi se opună în acest moment al împlinirilor?” Bolívar surâdea sceptic. „Aceia pe care nu-i pot ajunge cu braţul meu, adică aproape toţi”. Toţi cei care vor să-şi păstreze moştenirile, cei care nu vor sau nu pot să înţeleagă ce urmăresc eu”. Şi adăuga: „Pe lângă toate astea, sunt obosii. Nu mai pot. Nu mai vreau să lupt cu meschinăriile şi mizeriile atâtor oameni limitaţi şi amorţiţi. Mi-a jungo”.

Porniră în zorii zilei să urce pe muntele de argint, Bolívar, în uniformă de gală, era însoţit de delegaţia argentiniană, de demnitari din Alto Perú şi de o strălucitoare escortă. Urcau în zigzag pe lângă gurile de mliia. Unii adunau frânturi de rocă, în care se vedeau sclipind firicele argintii.

Ajunşi în vârf, Eliberatorul dădu ordin să fie înălţate pavilioanele Columbiei, Perú-ului şi viceregatului La Plata *K* Vântul rece le lansă în zbor. Albastre, roşii, galbene, albe, fâlfâiau pe deasupra capetelor acelui pumn de oameni. Simón Rodríguez se aşezase în faţa lui Bolívar, să-l vadă mai bine. Erau cu toţii stăpâniţi de o

emoţie adâncă, dar nimeni altcineva în afară de el nu putea măsura mai exact semnificaţia pe care momentul acela o avea pentru Eliberator. Se afla pe culmea cea mai înaltă a continentului sudic. Pe crenelul semeţ al acelei imense porţiuni de pământ şi de omenire. Mareşalul Sucre, Generalul Alvear, învingătorii bătăliilor hotărâtoare şi magistraţii noilor republici, făcuseră cerc în jurul lui. Vocea lui Bolívar se auzi, înceată: „Am obţinut rând pe rând victoriile, de la coastele Atlanticului până aici şi, după cincisprezece ani de luptă aprigă, am dărâmat edificiu) tiraniei, clădit cu migală de-a lungul a trei secole de uzurpări şi violenţe. Aici, pe vhful acestui colos de argint ce se numeşte Potosí...” Nu aici îl vedea Rodríguez acum, ci la Roma, cu douăzeci de ani în urmă. Spusese aproape aceleaşi cuvinte. Dacă ar fi trăit doar ca să asiste la aceste două momente, şi tot ar fi fost mai mult decât putea aştepta. „N-am făcut altceva decât să-mi amintesc de după-amiaza aceea de la Roma”, îi şopt i când trecu pe lângă el.

Când avu timp să stea de vorbă cu el, îl întrebă cum mergeau proiectele sale despre educaţie. Vorbise cu Sucre, şi când vor ajunge la Chuquisaca îl vor numi Directorul Educaţiei, cu toate atribuţiile şi resursele necesar e pentru a-şi putea realiza proiectul. „N-o să vă lipsească nimic, maestre”. Dar îi vorbea şi de celelalte probleme grave care-l asediau. „Vor să dea numele meu noului stat, indepemfëfrt ce se va créa în Alto Pei û.1 Am încercat să mă opun dur n-a fost posibil. Şi mi se cere mereu w & mai r & utt”. Îi mărturisi că Adunarea îi solicitase să redacteze peoieetul de coaatituţie pentru noul staţi „Avem deja experienţa tujturor acestor ani şi *ar* trebui să cunoaştem lipsurile şi erorile sisteisdor constituţionale pă are le-am încercat. Să propunem instituţii care să nu fie simple copii, ci răspunsuri directe la necesităţile şi caracteristicile noastre”. Îşi dădea

semna de de ieutrăţi. Să meoţină lib-rtatea, dar, să evite anarhia. Să asigure stabilitatea şi ordinea legală, să: împiedice despotismul. „Englezii au i cuşif după multe secole, e adevărat. Problema noastră este lipsa de timp. – 1

Rodriquez seintorcea la singurătatea şi la hârtiile lui. Se apropia clipa hotărâtozrre. Aveau să-i confere autoritatea şi mijloacele trebuitoare spre a dezvălui tot ce ascundea pe dinăuntru. Au să v-adă ei. Vă începe imediat prin crearea unei instituţii care să servească drept model şi ez-emplu în Chuquisaca. Făcea însemnări în mare grabă, întocmea scheme pentru structuri administrative şi de lucru. Ateliere, săli de clasă funcţii ale Consiliului. Orare. Inventare de maşini şi unelte. Unde avea să găsească meseriaşi? Tâmplari, fin ari. olari, învăţători pentru clasele primaire care să-i înţeleagă metodele pentru citit, scris, socotii şi gândit. Desenarea cuvintelor, reînvierea rdeilor. Un stup activ… care să transforme nişte copii, a prefaci! un oraş, să schimbe o lume.

Îşi amintise piuă şi de Mar ia Ronco, nevasta – abandonată de la Caracas. Băiiină şi greoaie trebuia să fi ajuns Maria Ronco. Îi trimisese câţiva pesos, s-o mai scape de mizerie.

În noiembrie ajunseră la Chuquisaca. Toate potecile, drumurile, versantele duceau spre vârful Plata. Acolo, la locul ele divorţ al apelor continentului, avea să înceapă definitiva încercare. Oameni de pe ambele versante roiau în jurul lui Bolívar. Oraşul era mare. În mijloc, din coreul de case împrejmuit de inelul munţilor, se înălţau cupola şi turlele catedralei. Chipuri ascunse sub glugi umblau din mănăstire în mănăstire, din biserică în biserică, cu murmur de rozariu şi pas de procesiune.

Se dădu decretul şi Congresul îi aprobă numirea, începu să fie vizitat de dascăli şi de înalţi funcţionari,

care veneau să-i vorbească despre ceea ce se făcuse sau se putea face în materie de şcoli. Îi arătară clădiri de mănăstiri dezafectate şi de azile închise. Pe străzi mişunau cerşetori copii şi, odată cu cirezile, erau aduşi copii de indieni, băieţi şi fete, spre a fi plasaţi în case, ca servitori.

Cu Bolívar nu prea mai putu să vorbească, în schimb era tratat cu tot respectul de către înalţii funcţionari. Fusese mentorul Excelenţei sale. Studiase în Europa. Poseda multe cunoştinţe în legătură cu toate lucrurile noi. Şi în legătură cu minele. îl însărcinaseră de asemenea, cu minele şi drumurile.

Guvernul Mareşalului îi cerea proiectul. Nu mai era timp de pierdut cu redactări de proiecte, trebuia să se dedice faptelor. Nicio hârtie în plus, ci acţiune.

De îndată ce găsi primul local care i se păru potrivii, trimise să fie culeşi de pe străzi copiii abandonaţi, băieţi şi fete. Se produse zarvă, începură comentariile. Ce avea de gând să facă cu amanţii ăia?

Era o turmă amestecată de mici animale hăituite şi capturate. Neliniştiţi şi nesiguri, ostili şi speriaţi, în marea şi dărăpănata clădire a şcolii. Zbierete, pumni, alergături, urlete în limba *quéchua*, timiditate sau obrăznicie în faţa fetelor retrase prin colţuri. Don Samuel în sus, Don Samuel în jos. El umbla de colo-colo fără oprire, fără odihnă, din clasă în curte, de la strung la bancul tâmplarului, din salonul răsunând de silabisiri, în curtea cu încăieraţi. îl apuca disperarea când vedea că dascălii coi noi nu-i pricepeau metodele. Le făcea semn să se oprească şi se apuca să predea lecţia în locul lor. În centrul cercului de priviri atente ale dascălului şi elevilor, g ia sul se înălţa amestecat cu scrâşnetul fierăsirăului şi bocăneala fierarului. Un puşti îl mânjea pe faţă pe alLU cu argila furată de la olar.

Dar, în afară de greaua misiune de dascăl, le mai

avea şi pe acelea de director general al Educaţiei şi funcţionar principal al drumurilor, minelor şi economiei. Trebuia să primească comisii, să semneze note, să dea sarcini secretarului.

Fu nevoit să-l vadă mai rar pe Bolívar. Uneori venea până la Palat şi dădea nas în nas cu domnii cei gravi din guvern. Oamenii aceia cu fire alunecoasă şi rece, care-l priveau prin geamul dispreţului. Miniştri, consilieri, ipocriţi veterani ai agitatelor corteşuri de la Cádiz, ce se arătaseră servili în faţa lui Fernando, la vremea lui. Vechiul colonel Infante, liberal al Jüntelor, avocatul şi ministrul Calvo, colonelul O'Connor, care nu-i dădea nicio atenţie, încuiatul acela de James, ce pretindea că ştie de toate. Şi doctor Centeno, canonic, administrator general al Fondului Mănăstirilor de Maici şi al Casei Orfanilor. îl asculta cu un vag surâs, care-l scotea din sărite.

Ministrul Don José Velasco îşi permitea afirmaţii sarcastice despre încercările lui.

Sucre era năpădit de oameni ai bisericii şi de avocaţi bătrâni. Licenţiaţii plini de fumuri ai Universităţii Regale şi Pontificale San Francisco Javier. Era la curent cu comentariile ce ajungeau la urechile Mareşalului în legătură cu el.

Trebuia să prezinte planurile, să justifice cheltuielile. „Asta nu se poate". „Este interzis prin lege". „Contravine practicii normale". „La Universitate se proceda întotdeauna altfel".

Era nevoit să-şi înghită replicile, să afişeze o falsă mină de om răbdător şi să asculte. „Da, domnule ministru". „Foarte interesant, Reverenţa Voastră".

Ce-avea să se întâmple când va pleca Bolívar? îi era teamă. Singur printre oamenii aceia neîncrezători şi ciudaţi. Un om cu idei şi metode personale nu avea nicio şansă în mediul acela. „Eu ştiu ce fel de director şi-ar fi

dorit ei”. Cu o ironie feroce, contura nemiloasa caricatură: „Un omuleţ scund, fără gât, chel până la ceafă, cu patru fire de păr împletite într-o codiţă; coapse mascate de burdihan, picioare scurte şi subţiri, terminate cu „două lăboaie încălţate în papuci de pânză cu catarame de aur; cutiuţă cu pudră, rozariu, nelipsit de la slujbe, împărţind pomeni, fârând frecvent «» lup «la istorie ia di & cugi, exptrimându-se în fraze încadrate de versuri clasice şi scuipând latinisme ta tot pasul, salutând de la distanţă, în gura mare, şisirângând cunoscuţilor amândouă Eiâinile, când sosea undeya, râzând întotdeauna primul de propriile comentam; despre cei prezenţi sau absenţi.

Nu era el acela, nici nu va putea fi vreodată. De câte ori auzea vorbindu-se despre apropiata plecare a Eliberatorului, se simţea cuprins de panică. „Au să mă sfi. şie în bucăţi când am să rămân singur”. De mai multe ori a fost gata să i-o spună. „Nu mă lăsaţi aici. Fără-dumneavoastră n-am să pot face nimic”.

Îi văzu pierind multorea devreme. Alături de autorităţile oraşului, îl însoţi o bucată de drum. Cu capul în pământ şi tăcuta „Cea rupi mare prostie pe care am putut-o face: „avea să şi-o repete tot restul vieţii. îl îmbrăţişa şi-l văzu îndepărtându-se într-un nor de praf, de-a lungul coastei pustii.

Se întoarse mâhnit. Câmquinsaca, cu zidurile ei cenuşii şi acoperişurile strâmbe, părea să se închidă dinaintea, lui. „Chnquirisaca, 10 iulie 1326 Excitlenţei Sale Eliberatorul Preşedinte Domnule General:

…Cum mâine şi poimâine am de gând să vă scriu despre afaceri publice, o voi face astăzi în legătură cu Don Samuel. Regret că trebuie să vă comunic lucruri neplăcute despre persoana pe care dumneavoastră o apreciaţi atât de mult şi pe care doar din această consideraţie am privit-o cu înalt respect. Don Samuel,

aşa cum v-am spus, s-a supărat fiindcă Guvernul şi Congresul se amestecă în problemele de educaţie şi de economie, spunând că dumneavoastră i-aţi promis absolută independenţă în aceste domenii; aşa deci Guvernul n-ai mai avea niciun rol aici, dată fiind părerea, lui cum că toate atribuţiile sunt ale sale, ca Director al Economiei. V-am spus deja că s-a dus la Cochabamba să planifice, stabilimente!? publice de educaţie şi binefacere, şi pentru că a avut zeci de ieşiri smintite, abătându-se în mod arbitrar de la decretele Guvernului, iar comportamentul i-a fost dezaajffobat, şi-a cerut paşaportul, i-am spus că acesta nu era un motiv ca să plece, căci decretele fuseseră revizuite şi aproape redactate de el înainte de publicare; dar că, o dată publicate, era datoria Guvernului să le susţină; mi-a răspuns că nu, că voia să plece. Aşa încât am dispus să i se admită demisia.

A venit după aceea aici, şi pentru că la ordinele mele se înfiinţase un azil pentru cerşetori, s-a supărat, căci Guvernul pasămite n-ar trebui să aprobe niciun stabiliment de binefacere fără consimţământul său. În fine, a vorbit tot felul de prostii, pe care eu i le-am tolerat, considerând că are un cap de francez bezmetic.

Dar când am văzut că se încăpăţânează să nu-şi mai îndeplinească sarcinile, i-am cerut să înmâneze colonelului O’Connor tot ceea ce se afla sub atribuţiile sale în materie de clădiri, şi bineînţeles că nu i-a dat decret Colegiul San Juan, în foarte proastă stare, după şase luni de când se ocupă de reparaţiile acestuia şi mănăstirea San Augustin, pe jumătate distrusă, pe care eu am des1» nat-o orfanilor. A făcut diferite greşeli, cu o mojicie nemaipomenită faţă de O’Connor, care l-a răbdat din respect pentru dumneavoastră. Pecetea Franţei este atât de adâncă asupra lui, încât a fost în stare să refuze a-i vinde lui O’Connor nişte instrumente pe care le

scosese la vânzare publică.

„Eu cerusem la Buenos Aires doi căpitani de artilerie foarte buni şi când sosiră, am constatat că unul dintre ei era francez; s-a dus să-l via teze şi i-a spus să nu admită funcţia oferită, căci pentru serviciile sale aici, un francez trebuia să pretindă o leafă mai mare: i-a povestit că renunţase la postul de Director al învăţământului şi că ar face bine să-l solicite el. Lipsa de tact a acestui Don Samuel a ajuns până acolo incit i-a cerut lui Infante, pe un ton aproape insolent, să-l numească Director pe francezul acela. Ba mai mult încă: printr-o serie de intervenţii ale mele am reuşit să obţinem de ia Eucnos Aires vreo douăzeci de meşteri francezi şi englezi, tâmplari, fierari şi dulgheri, cârd să lucreze la clădirile Guvernului în noua capitală: dintre aceştia, deja patru se află aici, iar Don Samuel a făcut drăgălăşenia de a le vârî atâtea poveşti şi aiureli în cap, încât vor să plece fără măcar să fi întrebat ce propuneri intenţiona să le facă Guvernul. Din toate acestea, veţi deduce şi dumneavoastră că eu am toată dreptatea să doresc ca Don Samuel să se ducă odată cu Dumnezeu şi. deşi ne-a cheltuit vreo douăsprezece sau cincisprezece mii de pesos, să am satisfacţia că pleacă nu numai fără să fi făcut nimic, ci şi că lasă într-o stare mult mai rea tot ceea ce i-a fost dat în grijă. Eu regret pentru dumneavoastră, căci ştiu cât îl apreciaţi şi că asta vă va supăra, pentru că dumneavoastră l-aţi numit.

Mi-a spus că datorează bani mai multor persoane care l-au împrumutat pentru cheltuielile cu copiii, femeile* pierdute şi leneşii pe care, în ciuda celor mai exprese ordine ale mele, i-a adunat în casa lui, în care a băgat deja douăsprezece mii de pesos, în cele şase luni care-au trecut din acest an, deşi ordinul meu fusese să găzduiască numai orfani. Cu toate acestea, i-am spus să prezinte nota de plată, ca să i se achite totul înainte de

plecare şi, deşi mie nu mi-a răspuns nimic, ştiu că cere să fie plătiţi toţi cei ce vin să încaseze în numele lui, fără notă de plată sau vreun alt document. Aţi mai pomenit una ca asta? În fine, de douăsprezece zile o ţine tot aşa, fără să prezinte nicio socoteală; şi mi se spune că împrumută întruna bani în numele dumneavoastră, fiindcă el cică nu trebuie să dea socoteală Guvernului

Să vă scriu despre toate nebuniile acestui domn – mi-ar lua prea mult timp. Poate vă închipuiţi că eu sunt foarte supărat pe el, dar nu este aşa. îl consider pe Don Samucs un om foarte cultivat, binefăcător ca nimeni altul, dezinteresat la culme şi bun în ceea ce priveşte caracterul şi sistemul său; dar consider totodată că are mintea zăpăcită de idei extravagante şi că nu este capabil să exercite funcţia pe care o are în lumina planului despre care vorbeşte şi pe care eu nu-l cunosc; căci i-am cerut de mai multe ori să-mi prezinte în scris sistemul pe care vrea să-l adopte, ca să-mi servească drept regulă, însă în opt luni n-a fost în stare să o facă…

Antonio José Sucre”.

„Chuquisaca, 15 iulie 1826

Excelenţei Sale Eliberatorul Preşedinte etc. etc. etc. Prietene:

Nu v-am scris: 1. – Pentru că aşteptam să veniţi la Congres; 2. – Pentru că vreau să vă las libertatea de a gândi ce veţi crede de cuviinţă despre demisia mea de la sarcina pe care mi-aţi încredinţat-o.

„Explicaţiile au întotdeauna aspect de bârfă, mai ales atunci când se fac de la distanţă. Nu ştiu dacă vă mai amintiţi că pe când eram la Paris, mereu eram vinovat de tot ce li se întâmpla lui Toro, lui Montúfar, Dv. şi tuturor prietenilor; la fel mi s-a întâmplat mereu de atunci încoace; deja spinarea mi s-a îngroşat şi, dacă trebuie să spun ceea ce simt, îmi place să fiu de vină. ca să evit efortul de a mă justifica; nu există ceva mai

obositor pentru mine.

„*Mea culpa*: pentru că m-am oferit să răspund de azilul din Bogotá. *Mea culpa*: pentru că am fost comisarul pesmeţilor. *Mea culpa*: pentru că am acceptat să fiu Director în Charcas.

„Scoateţi-mă de aici, căci n-am cu ce pleca; ceea ce ar fi trebuit să păstrez pentru mine am cheltuit cu copiii, crezând că făceam bine; nu mă plâng, fiindcă sper că am făcut bine, iar dacă Dv. credeţi contrariul, va fi ca întotdeauna, *mea culpa*.

„Mor de plictiseală aici, pentru că n-am ce să fac; luaţi-mă cu Dv. pe coastă şi lăsaţi-mă acolo; pentru Dumnezeu, Dv. ştiţi care a fost viaţa mea, cum să-mi folosesc timpul?

„Aici nu mai există niciun bănuţ: tâmplarul francez pe care l-am contractat în La Paz s-a înţeles până acum cu mine, dar numai mie mi se pot întâmpla atâtea: neavând nici. un lucru de valoare, să-l vând, i-am dat o noiiia pentru ca Dv. să dispuneţi să fie plătit la Lima; oric it de mult am insistat să mai aştepte, nu vrea s-o facă, arguroratinduHEii», (pe buim dreptate), că-l fac să-şi piardă timpul…

Simdn

Numele tâmplarului francez este Bratite *Sim* & *k*.

Ce coincidenţa! Trei 9 ¡morţi în aceeaşi afacere J Notiţa mea va suna astfel:

„Domnule Siraooţ; *D*). >”.

VIAlr «? ornând pe tpaistrul. Bunejo,.: … p

— „Simen”.

„Ofurof: joiy septembrie ÎŞ.i? r., *rf* ¡„o”.

Către jbOUvar: r!

„E mai bine să ai un ajungur prj-tep-nuş te judecit mai mulţii oarecare”, (spunea an Jţţ-eţ-idu – Se, poate, la valoarea prietenulţii… rEau ia ’unitatea ori, calitatea protec-ei ce s-ar putea-pşiepfa de la f… În ceea ce mă

priveşte, eu nu, înţelegprin nojţunea de prieten decât coroborarea ideilor care m-au determinat să-l recunosc ca

— >*J i*

¿1 lâirG.

Sfânţ este numele prieteniei!

Nâţârăii îl prostiţueâfea până într-ătitaţi înţăt iijurig să înlocuiască cu el relaţiile obişnuitei: °

«Domnule»… fără să fie bătrâii.

«Cavalere»… fără să fie un nobil *înarmat* sau *călare*, se spune pe stradă oricui. „J

«Prietene»… înlocuieşte orice vocativ neînsemnat, atunci când vrem să demonstrăm celui interpelat familiaritate, încredere, simpatie Sau dispreţ.

Maxima scrupulozitate cu care examinez valoarea termenilor nu-mi permite să-i confund… Prieten, în concepţia mea, este acela care, simpatizându-mă din punct de vedere fizic, mental – sau moral, îmi demonstrează afecţiunea sa. Am, în consecinţă, trei specii de prieteni, pe care-i numesc simpli, atunci când mi-i atrag decât printr-o singură calitate şi *compuşi* (dubli sau tripli), când coincident asupra a două sau trei dintre ele.

În dumneavoastră am un prieten *fizic*, pentru că amândoi suntem stăpâniţi de nelinişti, activi şi neobosii. *Mental*, pentru că ne guvernează aceleaşi idei. *Moral*, căci. stările noastre de spirit, simţurile şi ideile ne dirijează înspre acelaşi scop… Faptul că dumneavoastră ap îmbrăţişat o profesie şi eu alta determină b diferenţă de exerciţiu. nu de opera.

În ode două, zeci şi una de luni *de* când aţi plecat din Ch-uquisac –, am procedat la a-mi îndeplini faţă de dumneavoastră datoriile celei mai. ¡consistente prietenii ce poate să existe (care este cea triplă), la fel cum am procedat în cei douăzeci şi unu de ani de când aţi plecat

din Paris, până ce ne-am văzut la Lima… Mereu cu consecvenţa… invariabil cu princiţnile mele, *niciodată Bolívar n-a încetat să fie în ochii mei acelaşi*. Norocul are influenţă asupra destinului oamenilor, dar nu asupra caracterului lor: iar cei care spun *ttte Tiordoie atâtea* obiceie, vrând să spună că *oamc Mi* sâni *schimbători*, nu-şi daţi seama de eroarea zicalei lor.

Omul nu se schimbă în funcţie de situaţie…

Cine afirmă1 contrariul dovedeşte că nu-l cunoştea bine dinainte.

Ca să vă fac pe plac şi să-mi fac pe plac şi mie, m-am despărţit de dumneavoastră în Bolivia». Ce rău aţi făcut c-V m-aţi lăsat!… Şi eu că nu v-am urmaţi Opera pe care trebdte s-o întreprind avea nevoie de prezenţa dumneavoastră… iar dumneavoastră, ca să vă desăvivşiţi. opera, aveaţi nevoie de mine.

Îngâmfare.» stupidă lăudăroşenie poate părea afirmaţia că pentru *a consolida* emanciparea Americii noastre. -aflate acum la ora amiezii, este nevoie de un om a*: t de dbăcur ca mine… 1 Că un erou ce a putut trasa şi executa planul unei independenţe atât de disputate cu armele nu poate stabili *singur* bazele Libertăţii, căreia pare să nu i se supună nimeni… I Dar nu este îngâmfare… nu este lăudăroşenie. Numai Bolívar poate da adevărata valoare ideilor mele şi poate face dreptatea meritată, şi cum Bolívar este acela căruia îi vorbesc, omit să evoc, considerându-le inutile, argumentele ce ar fi necesare spre a convinge pe un altul.

Două experienţe am făcut până acum în America şi nimeni p-a: pătruns sensul planului meu. La Bogotá am întreprins ceva şi de-abia nu-au înţeles; în Chuquisaca am realizat mai mult şi m-au înţeles şi mai puţin; văzându-mă adunând copii săraci, unii cred că intenţia mea este să-mi fac un loc în rai cu ajutorul orfanilor… iar alţii că uneltesc să-i demoralizez, ca să mă însoţească în

infern. Numai dumneavoastră ştiţi, pentru că aveţi aceleaşi vederi ca şi mine, că pentru a face republici este nevoie de oameni noi. Şi că, de la cei ce sunt consideraţi *decenţi*, tot ce se poate obţine este să nu fie mojici.

„Poate că în cele din urmă norocul o să m-ajute (şi dumneavoastră o să fiţi regina mea spaniolă). De Cristofor Columb şi-au bătut joc când le-a promis o lume nouă; ca să scape de el i-au dat nişte vechituri de nave; apoi, europenii şi-au disputat cinstea descoperirii; şi-acum îi omoară pe americani ca să le ia ceea ce odinioară considerau a fi doar vise. Cine ştie dacă, după ce eu voi prezenta în faţa Congreselor americane căile spre o libertate pe care în zadar o tot caută, n-o să răsară de undeva vreun Vespucio care să dea numele lui Noiiv mele Lumi?

Aflându-mă angajat faţă de dumneavoastră, faţă de mine însumi şi faţă de Bolivia în opera pe care mi-ai i încredinţat-o… am trecut la fapte. Cunoştinţele mele au ieşit la iveală odată cu primele măsuri pe care le-am luat. Activitatea mea a determinat apariţia, în scurta perioadă de patru luni de muncă, a unui plan deja înfăptuit în ceea ce privea primele sale direcţii – şi prudenţa mea a învins dificultăţile ridicate, pe de o parte de către oamenii cu care lucram, iar pe de alta, de către cei ce se străduiau, pentru a-şi susţine propriile opinii sau pentru a-şi exersa răutatea, să descurajeze, să dezaprobe, să ridiculizeze etc… îndrăzneala unui om al bisericii a ajuns până la a mă insulta grosolan chiar la el în casă. Toate le-am răbdat; însă n-am putut suporta dezaprobarea Guvernului şi, cu atât mai puţin, admonestarea ce mi s-a adus în public. Să mă dispreţuiască pe mine!… să mă dojenească… pe mine!… nici dumneavoastră şi spun totul cu asta; m-am retras în casa mea şi prin inacţiune şi izolare le-am replicat: unui sergent ce se duce după furaje i se dă arest dacă, în loc de 20 de quintale. aduce

40… Mie lucrurile trebuie să-mi fie aduse la cunoştinţă în scris, să mi se ceară părerea şi, când ceva pare a nu fi în ordine, să mi se comunice în particular: u expresii măsurate, care să nu-mi rănească sensibilitatea.

Eu nu eram un funcţionăraş de duzină, dintre cei de care te împiedici prin anticamere; eu eram braţul drept al Guvernului, eu eram omul pe care dumneavoastră l-aţi onorat şi recomandat în public în atâtea ocazii; eu eram însărcinat să dau idei, nu să primesc; eu mă oferisem să contribui cu cunoştinţele şi persoana mea la crearea unui Stat, nu să mă supun unor formule, măsuri şi decrete fără noimă – în sfârşit, eu nu eram nici secretar, nici copist, nici ministru, nici aprod. Santander şi Umană au făcut promisiuni în numele meu negustorilor şi ţăranilor la Bogotá şi, pentru că eu nu m-am amestecat, au spus după aceea că din vina mea s-a dus totul de râpă. În Chuquisaca, Sucre mă reprimă ca pe un lacheu… Nu ştiu ce-o fi zis că am plecat de la Palat tară să-i prezint nici să îi cer socoteli. Este foarte normal ca satisfacţia pe care v-am oferit-o dumneavoastră să devină acum propria-mi acuzare; m-a catalogat drept *capricios*… trebuie să-l iert, fiindcă nu ştie sau nu vrea să facă distincţia între sentimente, nici între acţiuni: *capricios* este prostul… *ferm* este omul înţelept… capriciosul se susţine cu *încăpăţânarea* – *fermitatea* este proprie raţiunii.

N-am vrut să vă scriu, ca să nu ofer nici cea mai mică impresie cum că aş încerca să mă dezvinovăţesc; ia această josnicie se coboară cei supuşi, nu un prieten; douăzeci şi una de luni am oferit ca termen cui a vrut. a să mă învinovăţească şi să mă acuze – şi dumneavoastră, ca să mă judecaţi –, iar mie, ca să verific un lucru ce mă interesează extrem de mult… şi anume prietenia dumneavoastră. Dacă, din întâmplare, un moment de uitare sau o intrigă m-au putut coborî de la rangul pe care cu atâta demnitate l-am ocupat ani de-a rândul în

ochii dumneavoastră, cele 21 de luni Tor fi fost de-ajuns ca să ascundă o slăbiciune; şi n-aş vrea să aflu că Simón Bolívar a putut chiar şi pentru o clipă să mă pună pe planul al doilea, considerând că restul lumii e mai important. Cum nu sunt în stare să iert o ofensă, nu vreau să ştiu că am fost jignit; aceasta' este toată generozitatea la care se poate aştepta de la mine o amantă sau un prieten.

Nu ca să vă dau n-ai dovezi de adeziune faţă de persoana dumneavoastră, ci ca să vă umplu de satisfacţie, vă voi spune că în cinstea dumneavoastră m-am lăsat redus la ultima mizerie. Leafa pe care dumneavoastră mi-aţi stabilit-o pentru întreprinderea în care m-am angajat, am cheltuit-o chiar în scopul acesteia, n-am avut din slujba mea alt profit decât acela de a fi nuneat împreună cu oamenii culeşi de pe stradă şi acela de a fi trăit în aceeaşi casă cu ei timp de câteva luni.

În timp ce mă aflam la Cochabamba pentru înfiinţarea unor şcoli, un avocat indecent care făcea pe prefectul în Chuquisaca a stricat tot ce realizasem eu: la întoarcere, am fost asediat de o droaie de creditori, pentru datorii pe care responsabilul stabilimentului în timpul absenţei mele le făcuse pentru a întreţine internii –, cu consimţământul generalului Suae, prin intermediul lui Infante. Am dat tot ce-am avut, rai-ara vândut cărţile, ceva argint, până şi haine, şi tot nu mi-a ajuns ca să le-acopăr; am vrut să muncesc, dar n-am putut din lipsă de capital, infante mi-a împrumutat 300 de ptrsos, Sucre 500 i cea mai mare parte au fost pentru plăţi; inundaţiile ne fac stricăciuni în Chuquisaca şi am o mie de necazuri din lipsă de bani; un avocat îmi împrumută 200 de pesos, ca să mă ducr la Lima şi, când sosesc la Oruro, îmi dau seama de starea proastă a afacerilor publice în Perú; domnul Vidaurre vă insultă în ziare şi-i urmăreşte pe cei

ce sunt de partea dumneavoastră; mă opresc la Oruro. mi se termină banii de drum, avocatul mă reclamă pentru cei 200 de pesos etc. etc „fiindcă povestea ar fi prea lungă.

În mijlocul acestor conflicte primesc o scrisoare de la colonelul Althaus, care mă cheamă la Arequipa, oferindu-mi orice slujbă voi dori eu în serviciul Republicii. Deja înainte de aceasta mă chemase Gamarra la Cuzco şi-mi trimisese 500 de pesos pentru drum; amândurora le-am răspuns că nu vreau să mai servesc niciun Guvern; să că deşi aş dori să trec în Perú pentru a mă ocupa de vreo ramură a induşâriei ca să-mi pot ţine zikle până ce voi reuşi să plec ¡*în* Columbia, nu îndrăznesc să intru într-o ţară în car e sunt. sigur că voi avea neplăceri ce-mi vor aduce prejudicii dacă nu mă alătur grupului de duşmani ai dumneavoastră. Sistemul meu este acela ide a nu-mi dezminţi niciodată caracterul; în orice circumstanţe m-aş afla trebuie să procedez după principiile mele; voi evita să mă angajez şi mai ales să mi sacrific Inutil; dar să fac sau să spun ceva împotriva sentimentelor mele, ca să fiu pe placul altora., niciodată, Poate ca să-mi salvez propria persoană m-aş contraziceţi nu, vreau să mă expun la asemenea dezonoare.

Mi s-a propus să plec în Mexic. Ce să fac ep în America fără dumneavoastră? Am venit de la Londra ca să vă văd pe dumneavoastră şi ca să vă ajut, dacă mi-ar fi stat în putinţă; ultimii mei ani de viaţă (care vor fi probabil puţini) vreau să-i folosesc pentru a servi cauzei libertăţii… În legătură cu aceasta am scris o mulţime… dar trebuie să fie cu ajutorul dumneavoastră… dacă nu… mă voi „întoarce în Europa, unde ştiu să trăiesc şi unde nu mă tem de nimic.

Imaginaţi-vă un om cu, ideile şi intenţiile mele învârtindu-se prin această Pateuri din Alto Perii – medilind asupra minelor părăsite, fără să pot merge nici

înainte, nici înapoi, fără să-mi găsesc vreo ocupaţie, fără să am ce să mănânc... şi binecuvântaţi, dacă puteţi, o asemenea soartă.

Aici sunt un zero *ce* umple un gol; alături de dumneavoastră aş avea un rol important, pentru că dumneavoastră aveţi valoarea 10. Cât timp vă veţi păstra ceva din vechea putere, veţi avea mulţi prieteni şi sute de persoane care să vă servească, spre a-şi face lor înşile servicii; nu ştiu însă. cine ar fi Bertrandul dumneavoastră dacă aţi cădea în dizgraţie. Eu nu caut în dumneavoastră protecţia omului de la putere, Ci consolarea unui prieten. Dacă veţi continua, să exercitaţi influenţă asupra afacerilor. publice, sunt în stare, să fac şi să desfac totul ca nimeni altul (oricine ar fi) pentru binele cauzei şi din dragoste pentru dumneavoastră... şi dacă, din nenorocire pentru America, va trebui să vă retrageţi în vreo Sfânâă Elenă, vă voi urmai foarte bucuros. Este mai onorabil exilul alături de un erou care nu Vrea să fie rege, decât lângă un om care, spre a deveni rege, a încetat să mai fie erou.

„Sucre şi alţii mi-au spus de mai multe ori să solicit banii pentru perioada cât am lucrat; iar eu le-am răspuns că dumneavoastră nu m-aţi adus aici ca să-mi daţi titluri şi rente; că m-aţi lăsat să conduc economia, spre a face o mare favoare ţării, că cei 6.000 de pesos nu fuseseră aprobaţi pentru buzunarul meu, ci pentru funcţia care necesita mari cheltuieli; n-am vrut să accept niciun ban. Ca să plătesc, cum am spus înainte, datorii ce nu-mi aparţineau şi ca să mă întreţin cu modestie, am făcut următoarele datorii:

La Infante...! 300
La Sucre 500
La un pictor francez; î: 800
La generalul Gamarra.: î: 500
La un avocat 200

Dar acestea cresc în fiecare zi.

La tâmplarul francez angajat în La Paz din ordinul Dv. ca meserias al şcolii şi despre care generalul Sucre a spus că este foarte scump cu 5 pesos pe zi, când el însuşi a plătit după aceea 3 pesos jumate unor lucrători cu mult mai slabi, ca să repare Colegiul din Junín: J: 900

3.200

Nu ştiu ce voi mai datora de-acum înainte ca să-mi asigur supravieţuirea până ce voi primi răspunsul dumneavoastră, nici cât mă va costa călătoria pe mare şi pe uscat. Dacă-mi veţi trimite bani pentru datorii şi pentru drum, voi pleca; dacă nu, mă vor închide, mă vor elibera ca să lucrez şi să plătesc în acest fel, iar soarta va îndeplini restul. Bine-am mai ajuns, la sfârşitul vieţii, fiindcă m-am amestecat să servesc fără arme lumea noastră.

Don Lucas de la Cotera s-a oferit să vă înmâneze* această scrisoare şi este de acord să-mi dea aici ceea ce dumneavoastră veţi dispune printr-un simplu ordin.

La revedere.

Simón Rodríguez”.

„CA NOE, PE O PLUTĂ”. PE PLUTA ACEEA NENO rocită ce aluneca de-a lungul coastei Pacificului, îndreptându-se înspre Sud, ducea toate fiinţele benefice şi vătămătoare a le lumii sale. Înainte ca marele potop al morţii să le fi luat cu el. Toate se aflau acolo, în evocările şi frământările sale. Ceva mai mult de optzeci de ani de peregrinări şi de cunoştinţe făcute printre oameni. Nu era

O plută, era un continent. Erau două continente. Urşi şi lame. condori şi oecaţe, lupi şi coioţi, vulturi şi corbi, vrăbii şi păsări colibri. La fel de variaţi şi de diferiţi erau şi oamenii. Şi decorurile. Deci te ori intrase şi ieşise pe gurile fluviului Guayas. Din acea zi a lui 11) 23 când venise cu trupele lui Valero. Până acum. Când

sosise sfârşitul.

LTrcase din Lima până la Cuzco şi până pe Potosi. Până la intrarea în Chuquisaca, în Cochabamba, până la prăpăstiile de pe versantul celălalt al celeilalte cordiliere. Şi de acolo, ca apa, începuse să curgă la vale.

Avusese o presimţire în legătură cu cele ce aveau să se întâmple în ziua aceea de ianuarie, când Bolívar se întorcea spre Lima şi spre destinul său tragic, iar el rămânea în regatul acela straniu de pe platoul înalt, cu frigul şi mâhnirea în oase.

„Curve şi hoţi. Aşa-au spus, Camilo”. Băiatul nu putea urmări firul acelor evocări întrerupte de ocările ce

I se închegau pe buzele amorţite. Unde s-or fi aflând acum doctorul Centeno şi ministrul Calvo, din ordinul cărora se închisese şcoala-model din Chuquinsaca. Veniseră cu pază, dăduseră afară copiii, puseseră lacăte pe uşi. „Gata cu scandalul aici”. Mareşalul Sucre plecase urechea la spusele lor. Nici ei nu înţelesese adevărata însemnătate a acelei încercări. Dacă nici măcar Bolívar nu mai voise să-l susţină… Că eu secătuiam tezaurul, ca să întreţin curve şi hoţi, în loc să-i cizelez pe oamenii decenţi. Curve şi hoţi, fiii stăpânilor ţării! Fiii indienilor! Negruţele şi negruţii ce umblă pe străzi şi care acum ar fi mai decenţi decât propriile fiice şi fii ai domnului Calvo”. Era imposibil să-i facă să înţeleagă că în acei copii abandonaţi se afla tot viitorul pe care îl căutau, neîndemânatici, pe alte căi. „Nu e unul care să se gândească la copiii săraci. Deşi tocmai în ei se află industria pe care o cer, bogăţia pe care o vor, armata pe care o necesită, într-un cuvânt, patria!”

Bolívar n, a-i răspunse la scrisoare. Îl durea să-şi amintească. Era imposibil să nu fi aflat ce i se întâmplase. Sarcina pe care i-o încredinţase era prea importantă ca să nu mai fi încărcat niciodată să afle despre ea. Nu s-or fi pierdut toate scrisorile.

Unde se afla Bolívar pe-atunci? Făcea ultimii paşi spre moarte. Asistase de la distanţă la continua destrămare n acelei opere gigantice. Îi văzuse năpustindu-se asupra numelui şi operei sale chiar pe aceia care îi datorau totul. Pe care-i făcuse generali, magistraţi, cetăţeni ai unei republici, oameni liberi. Nu găseau destule calomnii ca să-l jignească şi să-l rănească.

El îl văzuse intrând ca un Dumnezeu în străvechile oraşe din munţi. Văzuse cum îl adorau şi-l venerau. Iar acum nu exista calificativ suficient de denigrator spre a-i fi aruncat în faţă. Ambiţios, negroi, hoţ, tiran.

„Ai fost prea mare, Simón, pentru atâţia pitici”. Nici nu se întoarse bine cu spatele, că şi începuseră să-şi înalţe rápetele înfuriate şi veninoase. Cei de teapa lui Riva Agüero, Gamarra, La Mar, Luna. Putea înşira la nume cu toptanul.

El pricepuse încă din Chuquinsaca ceea ce ei deocamdată nu îndrăzneau să spună, ceea ce ascundeau în limbajul mut şi laş al comportărilor, al mofturilor, al confidentelor echivoce. „Nu ştia ce e frica. Nu înţelegea valoarea şi greutatea centenarelor tradiţii ale acelor bătrâne tari. O fi avut el bune intenţii, dar rănise, fără să fie nevoie, multe interese şi multe drepturi. Cele mai vechi, cele mai respectate, acelea moştenite de secole, pentru mari servicii”.

Ce putea să le răspundă sau să le spună? „Minţiţi, doctore Centeno, sunteţi un idiot, domnule ministru Calvo, sunteţi un intrigant de cea mai joasă speţă, domnule Infante, ce vreţi să spuneţi cu astă, colonele O Conor, dumneavoastră, care nu sunteţi bun decât poate să loviţi cu latul sabiei pe un biet indian?”

Dar Bolívar plecase şi toate se schimbaseră şi se întorseseră împotriva lui. „Aşa ceva n-are sens, Don Samuel”, spunea’ Mareşalul Sucre înecându-se de

duşmănie. Şi feţele bisericeşti: „Ştiu că domnia voastră a fost dascălul Excelenţei Sale”. Ce-i tot dădeau cu dascălul şi cu tot felul de baliverne. „Eu nu mă aflu aici ca dascăl al nimănui. Am venit să realizez o treabă importantă şi acesta este singurul meu titlu. N-am naşi, nici protectori, nici prieteni. Am venit să pun bazele unei republici adevărate, pe care n-aţi ştiut să o faceţi până acum”. Ridica tonul de parcă s-ar fi certat cu fiinţe invizibile. „Şi n-o veţi putea face nici mâine. Nu! Fiindcă nu începeţi cu ce trebuie”.

Cocho şi Camilo se aplecau deasupra lui. „Ce-o fi cu el”. Nu vorbea cu ei. Lor n-avea nimic să le spună. Ce-ar fi putut face bunul Camilo, decât să-l ajute să moară cum trebuie. Şi ce-i păsa lui Cocho.

Când îl auzeau vorbind în engleză sau franceză cu meşterii europeni îşi schimonoseau feţele. Limbi de eretici, şuşoteli de francmasoni, cârdăşie de răzvrătiţi. Nu aşa se purta un creştin. Ascultau larma ciocanelor, a fiarelor, îl vedeau frământând lutul pentru roata de olărit în mijlocul copiilor care-l priveau fascinaţi de câte se puteau face cu metalul, cu lemnul, cu lutul şi cu mâinile şi se închinau de parc-ar fi văzut pe dracul. Unde era cititul în cor, unde era murmurul silabiselii? Aia nu era şcoală, ci casă de nebuni, băieţi şi fete, bătrâni şi tineri. Dumnezeu ştie ce-or mai fi făcând acolo.

Şi câţi bani costa. Şase mii de pesos. Se făcea vânăt ministrul Calvo. 9 mii de pesos. Se indigna Congresul. 13 mii de pesos, îşi pierdea cumpătul Marele Mareşal de Avacucho; Era o risipă intolerabilă. Dar armata de ministraşi, milităraşi, poliţai şi conţopişti cât costa? Şi lefurile, uniformele, săbiile aurite, panaşele, căştile atâtor generali, colonei, căpitani şi comandanţi, care nemaiavând treabă acum îşi petreceau zilele la zaruri ori pe la uşile bordeielor? Sau redingotele, catârii, jobenele doctorilor şi diplomaţilor în Drept, dar mai cu seamă în

strâmbătăţi nenumărate.

Ar fi trebuit să-şi petreacă ziua numai cu socoteli: scânduri, făină, fiare, salarii, merinde.

Sau SJL se apuce să scrie un proiect, pe capitole, articole şi paragrafe, ca să explice ce trebuia să facă la ora trei după-şiniază profesorul suplinitor de aritmetică cu elevii din anul trei de zidărie.

Şi între timp? între timp toate să rămână la fel. Săracii, săraci, cei puternici, puternici, indienii, cu spinarea îndoită, proprietarii, cu biciul în aer, ţara, fără lege şi fără libertate, iar republica promisă, în nori, în zeflemeaua, în minciuna de toate zilele.

V

Î. ¿*e* >. *… u. o…

r i, CĂ 0 – jiqrO HO.tp

»: – „>*q*\ &; /bur n’î. o”.

— v. icntfnb ob toi Îmi în! wâoas.

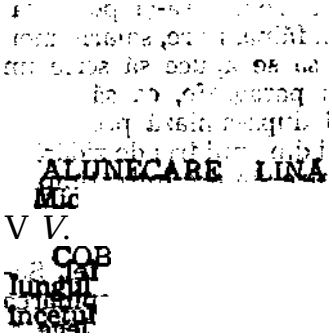

V *V*.

„Pe-a

…«taMunşe *f*

— *te* 9-jif-e-i mi; rj & neew-uda. I & tgp «fc-l, rflaai –, rrrem. ceâlâltJTfemeie, pe care-găs-sf Ctmquisioa., Culasjre «pământului, straie din pânza cea mai ieftină, cozi negre, răbdare şi glas molcom. Manuela Gomez, voce de indiancă, mâini harnice, ochi plecaţi, umbra umbrei sale, printre oale, cârpeli, treburi după treburi, puţin mamă, puţin fiică, slujnică ceva mai mult şi femeie pentru vreo străfulgerare de moment. Era şi o metodă de

a nu vorbi singur, deşi Manuela, în forfoteala şi gângăveala ei, ajungea să-i răspundă cu câte un cuvânt ce suna a ecou. În pântecul ei începuse să încolţească o sâmânţă de viaţă, „încă mai… închipuiţi-vă”.

Uitarea, sărăcia şi bătrâneţea îl anulau treptat, Cenuşiu pe cenuşiu, roşu pe roşu, pământ pe pământ. Un locuitor în plus din Oruro. Din cameră de han în curte de ţăran. Aproape cu aceeaşi voce, aceleaşi haine, aceeaşi culoare, chip identic cu cel de localnic şters. Încetul cu încetul se dizolva în singurătate. În conversaţie la colţ de stradă cu orice trecător, cu trândavi şi cu lefteri. Aproape că nu mai erau mine în Oruro. Rămăseseră numai gurile deschise, oameni potoliţi şi supuşi şi turmele cărăuşilor. Despre ce vorbeau? Despre ce se întâmplă în Lima sau în Chuquisaca. Despre conspiraţiile ce se urzeau şi revoltele ce se prevesteau.

„Ce se ştie despre Eliberator?” Făceau gesturi de nepăsare sau de dispreţ. Plecase spre Nord. Trebuia să fie prin Guayaquil sau prin Pasto; poate ajunsese chiar la Buenaventura sau Panamá. Acum se vorbea despre negrul Gamaira, despre generalul La Mar[37].

Nimeni nu se interesa de el. Don Samuel, Don Simón, nebunul. Nimeni nu venea să-l caute. Nicio scrisoare, niciun mesager. Îl uitaseră cu toţii. Cumpără seu de la abator, alca Ku la farmacie; comandă la un fcâmplar nişte forme şi se apucă să fabrice luminări şi săpun în fundul casei, într-un cazan mare ce umplea totul de fum şi de miros. Aşa ajunsese. Când îşi termina treaba, o părnea pe la uşile drogheriilor, să-şi rin dă produsele. „Pentru curăţat şi pentru iluminat, ştiţi dumneavoastră, două lucruri foarte importante”. Să cureţe şi să lumineze măcar pe-afară, dacă pe dinăuntru, unde trebuia, nu putea să o facă. Să cureţe cu săpun bun

---

37 Militar ecuadorian ; a fo«t ales preşedinte al Perului în 187J şi a declarat război Columbiei ; învins in 1P2!>, a murit în ea i.

minţile acelea pline de toate murdăriile minciunii şi ignoranţei. Să aprindă lumina. Acum doar cu nrşfce lum· nări subţiri, pentru ea, ce! puţin, să nu li se mai năzărească vedenii. Mai târziu trebuia’ introdusa torţa cunoaşterii ştiinţifice în acele minţi Unsuroase, găunoase, mm cate de întuneric şi superstiţii. După ce-i asculta mirat pălăvrăgeala încâll cită, patronul îi cumpăra câteva articole. „Dacă vreţi, puteţi să mi le plătiţi în marfă”. Lua1 cafea, făină, turtă dulce şi vreo sticlă de cerneală proastă, ce lăsa doar o umbră de literă pe hârtia aspră.

Zilele se scurgeau toate la fel. Vagi promisiuni, mica leafă, ameninţări. Mutări bruşte din casa de unde era izgonit în casa unde era primit. De fiecare dată mai înţesată de negri vagabonzi. Cuvinte aspre, batjocură, priviri dispreţuitoare.

Într-o bună zi, plecă pe un catir până la Arequipa. Cobora coasta. În fiecare sat, în faţa fiecărei dădui a primăriei, îşi amintea de Bolívar. Era drumul invers al acelei prodigioase ascensiuni în care îl urmase până pe vârful Potosí.

Deja Arequipa nu i se mai păru aceeaşi ca prima oară. Nici mulţime adunată, nici clopote, nici drapele, nici trupe desfăşurate, nici zgomotul răsunător al aclamaţiilor.

— Îi revăzu pe câţiva dintre cunoscuţii de-atunci. Vizite inoportune, scurtate şi prost primite… Să vedem ce se poate face”. „Lucrurile nu stau prea bine”. Era un moment favorabil pentru obţinerea de beneficii. Prin deschiderea de fabrici, organizarea de ateliere, stabilirea de industrii, ba chiar şi devierea unui râu pentru irigarea semănăturilor şi, bineînţeles, înfiinţarea unei şcoli-model.

Îi dădură câteva modeste îndeletniciri. Fermieri care-i cereau să le repare vreo maşină sau oameni simpli

ce-i încredinţau copilul, să-l înveţe să citească.

Ajunse la locuinţa somptuoasă a lui Don Pío Tristán. Oameni de pază, slugi, lachei, cerşetori înghesuindu-se în faţa porţilor şi pe trotuare.

Nu-i fu uşor să-l vadă. Don Pío se odihnea sau era plecat la una dintre marile lui moşii sau îl dădeau drept posibil şef al unei răzmeriţe ori al unei schimbări bruşte de guvern. De toate fusese Don Pío, militar, magistrat, fermier, primar cu sceptru, căpetenie de asociaţii, naş cu nenumăraţi fini, până şi vicerege al Perú-ului, pentru câteva ore, după Ayacucho. Iar acum circula zvonul că avea să fie Preşedinte, în vreo combinaţie întocmită la întâmplare.

În cele din urmă îl primi. Trecu prin anticamere de solicitanţi, prin săli cu grupuri de cucoane înşirate pe canapele, până la biroul acela de arhiepiscop sau de magistrat, unde Don Pío îi întinse mâna. Nu ştia prea bine dacă pentru a i-o strânge sau pentru a-i săruta inelul.

Stătură mult de vorbă. Don Pío se lăsă prins de amintirile din trecut, de vorbele de duh şi de noutăţile pe care i le înşira una după alta extravagantul său vizitator.

Îl cunoscuse în timpul scurtei şederi a lui Bolívar. Vorbiră din nou despre colonelul Mariano Tristán şi despre îndepărtatele vremuri de la Paris. „Bietul meu frate”, spunea întruna Don Pío. Gând venea vorba despre Teresa I.aisney şi fiica ei, chipul i se asprea. „Doar ştiţi că ei nu sunt căsătoriji”. Rodríguez încerca să-i explice ce însemnase imensa perturbare adusă de Revoluţie. „Acolo a fost un adevărat haos, Don Pío”. Îi vorbea despre căsătoriile civile despre preoţii constituţionali, despre marea confuzie de situaţii şi de identităţi. Teresa era’ o excelentă tovarăşă de viaţă pentru el, iar fiica lor, Flora, era desigur, acum. O domnişoară. „Trebuie să aibă vreo 23

sau 24 de ani”. Don Pío nu se arăta pica dornic să o cunoască. „Bietul meu frate a fost o victimă a împrejurărilor”. Adăugă apoi, ca într-un reproş postum: „Ar fi putut să facă şi el ca mine. Să fi rămas unde trebuia şi, poate, acum, ar fi fost aici, cu mine”.

„Şi dumneavoastră ce aveţi de gând să faceţi?” îi vorbi despre câteva din proiectele sale. Don Pío se arăta neîncrezător. „Asta nu-i uşor. Să mai vedem”.

Nu merse mai departe. Traversă din nou saloanele, anticamerele, grădinile. Şi se trezi iarăşi pe strada mare din Arequipa. Atunci îşi dădu seama că aproape nu pomeniseră de Eliberator.

Acum i se vorbea puţin despre Bolívar, când nu era spre a fi denigrat. Don Pío de-abia dacă îşi amintise numele. Toţi păreau să fie împotriva lui. Veştile care-i soseau despre campaniile sale erau vagi şi întârziate. Se întorsese la Bogotá. Ziarele îl atacau şi se conspira împotriva lui. Îşi continuase drumul spre Venezuela. Generalul Páeznu mai recunoştea autoritatea lui Bolívar şi guverna pe cont propriu, sprijinit de un grup de anti-bolivarieni. Bolívar i-o spusese de multe ori în conversaţiile lor. Vedea apropiindu-se în mod iremediabil anarhia. Totul avea să se destrame într-o încăierare violentă de pofte elementare.

Citea gezetele şi indignarea aproape îl sufoca. „Mizerabilii, nu pot să-i ierte tot ce-i datorează”.

Câteodată se ambala în discuţii ce se sfârşeau cu injurii şi strigăte nestăpânite. Semidocţi, avocăţei, milităra. şi, care se înclinau încotro bătea vântul. Scoteau la iveală nume din profunzimea plină de ecouri a ignoranţei lor. îl citau pe Iturbide (despre acesta ştiau cel puţin că fusese împuşcat), pe Napqleon, despre care ştiau mai puţin şi pe Cezar, despre care nu ştiau nimic. „Bolívar nu este decât un ambiţios şi un uzurpator la fel ca ei. Vrea să devină rege şi să ne dirijeze viaţa”. Încerca

să replice, dar aproape că mi-l auzeau sau îi răspundeam cu dispreţ. „Nnaveţi decât să spuneţi ce poftiţi. Să vedem, haivaoepeţi. Să aflăm şi noi ce-aveţi de zis conica d actorului Gutăiică. N-eţi fi ştiind dumneavoastră mai multe ca el. Ceea ce pot să vă spun este că Boli var e un ambiţios, şi nimeni nu mă poate convinge că „n-am dreptate”. Era inutil să încerce să le explice. Nu-vroiau să înţeleagă nimic. „Vorbiţi-mi despre altceva, fiindcă în problema asta n-o să fim niciodată de acord. ¡Am argumentele mele şi doar un smintit şi un fanatic li s-ar. putea opune”.

Le replica plin de un dispreţ rece: „Dacă nu sunteţi dumneavoastră, ci doctorul Cutărică, cel ce o spune, duceţi-vă şi întrebaţi-l ce va avea de zis când va fi şi el trădat *şi* să veniţi să-mi spuneţi şi mie după aceea”.

Dintr-o curiozitate stârnită de toanele lui proaste, se apucă să întocmească o listă de injurii pronunţate pe seama Eliberatorului în scris şi în discuţii. „Monstru., hoţ…» şarpe… josnic.». parşiv. – * laşviolent… neruşinat… despot., pedant… nepăsător… ambiţios… intrigant… înfipt., aventurier… uzurpator… imoral… libertin… necredincios)… ateu… sângeros…» călău… ipocrit… perfid… trădător;»; „Ajunse să înregistreze 67. Cum putea fi cineva, în acelaşi timp, nepăsător şi, orgolios, laş şi înfipt, eretic şi ateu?

Se simţea zguduit de indignare. „Mai mult de şaptezeci de interpreţi se angajaseră, fără să se cunoască, în aceeaşi muncă de descoperire a caracterului şi intenţiilor lui Bolívar şi, ca printr-o minune, îi compuseseră o Litanie de Ocări mai bogată decât cea de rugăciune. Ce onoare., pentru America!… să fi dat naştere celui mai ilustru ticălos şi celor mai străluciţi moralişti.

Din fiecare colţ al continentului se ridică o voce, care răsună prin aer şi traversează mările pentru a

anunţa Europei apariţia unui monstru nemaiîntâlnit. El singur face cât toţi răufăcătorii pe care ni-i zugrăvesc romanele cavereşti şi istoria... Ce monument de răutate şi, alături de el, ce model de spirit civic şi de virtute la cenzorii săi! în toate o întrece Lumea Nouă pe cea Veche. Un Plutarh a fost de-ajuns acolo pentru a scrie mai multe vieţi, aici a fost nevoie de mai mulţi Plutarhi ca să scrie una singură; regretabil este doar că faptele sunt încă risipite în articole de ziar, în proclamaţii, în eseuri, în manifeste, în memorii; între timp însă litania ce se tot recită poate ţine locul operei complete 1”.

Dacă alţii, mai obligaţi decât el, n-o făceau, se va apuca el să respingă toate neroziile şi minciunile acelea. Va aşterne în scris ceea ce ar fi trebuit să le spună în faţa atâtor proşti îngâmfaţi. În orele pe care i le lăsa libere lucrul pentru pâinea zilnică, între o audienţă şi o lecţie monotonă, în cămăruţa lui, noaptea, la lumina uneia dintre luminările proprii, se apucă să scrie o carte. Urma să se intituleze: *Eliberatorul amiezii americane* şi *tovarăşii săi de arme, apăraţi de un prieten al cauzei sociaie*. Îi adăugă un epigraf: „Cauza Generalului Bolívar este aceea a Popoarelor Americane, de ea sunt interesaţi Şefii Noilor Republici. Să instruim Poporul în dezbaterile noastre”.

Când începu să o scrie, în Bolivia nu exista nicio tiparniţă, ca să-şi fi putut publica opera. Circula în manuscris precum vechile codice din mănăstirile Evului mediu. Nu putea1 s-o tipărească nici la Chuquisaca, iar în Arequipa era periculos să încerce. „Pentru a-l apăra pe rege, în persoana lui Ludovic al XVI-lea, n-au lipsit cei ce i-au îmbrăţişat cauza în faţa unui... popor întreg!... înfuriat şi înarmat! Pentru a-l apăra pe EROU, în persoana lui Simón Bolívar, nimeni nu îndrăzneşte să se înfrunte cu un partid alcătuit din puţini oameni,

nemulţumiţi sau speriaţi. Dintre baionete, un francez îşi mai apăra încă stăpânul; americanii se tem să se arate partizanii ELIBERATORULUI lor). chiar şi dintre PENE! Să fie asta prudenţă sau laşitate?”

Deja nu mai era o carte, cu toate că foile se acumulau pU sutele pe masa lui, ci un dialog mânios cu toţi aceia care nu voiau să audă şi să înţeleagă. Voia să răspundă punct cu punct atacurilor, minciunilor, tergiversărilor, adevărurilor spuse pe jumătate, pistelor false. Voia să se certe cu ticăloşii prudenţi care aşteptaseră plecarea lui Bolívar, ca să-l acopere de calomnii şi ocări. Acestor laşi le ¡aruncă în faţă convingerea sa: „Omul Americii de Sud este Bolívar”. îl privea în perspectiva celei mai elevate grandori. „O paralelă între Washington, Bonaparte şi Bolívar, cu scopul de a-l preamări dear pe unul dintre ei, ar fi impertinenţă. Grea sarcină aceea de a aduce faptele din trei revoluţii atât de diferite la o exactă corespondenţă, pentru a stabili *ranguri* între cei TREI OAMENI AI SECOLULUI”.

Din tulburarea şi făţarnica agora răsăreau voci şi serecunoşteau nume de vază.

Erau ale acelor seniori umflaţi, plini de parale şi de servitori, de prin palatele din Lima. Aceia care spuneau, la taifas, în timp ce sorbeau ciocolată şi prizau tabac; „corcitul ăla”, referindu-se la Bolívar. Era mai senior, mai cavaler, mai politicos şi mai rafinat decât ei toţi. Dar le plăcea să tot repete că „Bolívar era corcitură şi că în copilărie se distrase omorând *negrişori*”.

Toate fleacurile şi prostiile care apăreau zilnic în ziarele prost tipărite erau comentate cu bucuria celor ce-l vedeau atacat pe omul care, până mai ieri, fusese puternic şi temut. Tot ce face marele om este lăcomie, manevră, învârteală. „Aţi citit ce spune azi – «Soarele –, «Steaua» «Fulgerul», «Telegraful», «Spiriduşul»,

«Curcubeul», «Phoenixul», «Condorul», «Albina», «Cărăbuşul»? Ce grozav! Ce grozav! Ce bine! Ce-l mai încondeiază!”

El mormăia apăsând pana pe hârtie: „Să vorbească, dacă e nevoie, toate animalele răzvrătite, cu aştrii în congres… Eliberatorul va rămâne întotdeauna aşa cum este, în concepţia oamenilor cu judecată”.

Celor mai înverşunaţi le răspunde direct. Vidaurre îl scoate din sărite cu aerele lui de republican incoruptibil, ce denunţă intenţiile lui Bolívar de a se încorona. Vidaurre îi scrie lui Santander de la Lima, acuzându-i pe membrii Consiliului că lucrează pentru monarhie. Nu îndrăzneşte să-l acuze direct pe Bolívar. Încă se mai teme de el. Ce spune, parşivul: „Bolívar a ajuns la o poziţie atât de înaltă, încât Washington şi Teii au fost nevoiţi să-i cedeze locul. Era mai mare decât nemuritorii eroi dinainte: gloria lui se transmitea în toate Americiie şi, de la primii bărbaţi până la cei mai nenorociţi, toţi aceia care contribuiau la meritele sale deveneau oameni însemnaţi. L-au făcut să creadă că putea să ajungă şi mai sus, iar el n-a băgat de seamă că nu mai avea altă treaptă pe care să se caţăre. Dacă ar întreprinde un nou zbor de la înălţimea la care se află, consecinţa necesară ar fi căderea”.

Îi răspunde cu dispreţ: „Dacă Bolívar ar fi vrui să fie rege, n-ar fi avut nevoie să cerşească sufragii sau să recurgă la intrigi, spre a le obţine, nici să încredinţeze soarta acestei pretenţii în mâinile a patru subiecţi fără capital şi fără însemnătate”.

Dar nu erau numai ziarele locale şi scrisorile veninoase transmise prin curierii de intrigi. Mai era şi cartea aceea groasă şi grea a lui Don José de la Riva Agüero, fost preşedinte, cu numele, general de operetă şi figură împodobită cu mai mulţi zurgălăi şi atribute ca un sfânt făcător de minuni.

Din refugiul său sigur din Europa, cu un ocean protector la mijloc, adunase pagină după pagină, un întreg catalog de insulte şi de minciuni. Câte nu îndrăznise să spună: Există vremuri în care, spre oprobriul rasei umane, apar pe seama revoluţiilor anumiţi ţipi perverşi care, folosindu-se de confuzia şi de dezordinea din societate, îi aiuresc pe oamenii simpli cu cuvinte de laudă, până ce-şi consumă criminalele aspiraţii de dominaţie”.

Pe marginea foii, se apucă să scoată injuriile. „Oprobriul, pervers, criminale aspiraţii, abominabil, inechităţi, delicte, eşafod, jefuială, furt, înşelăciune, cadavre, cenuşă, tigru înfometat, nebună şi detestabilă ambiţie, tiran, depravat, ipocrizie, sume sustrase şi ascunse”. Când ajunse cu numărătoarea la a 81-a insultă, azvârli pana pe hârtie. Petele se iviră precum gândacii pe vapoarele vechi.

Era o muncă fără sfârşit. Îşi petrecea zile în şir respingând acuzaţii, îndreptând erori, demonstrând neadevăruri, repetând abecedarul faptelor cunoscute.

Din când în când simţea inutilitatea efortului său. „Americanii au trecut ca în vise de la STUPOAREA sclaviei la DELIRUL republican… oarba SUPUNERE a Sclavului, fără să se întrebe cine poruncea, a degenerat în AROGANŢA DE SENIOR CARE NU ŞTIE CINE TREBUIE SĂ I SE SUPUNĂ. Înainte se plângeau că nu erau destul de Supuşi şi, pentru a fi mai legaţi, cerşeau ONOAREA DE A SERVI; acum, confundând dreptatea cu arbi1 varietatea, nu vor să se supună nimănui, nu vor să respecte pe nimeni. Poate că nu există remediu. Raul America este înveterat. Treci secole de ignoranţă şi de abandonare pentru Popor şi de indiferenţă pentru Guvern”.

Alteori recitea din urmă şi intercala pagini noi. Ascunse sub mantii şi protejate de confidenţe, foile

circulau printre prieteni. Va ajunge oare Bolívar să citească vreodată cartea aceea? Nu credea. Veştile erau din zi în zi mai proaste. N-avea nevoie să le mai audă, era destul să observe zâmbetul de satisfacţie de pe figura noilor fruntaşi ai patriei.

Nu soseau informaţii decât despre răzmeriţe, manifestări de protest, proclamaţii de autonomie. Până ce sosi, o lună sau două mai târziu, acea veste, la început doar şoptită, iar apoi comentată şi amplificată prin gesturi aprobatoare.

„Cât pe-aci să-l omoare la Bogotá… A scăpat printr-o minune şi a fugit. Nu-i de mirare. Nemulţumirea e mare. Oamenii vor altceva”.

În părăginitul palat al viceregilor din Bogotá, conspiratorii, înarmaţi cu spade şi pistoale, intraseră în timpul nopţii. Chipuri mascate, şuşoteli, învălmăşeală de luminări în faţa camerei. Voiau să-i vină de hac monstrului.

„LA ACEASTA AR TREBUI SA REFLECTEZE AME ricaxiii, în loc să se certe între ei”. Era epigraful pe care îl aşezase, cu litere cursive foarte mărunte, sub titlu. *Societăţile americane în 1828*. La tipografia din Arequipa nu priviseră cu ochi buni scrierea aceea capricioasă şi ortografia inovatoare. Pe fiecare pagină, diferite. tipuri de litere, de toate mărimile, orânduite în şiruri de cuvinte, legate prin acolade comandate de un singur verb sau de un singur substantiv aşâzat în centru. „A scrie înseamnă a zugrăvi ideile”.

Banii nu ajungeau decât pentru tipărirea introducerii într-o broşură subţire. Care să cuprindă esenţialul în legătură cu ceea ce tot spunea, de atâta vreme, unor urechi surde. Ce nu reuşise să realizeze la Bogotá, ce intenţii avea Bolívar, ce feste îi jucaseră la Chuquisaca. Aveau să apară acolo, în paginile acelea. Într-o bună zi, cineva avea să le descopere. Şi poate că

atunci va începe să se înfăptuoască proiectul său de salvare. N-avea importanţă că nu-şi vor mai aminti de el. Nici măcar nu pusese numele autorului.

Societatea şi şcoala erau strâns unite între ele. O şcoală tradiţională perpetuează o societate tradiţională. Era un cerc vicios. Pentru a înfăptui Republica era nevoie de republicani, pe care numai o şcoală republicană putea să-i formeze. Atât de simplă şi de evidentă era problema.

De atâtea ori o spusese şi, cu toate acestea, le părea mereu o noutate, ba chiar o erezie, acelor capete tari, îmbâcsite de prejudecăţi şi năravuri. O carte putea ajunge mai departe decât vorbele sale. Scutindu-l de efortul de a repeta iar şi iar, în faţa unor chipuri trândave şi a unor zâmbete neîncrezătoare, acele adevăruri. Acum nu i se mai adresa lui Bolívar, în înfierbântata peroraţie revărsată peste harta Americii şi peste secolele viitoare. Nici măcar vreunui consilier, episcop sau ofiţeraş. Mănunchiul acela de pagini scrise aveau să circule din mână în mână e la voia întâmplării. Undeva trebuia să se aprindă scânteia. Cineva le va citi cu interes, iar apoi va spune: „Omul ăsta nu este atât de nebun pe cât se crede”. La Lima, la Santiago, în vreun sătuc din inima cordilierei, cele aşternute de el pe hârtie aveau să prindă viaţă în faţa unui cititor pasionat. Astăzi sau mâine. N-avea importanţă când, dar într-o zi trebuia să se întâmple.

Singur, cu hârtia în faţă, înşiruia acele cuvinte ce ar fi trebuit spuse în cea mai înaltă şi luminată adunare a Lumii Noi. „Starea actuală a Americii implică serioase reflecţii...” „în America de Sud Republicile sunt *stabilite* şi nu *Fundate*”.

„Autorul este republican”. Zâmbea scriind aceasta. Ce altceva putea fi, ce altceva fusese toată viaţa? Dar nu un republican care se bate cu pumnul în piept, ci un om

profund, ce se străduieşte să găsească metoda pentru a crea şi a face să funcţioneze a republică adevărată. Nu era de-ajuns ca ea să fie proclamată şi stabilită printr-un act solemn, ci trebuia fundată. În plus, era poate la ora aceea şi, în mod paradoxal, în acele ţări de curând eliberate, singurul loc unde se putea face încercarea. „Un guvern cu adevărat republican. America este ţastăzi) unicul loc în care este permisă înfiinţarea lui”.

Nu-i era greu să stea ore în şir la masa de scris, într-un colţ al sărăcăcioasei încăperi, cufundat în gândurile sale. Mult mai grea era permanenta dispută cu tipograful. „Ce nevoie avem să băgăm litere de atâtea tipuri şi de toate mărimile? Lumea n-are să înţeleagă”. „Nu vă faceţi griji. Au să înveţe. Scrierea este zugrăvirea ideilor. Eu încerc să le zugrăvesc mai clar. De unde să ştie omul ce este mai important din paginile cenuşii, toate la fel, ale unei cărţi obişnuite?”

Trebuia să inventeze comparaţii, spre a uşura înţelegerea. Între limbă şi guvern. „Limba şi guvernul Statelor se află în acelaşi stadiu:

au nevoie de reformă şi pot să o admită şi pe de alta

Reformatorii 1 încearcă în diferite moduri.

fără să-l găsească pe cel just”.

„Se pierde multă hârtie cu sistemul ăsta, Don Simen”. „Da, domnule tipograf, dar se câştigă multă claritate”. Avea să folosească enumerări precise şi uşor de reţinut. „Republicanii trebuie să se convingă de 4 lucruri importante pentru cauza lor”.

Repeta adevărurile cele mai evidente. Se poate guverna cu forţa, este greu de făcut distincţia între autoritatea abstractă şi legitimă şi persoana care comandă; rezistenţa împotriva despotismului nu ajunge la „masa poporului, care îl suportă fără să-l simtă”.

Nimic nu se va putea obţine, dacă nu sunt făcuţi să priceapă efectele salutabile ale unei schimbări.

Nota pe trei rânduri, ca o lege sfântă încrustată pe o tăbliţă de piatră:

„Educaţie *Populară* Destinată *Exerciţiilor practice Fundată* aspiraţie la proprietate”.

„În America s-a obţinut nu *Independenţa*, ci un *armistiţiu* în Războiul care va trebui s-o hotărască… Stadiul actual al Americii nu este acela al *Independenţei*, ci al unei *suspendări a armelor*… Câtă dezordine! Cât sânge!… pentru a obţine atât de puţin… şi cât de dureros ar fi să se piardă atâtea sacrificii!”

Sosea momentul să spună amarele adevăruri pe care demagogii nu puteau să le admită. „Oricât de puţin atenţi am fi la drumul pe care l-au apucat treburile publice în America, vom observa multe nereguli ce demonstrează un principiu al dezordinii”.

„NEREGULI ÎN RÂNDUL MASELOR”.

„Nici poporul nu ştie ce are de făcut, nici Conducătorii săi ce au de făcut cu el…”

„… în diferite părţi ale Americii poporul urcă în trepte la conducere… fără a şti să conducă; iar Guvernatorii coboară pe drumul supunerii… fără a putea să se plece…

Cu mâini false poporul întocmeşte opera sfântă a Constituţiei sale, iar cu mâinile cele adevărate o mâzgăleşte…” „Poporul Republican în America de Sud nu înseamnă cel mai mare număr de oameni, ca în alte părţi; ci un număr foarte restrâns care-şi asumă (posedând mijloacele pecuniare-sau mentale) nu numai facultatea de a Reprezenta Poporul în Congres, ci şi de a Răspunde pentru el. nu numai facultatea de a *conduce*, ci şi pe cea de *a se supune* sau *opune* în numele Poporului”.

Servilii, regâlştii, stăpânii vechilor privilegii ar putea profita de cuvintele acelea. Nu pentru ei o afirma, ca să le facă un serviciu, ci ca să spună adevărurilor pe

nume dintr-odată, fără menajamente. Trebuia să se înceapă prin a recunoaşte lucrurile aşa cum erau. Le va spune tuturor prefăcuţilor şi privilegiaţilor, le-o mai spusese de multe ori, tot ce avea de spus. Le va smulge straiele de paradă, dezvelindu-le hidoasa lor goliciune.

Mai erau şi neregulile din sfera, conducătoare. Şefii militari ce se credeau dotaţi să guverneze republici, scurta şi agitata perioadă a guvernărilor, care împiedică formarea unor adevăraţi oameni de stat, recurgerea permanentă, din lipsă de personal calificat, la „dezertorii de prin sacristii, sălile de judecată sau cabinete regale, pe unde-i găsise revoluţia”.

Şi parlamentarismul acela de împrumut, care-l imita pe cel francez sau englez, cu camere înalte şi joase.

Ca la o lecţie cu copii de grădiniţă, explica de ce nu se putea reveni la monarhie, care era contradicţiile unui sistem mixt şi dificultăţile pentru stabilirea reală a Republicii.

„Nici regâlştii.

Nici republicanii.

Nici societatea mixtă

Trebuia să enumere mijloacele adecvate pentru îndreptarea atâtor strâmbătăţi şi erori. Le va înşira unul după altul, într-o listă elementară, pentru a-i ciocăni bine la cap. pe acei ascultători neatenţi şi răuvoitori: generali morocănoşi şi autoritari, legiuitori palavragii şi cu mintea încleiată, stăpâni de pământuri şi de oameni, împietriţi şi surzi în privilegiile şi rosturile lor seculare, preoţi ignoranţi şi oameni fără căpătâi.

Prima recomandare era să nu stabilească tratate şi înţelegeri cu regii. „A solicita recunoaşteri înseamnă a cere ca suveranii să convină asupra unei situaţii ce nu le convine”.

„Să ne comportăm bine.

Să ne vedem de treabă fiecare în propria casă şi

Să lăsăm convenienţa să se nască singură”.

Nu trebuiau nici să-grăbească încheierea unui concordat cu Papa. „Nu fiţi inoportuni cu propuneri şi rugăminţi”.

Iar acum, în al treilea rând, avea să se refere la problema libertăţii cultelor. Nu intenţiona să preaslăvească imaginaţiile aprinse ale licenţiaţilor dantonieni şi robespierişti, ce tot lătrau din gură la lozinci revoluţionare, fără să ştie ce era aceea o revoluţie, nici ce însemna un popor sau o societate. Aveau să se simtă, cu siguranţă, şi mai indignaţi şi să-l numească bătrân retrograd, papă-lapte, pe el, care venea din lumea adevăratelor revoluţii, cea din Franţa, cea din Anglia, cea din Statele Unite şi care cunoştea ideile noi.

Nu pentru aceştia scria, ci pentru ca adevărurile pe care ajunsese să le cunoască să nu moară odată cu el, ci să rămână scrise pentru cineva. Într-o bună zi.

Nu credea în convenienţa libertăţii absolute a cultelor, după imitaţie europeană. Puţini vor îndrăzni să afirme un asemenea lucru, însă el trebuia să îndrăznească. Altfel n-ar avea sens să scrie acel testament, acea sticlă aruncată în mare.

„Din toate vor înţelege spaniolii mai puţin sau mai mult, dar din *pluralitatea cultelor*… nimic; fiindcă niciodată n-au cunoscut decât unul… Pluralitatea cultelor este incompatibilă cu situaţia politică şi religioasă a Coloniilor spaniole şi cu caracterul oamenilor. Leacul trebuie să trateze boala, dar nu se vor determina boli noi din plăcerea de a administra leacuri”.

„Nu printr-un proiect, ci prin voia întâmplării, Europa s-a umplut de secte religioase; secole de-a rândul s-au urmărit şi s-au omorât între ele; până ce, obosită de-a mai pretinde, fără succes, dominaţia exclusivă, au observat că le convenea să se tolereze; dacă trebuie să trăiască împreună, înseamnă că trebuie să se şi

înţeleagă”.

„În Statele Unite nu s-au creat secte… ele au venit gata înfiinţate din Europa; e bine să se păstreze, căci toate la un loc alcătuiesc Statul”.

„Dar ce ştie un indian, un negru, iar dintre albi… câţi! ce înseamnă a fi evreu, mahomedan, romano-catolic sau protestant? Ce nevoie este să se planteze în grădina lui Columb arbori care să propovăduiască *ştiinţa binelui şi a răului*? Poate doar ca să apară Eve, Adami şi şerpi cu miile. Ce-ar câştiga jucând acest *auto sacramental**… nişte oameni ce nu cunosc alte etichete religioase decât cele ale procesiunilor şi slujbelor lor…?

„PENTRU A NE RIDICA LA NIVELUL NAŢIUNILOR CULTE (spun mii de latino-americani) şi mai ales pentru ca Anglia să ne recunoască… trebuie să admitem Libertatea Cultelor!”

„Greşeală!!! *Libertatea de conştiinţă* (vor fi vrând să spună)”.

Aşa cum se ţine cont de genuri şi de mode, se ţine cont şi de disputele străine. Ca să se poată certa după tipicul englez, francez sau filadelfian. „O maximă fundamentală: „latino-americanii trebuie să se abţină de la orice procedeu ce i-ar putea *dezbina*… *Diversitatea de sentimente religioase* nu anunţă CONCORDIE. Respectaţi principiile Statelor Unite în această privinţă; dar nu le adoptaţi deocamdată”.

Dar politica nu este totul. Trebuie avute în vedere subzistenţa şi munca. „Indienii şi negrii nu vor lucra mereu pentru a-şi satisface *la limită* propriile lor necesităţi şi *în exces* pe cele multe ale stăpânilor”.

El văzuse în Anglia şi în Franţa cum de pe câmpuri şi din ateliere izvora adevărata bogăţie, ÎI citise pe Adam Smith şi era convins că munca unei naţiuni oferă toate mijloacele subzistenţei. America lor se afla încă în faza ţarinilor, a petecuţelor de pământ, a agriculturii din

epoca de piatră şi a meşteşugurilor din Evul Mediu.

Comerţul se limita la importuri. Moştenirea monopolului colonial apăsa greu asupra minţilor şi obiceiurilor.

Trebuiau să producă. „Să-şi întoarcă privirea negustorii noştri spre interiorul ţării şi vor descoperi izvoare de bogăţie chiar la suprafaţă. Când vor avea cu ce să facă schimb, vor putea negocia... Europenii aduc multe lucruri în porturile din America şi nu duc înapoi mărfuri în proporţie egală. Dacă ar exista *circulaţie de capital* în toate locurile unde se cumpără şi se vinde, *valoarea schimburilor* ar scoate în evidenţă deficitul pieţelor. Europenii fac calcule... *asupra muncii lor*, iar latino-americanii... *asupra comisioanelor pe care şi le încasează lor înşile*

Trebuiau învăţaţi să producă, să formeze meşteşugari, agricultori şi negustori pentru care obţinerea profitului să aibă alt sens. Contractul dintre marile bogăţii naturale ale continentului şi sărăcia locuitorilor săi nu putea continua.

Dar cine să cunoască mai bine decât el, adevăratul remediu. Institute pentru predarea tuturor ştiinţelor. De ani de zile susţinea acest lucru. O spusese şi o repetase în toate formele imaginabile. Acum, la Arequipa, o aşternea din nou, cu curaj, pe hârtie. „Ignoranţa este cauza tuturor relelor pe care omul şi le produce lui sau altora”.

Trebuie să existe o ordine a priorităţilor. „Este bine ca tinerii să se instruiască, dar mai *întâi asupra celor necesare*”.

„Ce ştiu şi ce au tinerii latino-americani?”

„Vor fi ştiind multe lucruri, dar nu să trăiască într-o Republică...”

„*A-şi cunoaşte obligaţiile sociale* este prima îndatorire a unui Republican, iar cea dintâi obligaţie a lui

este să *trăiască dintr-o muncă* ce nu-l prejudiciază nici pe el, nici pe altul, în mod direct sau indirect”.

„Pe cel ce nu ştie nimic oricine îl înşală trebuie să-şi Pe cel ce nu are nimic, oricine îl cumpără repete mereu…

…Conducătorii Republicilor”.

„Nimic nu este mai important decât *a avea un Popor*: formarea lui trebuie să constituie singura ocupaţie a celor ce luptă pentru cauza socială”.

„Popor suveran!… e foarte Bine

Eu te reprezint!… cum?

Eu te apăr!… cu ce?

„Unde este suveranul?”

„Pe străzi, zbenguindu-se în copilărie?!

Cheltuindu-şi toată tinereţea în plăceri?!

Cântărindu-şi incertitudinile la maturitate?!

Trăind dintr-un venit neînsemnat sau plângându-şi mizeria la bătrâneţe?!…”

„Suveranul acesta nici n-a învăţat să dea ordine, nici nu le dă… iar acela care comandă în locul său îl guvernează… îl domină… îl înrobeşte… şi îl supune capriciilor lui ori de câte ori este nevoie”.

O spusese de-atâtea ori, în atâtea forme, încât ajunsese aproape ca o rugăciune. Primul lucru ce trebuia făcut era organizarea unui sistem de educaţie care să formeze cetăţeni, să-i pregătească pe oameni pentru a trăi în Republică, să-i înveţe să muncească pentru a trăi, să-şi exercite drepturile şi să-şi îndeplinească îndatoririle. Fără asta nu va exista Republică, ci o farsă cu discursuri şi lozinci, literă moartă de constituţie, mizerie şi înapoiere pentru toţi.

Erau momente în care ridica tonul părând să câştige atenţia mulţimii invizibile, care nu voise să-l asculte: „Din atâţia oameni cu judecată… cu talent… cu calităţi. câţi are America!… Din atâţia bine-intenţionaţi!… Din atâţia patrioţi!… (a se interpreta cuvântul în sensul bun)

puse găseşte unul care să-şi îndrepte privirile spre copiii săraci. Cu toate acestea sunt mâna de lucru cerută… bogăţia dorită… oastea necesară… într-un cuvânt… Patria!”

Multe lucruri trebuiau să rămână deoparte. îl durea să renunţe la ele. În finalul micului volum, ce nu era decât o introducere la cartea pe care poate n-o va publica niciodată, puse, cu ortografia lui bătătoare la ochi, întrebarea fundamentală. Să nu mai spună latiniştii că nu cita autorităţi antice şi moderne. Aveau capul plin de doctrine şi de citate, dar ochii le erau orbi în faţa realităţii.

„În loc să ne gândim la Mezi la Perşi la Egipteni

„Decadenţa experimentată pe propriul lor teritoriu de către după câteva secole de dominaţie nu ne interesează atât de mult precum…

Decrepitudinea prematură în care încep să cadă… (chiar de când se nasc) … Republicile create de *Europeni şi Africani* pe pământul *Indienilor*”.

Ieşi de sub tipar volumaşul cel subţire. îl trimise persoanelor mai emâncipate din oraş. Nobililor, stăpânilor de moşii, magistraţilor şi altor oameni luminaţi. Mergea din poartă-n poartă să lase micul pachet de foi. Mirosind încă a hârtie nouă. şi a cerneală proastă. Le trimise prin mesageri şi în oraşele pe unde trecuse. Lui Sucre, la Chuquisaca, la Guayaquil, la Bogotá. Şi un exemplar, prietenului său de destin, Simón Bolívar, oriunde s-o fi aflând sau în nemurire.

Acum nu se va mai pierde totul odată cu dispariţia, cu mizeria, cu abandonul său. Rămânea acolo caieţelul acela cu avertismente teribile pentru toţi latino-americanii. Într-o bună zi, puteau descoperi cu uimire că în paginile acelea se afla simplul şi eficientul secret pentru construirea unei Republici.

„Ce ştii tu despre Republică? Unde ai văzut-o tu,

Manuela Gómez? Oi fi crezând că e vreo pasăre ciudată, cu penele viu colorate, sau vreun animal straniu şi nemaiîntâlnit, cu un fel de unicorn, de cal înaripat sau de salamandră? Dar ea nici nu umblă după fecioare, nici nu trăieşte în foc, nici nu are aripi şi coadă de dragon. Este un mod de trai mai bun pentru toată lumea. Pentru dom nii cei îmbuibaţi, pentru lefteri şi chiar şi pentru tine, Manuela Gomez. Este Res Publica, nu boul public, nici vaca publică, ci lucrul tuturor a, bunul tuturor a, societatea realizată în toată perfecţiunea ei”.

Două «ozi negre strânse în coc, rochie de indiancă, figură blândătmâini îndemânatice cu acul şi oalele. Manuela Gomez îl asculta fără să-i răspundă. Se obişnuise cu acele monologuri, cu acele tirade vehemente, cu acea învălmăşeală de gânduri şi de cuvinte ciudate. „Nu avem Republică, pentru că n-am moştenit-o şi nu ştim să o facem”.

Afară, indiferent, inalterabil, atemporal, cu aceiaşi oameni, aceleaşi vorbe, aceleaşi întâmplări, oraşul Arequipa îl încercuia cu străzile şi ulicioarele lui, ca un imens păianjen letal.

TIMPUL PETRECUT LA AREQUIPA I SE PĂRU CA un antract. Aştepta parcă să urmeze ceva. În această stare de spirit se afla de când abandonase Chuquisaca. Nu îndrăznea să-şi formuleze, nici măcar pentru el însuşi, gândul ce-l obseda. Într-o zi, Bolívar se va întoarce, va veni din nou în Perú, se vor îmbrăţişa cu putere şi, în sfârşit, va începe marea acţiune definitivă.

Tot ce încerca era să câştige timp şi să nu se plictisească în aşteptare.

Uneori ştirile îi alimentau speranţa secretă. Bolívar pornise iarăşi spre Sud. Venea să-i liniştească pe rebelii din Guayaquil. Ce s-ar întâmpla dacă şi-ar continua drumul până la Lima?

În Arequipa se întâlnea des cu colonelul Althaus.

Acum conducea planul unor lucrări importante. Era vorba de devierea apelor râului Vincocaya spre Zumbai. Prin cercurile din oraş se vorbea despre amploarea şi dificultatea operaţiunii. Urma să se construiască un baraj, cu un mare lac artificial, care avea să asigure apă din abundenţă. Majoritatea comentatorilor se angajau în discuţii fără să ştie prea multe despre aceste lucrări. El intra încetul cu încetul în vorbă, sfârşind prin a lansa păreri tăioase în legătură cu problemele tehnice ridicate de lucrare. Impresiona prin bogăţia şi precizia cunoştinţelor sale. Se referea la realizările olandezilor, la ceea ce se făcuse în San Petersburg pentru protejarea oraşului de apele golfului Finlandei, la marile lucrări de irigaţii din Franţa.

Fu chemat de promotorii proiectului. Se angajă să pregătească un studiu despre posibilităţile de realizare a lucrării.

„Cine m-a pus pe mine să mă bag în altă încurcătură?”, îl auzi bodogănind Manuela Gómez. Acum pleca des, pe jos sau pe spinarea câte unui catâr, însoţit de doi-trei oameni, prin câmpiile dimprejur, să ia probe de soluri şi să facă măsurători. Culegea mostre de pământ *şi de* pietrei Măsura înclinarea coastei, calcula debitul râului Vincocaya. Apoi se închidea în camera lui, să calculeze, ore în şir, volume, doze de evaporare, viteza de curgere a apei, presiunea hidraulică.

Pe acele platouri înalte, şfichiuite de vânt, nimic nu era mai preţios decât apa. Viaţa acelor bieţi oameni se putea schimba cu ajutorul canalelor de irigaţie, al barajelor şi al lacurilor. „Perul trebuie să se gândească mai puţin la descoperirea de *mine* decât la descoperirea de *ape* şi la orientarea acestora în direcţia bună, spre a face LOCUIBILA, pe toată suprafaţa ei, o regiune în mare parte condamnată de natură să rămână veşnic deşartă.

Ciuruitul masiv Potosí părea să strige prin tóate

gurile de mină abandonate cât de scurtă şi pieritoare fusese bogăţia acestora. Unde erau acum meşterii legendari care cântăreau argintul cu arróbele1 şi înălţau palate de vis în pustiul dezolant? Ce se întâmplase cu mătăsurile din Franţa, cu pânzeturile din Flandra, cu căştile şi armurile din Milano, cu broderiile de perle, cu splendoarea diamantelor din coliere şi brăţări? Nimic nu rămăsese. Doar legende, amintiri nemaipomenite despre extravaganţe, petreceri, turniruri, procesiuni, demoni şi sfinţi. În schimb, apa, pământul şi munca omului asiguraseră bogăţia stabilă şi înfloritoare a ţărilor bogate din Europa. Pe câmpurile acelea cu iarbă deasă din Olanda, din Franţa, din Anglia, nu existau mine. Dar exista o bogăţie permanentă.

Poate aveau să-l numească şef de lucrări sau contramaistru sau asesor. Unii îl considerau pur şi simplu băgăcios ori intrigant. „Băgăcios e bine spus. Cine îl bagă pe Rodríguez în treburi ce nu-l privesc?”

Culege eşantioane, analizează soluri şi roci, măsoară viteza vântului şi apoi se apucă să întocmească un lung studiu. Cel puţin va folosi ca exemplu pentru toţi proştii ăştia încrezuţi despre cum poate şi trebuie să fie studiată o problemă de acest fel.

— Le va dovedi că ştie mai multe decât un simplu dascăl gângăvitor de lecţii plicticoase în faţa unor copii obtuzi. Îşi va împărţi observaţiile în patru categorii: Fizionomice, Fiziografice, Fiziologice şi Economice. Mai întâi aspectul fizic al terenului, înclinaţia caracteristicile, aşezarea. În al doilea rând, particularităţile lucrării propuse până la data aceea, un dig a cărui construcţie deja începuse. Cea de-a treia observaţie era în legătură cu natura geologică a terenului şi, în final, materialele cu care urma să se construiască digul, rezistenţa lor, durata şi costul.

El nu este partizanul digului. Consideră că

evaporarea e foarte mare în această zonă a Anzilor şi că ridicarea unui dig ar fi prea costisitoare şi ar implica o tehnică şi o calitate a muncii ce n-ar putea fi asigurate cu mijloacele locale. După zeci de pagini de calcule, argumente, evaluări tehnice şi exemple, deschide un capitol final pe care-l intitulează astfel: „Nou mijloc de aducţie. CANAL. Propus de Simón Rodríguez”. Argumentează pe larg în favoarea soluţiei sale, care ar fi mai rapidă, mai eficace şi mai ieftină.

Discuta cu promotorii. îl primeau fără chef. Un pisălog insuportabil. În septembrie reuşi să publice la Tipografia Guvernului un volum de aproape de o sută de pagini, cu preţioasele-i observaţii.

Nu-l luau în seamă. Colonelul Althaus şi domnul Rivero ştiau mai multe. Se va face digul, sau nu se va face nimic, sau se va abandona treaba începută şi condorii vor continua să descrie curbe de nivel pe deasupra peisajului pustiu.

Manuela Gómez îl vedea întorcându-se prost dispus, bombănind înjurături. „Cât de mult aş putea să-i ajut şi nu vor să m-asculte”. Totul rămânea la stadiul de promisiuni sau păreri dispreţuitoare, dar reuşise totuşi ceva foarte important în lunile acelea de şedere la Arequipa. Un lucru care-l despăgubea şi îl reconforta, îşi publicase trei opere, scurtul prodrom *Societăţile americane la 1828*, *Apărarea lui Bolívar* şi *Observaţii asupra folosirii apelor râului Vincocaya*. Lăsa o mărturie. Puteau să îl uite ani în şir sau chiar generaţii la rând, dar, într-o bună zi, cineva avea să găsească vechile tipărituri şi avea să-l reînvie, cu toată gândirea lui. Acum n-o să mai moară de tot, ideile lui n-au să dispară pentru totdeauna. Aruncase o sămânţă şi într-o bună zi, într-un loc anume, planta avea să răsară.

După un timp, veni într-o zi acasă ursuz şi abătut. Cu greu îl făcu Manuela Gómez să vorbească. Fusese

asasinat Antonio José Sucre, Marele Mareşal de Ayacucho. Căzuse mort, la cotitura unei cărări de munte, prin selvele din Pasto, într-o ambuscadă de măcelari plătiţi. Sucre avea treizeci şi cinci de ani şi era şeful militar şi politic cu cel mai înalt prestigiu şi cu cea mai mare autoritate morală din toată regiunea. Era mai rău decât uciderea unui erou, era uciderea întregii speranţe pentru America. Ce blestem apăsa asupra americanilor? Ce vină de demult aveau de plătit? Ce-i conducea spre acele rătăciri de nebunie şi de sânge? îi omorau pe cei mai buni. Triumfau cei răi. N-aveau de unde şti acei nefericiţi de asasini tot ce uciseseră cu laşa lor descărcare de arme.

Sucre nu mai exista. În curând n-avea să mai existe nici Bolívar. Cine va mai rămâne, ca să continue grandioasa operă?

Nu reuşise să se înţeleagă cu Sucre. Mareşalul se lăsase influenţat de ofiţeraşii intriganţi şi de literaţii fără litere. Dar cine se putea îndoi că nu era un om extraordinar. „Numai el ar fi putut să oprească avalanşa aceea de pitici devoratori”. De aceea l-au omorât. Nu-i era greu să-i numească pe benificiarii crimei. Obando1 şi López 2, desigur. Dar în spatele lor trebuiau să se afle alţii, mai vicleni şi mai isteţi, care doreau păstrarea guvernelor şi preşedinţiilor lor împotriva oricărei posibilităţi de supremaţie a marelui stat bolivarian care avea nevoie de un gigant. Intrau, fără remediu, într-o oribilă epocă de potlogării, mizerii şi nimicnicii.

Nu voiau să-l asculte în legătură cu canalizarea lui Vincocaya. Nici ca specialist şi nici măcar ca „băgăreţ”.[38]

Nu mai rămânea nimeni nici pentru cealaltă imensă

---

38 José Maria Obando, influent om politic, viitor preşedinte al Columbiei (în 1831 şi 1853).
- José Hilario Lopez, general columbian, preşedinte al Republicii în 1849.

operaţiune de canalizare a lumii americane spre adevărata Republică. Pământ sterp, lipsit de profitul torentelor pierdute.

Acum nu mai avea ce să aştepte în Arequipa. De curând se născuse fiul Manuelei. Un boţ de carne învineţită ce se sufoca de plâns, până ce sânul lăuzei nu îl calma. Ezită la alegerea numelui. Poate Condor, sau Huáscar sau Simon. Ori José, cum voia mama, pentru că îl născuse de ziua acestui sfânt. L-au botezat José. Şi i-au spus în cele din urmă Cocho.

Un şir lent de catâri, cărând cărţi, mobile şi haine, altul pe care călărea Manuela cu copilul şi al lui, animale de închiriat, capricioase şi rebele, coborau muntele îndreptându-se spre mare, pentru a-i duce înapoi la Lima.

Intrară prin cartierul El Callao. Nu se mai auzeau, ca în urmă cu şase ani, bătaia tunului anunţând asediul fortului. Acum totul părea încremenit şi stins. De data aceasta n-avea să-l mai întâlnească pe Bolívar. În palatul guvernului se afla Gamarra, indianul cel agitat şi viclean, înainte fusese La Mar care eşuase în dezastru. Ultimul lucru realizat de Sucre fusese să-l facă praf în încercarea lui de a invada Ecuadorul. Şi mai înainte fusese Santa Cruz[39].

Acum nu mai căuta decât refugiu. O căsuţă într-un cartier sărac, locuit de indieni, oameni cu ocupaţii mărunte, lipsiţi de speranţe şi cu frica lui Dumnezeu.

„A fost cu totul altfel acum şase ani, Manuel Gómez”. N-avea cum să înţeleagă ea, femeia preocupată doar de curăţenie şi de încropitul prânzului sărac. Nu mai avea ce să caute la vechiul palat Magdalena. Nu-l mai aşteptau Eliberatorul, generalii şi magistraţii. Nu mai existau planuri pentru transformarea societăţii.

---

39 Andres Santa Cruz - militar şi om politic bolivian ; a Lest preşedinte interimar al Perului în 1826 şi apoi al Boliviei.

Puţină lume îşi amintea de el, stătuse atât de puţin în Lima atunci.

Unii dintre cei care îl cunoscuseră în Alto Perú repetau sau îi aminteau aceleaşi minciuni jignitoare. Era „nebunul”, „imoralul” din Chuquisaca şi Cochabamba Unul care plecase cu nişte lăzi cât toate zilele. Şi care nu era bun decât să producă încurcături şi să scandalizeze lumea. „Dumnezeu să ne ferească de ignoranţi şi de proşti”.

Cu toate acestea, unii îi întinseră mâna. „Mulţumită domnului Căceres mai putem şi noi să mâncăm câte ceva şi să trăim deocamdată”. Începu să primească în pensiune copii, cu care făcea lecţii acasă. Cărora le insufla virtuţile, sociabilitatea şi respectul adevărului. Îndeplinea şi unele servicii mărunte. Uneori ajungea până la Piaţa de Arme sau la Jirón, unde forfoteau, ea vrăbiile, bârfe şi veşti dintre cele mai incredibile.

Acolo află ştirea de care se temuse atâta. „Tiranul e mort”. O repetau şi o făceau să circule cu satisfacţie. Rămase încremenit şi fără glas. De-abia mai târziu fu în stare să cântărească îngrozitoarea nenorocire.

Simón renunţase la tot. Plecase din Cogotá spre Coasta Caraibilor. Era urmărit de calomnii şi insulte. Îmbătrânise uimitor de repede. Ochii ieşiţi din orbite, faţa ridată, părui albit. Agitat din cauza febrei şi scuturat de tuse. Încă mai spera să poată pleca în Europa. Să se întoarcă în Franţa şi să-şi sfârşească zilele în uitare şi izolare. Dar nu avusese puterea s-o facă. Se retrăsese să moară, distrus şi şleibde puteri, în casa de ţară a unui nobil spaniol. „Să plecăm. Duceţi-mi bagajul la vapor. Haideţi, că aici nu ne mai vor.”, murmurase înainte să moară.

Rămase închis în casă câteva zile, să-şi înghită indignarea şi durerea. Lua „Apărarea” şi citea cu glas tare, pentru Manuela Gómez, pentru elevi, pentru

nimeni, fragmente, pe un ton de imprecaţie şi de sufocare.

„Tirani, Bolívar şi Sucre! Tirani, aceşti doi oameni excepţionali, care au fost eliberatorii Americii de Sud! Cine dintre toţi cei ce alcătuiau mulţimea aceea indiferentă nu-i datora mult sau puţin? Nu fuseseră în stare sau nu voiseră să-şi dea seama ce însemnaseră acei venezueleni, cei mai războinici, mai liberali, mai dezinteresaţi, mai mărinimoşi şi mai demni de respect dintre toţi oamenii cinstiţi de pe lume. Unde va mai găsi America asemenea oameni?”

Ce-o să rămână acum? Un furnicar de intriganţi, o arenă a poftelor, un bilet trist de parveniţi de provincie.

Seara, când Manuela Gomez aprinse lampa de gaz la icoana Sfintei Fecioare, îi spuse, ieşind în curte să privească stelele: „Roagă-te tu pentru el. Eu n-aş şti să o fac”.

SE SIMŢEA BĂTRÂN. ÎMPLINISE DEJA ŞAIZECI de ani. Până atunci trăise fără să-i pese de vârstă. Plin de impulsuri, de gânduri îndrăzneţe, de proiecte. Reunindu-se cu oameni mai tineri decât el, discutând şi lucrând împre. una cu ei. Altă dată, când îi spuneau „bătrâne”, ca să-l supere sau să-l înjosească, reacţiona instinctiv, printr-o atitudine de negare şi apărare. Căci nu se simţea bătrân, privea spre viitor, dorinţa de muncă nu-i dădea pace. Nu era deloc ceea ce lumea numea un bătrân, un moşneag, ramolit, sclerozat, bâţâind din fălci. Avea mai multă energie. intelectuală, ba chiar şi fizică, decât o mulţime de tineri. Umbla cu paşi sprinteni şi hotărâţi. „Şi capul nu-mi joacă feste”. Vioiciunea mentală, fervoarea nesecată a gândirii, curiozitatea trează pentru orice lucru dovedeau că era mai iute decât toţi acei nătângi, leneşi, adormiţi, seci, ignoranţi şi proşti fuduli de care se lovea peste tot.

Dar acum ceva se schimbase sau se schimbaseră

toate. Nu mai era vremea lui Bolívar şi a lui Sucre. Niciodată n-avea să mai fie. Acum erau la modă mizerabilele tertipuri şi piedici născocite de tot felul de Gamari, Santa Cruzi, La Mari, Obanzi, Santanderi. Oameni de nimic şi fără aripi. Despre Venezuela avea puţine amintiri. Se simţea despărţit de ea din cauza distanţei şi a timpului. Pe-acolo comandau oameni pe care nu-i cunoştea, Plez cu lancea, Soublette[40] cu isteţimea şi tânărul acela, Guzmán atât de fertil în intrigi. Se simţea mai aproape de Nueva Granada. Dar acum nu mai era Columbia, nici n-avea să mai fie vreodată2. Acum era epoca anti-bolivarienilor de parohie, a vătafilor localnici. Oameni de la care nu putea aştepta nimic. Nici n-avea cum să le facă propuneri pe care ei să le înţeleagă.

„Scrieţi-i generalului Floresă, este compatriotul dumneavoastră şi el e cel care comandă la Quito şi la Guayaquil”. Treaba asta cu concetăţeanul era destul de vagă şi pentru el n-avea niciun sens. Tânărul general Flores nu se ocupa de planuri de educaţie, ci de recrutări de trupe şi atacuri armate. Şi apoi, ce însemna compatriot? Persoană din aceeaşi ţară, originară din acelaşi colţişor, participantă la bârfele, zvonurile şi superstiţiile locale. *Paisi*, *pagus*, Câmpie mică. În sensul acesta nu fusese niciodată *pagano*. Se simţea mult mai aproape de oamenii culţi şi liberali din cele mai îndepărtate ţinuturi, decât de toţi proştii născuţi în parohia lui. Una era hazardul naşterii şi alta afinitatea de inteligenţă şi sensibilitate.

Nu i-ar fi fost deloc greu să rămână în Europa. Se simţea la largul său în mijlocul unor oameni de acelaşi nivel intelectual. „Eu nu m-am întors în America pentru că m-am născut în ea”, repeta, ci pentru că aici exista

---

40 Carlos Soublette, militar şi om politic venezuelan (1790- 1870), ce va fi ales preşednte al Republicii între 1843-46.

posibilitatea de a realiza o mare încercare de înnoire.

Uneori era acuzat de cosmopolitism. Aşternu pe hârtie ceea ce spusese de atâtea ori în gura mare: „COSMOPOLIT… nu egoist… cum interpretează vulgul cuvântul, ci un om EMINAMENTE Sociabil, căci pentru el PATRIA este locul unde trăieşte, iar cei care-l înconjoară îi sunt

COMPATRIOŢI; un om care poate locui oriunde, căci nu este VITĂ, să-i trebuie IESLE; un om care nu face ce-i vede făcând pe alţii, fiindcă doar MAIMUŢA imită fără SPIRIT CRITIC; nu e nici MORIŞCĂ DE VÂNT, să se învârtă în toate părţile; nu jigneşte pe NIMENI şi face BINE cât poate, îşi pierde zilele vorbind şi nopţile scriind despre importanţa Şcolii Primare şi dacă toţi ar gândi ca EL, n-ar mai exista Stăpâni, fiindcă n-ar mai fi

SCLAVI nici MARIONETE, fiindcă n-ar mai avea cine să le facă să ţOPĂIE, nici războaie, fiindcă n-ar mai avea cine să mine oamenii lamăcel”.

Panorama se schimbase. Posibilitatea de a realiza marele proiect era aproape nulă. Deja nu mai putea aduce întreaga naţiune la stadiul de „noviciat”; acum trebuia să se resemneze şi el la a înfăptui lucrurile pe scară mai redusă. Doar ce reuşea cu scrierile sale care puteau prea puţin. O bună parte a ediţiei din Arequipa despre Societăţile Americane ajunsese pe tarabele băcanilor, servindu-le drept hârtie de ambalaj. Dar, cu toate acestea, de câte ori trimitea câte un exemplar vreunui puternic om al zilei, încă i se mai aprindea un colţişor de speranţă în suflet. Poate o să-l citească, poate lectura va avea darul să-i stâmcăscă curiozitatea, era chiar posibil să-l cheme şi să-l însărcineze să înceapă ceva.

În timpul lungii aşteptări din acele zile, ce semănau atât de mult unele cu altele, nu avu parte însă decât de rutina lecţiilor cu cei şase copii din umila lui locuinţă, de

socotelile complicate, inevitabile, de la sfârşit de lună şi de veşnica listă de lucruri necesare, în faţa cărora se vedea silit să facă pe surdul.

Cu toate acestea, nu-şi abandona iniţiativele. I) convingea pe câte-un tip bogat să întemeieze o mică industrie sau pe un fermier să experimenteze culturi noi şi să «folosească vreun pârâiaş pentru irigare. Relua, la proprii mai mici, fabricarea casnică de săpunuri şi luminări. Dar fumăraia şi mirosul înţepător îi făceau pe copii să lăcrimeze şi-i deranjau pe vecini. Sfârşea prin a se retrage, în orele târzii din noapte, când copiii dormeau şi casa se cufunda în tăcere, să-şi definitiveze opera. Tot ce publicase până acum fusese scris în grabă. Nu erau decât fragmente din ceea ce ar fi trebuit să fie un *opus magnus*. Avea să dezvăluie o reflecţie amplă şi nouă asupra condiţiei reale a Americii sale. Va începe cu descrierea solului şi a locuitorilor. Geografia, clima, peisajul, resursele naturale. O viziune globală ce o va depăşi pe cea a lui Humboldt. Apoi va trece la descrierea realităţii istorice şi sociale a populaţiei. Starea economică, morală, civilă şi politică a acelei mase umane împrăştiate pe scena geografică a Americii de Sud. Din această revizuire – totală şi adâncită, va răsări în mod spontan necesitatea de neamânat a marii reforme.

De-a lungul vremilor trecute se mai încercaseră reforme. De la viceregi până la Bolívar. Dar sau fuseseră incomplete, sau dăduseră greş. Nu ştiuseră să se îndrepte spre rădăcini.

Va trece, apoi, la expunerea detaliată a planului său, care va constitui partea a patra şi ultima a masivei lucrări. Aici va enumera încă o dată mijloacele pe cihre le preconiza din prima zi a întoarcerii sale. O nouă şcoală pentru formarea de cetăţeni ai Republicii şi de oameni utili unei societăţi libere. Descria cu lux de amănunte metodele şi sistemele de învăţământ şi de organizare

socială. Până şi omul cel mai greu de cap îşi putea da seama clar de adevărul de necontestat al acelui proiect.

În liniştea nopţii, cu corvoada zilnică încheiată, Manuela Gómez se dusese la culcare. Foaie după foaie, cu litere de tipar şi de mână, în liste şi rânduri unite prin acolade, gândeşte pentru milioanele de oameni care nu ştiu să o facă. Luminarea se termină înaintea lucrului, în singurătatea nopţii cântă un cocoş ce aparţine încă lumii care trebuie schimbată.

ERA O SCRISOARE NEAŞTEPTATA CE-I FUSESE adusă din îndepărtatul Chile. O semna domnul Alemparte. Intendentul Provinciei Concepción. Purtătorul ei în scrisoarea însăşi îi făceau propuneri tentante. I se oferea o onorabilă funcţie de conducere la colegiul din acel oraş. Intendentul îşi punea mari speranţe în institut şi în Rodriquez. Spunea că-i cunoaşte renumele şi operele. Era aşteptat cu nerăbdare şi urma să primească mijloacele necesare pentru călătorie.

Nici nu s-ar fi putut să sosească mai la timp neaşteptata invitaţie. La Lima treburile mergeau din ce în ce mai rău. Calmul şi previziunea nu erau posibile. Ţara părea mistuită de rele şi fără coloană vertebrală. Comanda Gamarra, la modul său arbitrar şi stângaci. Se anunţau revolte şi răzmeriţe. Toată lumea şoptea în secret zvonuri despre vreo nouă conspiraţie. În sfârşit, Orbegoso îl scoase din uz pe Gamarra, în timp ce altul se pregătea să-l scoată pe el.

„Plecăm, Manuela Gumez”, o anunţă pe femeie. Îşi va trimite acasă puţinii discipoli, îşi va înghesui într-un cufăr hârtiile şi cărţile şi va pleca. „Încotro?” „În Chile”. 1. urnea Manuelei Gumez era drumeagul în zigzag ce cobora din Oruro spre Arequipa şi, în cele din urmă, spre Lima. „Asta e foarte departe”. Acum, în plus, mai era şi copilul. „Cocho”, José. Fiul bătrâneţii. Câte drumuri şi câte raite nu dăduse până să-l vadă născându-se pe

căţelandrul acela smiorcăit şi mucos, pe care Manuela îl alăpta la sânii ei mari de indiancă.

„Şi de ce aşa departe?”, îndrăzni să întreltg. „Pentru că mi se oferă ceva care mă interesează, pentru că aici nu mai am nimic de aşteptat şi, în sfârşit, pentru că mi-e tot una”.

Plecarea lui. avu un ecou slab. Le comunică vestea doar câtorva din puţinii săi interlocutori, ce se adunau în Piaţa Mare să stea la taifas. În Chile; tocmai acolo, existau persoane care credeau în el şi îl chemau să-i dea în sarcină un important colegiu.

Profitase de calmul lungilor zile petrecute pe goeleta burtoasă pentru a-şi revedea notele şi a schiţa planurile de studiu pe care urma să le propună Intendentului. Defilă prin faţa altor ziduri ale cordilierei andine, traversă tropicul Capricornului; se îndrepta spre ţinuturile Vadivia şi Magallanes, cu aceeaşi predică, pentru aceiaşi oameni. În golful acela din Marea Sudului îşi va relua munca pe care niciodată până acum nu’putuse s-o ducă la bun sfârşit.

Don José Antonio Alemparte îl întâmpină cu respect şi admiraţie. Primise broşura din Arequipa, cu ideile acelea noi despre oameni şi ţară. Concepción era un fel de sat izolat între oceanul îngheţat şi muntele pleşuv. împrejmuit de două râuri cu ape tumultuoase. Accentul locuitorilor era diferit de al celor din Lima, dar spusele oamenilor semănau foarte mult.

Luase sfârşit perioada agitată în care fuseseră la putere liberalii entuziaşti, porecliţi jos *pipiólos**, iar acum guvernau cu fermitate şi. eficienţă Zos *pelucones*[41].

---

41 Tot un regionalism chilean, desemnînd o uncie de aur, şi o monedă chiliană cu o valoare mare ; prin extinderea sensului, persoană cu înaltă poziţie socială. Termenul generic de pelucones se aplica, prin antagonism cu cel de pipiólos, conservatorilor, adepţi ai sistemului regalist de guvernare.

Din Santiago, alături de generalul Prieto[42], Diego Portales punea capăt cu o precizie bine calculată înveteratei dezordini şi-şi propunea să construiască o republică stabilă.

La scurt timp după sosire îşi dădu seama de lupta surdă dintre cele două tendinţe. El.nu putea fi nici *pipiolo*, nici *pelucân*; unii i se păreau prea naivi şi palavragii, iar ceilalţi lenţi şi fără imaginaţie. Dar pentru ceea ce urmărea el erau la fel de buni şi unii şi alţii, dacă-l lăsau să-şi vadă de treabă.»

Stătu îndelung de vorbă cu Alemparte. Părea să-l înţeleagă. Poate că, în sfârşit, acum va putea să-şi realizeze cu adevărat opera, în acea margine de lume.

Se duse să viziteze colegiul aflat în ruină, plin de toate defectele care-l îngrozeau mai tare. Acceptarea acelei sarcini i se părea totuna cu mersul pe un drum înfundat. La nivelul unei şcoli ce moştenea tradiţii proaste cu elevi deja deformaţi din cursul primar, nu se putea încerca o reformă fundamentală. Ar trebui să se înceapă mai de jos, din primii ani de şcoală. Munca ar fi mai îndelungată, dar mai solidă şi mai sigură.

„Domnule Intendent, dragul meu Don José Antonio, o să ne pierdem timpul şi-o să ne chinuim în zadar încercând să reparăm acoperişul unei case cu fundaţia şubredă. Niciodată nu e îndeajuns de devreme pentru a-i schimba pe oameni. Munca trebuie începută din şcoala primară”.

„Sunt incurabil”, gândea când rămânea singur. El însuşi se încăpăţâna să complice lucrurile. În loc să se ocupe de colegiul acela învechit şi să-i aducă toate îmbunătăţirile posibile, lui îi ardea să complice treaba, s-o facă mai încâlcită şi mai lungă. Să înceapă cu copiii din şcoala primară, dacă din leagăn nu putea să-i ia, ca să

---

42 Joaquín Prieto - om politic chilean, preşedintele Republicii între 1831-1841.

formate treptat şi sigur nişte oameni noi. „La vârsta mea. Chiar că sunt nebun”.

Intendentul îl ascultă, îi dădu ceva fonduri şi astfel reuşi să deschidă şcoala aceea care nu semăna cu niciuna.

În salonul cel mare al casei. Înăuntru se aflau dormitoarele şi bucătăria, unde locuia cu Manuela şi fiul său, împreună cu câţiva copii ce-i fuseseră încredinţaţi. Aşeză pupitrele elevilor în careu, ca pentru o bătălie. Pe pereţi atârnau cele patru tabele sinoptice pe care le desenase el însuşi şi care conţineau noimele de bază ale cunoaşterii. Noţiuni, clasificări de ştiinţe, imperii ale naturii, părţi ale vieţii sociale, ordinea învăţării lor.

El se plimba prin mijloc explicând, interogând, dialogând. Nu voia să-i înveţe după manuale, nici să-i facă să memoreze liste de nume… Uneori lua o plantă şi le vorbea pe rând despre părţile componente şi funcţionarea ei. Cum se alimentează, pe unde respiră, pe unde şi cum se înmulţeşte… „încadraţi-vă ideile”, le spunea, arătând spre tabelele sinoptice. „Cum se potriveşte ceea ce tocmai am descoperit împreună cu aceste scheme generale?” O plantă era o fiinţă vie, dar diferită de un animal. Toate fenomenele vieţii erau similare, iar fiinţele asupra cărora puteau fi experimentate erau strâns legate între ele. Exista, în imensa varietate a naturii, o ordine ascunsă ce trebuia descoperită. Asta era ştiinţa. „De câte ori ai repetat vorbele acestea, Simon? „Toată viaţa, în locuri atât de diferite. Dar de fiecare dată o spunea cu şi mai multă convingere şi hotărâre.

„Cuvintele zugrăvesc lucrurile, iar noi, prin scriere, zugrăvim cuvintele”. Era o artă prodigioasă pe care majoritatea oamenilor o ignora sau o distrugea, necunoscându-şi limba, neştiind s-o pronunţe şi, cu atât mai puţin, să o scrie. Se apuca să ironizeze formele

incorecte şi stângace cu care persoane dintre cele mai sus-puse distrugeau acel dar minunat al limbii. Inventa dialoguri în care el însuşi îşi dădea replica. Unii trecători miraţi se opreau la fereastră să se uite la bătrânul ăla care gesticula, ţopăia şi vorbea în termeni şi feluri dintre cele mai variate, în faţa copiilor care râdeau fericiţi. Imita pe paracliser şi pe crâşmar, pe zilier şi pe negustorul ambulant, cearta dintre două vecine şi discuţia dintre un pipiolo şi un *pelucon*. Cine nu ştie să vorbească nu ştie să gândească, cine nu ştie să gândească se află sub nivelul speciei umane.

„Când veţi fi întrebaţi ce învăţaţi aici, să răspundeţi că tot şi nimic. Înmagazinaţi idei, învăţaţi să gândiţi. Restul o să vină de la sine”. „E mai important să cunoaşteţi şi să practicaţi sociabilitatea şi virtuţile republicane decât să cunoaşteţi toate regulile gramaticii”.

Câteodată se termina ora, dar elevii, fascinaţi, uitau să mai plece.

Unul dintre cei care ţineau mai mult la el îndrăzni să-i dea de-nţeles că în oraş era considerat un tip extravagant. „Au ajuns chiar să spună că sunteţi nebun”. „Tot ce vă învăţ eu este raţional şi supus gândirii. Ceea ce se întâmplă însă este că eu vreau să formez cetăţeni pentru Republică şi ei nu. Nebuni sunt ei care, pentru a-şi atinge scopurile urmărite, procedează împotriva raţiunii Cum să se schimbe o ţară fără să-şi schimbe oamenii? Şi cum să se schimbe oamenii dacă nu se începe cu copiii? Nu se va putea schimba ţara, nici lumea, fără a fzola, în cadrul noii educaţii, o generaţie întreagă, de influenţa coruptă şi corupătoare a vechii societăţi. Atât de simplă şi în acelaşi timp atât de dificilă este problema”.

Observa zâmbetele batjocoritoare pe chipul persoanelor importante, când le întâlnea pe stradă.

Umblau zvonuri ce ajungeau până la el prin gurile elevilor sau ale puţinilor prieteni. Nu preda catehismul, îşi bătea joc de felul de-a vorbi al chilienilor, copiii nu învăţau nimic, doar extravaganţe şi noţiuni incoerente.

Tot la fel era întrebat uneori de către autorităţi despre mersul pepinierei, cu îndoială şi cu ironie în glas.

Dar cum reuşita sa se baza pe insistenţă, el avea de gând să insiste, cu tenacitate, cât timp va fi nevoie.

Până în acea dimineaţă, către sfârşitul orelor, în plină zi de vară, când se făcu simţită huruiala surdă a unui soi de car imens, ce făcea să tremure toată strada. Câţiva copii o rupseră la fugă în curte. „Cutremur! Cutremur!”, strigau. Urlete de panică pătrundeau prin ferestrele deschise. Podeaua se scutură, uşile se zbătură şi de sus începu să plouă cu ţărână, pietre şi ţigle dintr-o crăpătură ce se despica rapid din tavan. În urma copiilor, alergă şi el spre ieşire, împiedicându-se de câteva ori. Pereţii ce dădeau în stradă se prăbuşiseră şi acoperişul, cu solzii de ţiglă spartă, se încreţea printre dărâmături. Strada desfigurată de ruine părea ca dezbrăcată de haine. Ziduri căzute unele peste altele. Printre dărâmături alergau oameni înnebuniţi de spaimă, strigându-i pe alţii în gura mare. De sub bârne şi pereţi de chirpici pulverizaţi răsăreau braţe, picioare şi capete, palide, albite de praf şi înroşite de sânge. Pământul continua să se zgâlţâie, gardurile care încă mai erau în picioare se rupeau şi se prăbuşeau. „Sfinte, Sfinte, Sfinte Dumnezeule”, urlau femeile îngrozite. Copiii plângeau înghesuiţi unii într-alţii în curte. Manuela Gomez îşi strângea micuţul în braţele-i grăsane şi bolborosea rugăciuni. Prin gropile căscate, pe grămezi de moloz, învăluite în norul de praf ce întuneca aerul şi prin furtuna de strigăte şi voci, apăreau femei îngenuncheate, cu braţele în cruce pe piept.

Cât a durat? Mult timp, atât cât orăşelul să fie ras

de pe suprafaţa pământului. Soseau la şcoală părinţii înspăimântaţi, aproape muţi de groază, căutându-şi copiii. Îi îmbrăţişau şi izbucneau în hohote de plâns.

Din mijlocul larmei de rugăciuni şi strigăte, se auzi glasul învăţătorului. „Acum totul a trecut. Să ne păstrăm calmul”. Nu-l auzeau, alergau fără sens dintr-o parte în alta, strigându-şi părinţii şi rudele dispărute sau se strângeau în grupuri pentru rugăciuni, repetând iar şi iar aceleaşi cuvinte, cu ochii ridicaţi spre cer. „Pedeapsa lui Dumnezeu. Iartă-ne, Doamne”.

După ce trecu primul moment de groază şi confuzie, după ce copiii plecară, unii însoţiţi, alţii singuri, să vadă ce mai rămăsese din casele lor, Simon Rodriquez porni să colinde străzile din jur. Strada mare era ca un râu închegat cu dărâmături. Bârne, ţigle, mormane de pământ, resturi de mobile, farfurii sparte şi bărbaţi şi femei care, cu mâinile goale sau cu unelte apucate la nimereală, răscoleau să-i găsească pe cei îngropaţi.

Mergea greu, căţărându-se şi alunecând pe grămezile de moloz. Întâi îşi înălţă privirea spre munţi. Se aflau acolo, liniştiţi, tăcuţi şi indiferenţi în faţa acelui zbucium de ruine şi sânge ce se întindea la picioarele lor. Ei au făcut asta, gândea Rodriquez. Aveau o structură vulcanică ce nu se liniştise încă. Soluri şi straturi prost aşezate, aflate în activitate continuă. Fiinţele acelea ignorante trăiau pe o fisiuţă de pământ, la poalele nemaivăzutului uriaş, care, cu puterea sa uriaşă, împingea la suprafaţă bolovăniş, jăratec şi straturi subterane ale pământului. Primul lucru ce-ar trebui făcut în vederea întemeierii unui oraş este studiul solurilor şi formaţia lor. „Dar cine să se ocupe de aşa ceva?”

Unii se apropiau de el, înmărmuriţi de groază, să-i ceară, sfatul. „Vina este a cordilierei şi a celor care s-au apucat să-şi ridice casele la picioarele ei… Ne-o spune ea însăşi… Priviţi-o… Poalele ei sunt acoperite, de sute de

secole, cu propriile-i ruine şi sfărâmături de stânci, straturi desprinse şi nisipuri... Dar nimeni n-a vrut să se gândească la asta”.

Nu se aşteptau să termine. Se îndepărtau îngroziţi, ca şi cum ar fi văzut pe dracul. „Oi fi mirosind a pucioasă”.

Totul părea o ruină. Pereţii sfărâmaţi în bucăţi, acoperişuri prăbuşite în grămezi peste ziduri, turle împrăştiate în jurul bazei lor. Coloanele bisericilor Santo Domingo, San Francisco şi Las Monjas, până şi cele din catedrală, se vedeau prin golurile zidurilor căzute. Câteva clopote zăceau răsturnate pe pământ, ca nişte cupe goale. Lumea începea să se adune, de afară, spre a-şi îndrepta implorările către chipurile sfinţilor ce rămăseseră impasibili în mijlocul mormanelor de moloz.

Toate erau căzute la pământ şi distruse. Şcoala, colegiul, primăria, bisericile, locuinţele bogaţilor şi ale săracilor. Zile şi săptămâni întregi defilară înmormântări, fără nimeni în urma dricului. Fură improvizate tabere de certuri printre ruine şi în împrejurimi. Se trăia în comun, ca într-o aşezare de indieni nomazi. Fiecare piaţă, fiecare grădină, fiecare petec de câmpie era un sătuc înjghebat de soartă şi întâmplare, unde se pregătea mâncarea în aer liber, se trăia în comun şi se aştepta cu nelinişte.

De-abia după o lună fu chemat de Intendentuk Alemparte la primăria improvizată. Hotărâse să-l numească, împreună cu alte două persoane cunoscute, într-o comisie care trebuia să studieze efectele cutremurului, să întocmească planul pentru reconstituirea aşezării şi chiar să

propună o posibilă mutare a oraşului într-un loc mal sigur.

Era de fapt unicul lucru ce-i mai rămânea de făcut în Concepción. Luă asupra lui însărcinarea, ca şi cum ai fi fost singurul responsabil. Timp de cinci luni munci, fără

clipă de răgaz, studiind soluri, curenţi de apă, coaste, aşezarea oraşului, costul curăţirii dărâmăturilor şi al reconstrucţiilor. Câţi reali trebuiau plătiţi pentru a transporta un metru cub de moloz cu o căruţă de boi. După aceea studie trei posibilităţi pentru viitor. Două locuri noi, sau reînceperea lucrărilor tot acolo. Prezentă avantajele şi inconvenientele fiecărei soluţii, dar nu se pronunţa deschis pentru niciuna. Termină redactarea raportului în stilul său inconfundabil, îi puse să semneze şi pe ceilalţi doi membri ai comisiei, care îl ajutaseră în excursii, la măsurători şi calcule şi-l înmână Intendentului.

De data aceasta, nu numai oamenii, ci şi natura însăşi se înverşunase să-i distrugă opera.

În timp ce se făceau pregătiri pentru reconstruirea oraşului Concepción după selectele lui recomandări, el porni, cu mica lui trupă, în căutarea unui loc nou, unde să-şi reînceapă munca.

PRINTRE SATE COCOŢATE PE MUNŢI, RÂURI învolburate, fermieri şi băcani, descurcându-se cu exhibiţii, răbdând neajunsuri şi rumegându-şi dezamăgirile, va trăi ani grei. De la Trilaleubu la Tucapel şi Monteblanco. Planificând exploatări de mine, propunând acţiuni întreprinzătoare, în faţa unor oameni obtuzi, bănuitori, ce-şi socoteau banii la centimă şi priveau cu neîncredere spre bătrânii acela agitat şi plin de imaginaţie, care le propunea semănături, irigaţii, tăbăcării, mori şi fabrici.

Câteodată reuşea să se facă ascultat. Chiar să fie crezut de câte unul dintre ei şi să se bucure de afecţiunea acestuia. Sau, poate era milă şi compasiune. Vorbea convins de tot ceea ce se putea face pentru canalizarea apelor, pentru perfecţionarea morilor de grâu, pentru organizarea exploatărilor miniere, a celor de cherestea, a tăbăcăriilor, a manufacturilor de faianţă,

de luminări, de clei. N-ar avea nevoie decât de ceva capital. Calcula vânzările şi veniturile.

Fermierul Bernardino Segundo Pradel sfârşi prin a-şi încredinţa reorganizarea făbricuţei lui de cherestea de sus, din munţi.

Urca neobosit pe cărările muntelui, traversând torenţi, căţărându-se pe coaste, dormind la popasuri sau sub cerul liber. Dârdâind de frig sau de febră sau de oboseală, în nopţile lui fără adăpost.

Contau pe puţine resurse materiale. Totul trebuia improvizat. Încerca să facă din lemn ceea ce ar fi trebuit să fie din fier. Să subţieze cu piatra de polizat lama prea groasă a fierăstrăului, să improvizeze căruciorul pentru cărat buştenii, să dea instrucţiuni ziiierilor ignorau pentru ca, în cele din urmă, lucrurile să fie făcute toi prost.

Venea uneori să viziteze exploatarea câte un englez sau câte un neamţ. Examina instalaţia, desprindea, cu lovituri de picior, piesele prost montate şi se ducea la patron să-i spună că treaba nu era bună de nimic.

Lui nu-i mai rămânea altceva de făcut decât să-i scrie, spre a se justifica: „Spuneţi că morarul francez v-a informat că maşinăria nu face doi bani; a mai spus-o şi fierarul englez de o sută de ori – au spus-o şi câţiva chilieni, fără s-o fi văzut – mai lipseşte s-o spună şi nişte nemţi şi nişte greci, ca să aveţi părerea a cinci naţiuni – şi vina a cui să fie? Nu mai e nevoie de nicio întrebare… A mea! – ultimul plăteşte oalele sparte; dar n-am fost eu singurul care şi-a vârât nasul în treaba asta”.

„Eu ştiu (şi o ştiţi şi dumneavoastră) că maşina are părţi proaste; dar acelea nu sunt făcute de mine şi intervenţia mea acum n-ar face decât să le strice mai rău. Cei care spun că maşina nu-i bună o compară cu a Intendentului, cu a lui Luco sau cu a francezului Delaune, care-s fabricate pe bani mulţi, în timp ce a

dumneavoastră e făcută din economii.

Permiteţi-mi să acuz, ca să mă apăr. În afară de zimţii carului, dispozitivul de închidere şi deschidere a barajului, cel de strângere a lanţului, tamburul de la dig şi noua împrejmuire pentru captarea apei, toate celelalte sunt făcute de englezi sau de Don Carlos”.

Sub copertină, maşinăria cea greoaie mugea ca un taur în laţ. Scârţâiau fiare, transmisii, şinele de lemn. Sărea apă din toate părţile. De la dig, de la roata morii. Cei ce stăteau pe-aproape se udau leoarcă. Un şorţ de pânză cerată îi proteja de stropi. Se vorbea cu strigăte. Către cărăuşi, ca să înjuge boii ce târau buştenii, către salahori, ca să-i aşeze pe carul fierăstrăului, către cei ce porneau şi opreau transmisia dintre car şi fierăstrăul circular. Printre zgomotele instalaţiei şi zbieretele oamenilor, comunicarea devenea anevoioasă. „Tu, dă-i drumul”. „Eu?” „Nu, celălalt”. Fierăstrăul scrâşnea şi se oprea. Carul se poticnea, dinţii de lemn ai angrenajului se rupeau. „S-au dus doi”. „Zilele trecute Don Carlos i-a tras una cu piciorul şi i-au mai sărit vreo doi”.

Don Carlos, englezul, nu-l putea suferi. Fierăstrăul începu să muşte lemnul, dar se poticni repede. Trebuia oprit, îndreptat carul şi reîncepută operaţia. Don Carlos înjura. „Maşina asta nu-i bună de nimic. N-o să funcţioneze niciodată”. Era inutil să-i explice. El văzuse instalaţiile de pe fluviul Vistula şi din Franţa. Până la urmă Don Carlos îl izgonise. Trebuia să se întoarcă iar de pe Monteblanco la Trilaleubu. Obosit, jignit şi fără bani.

Îi scrise din nou fermierului Pradel, care se întorsese în sat. „În drumul făcut ca să ajung aici mi s-a dus uncia de aur pe care Don Matias mi-a dat-o pentru scule. De unde să scot alţi bani de cheltuială? Şi dacă mă prinde vremea rea în Monteblanco, cum mai traversez apele? Cum mă întorc acasă?... Don Carlos ştie să lucreze... bine – repede – ieftin – durabil şi mai ales

simplu. Se trezeşte devreme – nu-i lasă pe muncitori să doarmă, nici nu stă cu ei de vorbă –, munceşte mai mult decât toţi şi nici nu cere salariu”.

Îi oferise lui Pradel diferite proiecte. Cele mai multe nu trecură de acel stadiu. „Cu siguranţă din cauza marii încrederi pe care le-o inspir în afaceri, când ajung să mă cunoască mai bine. Cine vrea să rămână cu buza umflată, să se încurce cu Don Simon (spune gura lumii). (Cel puţin am satisfacţia să fiu personaj de zicală.) Dumneavoastră deja mă ştiţi: eu nu oblig, nu cer, nu încerc să mă justific; aranjez totul cu răbdare şi răzbunarea mea este tăcerea”.

„Sunt păţit cu atâtea, încât dacă cineva mă întreabă cum e timpul, răspund… nu ştiu, chiar dacă plouă cu găleata”. În loc de semnătură, adăugă cu mândrie şi resemnare: „După toate acestea nu-mi rămâne să vă spun altceva decât că sunt ceea ce şi cum am fost întotdeauna”.

Avea datorii împrăştiate pe la bodegi, prăvălii şi oameni care-l împrumutaseră. Întocmea lista creditorilor şi nu reuşea să o încheie. Întotdeauna mai uita cele ceva şi trebuia s-o ia de la cap.

În încercarea cu făbricuţa de cherestea îşi pierduse şase luni. Degeaba. Nici înainte nu avusese mai nvjil succes în puţinele acţiuni întreprinse prin sătucurile acelea cu oameni bănuitori şi necioplţi. El nu era englez, nici neamţ ca să-i facă să-l ia în serios.

Se mai şi îmbolnăvise. O inflamaţie şi arsuri la stomac. Îşi prescria singur tratamentul, tai trai de potasiu cu apă, pentru acele diarei nesfârşite ce-l slăbeau în ultimul hal. Ajunsese să trăiască într-o cocioabă prăpădită. Paie, chirpici, fumăraie. Întins pe un pat de scânduri fără să se poată mişca. Poate că avea să rămână acolo pentru totdeauna. Într-un cimtir dintr-un sat necunoscut. U r, opri nu mai era sigur de propria lui

vârstă. Se gândea că trebuia să aibă aproape şaizeci şi opt sau şaptezeci de ani. În sfârşit sosise şi pentru el vremea să nu-şi mai târâie pe drumuri oasele grele. Era silit să ceară servicii cunoscuţilor. „Faceţi-mi din nou favoarea să-mi trimiteţi 4 de zahăr şi 4 de orez”. „Dacă nu m-apucă iar durerea (cum sper), îmi voi comanda un stomăcel de argint (fiindcă puterile mele n-ajung pentru mai mult) şi o să vin să-l agăţ la uşa dumneavoastră”. „Primiţi o fostă expresie peregrină a recunoştinţei mele cât se poate de dureroase”. „Dumnezeu să vă ocrotească şi să vă ajute, spre consolarea celor nefericiţi”.

Îi durau puţin cele câteva alimente. „M-am împotmolit: nu pot să plec, pentru că n-am *unde*, nici nu pot să rămân, fiindcă n-am cu ce”. „Ajutaţi-mă să obţin o subvenţie, fie ea şi ca ţârcovnic”. Din nou implora: „zahăr, cafea, ceai, orez şi jambon, un caiet cu hârtie fină şi o sticluţă cu cerneală străină: am mult de scris şi hârtia e proastă… cerneala, o vedeţi, dacă scriu cu ea o să creadă domnul General că-i vine scrisoarea din cer, de unde, după cum ştiţi, totul se trimite în alb. Dacă nu aveţi cerneală, trimiteţi-mi cuperoză sau tara h

Cele mai lungi zile erau acelea de aşteptare fără speranţe. A scrisorii ce nu soseşte, a ajutoarelor ce întârzie şi singurătatea şi indiferenţa ce îl înconjurau din toate părţile.

Poate ar fi fost mai bine să se întoarcă într-un oraş mare s-o ia de la capăt. La Valparaiso sau Santiago. Cu ajutoare din milă, cu bilete de drum de mizerie.[43]

CĂLĂTORUL FRANCEZ DEBARCA PE CHEIUL improvizat din Valparaiso. Sosise, urcând dinspre Concepción, cu fregata care-l adusese pe ocean şi prin strâmtoare, Bă descopere lumea. În Concepción citise broşura aceea ciudată despre *Societăţile Americane*,

---

43 Arbust ce creşte în Chile şl Peru, ale cărui frunze coloraţi se folosesc lu obţinerea de vopsele.

semnată Simón Rodríguez. Ajuns pe uscat, reuşi, punând întrebări, să descopere unde locuia omul acela. Traversă oraşul, se sui într-o şaretă, urcă o coastă de munte pe care locuinţele căţărau, mizerabile, până departe şi în cele din urmă ajunse în faţa unei case prăpădite din care se auzeau glasuri de copii la lecţie. Pe uşă era zugrăvită o inscripţie cu litere mari, negre:

LUMINI ŞI VIRTUŢI AMERICANE

„Adică: luminări de seu, răbdare, săpun, resemnare, clei de lipit, dragoste de muncă”.

Strigă din uşa deschisă. Îi ieşi în întâmpinare bărbatul acela corpolent şi suferind, cu faţa brăzdată de ani, îmbrăcat într-o haină lungă, neîncheiată, ce-i ajungea până la genunchi, cu nişte pantofi uriaşi ce scârţâiau la fiecare pas, ochelari ridicaţi pe frunte şi o pălărie mare dată pe ceafă, de sub care ieşeau smocuri încâlcite de păr alb.

Vorbiră în franceză din primul moment. Bucuria neaşteptatei vizite i se citea pe figură. „Nu am des ocazia să stau de vorbă cu un om ca dumneavoastră”. „Şi eu pot spune acelaşi lucru”, îi replică musafirul său.

Traversară curtea îngustă în care se zbenguiau elevii, trecură pe lângă bucătăria plină de fum şi intrară într-o cameră mică şi sărăcăcioasă, în care drept unic mobilier se aflau o masă şi două scaune. „Aicea lucrez”.

Ceru să li se aducă o infuzie de ceai şi se porni ¡>a discute fără a mai conteni despre tot ce-l interesa. Vendel-Heyl, călătorul, îi urmărea cu nesaţ vorbele. Ca şi cum s-ar fi aflat în faţa unui ecran pe care defilau chipuri şi scene din Europa şi America ultimilor cincizeci de ani. Săreau de la Robespierre la Napoleon, de la Napoleon la Washington, la Humboldt şi la Bolívar. „Nimeni nu l-a cunoscut mai bine ca mine”. I se îmbulzeai, în minte întâmplări, amintiri. Din când în când se oprea dus pe gânduri, apoi reîncepea să vorbească, împroşcând

sarcasme la adresa oamenilor şi a celor întâmplate pe continentul american. „Problema a fost prost pusă, prost înţeleasă, prost rezolvată”. Oaspetele îl întrerupea uneori cu câte o întrebare precisă. Sau exclama surprins: „Ceea ce spuneţi dumneavoastră este extrem de nou şi de important”. Ideea aceea de transformare a societăţii cu ajutorul şcolii, de rupere a timpului istoric, pentru a crea o generaţie complet nouă. „Întreaga naţie în stare de noviciat. Având laolaltă ca discipline de studiu viaţa, Republica, munca şi ştiinţa”.

Lui Vendel-Heyl îi amintea de Saint-Simon şi de Fourier. Îi aruncă o privire nemulţumită. „Nu le-am citit cărţile”. Oaspetele încercă să-i explice teoria sistemului industrial al lui Saint-Simon şi planurile sociale ale lui Fourier. „Se aseamănă cu ceea ce propuneţi dumneavoastră”. Rodriquez nu era de aceeaşi părere. „Nu e aşa”. Cunoştea în parte acea gândire, vorbise în Franţa cu părintele Enfantine şi cu Olinde Rodriquez, iar în perioada şederii în Anglia aflase despre inovaţiile lui Owen. „Ideile mele sunt diferite”. Erau deosebite, fiindcă acei reformatori voiau să înceapă cu reformarea societăţii, în timp ce el susţinea că totul trebuie să înceapă din şcoală.

Se ridica în picioare şi începea să descrie şcoala ideală ce avea să formeze un om nou. În cămăruţa strâmtă, cu haina lui sărăcăcioasă, maltratat de bătrâneţe, se transfigura vorbind. Descria felul în care copiii aceia, formaţi la şcoala virtuţii şi a muncii, aveau să transforme, fără efort şi violenţă, întreaga societate. Nu vor mai fi sclavi nici neştiutori de carte nici săraci. Fiecare va munci ca să poată trăi.

Vendel-Heyl se despărţi de el cu emoţie. „A meritat voiajul meu până aici doar pentru întâlnirea cu dumneavoastră”. Se îmbarca din nou, spre a-şi continua eu treieratul vagabond peste oceane şi continente, până

ce avea să revină în Franţa. „Acolo aş vrea şi eu să mă întorc”, îi mărturisea bătrânul cu melancolie, îmbătrânit dintr-odată şi mai mult. Îi vorbi despre excitanta experienţă de la Paris şi Londra, despre anii săi de nesaţ intelectual. Bibliotecile, laboratoarele, ziarele, contactul cu oameni de talent şi de cultură. „Aici nu pot face nimic”.

Un zvon de pe stradă îi aduse ştirea că fregata franceză se lovise de o stâncă la ieşirea din Valparaíso. Se scufunda în mod spectaculos în gura portului. Coborî însoţit de copii şi de alţi curioşi până la chei. Dintr-o barcă ce-i aducea pe naufragiaţi sări pe ţărm Vendel-Heyî.

„Destinul vrea să rămâneţi aici”. Râseră amândoi. Se revăzură mai târziu. Voiajorul silit de împrejurări să rămână pe loc îi făcu tentanta propunere de a se asocia cu el, în vederea creării unui nou institut de educaţie. Îi descria posibilităţile de succes ale acelei pepiniere, care ar trebui să dobândească foarte repede un mare prestigiu. Rodríguez nu părea să se lase convins. Noul său prieten s-ar sacrifica inutil prin generoasa lui ofertă… N-o să reuşiţi să-i faceţi pe oameni să mă ia în serios. O să fiu o povară prea grea, care o să vă facă să pierdeţi”. Vendel-Heyl insistă în zadar. Bătrânul îl refuza cu încăpăţânare.

Francezul se simţea cuprins de exasperare. Nu era posibil ca un om ca el să nu-şi cunoască propriile interese, să nu-şi dea seama că pentru a-şi putea propaga ideile avea nevoie de o bază materială. „Dacă sunteţi materialist, cum e posibil să dispreţuiţi în asemenea măsură aspectele materiale ale vieţii? Aşa ceva se potriveşte asceţilor, misticilor, spiritualiştilor extremişti, dar dumneavoastră?”

Nu reuşi să-l convingă. În cele din urmă îi spuse doar aşa, ca să-şi mai atenueze refuzul încăpăţânat:

„Aveţi dreptate, sunt un tip contradictoriu. Eu care am vrut să fac din pământul acesta un paradis pentru toţi, îl transform într-un infern pentru mine. Dar, ce vreţi? Libertatea îmi este mai dragă decât bunăstarea. Mai am încă posibilitatea să-mi păstrez independenţa şi voi continua să luminez America. Fabricând luminări. Profesiunea mea de lumânărar este mai nobilă docil poate părea! a prima vedere. În secolul luminilor, ce ocupaţie mai onorabilă ar putea să existe, decât aceea de a le fabrica şi a le vinde?” *

Încheie conversaţia. Francezul îşi luă, plin de regret, rămas bun de la el. În timp ce cobora coasta, îl văzu pentru ultima dată. Îi făcea semne de adio cu mina din u. şa strâmtă a casei. Cu cine semăna? Cu un deţinut în pragul celulei înguste, cu un profet izolat în singurătatea peşterii sale, cu un fugar în faţa ultimului său refugiu.

ULICIOARA URCA SPRE MUNTE, PE LÂNGĂ Biserica Las Mercedes. Pe partea dinspre răsărit, o latură a templului, de care stătea agăţat un balcon pustiu, se prelungea cu zidul înalt al mănăstirii, perforat de ferestre fără viaţă. Poarta cea grea, împodobită cu ţinte şi întărită cu ferecături, rămânea tot timpul închisă. Dinăuntru răzbăteau până la strada adormită ecouri de slujbe şi rumoare de rugăciuni şi imnuri. Înspre apus se îngrămădea un şir de case, cu una sau două ferestre, coridor îngust şi arbori în curtea interioară.

Printre ele se afla şi cea a părintelui Carreño. Preotul, cele trei femei bombănitoare şi celălalt copil, Cayetano, adus şi el acolo de întâmplare şi de mister. Îi spunea frate. Frate, datorită aceluiaşi joc al sorţii şi aceluiaşi oblăduitor. Alături de nume, ca şi la el, pe lista şcolii şi a parohiei, cuvântul acela: găsit. „Fiu de popă”, îl insulta câte unul mai mare, în curtea şcolii. Se întorcea acasă furios şi le întreba pe bătrâne. Nimeni nu ştia altă poveste decât cea cu părăsitul în miez de noapte, la uşa

unei case. „Fiu de popă”, repetă cu voce tare. Cocho îl auzise şi îl întreba. Ce să înţeleagă Cocho? Câteodată se distra scandalizându-i pe câte unii dintre oamenii aceia rău intenţionaţi care încercau să îl sâcâie: „Nu mi-am cunoscut tatăl, în schimb îl ştiu pe un preot, prieten cu mama”. Atacurile şi palmele le adresa nu doar altora, ci şi lui însuşi. Nu ştia cine-i era tată. Zvonul venea din stradă şi pătrundea înăuntru prin femeile din casă. Ascultase insulta aceea nu o dată, ci de mai multe ori, printre ghionturile încasate la sfârşitul orelor. împreună cu năuceala pumnului izbit drept în nas.

Zvonurile tulburi vorbeau şi de alte cazuri. Oamenii Inchiziţiei primeau denunţuri, inspectorii Bisericii aplicau sancţiuni, gurile rele dădeau în vileag preoţi libertini.

În spatele zidurilor mănăstirii, închişi în şirul de celule înguste, se aflau 44 de bărbaţi tineri. Părintele Carreño era prieten cu unii dintre stareţi şi dintre inspectori. Nu trebuia decât să treacă strada, ca să participe la sărbătorile congregaţiei.

Se afla acolo fratele Cristóbal de Quesada. „Un mare latinist, Camilo”. Băiatului îi era greu să urmărească vorbele acelea de-abia rostite printre dinţi de bărbatul întins pe puntea plutei. „Un mare latinist şi un om cu o istorie scandaloasă”. Bătrânul povestea, cu întreruperi, surâzând printre accese de tuse şi strâmbături de durere. Fratele Cristóbal fugise cu o femeie tânără. Dispăruse fără urme. Tot oraşul se cutremurase de acel scandal. Mulţi ani mai târziu, unul dintre secretarii viceregelui din Bogotá îşi dezvălui în faţa superiorului uluit adevărata identitate. Era călugărul Quesada care, cu sufletul încărcat de mustrări, dorea să se întoarcă la Caracas şi la viaţa religioasă.

Era prieten cu fratele José Ambrosio López. „Unchiul lui Bello, Cocho”. De unde să ştie Cocho cine

era Bello. Locuia lângă părintele Carreño, aproape de intersecţia Luneta, în casa bunicului său, pictorul Juan Pedro López. O casă mirosind a cedru proaspăt dat la rindea şi a vopsele, cu două saloane mari folosite ca ateliere de către artist şi o curte cu arbori încărcaţi de rodii. Pe duşumele, pe pereţi, rezemate de scaune, zăceau icoane de fecioare şi sfinţi. Crucificarea, Sfânta Fecioară Carmen, Maica Noastră Mercedes cu captivii ei îngenuncheaţi şi lanţurile rupte, Sfâna Treime, cu porumbelul ei la fel de alb ca barba Tatălui. Şi strălucirea de aur a ramelor şi a stucaturilor de pe catapetesme. Maestrul López lucra cu ucenicii săi, copiii se jucau în curte şi din camera din fund se auzeau uneori flautul lui Bartolomé Bello, tânărul căsătorit cu fiica pictorului, ce exersa partitura unui motet pe care trebuia să-l cânte la Catedrală.

Cu Andrés nu se jucase niciodată. Diferenţa de vârstă era foarte mare. „A fost serios şi retras de mic”. Când el era deja învăţător la Şcoala Primară. îl vedea pe tânărul Bello traversând strada şi intrând în mânăsure. pentru a lua lecţii de latină şi spaniolă cu păriniele Quesada.

Bello se afla acum în Chile. Respectat, puternic, cu o poziţie bună, înconjurat de comodităţi şi măguliri. „Iar eu, aici”. Nu-l cunoscuse decât în anii adolescenţei. Dar faima despre viaţa lui studioasă şi disciplinată ajunsese până la el. Cu Bolívar vorbise de multe ori, la Paris, despre Bello. Îl deranja faptul că Bolívar nutrea atâta admiraţie pentru acel puştan încuiat şi cam bleg.

La Londra însă l-a cunoscut cu adevărat. Bello avea deja vreo 40 de ani, iar el 50. Stătuseră mult de vorbă. Lui Bello îi venea greu să accepte noutăţile acelea pe care el le propunea la tot pasul. Trecutul era o comoară ce nu trebuia să se piardă, susţinea Bello. El era adeptul continuităţii, mai degrabă decât al rupturii. „Salve,

fecunda zona”. Acum recita. Ştia, fără îndoială, să se exprime şi să versifice cu multă măiestrie. Dar se afundase prea tare în latinismele lui pe jumătate bisericeşti şi în lumea Evului Mediu. „Uneori mă ţinea câte o după-amiază întreagă, ca să-mi explice importanţa lui *niña* sau *nana* într-un vers din *Cântarea Cidului*. Întotdeauna fusese om de casă, de bibliotecă, cu program. Andrés acela, atât de diferit de el. Îl amuza să-l necăjească şi să-l descumpănească pe Bello. Râdea ca un copil de barbarismele şi prostiile povestite de el.

Acuma se va fi aflând în vila lui din Santiago, înconjurat de discipoli, miniştri, oameni ai zilei cu peruci la modă. „Şi eu?” Pe bărcuţa asta firavă, printre străini ignoranţi, zăcând ca un balot, uitat de toţi, mergând încotro?

Fusese să-l viziteze la Santiago. Casă bună, într-un cartier bun. Ferestre mari, coridor larg, saloane de primire, bibliotecă imensă, tablouri, ghivece cu flori, vânzoieală de slugi. Şi Bello, îmbrăcat ca un „squire” englez, pieptănat îngrijit, în redingota sa neagră cu revere de catifea, aşezat într-un fotoliu mare, sculptat, tapiţat cu damasc, lângă o masă din mahon negru cu blatui de marmură albă. Plafoniere şi candelabro. Şi lampadarul cu abajur de casă mare, ca toate cele din Valparaiso. Cu greu îl lăsară servitorii să intre. Nu avea o înfăţişare recomandabilă, nici nu semăna cu vizitatorii obişnuiţi ai casei. Dar, în cele din urmă, stăpânul află că era acolo şi porunci să fie primit înăuntru. Începu să-i povestească, într-un torent de vorbe, tot ce i se întâmplase, ba chiar şi ce nu i se întâmplase.

Discutară despre Bolívar. Cu admiraţie şi afecţiune, dar cu criterii diferite. Amândoi îl cunoscuseră din fragedă vârstă. „Ce destin extraordinar”. „Cine şi-ar fi putut imagina ce avea să ajungă tânărul acela?” Ceva se putea ghici de pe-atunci. Avea multă personalitate, un

caracter ferm. Îşi amintea întâmplări, mici incidente, trăsături ce acum păreau antecedente ale măreţiei lui.

„În ce privinţă dăduse greş, până la urmă?” Explicaţiile celor doi erau diferite. Bello credea că mersese prea departe, că îşi concepuse planul în termeni granaioşi, că nu ţintise seama îndeajuns de limitele dure ale realităţii. „Dacă n-ar fi fost aşa, n-ar fi fost el însuşi”. Rodríguez era de părere că eşuase din cauza oamenilor, în primul rând, şi apoi pentru că acea uriaşă comoţie nu pătrunsese în profunzime, până la şcoală şi la caractere, până la ordinea socială şi la viaţa de zi cu zi. „S-a înfăptuit revoluţia politică, dar nu şi revoluţia economică. Au declarat republici, dar n-au avut grijă să formeze republicani”.

Scăpa înjurături şi expresii populare ce-l descumpăneau pe Don Andrés. N-avea de gând să-i povestească o istorie tristă, cu înfrângeri şi frustrări. Îi descrise cu vehemenţă zbaterile sale din Bolivia. Fiecărui personaj evocat îi urma o caricatură, un calificativ grotesc, o amintire ridicolă. Ca şi cum i-ar fi convocat la o judecată sumară. Sucre era altfel. Un militar ce nu pricepea prea multe în afară de armată, dar un mare om. Avea de ghid să spună că era demn de tot respectul, dar înainte de asta fu ispitit să facă o glumă. Stând în picioare şi imitând prin glas şi prin gesturi vorbele şi manierele evocate, îi descrise lui Bello un grotesc banchet imaginar. Mareşalul Preşedinte, miniştrii, Statul Major, decani, primari, stareţi, doctori cu câte doi şi patru ciucuri*, generali de bătălii şi de anticameră. Şi el, Directorul Instrucţiei Publice, făcând pe amfitrionul. Sala plină de candelabre aprinse, masa încărcată de cristaluri şi argintărie şi, în dreptul fiecărui scaun, în loc de farfurii, câte o oală de noapte, scandalos de albă. „Câte un ţucal pentru fiecare, Andrés. Foarte frumoase şi toate noi. împrumutate de la negustorul din oraş”. Bello se

îneca de râs. Părea să se sufoce. Câţiva discipoli săriră speriaţi să-l ajute.

„Şi tu ce faci?” N-avea de gând să-i spună. Nici acum nu i-ar spune, dacă s-ar afla în faţa lui. Cum să-i vorbească despre micuţa şcoală de cartier, despre fabricarea săpunului şi a lumânărilor, despre umilinţele îndurate prin băcănii, despre batjocura tuturor proştilor. „Fiecare îşi alege ogorul, eu mi l-am ales pe al meu”. Şi l-a ales şi i l-au ales. Nu ştiuse să se gospodărească, este adevărat. Treburile îi ieşeau prost. Mai avea şi firea aceea sucită, care-l făcea să se pună rău cu lumea din jur, în special cu cei care-i vorbeau de sus.

Bello se luase la harţă cu *Ios pelucones*, oamenii ordinii şi ai averilor. Şi o făcuse cu succes. Ajunsese senator, înalt funcţionar al Statului, Rector al Universităţii chiliene, om respectat şi cu faimă. Cu multă vază. În timp ce el niciodată nu ştiuse sau nu voise să facă ceea ce trebuia, ca să-i fie bine.

Ar fi trebuit să se pună bine cu acei *pelucones*. Dar el nu ştiuse în viaţa lui cum să facă una ca asta. Nu-i prea plăceau nici Ios *pipiólos*, cu naivităţile lor şi imitaţia prost înţeleasă a practicilor europene. Chile fusese ca o răscruce de drumuri. Oameni pe care îi cunoscuse la Londra şi la Paris, spanioli, latino-americani, francezi, soseau la Santiago încărcaţi de proiecte. Veneau şi argentinienii urmăriţi de Rosas[44]. Cu spaniolul Rivadeneira, care edita ziarul „*EI Mercurio*”, colaborase chiar. Îi publica unele însemnări, ca să nu i se uite ideile. Se vorbea mult despre Europa şi puţin despre America. În „*EI Mercurio*” apăru acel articol anonim care produsese atâta vâlvă în micul oraş. „Un locotenent de artilerie din Chacabuco” spunea semnătura. Era

---

44 Juan Manuel Rosas (1793-1857), dictator argentinian, ce a prezidat un regim de violenţă timp de 17 ani.

Sarmiento[45]. Nu erau făcuţi să se înţeleagă, înlocuirea spaniolilor cu francezii şi yankeii nu putea fi un program pe care el să-l aprobe. America trebuia construită cu propriii ei oameni: cu *huasos*[46][47], *gauchos*[48], *zanibos*, cu indienii şi mulatrii ei umiliţi. „Cu aceştia toţi, altfel nu vom reuşi niciodată”. Ridica vocea din culcuşul în care zăcea şi-şi întredeschidea ochii. Vâslaşii, băieţii aceia care-l ajutau să se ridice, oamenii de-acolo, de pe ţărmul care de-abia se zărea. Cu ei trebuia construită America. Fără imitaţii şi copieri. Să fie originali. Ţările să fie colonizate cu propriii ei locuitori. „A-l înţelege pe indian este mai important decât a-l înţelege pe Ovidiu”.

Bello şi Sarmiento erau de acord în privinţa unei reforme a ortografiei, dar se contraziceau în legătură cu valoarea literaturii şi a limbii spaniole. Nimic din toate acestea nu-l interesa prea mult. Mai mare importanţă avea înfiinţarea unei tipografii, transcrierea ideilor într-un mod mai atractiv şi mai clar. Fiecare pagină ca o deviză, ca o imagine în care esenţialul se observă dintr-o simplă privire.

Dar cei care triumfau erau Bello şi Sarmiento. împreună cu *Ios* pelucones şi modele lor franţuzeşti şi englezeşti.

„Mie n-au vrut niciodată să-mi ofere cu adevărat o ocazie”. În afară de Bolívar. „Dacă m-ar vedea Boiivar. N-ar fi greu de imaginat ce mi-ar spune şi ce i-aş spune”.

Rosas deja căzuse, Gamarra fusese omorât, la fel şi Portales. Dar apăreau alţii. Nimeni nu încerca să-i înveţe

---

45 Locali late peruană.

46 Domingo Faustino Sarmiento (1811-1383), om de stat, scriitor şi pedagog argentinian ale cărui idei liberale au constituit cauza exilului său în Chile, unde se angajează,, din plin, pe drumul ziaristicii şi al vieţii culturale din această tară.

47 Cuvîntul în limba quechua cu care este desemnat ţăranul chilian.

48 Ţăran originar din pampasul argentinian şi Uruguayan.

să fie altfel.

„Cuvântul ăsta, încă două zile”. Vocea patronului ajungea până la el. Stătea în picioare, lângă focul pe care pregăteau ciorba. Încă două zile până unde?

ÎN AZANCARO NU EXISTA NICIUN IIAN. VIN til îngheţat al nopţii cobora din muntele chel, vuind pe străzile goale. Laurent Saint-Cricq, însoţit de un localnic, străbătu în pasul domol al catârului drumurile pietruite, pline de gropi, şi traversă pista întunecoasă fără să dea peste nicio lumină. Venea de la o distanţă de multe leghe, din platoul cel înalt, aproape de lacul Titicaca, străbătând pustietăţi şi poteci întortocheate, fără niciun copac şi fără niciun indian.

N-avea unde să-şi ostoiască oboseala şi foamea în noaptea cea rece. O fâşie de lumină se strecura printr-o poartă până la caldarâmul drumului. Se opriră. Era o băcănie dărăpănată. Îşi trimise însoţitorul să cerceteze.

Băcanul ieşi la poartă. Se scuză pentru lipsa de confort şi de resurse şi-l pofti înăuntru. Lângă foc, în faţa unei oale, se afla o femeie cu o înfăţişare ştearsă.

Într-o spaniolă dezlânată şi cu „r”-urile lui graseiate, francezul nu mai contenea mulţumindu-le. „Văd că sintt ţi francez, aş îndrăzni chiar să afirm că din sudul Franţei”. I-o spuse exprimându-se mândru de franceza oca mai îngrijită.

Călătorul rămase uimit. îl observa acum cu o curiozitate descumpănită. Era bătrân, solid, culoarea pielii contrasta izbitor cu părul alb, ce-i înconjura cu un halou capul mare şi chel. Avea un chip inteligent, surâzător, expresiv, pe care mimica era un al doilea limbaj. Pe podea răsunau placheurile încălţărilor lui imense. Poncho-ul galben de lină şi cămaşa uzată îi dezveleau pieptul păros. „Şi dumneavoastră sunteţi francez „La fel cum sunt ţi englez, neamţ, italian sau portughez, căci vorbesc toate aceste limbi, pe lângă

spaniolă”.

Uluirea sporea pe chipul călătorului. Cine putea fi acel om extraordinar, convertit. În băcanul unui sătuc de munte? Era limpede că neaşteptata vizită îl însufleţise pe bătrân. Părea să se bucure de uimirea şi descumpănirea crescândă a musafirului său. Amestecă puţin rachiu cu apă şi i-l oferi în timp ce se instalau pe o bancă, în faţa unei mese goale. Femeia aduse de mâncare. Lumina unei lumânări de seu îi menţinea într-o penumbră care-i făcea ireali.

„Văd că mă studiaţi ca pe un basorelief asirian şi nu reuşiţi să înţelegeţi nimic în legătură cu mine, dar am să vă scot curând din încurcătură. Mă numesc Simon Rodi iguez”.

Cel ce descifrează un basorelief străvechi în faţa unui ignorant îşi poate permite fantezii. El însă nu era un taur înaripat cu cap de rege niciun sfinx. Era sau putea fi ceea ce vizitatorul ar fi vrut să ghicească sau să-şi închipuie. Putea fi spaniol, un andaluz din Cádiz. Ca-n romane. Când se apucară să vorbească de Franţa, nu mai prididi numind locuri, întâmplări şi personaje. Cine să fi fost dracul acela de om? Pomenea detalii despre viaţa politică din perioada Directoratului şi a Imperiului. Cunoscuse mari personalităţi ale puterii şi ştiinţei. De la relatarea unei conversaţii cu Humboldt sărea la o descriere a Petersburgului sau la o întâmplare cu Papa Pius al VII-lea, la Roma. Despre englezi i-ar fi putut spune multe. Dar mai ales despre Bolâvar. Îl cunoscuse atât de bine. Se aflase mult timp în preajma lui. Fusese prietenul şi consilierul lui. „S-ar părea că nu mă credeţi”.

Nici pe francez nu l-ar crede nimeni, dacă s-ar apuca să povestească nemaipomenita sa întâlnire din Azângaro. Vorbiră şi despre popoarele lalino-americane aflate într-o continuă revoltă. „Acum în Perú a luat puterea Vivanco h Credeţi că va reuşi să se menţină?”

„Nici mai 1

mult, nici mai puţin ca ceilalţi. Ca La Mar sau Gamarra sau Santa Cruz”. Începu să-i explice pe îndelete de ce nu putuseră să se stabilizeze instituţiile republicane. „N-au format poporul, aşa că nu pot forma un guvern popular”. Se lansa cu satisfacţie în explicaţii despre problema ordinii sociale. Cu exemple din Franţa, Anglia şi Statele Unite. „Vedeţi?”

„Şi de ce vă aflaţi aici, cum aţi ajuns în situaţia aceasta?” „Poate pentru că nu mă interesează altceva. Sau nu sunt bun cu adevărat pentru altceva”. „Dar a fi băcan şi fabricant de luminări de seu nu este o îndeletnicire mai puţin demnă decât cea de politician palavragiu, de magistrat pletos sau de doctor zevzec. N-o să spuneţi că n-am dreptate”. Îi povestea ce văzuse în Bolivia, în Perú, în Chile. Grămada de proşti, de înfumuraţi, de ignoranţi ce aveau pretenţia să guverneze nişte popoare nepregătite pentru viaţa politică. „Un orb ce-l conduce pe alt orb”.

Străinul descoperea apoi că era şi chimist, agrimensor, naturalist şi mineralogist. „Când m-am întors în Perú, venind din Chile, n-am vrut să rămân în Lima sau n-am putut”. Pe spinarea înaltului colos pustiu, aproape de Titicaca, se înghesuiau creste înţesate de argint, de fier, de carbon, de mercur. Oamenii piereau în mizerie, călcând pe comori. El ar fi putut monta instalaţii pentru prelucrarea rocilor metalifere. Nu era greu să se folosească mercurul la aliajele de argint. Cu un mic capital şi puţină ştiinţă se putea crea un adevărat izvor de bogăţii. „Dar eu n-am capitalul, iar neghiobii ăştia nu mă cred. Umblu din uşă-n uşă, oferindu-le o bogăţie fabuloasă şi nimeni nu mă ia în serios”. Acum era băcan şi fabricant de luminări. Nu urmărea să devină bogat. Îşi dorea bani doar ca să-şi publice cărţile. „Am lăzi întregi pline de manuscrise. Altă comoară pierdută”. Să-şi

tipărească gândurile şi să facă la scară mare şi la modul definitiv încercarea şi dovada de netăgăduit a sistemului său de educaţie.

Era. târziu. Luminarea de seu dădea mai mult fum decât lumină, cu toate că bătrânul îi tot rupea mucul, cu degetele lui groase.

„Ştiţi cu cine semănaţi dumneavoastră foarte bine? Cu marele poet Béranger”. 1

Vorbiră despre versurile sentimentale şi patriotice ale cântecelor sale atât de populare. Rodríguez îi cunoştea opera, îi văzuse şi figura într-o gravură. „Aceeaşi faţă rotundă, aceiaşi ochi, aceeaşi frunte înaltă şi goală. Până şi gesturile”. Călătorul îl admira pe poetul agitator care suferise persecuţii şi care contribuise la reînvierea cultului lui Napoleon în Franţa. Saint-Cricq îi fredonă câteva cântece de-ale lui Béranger. „Aţi auzit de *La Sainte Alliance des Peuples*?[49] Este minunat. Dar de *Monsieur Judas*? Evocarea împăratului era foarte frecventă în fragmentele reproduse de francez. Ridica tonul impresionat şi repeta refrenul cântecului: „Vorbeşte-ne de el, bunico, vorbeşte-ne de el”[50] „Acesta e destinul marilor oameni, să devină legende vii şi să acţioneze în continuare”. „Aşa se va întâmpla şi chiar se întâmplă cu Bolívar. Însă noi n-avem un Béranger”.

„Formidabilă asemănare”, insista musafirul. Ar fi putut să-i spună că, în alte ocazii, i se găsiseră şi alte asemănări. Emigranţii spanioli din Londra îi spuneau că era o copie vie a lui Goya. „Aceeaşi chelie şi aceiaşi obraji umflaţi că ai surdului”. Iar când fusese la Roma cu Bolívar, îi găsiseră o mare asemănare cu bustul de la Terme al împăratului Vespasian. Poet, pictor sau împărat este acelaşi lucru. „După cum se vede, figura asta mi-a

---

49 Pierre Jean de Béranger (1780-1837), poet francez ale cărui versuri de inspiraţie patriotică i-au adus o imensă populari, tate.

509 Vers din cîntecul La grand-mère (Bunica).

adus doar mie ghinion”.

Manuela întinsese pe podea un poncho şi o pătură de lină. Era ora de culcare. „Nici nu vă închipuiţi cât de plăcută şi de neuitat a fost pentru mine această întâlnire. Când îmi voi scrie cartea de călătorii, am să descriu şi acest episod minunat. Nu va apărea sub numele meu adevărat, ci cu pseudonimul de Paul Marcoy. O să vedeţi”.

Bătrânul şi femeia se retraseră în camera alăturată. Lumânarea se stinsese. Câteva bucăţi de jar mai palpitau în întunericul vetrei. Vântul aspru mugea prin satul adormit.

NEGRE, CU PÂNZELE ÎNFĂŞURATE PE CATARGE, pântecoase şi greoaie, marile baleniere din Pacific picoteau în golful Paita. Praf, căsuţe prăpădite şi mizere în jurul portului.

Îndată după ce debarcă, se îndreptă spre casa Manuelel. Toată lumea din port o cunoştea. Locuia în clădirea aceea de lemn, părăginită, cu scâlciatele-i porţi vechi bătute de vânt şi o lepră de tencuială scorojită şi ştearsă. Trebuia să urce trei trepte scârţâitoare, să traverseze coridorul deschis şi să pătrundă în încăpere. Flască, buhăită, cu numite mici agitându-se la capătul braţelor groase, umflată de cărnuri şi de cârpe, întinsă într-un hamac, stătea Manuela Sâenz.

De câtă vreme n-o mai văzuse? Se afla la Lima sau la Chuquisaca de aproape douăzeci de ani. Când dădu cu ochii de el încercă să se ridice şi întinse braţele. „Don Samuel”.

O sclavă neagră îi oferi un scaun. Nu-i mai avea pe Jonatan şi pe Natan. Pusese de-o parte ghergheful pe care ieşea, ca să stea de vorbă cu el.

„Uite în ce hal am ajuns”. În timp ce-i povestea nenorocirile prin care trecuse, părea să reîntinerească. „Acum sunt invalidă; dacă măcar aş fi putut să mă mişc,

m-aş fi descurcat”.

Încercase să se întoarcă la Quito, să-şi recupereze averea. Generalul Flores nu voise s-o ajute. „I-am spus într-o scrisoare tot ce gândeam despre el”. „Cu liota asta de trădători şi oameni lipsiţi de recunoştinţă care-au apărut după moartea Eliberatorului, n-o mai scoatem noi la capăt”.

„Dar povesteşte-mi despre dumneata”. Dialogul le era presărat cu întreruperi şi divagaţii. „Nici nu vă puteţi închipui câte-am păţit la Bogotá, după ’830”. Îşi; rememora peregrinările nesfârşite. „Eu n-am putut să rămân în Bolivia”. Propria-i viaţă evocată acum, i se părea mai tristă şi mai grea. „Juana Rosa ţine socoteala veniturilor, în port. Aseară au sosit nişte vapoare”. O sclavă aduse o tavă mare cu dulciuri aşezate în mici piramide colorate. Dintr-asta trăiesc şi din brodat şi fabricat ţigări de foi”.

Povestea că nu voiau să-i dea înapoi niciuna din proprietăţi. Soţul ei, englezul, trăia cu o femeie bogată şi refuzase să-i înapoieze chiar şi dota ei.

O haită de câini năvăli în casă. Un motan bălţat şi gras sări speriat pe pervazul ferestrei. Bătrânele şi greoaiele animale se apropiară de Rodríguez, să-l miroasă.

„Nu te teme, sunt vechi cunoştinţe de-ale dumitale”. „Cuminte, Santander. Stai liniştit, Păez. La Mar, afară!”

„Uită-te bine la ei şi-ai să-ţi dai seama că fiecare e chipul viu al tizului său. Sunt chiar ei”. „Câteodată se ceartă”. „Potoleşte-te, Gamarra”. „Dar n-a fost omorî t în înfrângerea de la Ingavi?” „Nu, uite-l aici, sub adevărata lui înfăţişare. N-ai văzut de când eşti fiară mai afurisită”. „Grăsanul ăla care stă tot timpul tolănit lângă farfurie e Riva Agüera. Fii atent ce mutră de aristocrat are”.

Rodríguez râdea. „Nu m-aşteptam la una ca asta. Să întruniţi un asemenea Congresuţ aici, în Paita. „Aşa i-a

ţinut Eliberatorul şi aşa ar fi trebuit ţinuţi mereu. Nu pot fi lăsaţi de capul lor”.

Resentimentele împotriva lui Flores n-aveau limite. „Eu l-am cunoscut când era un biet ofiţeraş proaspăt sosit din Venezuela. Acum nici nu-ţi poţi închipui ce-a ajuns. E stăpânul ţării, fermierul cel mai bogat, militarul cel mai de temut, preşedinte de doisprezece ani, şi e pe cale să-şi înceapă al treilea mandat. S-a însurat cu o aristocrată şi nu vrea să-şi mai aducă aminte c-a fost frizer şi soldat”.

Apoi tonul i se schimbă. „Hai să vorbim despre el”.

Îi povesti, agitată şi furioasă, atentatul din septembrie, la Bogotá. „Oameni despre care nici nu ţi-ai fi putut imagina erau amestecaţi până în gât în conspiraţie”. „Veneau să-l omoare, dar le era frică. N-am văzut niciodată feţe mai palide. Le-am ieşit în cale cu o spadă în mână. Bolívar ar fi trebuit să se folosească de acel moment, ca să-i nimicească pe toţi. Dar dumneata ştii cum era el. Uita repede şi-şi muta gândul la altceva”.

Când se întoarse, în ziua următoare, o găsi în scaunul cu rotile. Două negrese mici se agitau pe lângă ea. „Sunt ca şi fiicele mele”. Îi povesti cum căzuse şi-şi fracturase şoldul. „Era tot ce-mi lipsea”.

Ar fi vrut s-o ajute, dar şi el avea bani puţini. Îi cumpără din port o bucată de pânză albă, englezească, şi i-o aduse. „Nu mai sunt vremurile de la Magdalena, Manuela”. Îşi aminteau împreună, bucurându-se ca nişte copii, de sărbătorile şi parăzile din Lima, în perioada ce urmase după Ayacucho. „Cine-ar fi putut să-i spună Eliberatorului, sau chiar nouă înşine, că totul avea să se sfârşească atât de repede şi în asemenea mod?”

„Eu nu sunt foarte sigur că totul s-a terminat, Manuela”. Într-o zi, gândea el, oamenii aceia înguşti la minte au să priceapă că singura cale posibilă este cea trasată şi deschisă de Bolívar. „Şi se vor întoarce la ea”.

„Se vor întoarce la ea, dar noi n-o să mai apucăm vremurile acelea”.

Aerul trist nu-i umbrea mult timp chipul. Îşi amintea întâmplări şi scene care o făceau din nou să râdă. „Ştii ce i-am răspuns englezului meu, când m-a somat să-l părăsesc pe Eliberator şi să mă întorc la el?” „Nu, nu, nu, de o mie de ori nu”.

Făcea tot felul de strâmbături şi de gesturi şi din când în când izbucnea în râs. „N-aţi vrea să fiţi iarăşi onorabila doamnă Thorne?” „Nu”. I-o spusese, i-o şi scrisese. După ce fusese timp de şapte ani iubita lui Bolívar, n-avea de gând să-l părăsească pentru Thorne, nici chiar pentru Dumnezeu din cer. Râdea şi bătrânul. „I-am spus: Lasă-mă, dragul meu englez. Să facem altceva: să ne recăsătorim în cer, pe pământ însă, nu. În patria celestă vom petrece o viaţă angelică şi pur spirituală, dar ca bărbat dumneata oşti greu de suportat.

Acolo totul va fi după tipicul englez, căci viaţa monotonă este apanajul naţiei dumitale (în dragoste, vreau să zic, fiindcă în rest nimeni nu-i mai abil ca voi la negoţuri şi la marină)”.

Rodríguez accentua cu plăcere caricatura ridicolă a englezilor, schiţată de Manuela. „Sunt plicticoşi, îi cunosc bine”. „I-am mai spus şi altele: La voi dragostea e fără plăcere, conversaţia fără graţie şi mersul măsurat, şalului cu reverenţe, sculatul şi aşezatul cu grijă, gluma fără zâmbet”. „Îi faci portretul lui Bolívar, prin contrast”, gândi Rodríguez, revăzând în minte venezueleanul impulsiv, zbuciumat de idei, plin de viaţă. „Acestea sunt trăsături divine, continua, printre râsete, femeia, dar mie, o biată muritoare, care-şi râde de ea însăşi, de dumneata şi de alte obiceiuri englezeşti serioase, ce rău o să-i meargă în cer. La fel de rău cum i-ar fi dac-ar trebui să trăiască în Anglia sau la Constantinopole”.

„Cu toată seriozitatea, sinceritatea şi puritatea unei

englezoaice, i-am spus, n-o să mă mai întorc niciodată la dumneata. Faptul că dumneata eşti anglican, iar eu atee este cel mai puternic impediment religios; iar acela că iubesc un alt bărbat este unul încă mai mare şi maj puternic”.

Se oprea din râs şi revenea la condiţia ei mizerabilă. „Nu mi-au lăsat nimic, Don Samuel. Mi-au refuzat totul. Ce-mi revenea de la mama. dota mea, pensia’ din partea Ordinului Soarelui, totul. Şi Flores (câinele omonim făcu o mişcare) nici nu vrea să audă vorbindu-se de mine”.

„Poate că Thorne nu are bani”, spunea Rodríguez. „Ba da, înoată în bani”. Îi povesti cum trăia soţul ei în concubinaj cu bogata văduvă a generalului Oruué. „Are plantaţii cu trestie de zahăr, păminiuri, case, venituri mari. Şi nu vrea să-i înapoieze unei biete femei ceea ce-i aparţine şi el i-a furat”.

În cele o după-amiază venea în vizită consulul Statelor Unite din Paita, Alexander Rudon. Tonul şi limbajul conversaţiei se schimbau. Vorbeau toţi trei în engleză. Despre politica locală, despre expansiunea Statelor Unite. Situaţia se agrava între ţara cea nouă şi Mexic, din cauza teritoriilor din Vest. „O să le-nghită pe toate, inevitabil, spunea Rodríguez. Au să le înfulece ca pe-o prăjiturică”. „Atâta timp cât nu vom şti să ne organizăm, asta ne va fi soarta”.

Ruden se plângea de câtă bătaie de cap avea cu balenierele ce soseau în port să se aprovizioneze înainte de a porni în aventura pescuitului prin imensul Pacific. Mirosul puternic de grăsime râncedă şi de abator, răspândit de navele din radă, pătrundea până în sat.

„Doña Manuela mă ajută cu traducerea şi întocmirea actelor”.

„Dar nimic n-a fost ca răscoala de pe *Acushnet*.*

Manuela îşi amintea de vâlva produsă în micul orăşel de debarcarea marinarilor răsculaţi, ce protestau

împotriva purtării aspre a căpitanului balenierei. Îşi amintea în mod special de un tânăr cu privirea pătrunzătoare şi ochi gri, cu care stătuse mult de vorbă despre experienţa lui pe vas şi despre pescuitul uriaşei cetacee, atât de ciudate şi de misterioase. „Câteodată sunt teribile. Cea mai de temut dintre toate este balena albă, un animal infernal, care se întâlneşte foarte rar”.

„Cum se numea tânărul? Dumneata desigur îţi aminteşti, Ruden”. „Desigur, şi pe mine m-a impresionat: Hermán Melville”. 1

Şirul amintirilor se sfârşea. Dar el trebuia să-şi continue vizitele. De fiecare dată conversaţia devenea tot mai melancolică. „Îţi mai aminteşti?” Umbrele trecutului defilau în scurta evocare. „Au dispărut cu toţii”. „Din fericire, şi duşmanii noştri”. Santander murise. Într-o zi, un vapor ancoră în Paita; aducea rămăşiţele lui La Mar. Aşa aveau să se ducă, unul după altul. Aşa vor dispărea şi ei.

„Două singurătăţi nu fac casă bună, Manuela”. Sosise momentul să-şi ia rămas bun.

t Scriitor american (1819 – 1891), vechi marinar – autorul romanului *Moby Dick sau balena albă*.

LENTELE CĂLĂTORII PE MARE, OBOSITOARELE drumuri cu catârul, aceleaşi porturi, aceleaşi aşezări, până şi aceiaşi oameni. De parcă mereu ar fi trebuit s-o ia de la capăt. Dar de fiecare dată şi mai greu. Cocho creştea, Manuela Gómez devenea tot mai leneşă la treabă şi mai grasă, iar el era un om în vârstă. Un om foarte în vârstă. Câteodată se apuca să facă socoteala, care nu era niciodată foarte exactă. Când e botezat un copil găsit? Cine să-şi mai amintească o asemenea dată? Mergea cam pe şaptezeci. Dar se simţea acelaşi om de la Caracas, sau de la Paris, acelaşi care debarcase la Cartagena. Era probabil alcătuit la fel ca animalele acelea care nu pier niciodată, broaştele ţestoase, leneşii,

crocodilii.

Dar acum, fiecare loc unde ajungea putea fi ultimul. Acela unde să închidă ochii şi să rămână pentru totdeauna. Ceea ce îl făcea să observe toate detaliile din jur cu o intensitate plină de nelinişte. Strada, casa, munţii, oamenii. Îi vedea pentru ultima dată şi nu voia să piardă nicio trăsătură, nici să uite ceva. Nu-şi dăduse seama că lumina Limei era aşa, cernută şi palidă. Nu observase asta în ocaziile anterioare. Şi culoarea mării în Callao. Se apropie de reşedinţa Magdalenei, dar nu îndrăzni să intre. Probabil nici nu l-ar fi lăsat. Acum i se păru mai mică şi mai scundă.

Din Lima plecă la Quito. Generalul Flores se pregătea pentru cea de-a treia preşedinţie. La urma urmelor era concetăţeanul lui şi-i putea fi de folos. Printre funcţionarii şi secretarii săi mai erau şi alţi venezueleni.

Treptat, ranchiuna împotriva lui Bolívar se stinsese, îşi desfăcu iarăşi vechea lui marfă de bâlci în faţa generalului Flores. Reforma şcolilor, deprinderea unor me-Berii şi industriile ce se puteau înfiinţa. Acelaşi lucru ofe – rit lui Sucre şi lui Pío Tristán şi lui Alemparte şi pe care, acum. i-l sugera acelui bărbat atât de puternic şi atât de ameninţat. Preşedintele Flores îl primi cu simpatie. Vorbiră despre Bolívar. În mod inevitabil. „Acuma în sfârşit, după 12 ani, rămăşiţele îi sunt aduse la Caracas”. Flores spunea că este un act de justiţie, care ar fi trebuit să se îndeplinească mai de mult. „Nu din acest motiv au făcut-o, ci pentru că francezii au hotărât să aducă cenuşa lui Napoleon la Paris. Din spirit de imitaţie şi înfumurare”.

Ceea ce rămăsese din Bolívar nu erau oasele pe care la aduceau acum la Caracas. „Rămâne ceea ce ei nu vor să recunoască. Marele său proiect american. Dar de aceasta nu-şi mai amintesc”. „Pentru că a avut ambiţia să

realizeze în America ceea ce nimeni nu înţelegea, şi-a făcut din emuli rivali şi din rivali duşmani; istoria lui Napoleon le-a oferit pretextul, concetăţenii lui l-au proscris şi, când tocmai punea piciorul pe vas, l-a chemat Santa Marta \ dar a fost doar ca să-l acopere cu ţărâna ei”. „După 12 ani, Venezuela îşi aminteşte de rămăşiţele lui Bolívar. Care să fi fost cauza uitării, atâta vreme? Şi care să fie cea a amintirii, de-acum?” „Or fi aşteptai să se usuce bine oasele. Sau să fie uitat de tot”. Vechea amărăciune ieşea din nou la suprafaţă. „Napoleon avea şi are mai mulţi prieteni în Franţa decât Bolívar în America. Dacă limba lui Bolívar s-ar fi conservat, am fi văzut-o mişcându-se şi mulţumindu-i Venezuelei pentru înalta onoare pe care a catadicsit să o facă bietelor sale oseminte”.

Nu despre această temă voia generalul Flores să-i vorbească. Îi vorbi mai insistent despre o mină de sare al cărei proprietar era. Rodríguez profită de subiect şi se apucă să-i descrie, cu lux de amănunte, diferitele tipuri de mine de sare şi cele mai moderne tehnici de exploatare, maşini, sisteme noi de forare şi extracţie. procedeele de purificare folosite în Europa. Subprodusele chimice care se puteau obţine.

Plecă de acolo direct la mină, pentru a prelua conducerea lucrărilor. Era un moment nefavorabil. În Ecuador, situaţia politică se deteriora cu repeziciune. Duşmanii lui Flores iniţiau războiul civil în faţa pretenţiei sale de a reforma Constituţia şi de a se realege. În afişe satirice şi cuplete se vorbea despre venezueleanul cocoţat la putere. Nu era ocazia cea mai bună pentru iniţierea unei aventuri industriale. Lucrătorii nu-l ascultau, preşedintele nu-i răspundea la mesaje. Nu erau bani suficienţi pentru continuarea lucrărilor. Zilierii erau luaţi la război. Avuseseră loc lupte sângeroase. Flores ar fi putut obţine victoria pe calea armelor, însă ura

împotriva regimului era foarte mare. „Şi eu aici, în ungherul ăsta din munţi, fără să pot face nimic, fără bani, aşteptând… aşteptând ce?”

S-a întors la Quito. Atunci i s-a propus, prin intermediul prietenului său, preotul Torres, o catedră la Colegiul San Vincente, în Latacunga, la sud de Quito.

Micuţa caravană porni iarăşi la drum. Catâri încăpăţânaţi, bălăngănindu-se, înjurăturile călăuzei, până ce ajunseră în strâmta vale înaltă şi verde prin care se pitula oraşul. Fu primit cu respect şi cu priviri curioase. Avea să ocupe catedra de agricultură şi botanică. Să explice încă o dată ceea ce se putea face cu acele câmpuri pustii şi păşuni părăsite. Ce văzuse pe la fermele din Anglia şi din Franţa. Metodele de arat şi îngrăşat pământul, selecţionarea seminţelor, rotarea culturilor, creşterea de animale de rasă, aducţiile de apă, compoziţia solurilor. De ce nu avea el măcar o bucată de teren dintre atâtea prost folosite, ce dădeau recolte slabe pentru nişte oameni condamnaţi la sărăcie. Preotul Rector îl duse să locuiască într-un sătuc din apropiere. Manuela, fiul său, prietenii şi un oarecare domn Marquezio, care-i ameţea ziua întreagă cu exageratele sale elogii la adresa lui Napoleon. Se angaja în discuţii neplăcute. Marquezio nu ştia ce vorbea. Avea despre Bonaparte şi campaniile acestuia o viziune infantilă. Nici măcar nu bănuia întreaga ţesătură ce se ascundea în spatele lor. „Cum o să înţelegi dumneata, domnule Marquezio, ce s-a întâmplot în altă lume, la mile de leghe depărtare, când cei de aici n-au fost în stare să priceapă ce s-a întâmplat cu Independenţa”.

Experienţa la catedră nu dură decât două luni. Războiul agita şi sărăcea ţara. Nu-şi îndeplniră promisiunile de a-i plăti modesta leafă.

I se oferi să se stabilească la o fermă din apropiere, unde urma să ajute la muncile agricole şi să-i înveţe

carte pe câţiva tineri.

Generalul Flores căzuse. Cu puternicul său orgoliu distrus, trebuise să semneze un acord cu liberalii şi să plece în Europa. Izbucnise un val de reacţii împotriva a tot ce amintea de el, nume, grupări sociale, partide, venizueleni ce-i fuseseră apropiaţi. „Asta-mi mai lipsea”.

Se va încerca o reorganizare a Republicii. Care Republică? îi scrie prietenului său, Roberto Azcâzubi, care trecuse prin Latacunga fără să-l întâlnească. „Până ce gânditorii ţării nu-şi vor da seama că nu omul conduce, ci el este pus la conducere de sistemul de guvernământ, nu vor obţine ceea ce doresc. Preşedintele va fi un altul, dar va folosi aceleaşi metode ca să facă ce va voi. Farsa celor 3 puteri este atât de anostă, atât de nesărată, încât nu merită nici măcar să fie luată în râs; este o parodie a constituţiei engleze şi o proastă imitaţie a celei modificate în Statele Unite. La rege nu ne întoarcem, nici la republică n-ajungem… ce să facem?… mai bine să gândim, decât să imităm. Atunci aş avea şi eu cu ce să-mi tipăresc gândurile! Dar eu n-am nici pentru pâine, fiindcă nu-mi găsesc nicio slujbă. Vreau să dau lecţii, dar nimeni nu vrea să cheltuie ca să înveţe, vreau să deschid o făbricuţă, dar nimeni nu vrea să investească în aşa ceva, vreau să plec, dar familia, deşi compusă doar din doi membri, mă reţine. Eu nu cer de pomană, ci vreau să fiu folosit: am putere şi aptitudini şi-mi sunt la fel de folositoare de parcă nu le-aş avea”.

Se afla acolo, legat, prins ca-ntr-un cleşte, redus la tăcere, în colţişorul acela retras. Toată ţara era în fierbere, avântându-se iarăşi în greşelile vechi, crezând în aceleaşi mituri banale şi temându-se de aceleaşi fantome.

În timp ce el, care ştia că nimeni altul ce era de făcut* nu găsea urechi dispuse să-l asculte. S-ar putea întoarce la Quito, dacă i s-ar trimite patruzeci de pesos

pentru drum, s-ar instala în casa unor oameni simpli, cu care se înţelege el cel mai bine şi, cu un mic ajutor, ar putea începe să publice pe foi volante acele adevăruri urgen acele gânduri salvatoare, acele idei în stare încă să mai salveze pierduta Americă. Le-ar tipări cu caractere mari, cu spaţii albe şi cuvinte stridente, cu acolade şi paranteze care să zugrăvească limpede ideea pe hârtie. Şi ar ieşi să le vândă pe stradă, prin pieţe şi băcănii, ca o pâine nemaipomenită. Era sigur că din această vânzare ar putea obţine atât cât să trăiască, timp în care s-ar forma opinia publică şi ar prinde contur o nouă conştiinţă.

Dar Azcăzubi îi propunea o funcţie publică. Verificator de metale la monetăria din Quito, cu 600 de pesos leafă. „Ca răspuns la scrisoarea dumitale din 6 ale lunii în curs, trebuie să-ţi mulţumesc pentru oferta făcută. Dumneata te gândeşti la bunăstarea mea şi eu la cât de rău m-aş simţi acceptând o slujbă pentru care alţii, desigur, m-ar invidia. Cei 600 de pesos mi-ar atrage 600 de duşmani, mai ales pe aceste vremuri când se vorbeşte despre excluderea din posturile lucrative a tuturor străinilor. Niciodată nu m-am angajat undeva ca să-mi mea! gă mai bine, cu excepţia învăţământului, fiindcă acela care ar aspira la slujba mea nu i-ar putea împiedica pe cei ce învaţă să-şi aleagă maestrul care le place, indiferent dacă e bun sau rău: e ca şi cu fata îndrăgostită de un urât, când are în jurul ei mai mulţi băieţi frumoşi”.

Mai rezistă încă şase luni în singurătate şi lipsuri, lucrând pământul alături de ţărani grei de cap şi repetând aceleaşi lecţii de şcoală primară.

Până ce află că la preşedinţia Noii Granade ajunsese generalul Tomás Cipriano de Mosquera. Îi mărturisi speranţele sale Manuelei Gómez. Mosquera fusese un prieten credincios al lui Bolívar şi voia să-l ajute. S-ar

întoarce la Bogotá, s-ar apropia de Venezuela. Poate…

Îi scrise vechiului său prieten José Ignacio Paris. O scrisoare lungă, în care îşi repovestea peregrinările de când sosise la Cartagena, în ’23. Mai trecuseră alţi 23 de ani. Povestirea era dezolantă. Nereuşitele, lipsa de înţelegere, dificultăţile de a-şi publica gândurile. „Am o lucrare clasică despre *Societăţile Americane*, pe care n-rO pot tipări aici, fiindcă fiecare literă are un sens precis şi fiindcă, în plus, aici nimeni nu citeşte. La Bogotá există tipografii şi în Nueva Granada cititori. Cartea s-ar putea distribui şi în alte părţi. Dumneata ai deveni un Mecenas, fără să pierzi niciun ban”.

Calculase că l-ar costa 8 reali leghea. „Socoteşte numărul leghelor dintre Quito şi Bogotá, mai adaugă 20, câte sunt din locul unde mă aflu acum până la Quito şi mai pune vreo câţiva reali pentru eventualele accidente ce mi-ar putea întârzia călătoria şi vei vedea că totul însumează cam 300 de pesos sau puţin mai mult. Cu trei su te sau (în funcţie de schimb) cu trei sute de mii de ani mai puţin vei avea de stat în Purgatoriu”.

„Totul se transformă în Colonizări! Bogăţii! Priorităţi! Nimeni nu se gândeşte la viitoarea soartă a popoarelor. Fă pentru mine ceea ce-ţi cer şi vei realiza dorinţele pe care Bolívar le-a luat cu el în pământ”.

Încredinţă scrisoarea poştaşului şi socoti în minte zilele, săptămânile şi lunile ce aveau să treacă până ce va ajunge la Bogotá, fără să mai adauge întârzierile prin pichetele militare, asalturile bandiţilor şi chiar o posibilă pierdere. Şi apoi timpul necesar ca să primească răspunsul.

După cinci luni îi sosi o scrisoare de la Pepe Paris. Îi trimitea un ordin de plată de 300 de pesos şi un bilet de liberă trecere semnat de preşedintele Mosquera.

Arătă hârtiile Manuelei Gómez, lui Cocho, stăpânului casei, vecinilor. „Plecăm”.

„TOT MA MAI CREDEŢI NEBUN?” ANTONIO José de Irisarril se grăbi să nege cu vehementă. „Nu vă scuzaţi, pentru că şi eu gândesc la fel despre dumneavoastră”. „Este un privilegiu pentru noi, înconjuraţi cum suntem doar de pletoşi, de nerozi, de oameni fără nicio umbră de idee în cap. Trăiască, deci, nebunia noastră”. „Aţi observat că între noi parcă am purta întruna aceeaşi conversaţie. Se schimbă locul şi situaţia, noi îmbătrânim, dar subiectul nu se schimbă”.

Irisarii venise să-l vadă în modesta casă de ţară unde se afla în aşteptare. „Cum nu mi se permite să cultiv capete, cultiv pătate2 şi ţelină”.

Singurele podoabe din micuţa încăpere erau două gravuri boţite de pe perete: Bolívar şi Sucre.

„Vezi dumneata, prietene, n-a mai rămas nimic din ei. Nici nu ştiu care sunt mai răi, regaliştii, cu crusta lor de privilegii bine tăbăcită sau liberalii ăştia care se ivesc din toate părţile şi nu mai obosesc invocând republica şi libertatea ca să tiranizeze, să omoare şi să fure”.

Irrisari era şi de părere că toţi oamenii aceia săraci la minte, ce se băteau cu pumnul în piept, proclamându-se liberali, constituiau o plagă foarte gravă. „Oare au măcar idee despre semnificaţia acestui cuvânt?” Îşi povesteau unul altuia ce văzuseră în timpul revoltelor dra Perú, din Bolivia şi din Ecuador.

Scriitor şi om politic guatemalez, cu puternice convingeri liberate U7 til-ltttili).

— Un tel de cartofi dulci.

„Dar acuma au scornit cum că tirani au fost doar ei doi”. Arăta gravurile de pe perete. „Tirani pentru regalişti şi tirani pentru hămesiţii ăştia de liberali”.

„Altă dată asemenea nerozii mă indignau. Acum le ascult cu resemnare”. Capete de soldăţoi, licenţiaţi buni doar de gură, organizatori de asalturi şi dregători de interese, intriganţi de urzeli politice, vorbind pe ton de

doctori despre viceregat, despre sfânta libertate, despre sacrele principii, despre corabia alianţei republicane, instalaţi în palatele puterii şi escortaţi de o turmă proaspăt îmbrăcată în uniforme.

„Compară cele făcute de Bolívar şi de Sucre cu ce fac generalii de azi. E ca şi cum ai compara grăuntele de nisip cu munţii. Dar ei nu văd sau nu vor să vadă”.

„Cu aşa ceva nu se poate scrie istorie, Don Antonio José, mai degrabă un incredibil roman picaresc. Rincónete, Lazarillo, Guzmán, Pablo, ar rămâne cu toţii mici pe lângă aceştia. De ce n-o faci?”

„S-ar putea scrie povestea unuia dintre cei ajunşi la putere odată cu Independenţa. Oricare dintre ei, ales ia întâmplare, ar fi potrivit pentru aşa ceva. Unul dintre atâţia şefi fără nici formaţie, fără principii, fără idei. Şi dumneata şi eu am cunoscut sute de acest fel; ar fi de-ajuns să ne apropiem de reşedinţa guvernului din cea mai modestă capitală, ca să dăm peste ei la treabă. Unii au dovedit curaj personal, alţii nici măcar atâta. Simplă îndrăzneală la căţărat şi înşfăcat, ajutaţi de propria ignoranţă. Dar ei sunt liberali, ce mai vi ei? Sunt campionii democraţiei şi ai egalităţii”.

„Nu cumva să-ţi închipui că eu consider politica o ştiinţă. Departe de mine gândul ăsta. Ajuns la acest moment al existenţei mele şi după tot ce am văzut prin lume, nu mai pot crede o asemenea prostie. În cel mai bun caz este o artă, sau poate nimic mai mult decât un joc de pariuri în care apar trişori foarte abili. Dar despre ştiinţă nici nu poate fi vorba”.

După care adăuga, cu îndoială: „Dar dacă dumneata gândeşti contrariul, n-am să fiu eu acela care să te contrazică. Am putea discuta despre matematici sau despre chimie, care sunt ştiinţe adevărate, dar nu despre politică.

dumneata poţi gândi într-un fel şi eu în altul, dar

fiecare poate avea dreptatea lui. Mai departe de asta nu se poate trece”.

„Deja nu-mi mai fac iluzii în legătură cu niciun guvern, Don Antonio José; cu cât am trăit mai mult şi am văzut mai multe, cu atât mai puţin mi le pot face. Poate că dumneata încă mai speri. Ia-ţi gândul, nu există guvern bun nicăieri în lume”.

Cuvintele acelea răsunau în dezolantă disproporţie cu căsuţa cea mică. Pentru cine le spunea? „Poate că singurul guvern acceptabil şi înţelept a fost al patriarhilor, acela în care totul se aranja direct şi simplu, fără a mai fi nevoie de tribunale, camere legislative şi toată adunătura asta de milităraşi, procurori, perceptori, avocaţi şi coduri care nu fac decât să încurce justiţia”.

În sărăcia în care trăia, convingerile păreau să i se întărească. Dar nu avea nevoie de mai mult.

Irisarri, mişcat, îi oferi posibilitatea de a obţine o funcţie publică pe lângă guvern. „Cel care serveşte un guvern devine sclavul unui sclav. Eu n-am avut nimic împotriva concetăţeanului meu, generalul Flores. De multe ori a trebuit chiar să-l apăr de prostiile domnilor liberali”. Îi povesti câteva. dintre certurile cu liberalii din Quito. Ce voiau era să scape de Flores, ca să se instaleze în locul lui. „Fac vâlvă şi ademenesc în numele libertăţii, pe care nici n-o cunosc, nici nu o practică. Adună oameni şi produc o învălmăşeală, o răzmeriţă, o încăierare, un scandal, o revoltă populară, o lovitură de stat, toate nume care se dau revoluţiei în diferitele republici latinoamericane, pentru care se poate conta cu anticipaţie pe forţa armată dispusă să se revolte împotriva guvernului. Vor fi existând şi unii ce nu sunt de acord, dar deocamdată prudenţa îi sfătuieşte să tacă, până ce vor reuşi să pună la cale o altă lovitură dar între timp triumfătorii reuşesc să obţină ce şi-au pe opus şi anume să împartă între ei funcţiile Republicii, clici

dragostea lor pentru patrie stă comuflată în dragostea pentru aceste funcţii. Nimeni n-o iubeşte pe această biat a patrie ca să se sacrifice pentru ea, ci ca să o sacrifice în chip de ofrandă din partea iubitorilor ci fii. Şi cel mai rsm este că rezultatele acestui fel de dragoste de patrie sunt în mod atât de evident favorabile prea iubitorilor fii ai mamei comune, încât îi animă pe toţi fraţii să le urmeze profitabilul exemplu”.

„Este fiul meu, Cocho. Când l-ai văzut la Guayaquil era un copil”. „Cum ai spus că-l cheamă?” „Cocho, sau Choclo[51], sau José, ce contează? De ce-ar fi mai bun un nume evreiesc decât unul vegetal? Doar sunt femei care poartă numele de Rosa. Atunci de ce n-am putea să le spunem şi Zanahoria sau Palta? Dacă aş avea o fată. aş boteza-o Zanahoria. Mai curând decât botez creştinesc ar fi un prinos adus naturii, ca-n *Georgice*”. Acum se adresa flăcăului: „Du-te şi spune-i maică-tii că avem un musafir de vază, să pregătească ceva de mâncare. Nu vă faceţi griji, Don Antonio José, pământul ne dă îndeajuns”.

Irisarri rămăsese cu ochii la gravura lui Sucre. „Generalii el mai curajos, mai abil, mai generos, mai uman. Nu l-am cunoscut personal”.

„Eu în schimb, da, însă nu cu urmări bune pentru mine”. Don Simón îi relată eşecul său la Chuquisaca. „Nişte ipocriţi îngrozitori au reuşit să-i schimbe părerile”.

Irisarri vorbea despre fatalitatea care făcuse ca acei oameni extraordinari să nu-şi poată realiza ţelurile. „Ceata gălăgioasă de demagogi şi trădători a fost mai puternică decât ei. Cine s-ar fi putut gândi că un fiu al Americii era în stare să-l omoare pe Sucre?” Pentru Irisarri nu exista crimă mai oribilă şi mai ruşinoasă în toată istoria lumii Pe drumurile acelea ce urcau spre Nord, până la Popavăn, fusese pregătită lovitura. Ştia

---

51 Ştiulete de porumb.

cine o făcuse, cine trăsese focurile de armă şi cine participase la ambuscadă. Tâlhari şi bandiţi vicleni, oameni parşivi şi abjecţi, asasini şi hoţi Erazo şi Sarria, furişându-se prin ascunzişurile munţilor din Pasto, să aştepte la loc sigur trecerea Mareşalului. Doi criminali şi bărbatul strălucind de glorie. Singur, neînarmat, însoţit de doi sergenţi. „Avea 35 de ani şi era singurul om ce ar fi putut salva aceste popoare de haosul care le ameninţă”. „Tocmai de aceea l-au omorât”. EI ştia cine erau asasinii. „Într-o zi am să scriu o carte ca să-i denunţ”. Acum deveniseră mari figuri militare şi politice, generali, guvernatori, aspiranţi la Preşedinţie. Un ziar din Bogotá îndrăznise să publice fără nicio ruşine o frază înspăimântătoare şi acuzatoare: „S-ar putea ca Obando să facă cu Sucre ceea ce noi n-am făcut cu Bolívar, motiv pentru care guvernul poartă pecetea slăbiciunii, iar noi toţi trăim în nesiguranţă”.

Irisarri se lăsa cuprins de exaltare: „Învingătorul de la Pichincha, de la Ayacucho şi Tarqui, omul de atâtea ori respectat de gloanţele duşmane, care şi-a imortalizat numele apărând independenţa Americii de Sud şi oferind libertate pentru patria atâtor ignoranţi, acel generos şi mărinimos războinic care n-a abuzat niciodată de o victo le şi n-a scos sabia din teacă decât împotriva duşmanilor patriei sale, trebuia să fie victima perfidiei, a invidiei şi a răutăţii unor oameni care ar fi avut obligaţia să-l privească cu dragoste, cu veneraţie şi cu respect.78

„Nu spune mai departe, c-o să ne-apuce plânsul. Poate a fost mai bine pentru Sucre să moară jertfindu-se în acest chip înspăimântător. Ce l-ar fi aşteptat? Nişte biete popoare. În numele lui Dumnezeu le subjugau ieri regii Snaniei. iar azi un pumn de oameni, care nici vorbă să le aibă la suflet, urmăreşte şi distruge pe adevăraţii lor apărători, în numele poporului. Nu-i lucru de mirare ca un soldat să rămână invalid în luptă, duşmanul are

dreptul să-l rănească, dar ca un om să-şi piardă poziţia, speranţele şi. ce e mai grav, stima acelora pe care i-a servit, ea ún asemenea om să fie a-mn-onat, suprimat, urmărit, distrus, este culmea nedreptăţii”.

În cârciumă în care intra la sfârşitul lungului drum din ziua aceea, îi venea să rămână de tot. Descăleca la han, examina camera rudimentară, cerceta ieslea pentru catiri, apoi ieşea în stradă şi o pornea spre piaţă. Mergând greu, cu picioarele umflate de atâta călărit. Intra în vorbă cu vreun copil. A cui era casa cea mare? Cum îl chema pe primar? Cu cât se vindeau biscuiţii şi cafeaua?

TOC te sătucurile acelea semănau între ele. Pitulate în văgăura vreunei văi sau atârnate de spinarea vreunei culine. Acelaşi turn pătrat de biserică, acelaşi dangăt de clopote, aceiaşi oameni înfăşuraţi în ponehouri, întorcându-se seara de la câmp sau plecând într-acolo cu noaptea-n cap. Se căţăra pe coaste, cobora prin râpe, traversa râuri şi trecători, îndurând zgribulit sub poncho potopurile ce cădeau ca nişte cascade din cer, sau suportând pe umeri soarele, ca pe o povară din ce în ce mai grea. Un peso leghea, patru pesos pe zi. La fiecare oprire schimba catârii şi călăuza.

Cum se numeşte satul? Ce se cultivă pe-aici? Există şcoală? De obicei nu exista. În vreo încăpere tristă, câte o bătrână uscată îngâna un text silabisit. Ar putea să rămână aici şi să se apuce de lecţii. Sigur că în alt mod, foarte deosebit.

Dar în ziua următoare deja nu mai era obosit. Se scula să întrebe cât era de mers până la următorul sat. „Şase leghe? E mult!” Ceva mai aproape era o bodeguţă mică unde putea să se oprească.

Probabil că deja se afla în Nueva Granada. Nu exista un marcaj precis care să indice intrarea pe noul teritoriu. Era una şi aceeaşi ţară, prea puţin schimbată. Oameni ce

puteau fi dintr-o parte sau alta. Se deosebea numai prin aceea că unii erau de la munte şi alţii de la şes. Oameni din ţinuturi îngheţate sau fierbinţi. Cu poncho sau cu pieptul gol. Şi câte lupte se purtaseră ca să se stabilească linia mai încolo sau mai încoace. Ca şi cum odată cu asta s-ar fi schimbat ei în vreun fel. Luptaseră pentru rege sau pentru Bolívar. Cu cuţitele în mână şi trabúcele între dinţi, prin ambuscadele din munţi. Pentru Flores sau pentru Obando. La tavernele de prin sate se îngrămădeau în grupuri mici în jurul tejghelei. Când intra străinul, tăceau. îl priveau cu coada ochiului, pe sub borul întors al pălăriei. Cu cuţitul la brâu. Mestecau tutun şi scuipau printre dinţi saliva neagră ce plesnea pământul bătătorit. N-avea rost să-i întrebi dacă erau din Ecuador sau din Noul Regat, quiteni sau regalişti. Nu-l înţelegeau. Ei erau supuşii unui şef local, generalul cutărică, ce depindea de generalul cutare, care îndeplinea dispoziţiile unei căpetenii ce comandase odată o luptă prin apropiere sau undeva mai departe. Şi. cu aşa ceva pretindeau să facă republici. Clănţăii din Quito şi din Bogotá.

Cât mai avea până la Santa Fé? Tot Sudul, tot Pasto, Cauca, Neiva lanţuri peste lanţuri de munţi, mereu tot mai înalţi. Poteci şerpuite, care duceau şi veneau cu dira lor uscată peste coastele abrupte. Atacuri ale indienilor, guerillerilor şi bandiţilor. Feţe mânjite cu cărbune, ivite ca din senin. Fiecare cruce de lemn, ridicată peste câte o grămadă de pietre, marca agonia unei morţi necurate. Asasinii ieşiseră dintre munţi şi se pierduseră din nou printre ei. Prin crâşme toată lumea ştia tot şi nimeni nu ştia nimic. Fiecare drumeţ îşi făcea cruce şi azvârlea o pietricică.

Ajunsese la Túquerres după câteva săptămâni de drum. Mai avea încă pe atâta până la Bogotá. Ar fi bine să se odihnească mai mult. Manuela Gómez se văita de

oboseală şi dureri de tot felul.

Unii aflară cine era noul sosit. Veniră să-l viziteze la han. Ce voia să facă la Bogotá? Să formeze oameni, să înfiinţeze o şcoală, să muncească. Guvernatorul, colonelul Anselmo Pineda, deveni un oaspete frecvent al său. De ce nu rămânea o vreme aici să le organizeze învăţământul? E mai multă nevoie de un om ca dumneavoastră aici, Don Simón, decât la Bogotá”. Îi oferiră casă, leafă, elevi. Aşteptau miracole de la el. Surâdea între sceptic şi măgulit. Se uitau la el ca la un sfânt de procesiune, căruia în trecerea-i de o clipă i se cere imposibilul. Ploaie, sănătate, ştiinţă, progres. Cu singura deosebire că figura inertă purtată pe braţe nu gândeşte, în timp ce el, da. Cum să refuze atâtea implorări, atâtea speranţe dezlănţuite îndreptate spre el?

În cele din urmă îi scrise lui Pepe Paris, care îl aştepta la Santa Fé. În felul acesta avea şi Manuela vreme să se înzdrăvenească. „Prietene: în ultima mea scrisoare din 8 decembrie anul trecut ţi-am promis să fiu la Santa Fé la începutul lui martie, anul acesta, dar omul propune şi Dumnezeu dispune, căci frunza din pom nu cade fără voia lui: spunem asta, dar pretindem să se facă voia noastră. Rugăm, suplicăm, implorăm pentru că nu putem să poruncim, iar când vrem, fiindcă putem, să facem ceva spunem: «facă-se voia lui Dumnezeu»”.

Pepe Paris o să creadă că s-a apucat de predici la biserică. Schimbă tonul şi tema.

„Doamne (spune mama, când se află singură în faţa crucifixului): uită-te la biata mea fată. Are douăzeci de ani şi nu-şi găseşte bărbat, fată mare, cuminte, frumuşică. Do-Juan pare un om cumsecade; dar dracul nu doarme. Iisuse! Doamne, mai bine ia-o. Nu cumva să… Ferască Maica Precista! Să i se-ntâmple ce mi s-a întâmplat mie, care din neglijenţa maică-mii, odihnească-se în pace… mi-au deschis ochii înainte de vreme, m-au

azvârlit în lume şi m-au pierdut etc. (Trebuie să-ţi spun că nu m-am dus la slujbă până n-a venit Don Juan şi că, la plecare i-am zis: «Ai grijă de Juanita mea, că mă-ntorc acuşica». Cam aşa mi s-a întâmplat şi mie. Treceam inocent prin Túquerres, gândindu-mă la dumneata; m-am dus să-l vizitez pe domnul Pineda şi afurisitul a pus ochii pe mine; la rândul meu, inimă slabă, m-am uitat şi eu la el şi uite-aşa şi-a vârât dracul coada. «Nu plecaţi, rămâneţi aici, aşteptaţi-mă, c-am să mă-ntorc curând». Iar eu, care n-aveam nevoie de multe rugăminţi, am rămas... ca fetele după gard, care speră, la fiecare zgomot, c-a venit el. Aşteaptă şi iar aşteaptă. Uneori mă înfuriam, îmi trăgeam o palmă pensie capul pieptului (cum fac fetele) şi spuneam: Ba am să plec, n-am să fiu din nou aşa un prost, când o să vrea el n-am să vreau eu, dar, uite-l că vine... blestemat fie tipul 1 în loc să vie singur, cum aş fi vrut, aduce după el o turmă de tineri. Nu e rău; deşi pentru început vreo 4 sau 5 îmi ajungeau. Pe qrmă, am încălecat pe-o şa şi v-am spus povestea-aşa”.

Colonelul Pineda. străbătuse toată regiunea, ducând vestea sosirii lui Don Simón, care era dispus să înfiinţeze o şcoală. Cel puţin pentru câteva luni. Se întorsese cu 300 de pesos pentru mobile şi cu promisiunea fermă că cel puţin 30 de tineri, dintre care unii erau deja învăţători de şcoală primară la Túquerres, doreau să înveţe după noile metode. Mai era şi vicarul unei parohii, care renunţase la jumătate de leafă în favoarea altuia, pentru a veni să înveţe.

Se simţea mişcat de credinţa lor oarbă în ceea ce puteausă deprindă de la el. „Aminteşte-ţi cum era Sania Fé înainte de Independenţă, îi scria lui Paris, imaginează-ţi cum ar trebui să arate o ţară ca aceasta şi înţelege importanţa unui om cu idei, printre atâţia cărora le lipsesc cu desăvârşire”.

În singurătatea dezolantă a acelor ţinuturi uitate şi sărace i se părea că este ca o tobă ce cheamă recruţii „la instrucţia cu sergentul”. O amintire de demult îi înapoia imagini despre catehismul învăţat de la călugării din mănăstirea Las Mercedes. Mai putea fi şi bunul păstor ce colinda câmpul să-şi adune oile rătăcite, ca să le-aducă la stână şi să le salveze.

N-avea de gând să facă decât un popas. Atât cât să-i obişnuiască pe tinerii aceia cu metodele lui de învăţământ. Totuşi, ar fi bine ca Pepe Paris, care avea atâta influenţă în guvern, să intervină pentru ca acele două biete provincii, Túquerres şi Barbacoas, să fie transformate în cantoane ale. provinciei Pasto, iar Congresul să legifereze, în sfârşit, vechea sa idee despre contribuţia de un real pe locuitor, în sprijinul cheltuielilor pentru învăţământ. Pineda se va duce la Bogotá cu un memoriu despre toate acestea.

„În niciuna dintre cele două însărcinări n-ai putea descoperi vreun interes personal de-al meu. Ambele sunt pur sociale. Nu pretind să fiu guvernator în Túquerres, nici în Barbacoas, nici să fiu profesor în vreun colegiu. Nu vreau nici măcar să dau lecţii particulare, deşi mi-am petrecut toată viaţa învăţându-i pe alţii”.

„M-am săturat să mă tot văd dispreţuit de concetăţenii mei. Mă voi lupta, da, pentru şcoala primară, aşa cum am făcut-o întotdeauna, fiindcă patria mea este lumea şi toţi oamenii, tovarăşii mei de suferinţă”.

„Nu sunt vită să am un staul şi nu-mi cunosc locul natal ca să am compatrioţi. Mie nu-mi pasă în ce loc m-a născut mama. nici nu-mi amintesc de copiii cu care-am bătui mingea. La revedere, prietene. Sănătate şi răbdare”. Du Dă ce semnă, adăugă: „Gânduri bune lui Guai, Umană şi G’Leary. Cu afecţiune”.

CASA ÎN CARE ÎNCEPU SA SE DEA LECŢII NU era

cea pe care i-o promiseseră. Un tâmplar nepriceput lucra mobilele, sub îndrumarea lui. Şcolarii netoţi păreau să-l asculte fără să priceapă nimic. Minţile le erau la fel de şchioape ca picioarele scaunelor. Banii pe care promiseseră să-i strângă nu mai soseau.

Colonelul Pineda plecase la Bogotá. Două săptămâni cu catârul, ca să-i ajungă o scrisoare. De la Pasto, la Juanambú, la Popayán, la Cali, la Neiva, la Purificación, până să se arate, în sfârşit, prin ceaţa îngrămădită deasupra câmpiei pe care se întindea Santa Fé.

Îşi pierdea ziua umblând de colo-colo şi încercând să mai remedieze cât ceva. Bătrânul pisălog, cu pălăria dată pe ceafă, bombănind şi înjurând, gesticulând şi vorbind singur, se afla într-un permanent du-te-vino. Totul rămânea la stadiul de promisiuni, scuze, aşteptări. Într-o zi, izbucni în faţa tinerilor ce se pregăteau să devină învăţători („voi sunteţi aceia care mă veţi înlocui”), nişte bieţi ţărani speriaţi: „Domnilor, aici nu se face nimic. Colonelul Pineda şi cu mine am muncit în zadar. Nu se vede niciun rezultat. Nimeni nu vrea să pună umărul la nimic. Să plecăm la Barbacoas. Acolo există şi bani şi voinţă. Dacă aici lipsesc şi una şi cealaltă, nu văd ce mi-aş mai pierde timpul. Dacă munca mea tot o să se ducă de rină peste câteva luni, când am să plec, mai bine să se ducă de-acuma”.

Protestară toţi, cu vehemenţă. Se grăbiră să-i ofere ajutorul şi o luă iar de la început.

Când rămase singur, se prăbuşi într-o tristeţe fără! speranţe. Unde să mai plece? La Santa Fé, ca să reînt ceapă încă o dată. I se insinuase că s-ar putea întoarce la Caracas. Ar fi groaznic. După o absenţă de cincizeci de ani, ce să mai găsească acolo? Ruinele cutremurului, pagubele războiului, amintirile din cimitir. Să se ducă la Pasto. Sau să se întoarcă la Quito.

Întoarcerea la Caracas ar fi fost un adevărat coşmar.

Nu cunoştea pe nimeni. Toţi oamenii aceia ale căror nume îi ajungeau vag la urechi, îi erau necunoscuţi. Puteau fi cel mult fii, nepoţii sau strănepoţi ai cele unui cunoscut dinainte de cutremur, dinainte de război. Cine să-şi amintească de el sau să-l recunoască? Cel mai rău lucru la bătrâneţe era să rănii} treptat singur. Decorul şi actorii mesei se schimbă treptat, încât până la urmă nici nu mai ştii ce rol joci, cui să-i dai replica, nici, ce să răspunzi. Partenerii la jocul vieţii sunt pe rând înlocuiţi de alţii, necunoscuţi, cu care nu ştii cum să te înţelegi. N-ar fi întâlnit decât oameni străini, de la arhiepiscop până la băcan.

Se încurcase în Tuquerres. Aşa era soarta lui, să se încurce în fiecare loc. Cu şcoala care nu mergea bine. cu protectorul care nu-şi îndeplinea promisiunile, cu afacerile nepuse la punct, cu teancurile de hârtii netipărite.

Dacă s-ar întoarce în Europa. Cu ce şi cum? Cel puţin nu l-ar mai afecta atâta faptul că ajunsese un necunoscut. Ar fi fost iarăşi un străin printre străini. Dar acum îi avea pe Cocho şi pe Manuela.

Şi, culmea ghinionului, Manuela se îmbolnăvise grav. De-abia se mai scula din pat, înfăşurată. În boarfe, plină de comprese şi sufocată în fumul de tămâie, înconjurată de sfinţi şi de lumânări aprinse. Cocho, care era deja un flăcăiandru, îi purta de grijă cât timp el se afla la şcoală. Acum nu trebuia doar să predea cunoştinţe elementare unor neştiutori, ci să-i înveţe cum să înveţe pe alţii. „Nu să silabisească trebuie să-i învăţaţi. Ci să trăiască, să muncească, să practice sociabilitatea”. Le venea foarte greu să priceapă. Ce era aceea sociabilitate? Le vorbea despre albine şi furnici. Le descria mecanismul ordinii sociale. Unii căscau. Alţii comentau fără chef: „Pierdem timpul. Ce-om fi căutând noi aici?”

Sosi în orăşel un naturalist elveţian ce se întorcea dintre «tro Dicală. Aduna Dlante pentru ierbar din împrejurimi. îl însoţi de câteva ori. Ore în şir discutau despre clasificarea unei plante, examinau staminele şi petalele unei flori. Natura aceea încă nu era cunoscută. Oamenii trăiseră în mijlocul ei secole de-a rândul fără să o cerceteze. Câte feluri de coca existau, câte din miraculosul arbore de chinină sau din aşa numitul *palo brasil*[52], cel plin de virtuţi curative? Selva cea înţesată de comori, faţă-n faţă cu minţile înţesate de ignoranţă

Elveţianul o vizită pe Manuela. Îi luă pulsul, îi palpă abdomenul umflat, îi examină ochii. Îi comunica părerile în franceză, pentru ca bolnava să nu înţeleagă. O găsea într-o stare delicată. Îi recomandă, purgative şi poţiuni. Nişte picături albe, pe care trebuia să le numere încet deaasupra unui pahar cu apă.

Plecă la scurt timp după – aceea să-şi continue explorările, însă Manuela se simţea rău în continuare. Îi creştea febra şi-şi petrecea timpul văitându-se sau dormitând. Se întorcea la copilărie. La numele şi lucrurile pe care le cunoscuse în înaltul platou andin, înainte de a-l fi întâlnit pe el şi de a se fi încurcat în viaţa aceea ciudată. „Oare m-oi mai înzdrăveni?”

Curierul din Bogotá îi aduse un ziar rupt şi maltratat de intemperii. „*EI Neogranadino*”. Se afla acolo, tipărit cu litere mărunte, sub semnătura lui, *Extrasul succint al Operei mele despre educaţia republicană*. Ziarul îi publica însoţit de o notiţă: „Scoatem la lumină rezumatul unei rare şi interesante opere referitoare la educacaţie, realizată de autorul ei, Simón Rodríguez, personalitate extraordinară ce a avut bine-meritatul noroc de a fi fost maestrul Eliberatorului Simón Bolívar şi care trăieşte, bătrân şi retras, într-una din provinciile noastre,

---

52 Haematoxylon campechianum - arbore exotic, cu lemnul de culoare roşiatică, purtind denumirea populară de băcan.

dedicândurşi zilele ce i-au mai rămas educaţiei copiilor. Modul de tipărire reproduce stilul particular de distribuire a frazelor ce caracterizează scrierile domnului Rodríguez, al cărui unic talent este demn de veneraţie şi a cărui maximă sărăcie este dovada cea mai limpede a desprinderii de lumea materială şi a marii filantropii a acestui patriarh al Columbiei”.

Patriarh ridicol, fără discipoli şi fără popor. Fără turmă şi fără stână. Poate un fel de Iov. Dar măcar cu Iov veneau să vorbească îngerii.

El era tot acolo, repetând veşnica lecţie neascultată de nimeni. Cu amărăciune, cu oboseală, cu speranţa niciodată pierdută că până la urmă se va găsi cineva să-l asculte.

„De 24 de ani vorbesc şi scriu, în mod public şi particular, despre sistemul republican şi, drept unică mulţumire pentru bunele oficii, am reuşit, să fiu considerat NEBUN”.

Aşa era. Singurul om cu raţiune între nenumăraţii fără raţiune. Nebunul, pisălogul, extravagantul, bătrânul cel nesuferit, cu capul plin de prostii.

„Copiii şi nebunii spun adevărul”.

Cine erau cei ce nu voiseră să-l asculte de-a lungul nesfârşitelor şi insistentelor lui pledoarii? „Autoritatea paternă, cu putere de influenţă asupra educaţiei şi alegerii unei anume situaţii sau profesii… şi legile care acordă şi protejează facultatea de a redacta testamente sunt două inconveniente în calea întreprinderii de a crea Republica. „Cei care hotărau destinele noilor generaţii erau o mulţime de pletoşi, aserviţi şi orbiţi de cele mai stupide deprinderi. Cum să ceri plopului pere? Ignoranţa va genera ignoranţă, conformismul conformişti, superstiţia superstiţioşi, lenea mentală leneşi, secole la rând. „Orice femeie care naşte şi orice bărbat a cărui nevastă a născut… sunt primii învăţători ai copilului în

legătură cu tot ceea ce omul a trebuit să cunoască pentru a-şi face intrarea în societate.

„A fi crescut un copil până la o anumită vârstă…

de a-i interzice *I* care-i convine statutul sau profesia sau îi place sau de a-l obliga să aleagă (fără a-i spune de ce)

„Orice muribund care posedă o avere, fie ea cât de mică, devine legislator şi cei în viaţă trebuie să i se supună; dacă bogăţia e mare, ea îi permite moştenitorului să trăiască fără muncă şi face să-i fie răbdate toate impertinenţele ţa nesfârşit sau atâta timp cât este considerat un om bogat”.

Era obositor să tot repete iar şi iar acelaşi lucru. „Un guvern înţelept, însărcinat de Congres să promoveze binele comun, va putea oare să realizeze o operă valoroasă cu deşeuri, cu unelte vechi şi în atelier străin?”

Cu oamenii aceia de care se lovea pe stradă şi la şcoală, cu acele impenetrabile minţi întunecate, cu acele monumente de prostie, cu femeile care aduceau tămâie pentru Manuela şi care noaptea ascultau speriate cântecul cucuvelei prevestitoare de moarte. Moarte erau minţile lor şi nu era chip să le învie.

Se certau între ei negustorii şi stăpânii de pământuri, băcanii şi consilierii comunali, liberalii şi conservatorii, partizanii lui Mosquera şi ai lui López. Dacă López ajungea Preşedinte în Nueva Granada, pierdea orice posibilitate de a mai fi ajutat. I-ar fi încasat datoria veche, ce i se trăgea din loialitatea faţă de Bolívar. Cum să dorească să-l ducă la Santa Fé pe boşorogul acela incomod şi imprudent, martorul şi apărătorul lui Sucre şi al Eliberatorului. Şi, pe lângă aceasta, mai erau şi clericaliştii[53] şi anti-clericaliştii. Nu

---

53 Adepţii clericalismului - curent politic care consideră legitimă dominaţia bisericii asupra vieţii politice, sociale şi culturale a unei ţări.

existau scopuri sociale, nici spirit de asociaţie. Adunături, cete, cârduri, grămezi, dar nu asociaţii.

Nu-şi dădeau seama că „societatea lor nu era decât un grup format prin adăugare”. O spunea din nou în extrasul acela publicat de ziarul din Bogotá. „Le lipsea ideea fundamentală despre asociaţie, care este: «Fiecare om să se gândească la toţi, pentru ca toţi să se gândească la el. Fără această idee, oamenii trăiesc în grupuri mici… sau mari… purtând între ei un război simultan, numit CONVENIENŢA. Profesiunile sunt asemeni detaşamentelor aceleiaşi armate care trag unul într-altul, din lipsă de duşman cu care să se lupte; sublimului precept de a-ţi vedea propriile interese în cele ale aproapelui i se substituie cea mai perversă maximă inventată de egoism: „Fiecare pentru sine şi Dumnezeu pentru toţi.»”.

Unica bază posibilă constă în educaţie, dar nu la şcoala dascălilor ce îngână mereu aceleaşi vorbe goale şi pretind memorarea inutilă de expresii latineşti. „A educa înseamnă a forma voinţa”.

Acolo, la Bogotá, unde nu mai fusese de 25 de ani, vor fi fiind citite acum aceste adevăruri de-atâtea ori repetate. Dar cine să le înţeleagă şi să le accepte? Cine să vrea să le pună în practică înainte ca el să dispară împreună cu speranţele sale?

Repeta cu nemărginită mândrie, în frazele din final: „Ar trebui ca guvernul să se descarce de griji, încredinţând instrucţia publică unor persoane de încredere. Citind aceste rânduri, cei care nu mă cunosc ar putea crede că vreau să mă aflu printre oamenii de încredere ai generalului.

„Că predic pentru parohia mea –, că mi-am aşternut patul, că cine are urechi de auzit, să audă…

NU”.

Un nu mare, răsunător, cu majuscule bătătoare la

ochi, în mijlocul paginii.

„N-aş vrea să fiu clopotar în America spaniolă, fiindcă precis s-ar spune că n-am bătut clopotele sau că am furat clopotniţa. Am defectul de a fi american şi nu care cumva să aud spunându-se că cine se-arată dispreţuitor cu marfa, vrea de fapt să cumpere, fiindcă atâta timp cât a trăit Bolívar aş fi putut să fiu tot ce-aş fi vrut, fără a mă îndepărta de sfera aptitudinilor mele. Şi singurul lucru pe care i l-am cerut a fost să-mi fie încredinţaţi cei mai săraci dintre indieni, cei mai dispreţuiţi, ca să plec cu ei în pustietăţile din Alto Perú, din dorinţa nebunească de a demonstra că oamenii pot să trăiască aşa cum vrea Dumnezeu, fiindcă el, înainte de a-i fi făcut, ştia că aveau să fie fragili, că aveau să aibă pasiuni, că aveau să fie din carne şi oase.

că aveau să aibă pielea afurisită, că aveau să se lase tentaţi de satana.

Mântuitorul cerea copii mici, să-i înveţe, fiindcă voise s-arate Lumii că de la nişte evrei bătrâni puţin sau nimic bun nu era de aşteptat şi, pentru a o dovedi, le-a cerut să-l răstignească. Nişte copii n-ar fi făcut-o”.

Nu se scufundase totul în tăcere. După câteva zile mai primi un ziar. Conţinea o scrisoare nesemnată, adresată redactorului. „Eram deja informat în detaliu despre talentul, civismul, dragostea pentru umanitate şi democraţie pe care le păstrează în suflet, chiar şi la bătrâneţe, în mijlocul atâtor suferinţe şi mizerii, domnul Rodríguez, patriarhul Columbiei, cum îl numeaţi dumneavoastră cu atâta îndreptăţire”.

Corespondentul anonim insinua propunerea ca Congresul să-i fixeze o pensie lui Rodríguez. Nu asta era ceea ce-şi dorea el. „N-am să mă las dus în spinare decât când oi muri”.

Nu rezolvă nimic. Şcoala nu s-a putut susţine. Se mută la Pasto, cu Manuela tot bolnavă. Acum nu mai era

preşedinte Mosquera. În fruntea guvernului se afla José Hilario López, din tabăra lui Obando, duşman al lui Bolívar şi Sucre. Orice posibilitate legată de plecarea la Bogotá era pierdută.

Starea Manuelei se înrăutăţi. Nu mai avea şanse biata femeie, atât de supusă şi muncitoare. A fost puţină lume la înmormântare. Îşi încredinţase amândouă femeile pământului Noii Granado. Pe prima, când pornise din Santa Fé, plină de speranţă, să-l întâlnească pe Eliberator. Pe cealaltă acum, în acel lung şi amar drum al întoarcerii. Nu-l mai avea decât pe Cocho. Distrat, rece, indiferent.

Colonelul Pineda lansase în Bogotá iniţiativa unei colecte în favoarea lui. Ar fi trebuit să roşească sau să se simtă mândru de cele spuse pe hârtia aceea. Deja nu-l mai atingea nicio umilire. Pe ceilalţi, pe cei cu obrazul gros, avea să-i usture, într-o bună zi, fără scăpare, jignirea aceea.

Spunea circulara colonelului Pineda: „Domnule, un sentiment de patriotism şi gratitudine naţională mă obligă să vă reţin atenţia în legătură cu următoarea problemă:

domnul Simón Rodríguez, maestrul ilustrului Eliberator ai Columbiei, se află actualmente la Pasto. Într-o situaţie dintre cele mai grele”. Urmau detalii despre eşecul şcolii şi despre starea mizeră în care se găsea… în scopul de a-i procura cele necesare, s-a deschis în acest oraş un fond de subscripţie, de care se ocupă doctorul în teologie Pedro A. Torres, episcop ai Cartagenei”.

Ca o fulgerare neaşteptată, în rândurile următoare apăreau celelalte cuvinte înflăcărate: „Oh, maestre! Oh, prietene! Oh, dragul meu Ilobinson!” Primea din nou scrisoarea lui Bolívar.

Poate doar datorită acestor invocări imploratoare

aveau să-şi amintească de el. Cine să mai ştie şi restul? Ceea ce rămânea închis în acele cufere cărate de catâri.

Cine-l chema? Cine-l aştepta? Unde? Cu banii strânşi din cerşit, nişte monezi strâmbe, mărunţiş coclit şi câţiva bănuţi de aur cu efigia ştearsă a unor regi din alte vremuri, porni la drum. Din nou spre Sud. Ipiales, Ibarra. Popasuri lungi, la hanuri. Rătăcire lentă pe drumuri solitare, fără dorinţa de a ajunge. Spre Quito.

AJUNSE IAR ÎN LATAGUNGA. MAI BĂTRÂN, MAI singur. Trecuse de optzeci de ani, dar mai putea fi încă de folos. Se întoarse la Colegiul San Vincente. Avea alt rector, doctorul Rafael Quevedo.

Venea cu o propunere nouă. Dacă-i dădea un local adecvat, un peso pe zi şi ustensilele necesare, se angaja să împărtăşească metodele sale pentru doi tineri învăţători. Ca material pentru experienţă ar avea nevoie de un grup de zece şcolari.

I se dădu o casă cât de cât potrivită, fură adunaţi cei zece copii şi-i fu prezentat primul aspirant. Tânărul Camilo Galleyos ştia puţintică latină, avea cunoştinţele elementare de scolastică şi auzise şi de Plutarh. Era dintre aceia care în mijlocul unei discuţii făcea o pauză solemnă şi apoi spunea: „a se remarca”.

În câteva zile îşi dădu seama că nu va putea să se înţeleagă cu el. În locul său veni alt tânăr. Mariano Armendáriz avea de la ceva experienţă de dascăl şi de joardă. Pretindea să-i fie arătate repede şi clar noile metode de predare. Dar bătrânul nu-şi propunea să-i ofere reţete, nici trucuri, nici tehnici magice de memorare. Trebuia să înceapă prin a-şi însuşi o idee nouă despre ceea ce însemnau omul, speietatea, educaţia, „Noi nu ne propunem să-i învăţăm pe alţii să citească, ci să formăm republicani”. „Dacă părinţii şi învăţătorii vor gândi, au să gândească şi copiii”.

Îşi scotea tipăriturile şi manuscrisele îngălbenite şi i

le citea învăţăcelului uluit. Întrerupea lectura *Societăţilor Americane* pentru a dezvolta, cu exemple şi argumente noi, ceea ce scrisese acolo. Între timp, copiii părăseau clasa şi alergau să se zbenguie în curte.

După cinci luni fu chemat de rector şi de Consiliu. Dezorientat şi supărat, Armendăriz se plânsese că nu avea sistem în educaţie. Îşi pierdea timpul cu divagaţii şi discuţii, lecturi şi comentarii. Armendăriz voia un abecedar simplu şi uşor. El încercase să-i deschidă mintea, dar lucrul ăsta era aproape imposibil.

Avu loc o discuţie penibilă, pe un ton acru. Nu i-o spuneau în faţă, dar probabil gândeau şi ei ceea ce auzise de atâtea ori de la toţi cei care nu-l înţelegeau. Că era un nebun. „Ar fi bine să se facă o crescătorie de nebuni dintr-ăştia”. Cel mai rău din toate fu că nătărăul de învăţăcel declară că deja învăţase tot ce-i trebuia şi că avea nevoie să continue.

Se apucă din nou să dea lecţii particulare. Fiicelor unui oarecare domn Viteri. Le primi cu o politeţe exagerată şi le povesti cum era viaţa fetelor tinere la Paris şi la Londra. Începu să vină pe la ei un prieten de-al lui Cocho. Se numea Camilo Gómez. Petrecea cu el ore în şir, într-un dialog plin de divagaţii, în care îi vorbea despre istorie, despre politică, despre plante, despre viaţa animalelor. Uneori insista să-l ia cu el la plimbare, însă băiatul îi spunea: „Aşteaptă”, ca să-l asculte mai departe pe bătrânul Rodríguez. Întinerea vorbind cu Camilo. Ceea ce nu reuşise să obţină de la Cocho. Reînnodau mereu conversaţia. Aşa fusese şi educaţia greacă. Permanentă, într-un dialog fără limite aparente. „Mi se spunea Socratele din Caracas, Camilo”. Dar cine era Socrate? Pe această cale pătrundea într-o evocare fragmentată a cetăţii greceşti. Când îşi dădea seama că băiatul nu-l putea înţelege, se întrerupea. „Ce numeau ei logos?”

Nu renunţase la scrisorile către cunoscuţii din Quito, din Guayaquil, din Lambayeque şi chiar din Lima. Persoane ce ar fi putut fi interesate în vreo idee legată de o posibilă afacere. Exploatarea unei saline, o moară de lemn o făbricuţă de nitrat pentru agricultură. Uneori răspunsurile lăsau să se întrevadă câte o speranţă.

„Încă te mai vâri în aşa ceva, Simón, până când?” Cine i-ar fi putut-o spune, dacă nu el însuşi. Cum sfârşitul întârzia atârn. O lua mereu de la capăt. Vârându-se în toate… Sunt membru pe viaţă în Congresul Universal, fără alt vot decât cel al propriei mele voinţe”. Nu pentru că aş fi din Quito sau din Perú sau din Nueva Granada sau din Caracas, ci pur şi simplu pentru că sunt om.

Cu rectorul Quevedo vorbea despre Colegiu. Ce trebuia şi ce nu trebuia să se facă. Avea posibilitatea să transforme institutul acela în cel mai bun din ţară, cel mai bun din America. Şi nu numai asta ci şi, mai ales, să transforme Ecuadorul şi America întreagă chiar prin intermediul institutului.

„De ce nu-mi faceţi un plan sau un regulament?” Nu putea să-l refuze. Din nou aşternea în scris ceea ce spusese şi propusese de atâtea ori, în atâtea feluri. Bătea mereu fierul rece, ciocănea întruna, aşteptând să vadă într-o zi metalul muindu-se şi luând altă forma.

N-avea decât să lase condeiul să alerge pe hârtie, ca să spună încă o dată acele lucruri care făceau parte din el ca propriul său nume: „Domnule, îmi cereţi un regulament care să folosească drept fundament Şcolii Primare. Vă voi da unele idei, să le combinaţi cu ale dumneavoastră, iar apoi să-l întocmiţi. Nu-mi publicaţi manuscrisul şi nu-l arătaţi decât persoanelor de talent şi de bună credinţă. Dacă proştii l-ar vedea tipărit, ar avea de ce să râdă multă vreme, iar dacă li l-aţi citi, ar putea crede că le cereţi părerea; cei mai mulţi, însă, ar adormi

în loc să asculte”.

Îi înmână caietul plin de idei. Poate Quevedo va îndrăzni să încerce. Sau nu va îndrăzni şi atunci tot ce-ar rămâne ar fi încă o grămadă de foi moarte, cu cuvinte nespuse. Cine să le învie?

Nu mai avea nimic de făcut acolo. Dar unde avea ceva de făcut? Ca să ajungă undeva, se aventură într-o lungă datorie coborând muntele, spre Guayaquil. Cocho şi Camilo îl acompaniau. Mai mult Camilo decât Cocho.

Pe cărarea nesfârşită de munte, călăuzele ajutau un bătrân fără puteri să stea drept în şaua înclinată. Ca pe o desagă. Din nou pe drum. Acelaşi drum de atâţia ani de zile, ce nu se mai sfârşea.

Ajunseră la zăpuşeala umedă a selvei şi la fluviul Guayas, cel cu apele de culoarea cărnii de avocado. Pe o plută merseră până la Guayaquil. Iarăşi la Guayaquil, De-atâtea ori până acuma, din ziua aceea când debarcase de pe nava generalului Valero. „Eu am fost comisarul pesmeţilor, Camilo”.

Să reînceapă anevoiosul joc. Casă, slujbă. Vizite pe la vreun vechi cunoscut. Propuneri. Aceleaşi dintotdeauna, către urechi la fel de surde.

Până ce-l găsi pe domnul Zegarra şi reuşi să-l convingă de avantajele înfiinţării cu puţini bani, a unei instalaţii de rafinare a spermanţetului, în vederea fabricării de luminări. Lumini şi virtuţi. Numără banii puşi în afacere de către Zegarra. Făcuse socoteli nesfârşite despre imensele profituri pe care trebuia să i le aducă acea mizeră industrie.

Nu obţinu beneficiile sperate. Întâmpina dificultăţi la tot pasul. Cuptorul nu ardea bine, cazanele nu erau de aramă, materia primă venea amestecată cu impurităţi, muncitorii erau neîndemânatici şi nu reuşeau să facă ce le explica.

Domnul Zegarra se impacienta. Aveau să reînceapă

scenele care-l amărâseră de atâtea ori. „Eşti un mincinos. M-ai înşelat cu neruşinare. Ce-ai făcut cu banii mei?” Numai că acum îi era de-a dreptul lehamite să mai răspundă. Asculta impasibil injuriile stăpânului banilor. „Nu vă faceţi griji. Am să vă plătesc eu pierderea”. Zegarra se înfuria şi mai tare. „Cu ce-o să-mi plăteşti, cu pielea dumitale jegoasă şi uscată? Cine m-o fi pus să mă-ncurc cu un asemenea om. Trebuia să fi ştiut că dumneata n-ai făcut toată viaţa decât să-ncurci lumea”. îl lăsa pe Zegarra să vocifereze în atelierul gol şi pleca acasă, să se întindă în pat. Vechea boală de stomac îi revenise, şi mai gravă.

O durere surdă, ca după o lovitură puternică.

Primise răspunsul unui francez din Lambayeque. Îi propusese câteva afaceri posibile. „Când mă veţi vedea, o să vă speriaţi”. Îi crescuse o barbă albă, iar abdomenul

I se umflase enorm.

„Plecăm la Lambaycquc”, îi anunţă pe cei doi băieţi. „Camilo, interesează-te care este prima ambarcaţiune care pleacă”.

Acuma cel puţin ştia sigur că nu va rămâne la Guayaquil. Poate avea să-şi afle sfârşitul în largul mării. Pasager al Pacificului pentru eternitate.

Camilo se întoarse din port cu ştirea că un bac cu mărfuri urma să plece spre Sechuras peste două sau trei zile.

„Plecăm cu ăsta”. Adună cei câţiva pesos care-i mai rămăseseră şi-i trimise patronului.

Se târî până la masă şi se apucă să-i scrie vechiului său cunoscut, generalul José Trinidad Morân. „Ce zi este astăzi?” Slujnica îi răspunse: „Azi e 26 noiembrie”. Se gândi un moment: 26 noiembrie 1853. Cu treizeci de ani în urmă se întorsese în America.

„Prietene:

Câţi ani sunt de când nu ne-am văzut?

Un francez mă scoate de aici, ca să mă duc la Lambayeque. Mâine mă voi îmbarca precum Noe pe o plută.

Scrieţi-mi la Lambaycque şi, dacă puteţi, trimiteţi-mi un ajutor, căci mă aflu ca o curvă în postul Paştelui, cu capital şi fără profit.

Când am întrebat de dumneavoastră, unii mi-au răspuns că sunteţi în Lima, alţii în Chile. Cel care vă aduce scrisoarea este domnul Landaron, o persoană de încredere. La revedere, prietene!

Vă doresc, la fel ca şi mie, sănătate, ca să nu simţiţi, că trăiţi, distracţii, ca să nu vă gândiţi la ce sunteţi şi moarte rapidă, ca să nu doară despărţirea pentru totdeauna de ceea ce iubiţi şi de propria persoană.

Simon Rodriquez”.

BACUL ANCORA LA CABO BLANCO. PORT MIC de pescari, cu câteva colibe ciufulite şi aer îmbibat de mirosul peştelui întins în şiruri lungi, să se săreze. Pe Don Simón trebuiră să-l coboare pe braţe. Aproape nu se mai putea mişca şi se plângea încontinuu de durerea din abdomen.

Îl duseră într-o colibă. îl întinseră pe jos, pe nişte pături. „Unde sunt lăzile mele?” Se aflau acolo, lăsate aproape în voia sorţii, printre peştii săraţi şi colacii de frânghii.

Cocho dispăru. Se dusese poate spre Brea sau Paita. Să anunţe pe vreun cunoscut. Poate o să ajungă până la Manuela Saenz. Să-i povestească despre boala şi neajutorarea lui Don Simón.

Nu mai mânca aproape deloc şi era tot timpul somnolent şi în stare de delir. Pomenea nume de persoane şi locuri pe care nici Camilo, nici pescarii nu le cunoşteau.

„N-o fi ciumă?” Nu mai aveau curajul să se apropie de el, de teamă să nu se contagieze. Camilo îl convinse

pe unul din pescari să-l însoţească până în satul cel mai apropiat, Amotaţie.

„Am auzit vorbindu-se despre el şi nu întotdeauna bine”, îi spuse preotul din sat pe un ton acru. „Este o persoană foarte importantă, cu prieteni puternici. Veţi vedea că în curând va primi ajutoare”.

În cele din urmă preotul îi dădu zece pesos şi reuşi să obţină cu împrumut doi cai cu care să fie adus muribundul.

În pasul anevoios al prăpăditelor gloabe, străbătură drumeagul prăfuit ce şerpuia pe sub poala muntelui, aproape de coasta mării, de la Capo Blanco până la Amotaţie. Bătrânul, îndoit, cu capul atârnându-i pe piept, învelit într-o pătură roasă şi cu o pălărie mare de paie care-i acoperea capul şi faţa. Băiatul, cu legătura de haine şi cele două cufere, pe celălalt cal. Vorbiră puţin pe drum. Unde oare să se poată opri, în cele din urmă?

Ai unseră pe înserate la Amotaţie. La intrarea în sat se apropiară de ei nişte localnici. Nu vor fi găzduiţi chiar în sat, ci într-o casă de ţară din apropiere.

Era o cocioabă dărăpănată, cu un coridor pustiu în capătul căruia se căsca gura neagră a unei camere. A durat mult până l-au dat jos de pe cal. Se văita la fiecare mişcare. îl duseră pe sus până în cămăruţa întunecoasă. Un scaun în mijloc şi o ridicătură de pământ în chip de pat. Se întinse peste vechiturile aşternute şi închise ochii.

Cine avea să vină acum? Domnul Humboldt, care Be interesase atât de mult despre arborele de chinină. Şi despre ţiparii electrici din râurile ce străbat câmpia vénezueleană. Natura inventase bateria electrică cu mult înaintea domnului Volta. Ce-o să se-ntâmple cu toate acestea? Cu acea imensitate de pământ de legendă şi de mister. Neobişnuită, neverosimilă, stranie pentru toţi. Ca indianul pentru un alb, ca albul pentru un negru. Se

atingeau, se vedeu, dar nu se cunoşteau. Orice putea fi imaginat. Orice putea fi posibil. Unde se sfârşeşte realitatea şi începe fantezia? Cineva a văzut Amazoanele, sau a crezut că le vede. Şi Eldorado şi munţii de argint şi grădina de aur a templului Concancha. Atahualpa în scaunul său de aur, Moctezuma în turnul său de sânge, pietrele de la Sacsahuamăn, mantia Fecioarei Guadalupe. Totul existase sau era posibil. Ceea ce dorise Bolívar. O Lume Nouă. Utopia iezuiţilor. Columbia lui Miranda, Nueva Castilla[54], vechiul Cuzco. Indieni sau supravieţuitori ai triburilor pierdute ale lui Israel. De ce n-ar putea II Sfântul Toma Şarpele cu Pene, cum spunea fratele Servand-o? Republica adevărată şi originală, nouă în toate, în oameni, în gândire, în bunătate. Pogorârea Mântuitorului şi noua lui apariţie peste încă o mie de ani realizate, în sfârşit, acolo, după profeţia lui Fray Francisco de la Cruz, ereticul. Toate acelea însemnau sfârşitul sau începutul lumii. Trecutul şi viitorul oamenilor albi, indieni, negri, se întâlneau şi se amestecau în nodul acela uriaş, atât de mare ca braţele şi faldurile cordilierei. De acolo izvorau acele fluvii imense şi fără maluri, ce păreau să inunde întreaga planetă. Ce avea să se întâmple acum? El se ducea. Se dusese şi Bolívar. Se duseseră viceregii, preoţii indieni şi şefii de trib. Don Pió Tristón, acolo, la Arequipa, oare acum câţi ani? Fusese ultimul vicerege. N-avusese timp nici să îmbrace costumul de ceremonie. Dar fusese vicerege. Câte lucruri nu fusese Don Pío. Atât de deosebit de Don Mariano. Atât de deosebit de Flora. A cui fiică era Flora Tristán? De câte ori nu-l certase pe tânărul Bolívar pentru purtarea lui imprudentă faţă de nevasta lui Don Mariano. O să observe lumea şi va ieşi un mare scandal. Putea să facă socotesala. Când Bolívar plecase de la Paris. Şi felul acela al lui atât de pătimaş de

54 Vechi nume al Perului.

a cere să vadă fetiţa. Şi modul în care Teresa îi vorbea despre fiica ei. „Sunt supărat pe tine, Simón. De ce m-ai lăsat în Bolivia? De ce nu mi-ai răspuns la scrisori şi la rugăminţi?” Se supărase, probabil, foarte tare. „Ştiu că vina a fost, ca, de obicei, a mea Simón”.

„Prieteni. Asta suntem şi nimeni nu mă va putea lipsi de acest privilegiu vreodată. De când era copil. Nimeni nu l-a cunoscut mai bine ca mine”. Acum era la Caracas, în micuţa capelă a Sfintei Treimi din Catedrală. Lângă osemintele bunicilor şi străbunicilor lui. Pulbere veche de colonizatori, de comisionari şi de stăpâni de moşii. Câte scrisori dictate de Don Feliciano Palacios nu trimisese el la curte, ca să ceară pentru tânărul Bolívar acel disputat titlu de Marchiz. N-avea cum să ştie Don Feliciano că titlul cu adevărat important şi unic avta să-i fie altul. Altul, pe care bătrânul niciodată nu putuse să-l audă. Eliberatorul.

„Când am să mă scol”. Se va mai scula oare din acea grămadă de cârpe, din locşorul acela unde nu avea altă companie decât pe Camilo? Ce mai putea aştepta acum?

Când nu mai aştepţi nimic de la viaţă, trebuie să aştepţi ceva de la moarte”.

Ferigi mai frumoase ca aceea care atârna din ghiveci, văzuse la Paris. „La Paris, Camilo. Îţi dai seama? Ferigi minunate, aduse de la tropic”. Sobele reci din serele de la Malmaison. Mari ca nişte saloane, cu palmieri, ferigi şi flori exotice. Bonpland îl dusese acolo şi-l prezentase împărătesei Josefina. îl invitase să intre în palat şi-i oferise apă cu vin de Malvazia. Ce destin extraordinar pentru acea femeie! Toţi avuseseră destine extraordinare în vremea aceea. Acuma nu. Acum nu existau decât parveniţi, intriganţi, câini dresaţi, nătărăi, laşi.

„Eretic? A spus că sunt eretic!” Preotul din Amotaţie o spusese şi de aceea nimeni nu îndrăznea să-l mai

viziteze. „Ce fel de erezie şi împotriva cărui adevăr?” Arian1, socinian[55][56], monoficist[57], priscilian[58], milenarist[59], luteran, condamnat în care Conciliu? Prin ce bulă? La Nicea, la Trento, la Bazilea, urmaşul lui Arnoldo de Brescia[60], Joaquín de Flora[61], Arius, Martin Luther. Acesta era un teren foarte delicat şi subtil pentru un biet preot ce-şi petrecea tot timpul între slujbă şi împărtăşanii. O împărtăşanie îmi trebuie mie acum mai mult ca orice”.

Servand-o ar fi râs de una ca asta. Nu era eretic bunul Servand-o, dar dacă s-ar fi apucat să-i explice preotului că Sfântul Toma era Şarpele cu Pene, acesta ar fi rămas mut. Eretic era Blanco White. Acolo, la Londra, încercase de multe ori să-i ţină predici în favoarea doctrinei unitarienilor, în timp ce se plimbau pe sub copacii din parc.

De la a fi preot la catedrala din Sevilla până la a deveni pastor unitarian era un salt considerabil.

Eretic. „Habar n-are ce sunt eu”. Faţă de om la ananghie. De om sărac, de nevoiaş, de cerşetor.

Camilo se întorcea din sat cu *atoles i, papillas* 2, şi

---

55 Adept al arianismului, doctrină creştină, formulată de preotul Arius (256-336), care nega natura divină a lui Cristos. Arianismul a fost condamnat prin Conciliul de la Nicea (325).

56 Adept al socinianismului, doctrină întemeiată de protestantul italian Lelio Socini (1525-1562,) care se opune dogmei Trinităţii.

57 Eretic ce neagă dubla natură a lui Cristos.

58 Adept al doctrinei panteiste şi maniheiste întemeiate de sectantul egiptean Priscillian (300-385).

59 Persoană ce crede în revenirea lui Cristos pe pamînt peste un mileniu.

60•• ’ Reformator politic şl religios italian (n. sfîrşitul sec. Xl-rn. 1155) ; a luptat împotriva corupţiei clerului şi a răsculat Roma împotriva papilor.

611 Mistic italian (1130-1202) ; revoltat de abuzurile bisericii, a elaborat o doctrină ce anunţa imperiul spiritului

supe trimise de unele femei milostive. Cu mare greutate lua elte o înghiţitură şi se întindea din nou. „Nu mi-e foame, mănâncă tu”.

Cine ţinea socoteala zilelor? Luni sau joi, 3 februarie, 10 februarie, ajunul Carnavalului. El era gata deghizat chipul cel mai de nerecunoscut. Un măscărici, un căpăţânos, un căpcăun de speriat copiii.

Avea o vizită din Brea. Încercă să se opună. Nu voia să primească pe nimeni. Cine erau? Două doamne de vază şi doi preoţi iezuiţi. „De ce nu mă lasă în pace?” intrară cu grijă în încăpere. Auzea vag sporovăială femeilor. Mai multe voci piţigăiate. „Vrem să vă ajutăm”. „Ştim că sunteţi un bun creştin”. Unul din preoţi începu – a-i vorbească pe un ton răguşit şi câlţos. O voce de contrabandist din Pirinei, de paznic la hergheliile de cai. Se întoarse la perete fără să-i răspundă.

Cu fiecare zi devenea tot mai buimac şi mai absent. Din când în când delira cu voce tare, adresându-se parcă unei persoane absente. „Dumneata m-ai distrus, ilustrisime doctor Centeno. Cu şiretlicurile şi latinismele dumitale. Dumneata erai stăpânul sufletelor şi al trupurilor, până şi al pietrelor din Chuquisaca. Eu eram condamnat la insucces”. „Ascultaţi-mă, vă rog, domnule Mareşal Preşedinte. Ceea ce trebuie să vă spun este mai important decât tot ce vin să vă explice curtezanii aceştia corupţi”.

Îşi plimba uneori prin cameră privirea pierdută, ca şi cum ar fi căutat pe cineva. Mormăia cu voce joasă fraze pe care băiatul nu reuşea să le înţeleagă. Privea îngrijorat chipul acela scăldat de sudoare şi ochii toropiţi de febră. Nu văzuse niciodată un om murind. Aşa simplu era, se pare.[62]

„Cheamă pe cineva”. Pe cine putea să cheme. „Vreţi să-l chem pe preot? *” I se păru că aprobase cu o uşoară

62 Cartofi piure.

mişcare din cap.

Ieşi fără zgomot şi o porni în fugă spre sat, disperat că s-ar putea întoarce prea târziu. Preotul nu părea dispus să vină. „Vrea să se spovedească?” îl asigură că aşa era. Dar i se păru că întârzia prea mult cu preparativele de plecare. „Trebuie să ne grăbim. Îi e foarte rău”.

Îşi îmbrăcă odăjdiile, luă cupa cu ostia şi încălecă pe catâr.

Când sosiră, Camilo intră primul în încăpere. Se auzea acelaşi sforăit uşor. Trebui să ridice glasul, ca să-l audă. Preotul intrase în linişte în spatele lui. „A venit părintele”. Ridică încet capul, privi în gol şi cu mare efort se târî spre marginea patului. Preotul se aşeză pe unicul scaun.

„Se sfârşeşte cu mine”. Vocea i se limpezise. „Înainte ca dumneavoastră să-mi puneţi întrebări, am să încerc eu să vă spun cine sunt. Întotdeauna a fost greu ca lumea să mă înţeleagă. Şi, totuşi, treaba este foarte simplă. A fost o viaţă foarte lungă, cu multe experienţe şi cu nenumărate alternative. O viaţă în care am căutat multe lucruri, am învăţat tot timpul şi am suferit multe schimbări. N-am fost niciodată nici ca o piatră, nici ca un, copac. Mă înţelegeţi? Nu mi-e uşor să vă spun acum ce sunt şi în ce cred. Ax trebui să vă povestesc ţoală existenţa mea şi nu am timp. Nimic n-a fost uşor”.

Camilo îi asculta bâiguiala firavă. Crezuse în multe lucruri naturale şi supranaturale. „Am avut curiozitatea să aflu de ce şi cum există lucrurile în natură. Poate că asta e rău şi mai bine ar fi fost să rămân cu credinţa omului simplu. Vedeţi cum alunecăm spre o temă de erezie. A crede în salvarea prin acţiune sau în salvarea prin credinţă. M-au preocupat mai mult problemele imediate legate de destinul fiinţei umane. Cum să-l eliberez de atâtea sclavii care apasă asupra lui”. Tăcu

câteva clipe şi apoi adăugă, mai rar: „Ceea ce am jurat cu Bolívar la Roma a fost pentru mine ca o religie”. Cu martiri, cu confesori, cu răzvrătiţi. Credea că America trebuia şi putea să fie cu totul altfel decât ajunsese după trei secole de ignoranţă şi superstiţii. Giiâia din ce în ce mai tare şi preotul încerca să-l calmeze.

Camilo asculta în picioare, încordat şi mişcat. Părintele îi făcu semn să iasă. Cu braţele încrucişate şi capul în piept, ieşi să aştepte pe coridor.

A fost lungă aşteptarea. Preotul ieşi fără să spună nimic. Încălecă şi apucă drumul spre sat.

Toată noaptea aceea şi ziua următoare le petrecu stând de veghe lângă pat, dormitând în timp ce bătrânul sforăia. Din când în când acesta se întrerupea şi atunci el tresărea şi se uita la muribund. Respiraţia se reînnoda. Câteodată cerea apă. Îi apropia vasul de buzele uscate. De-abia sorbea câte o picătură.

Îl auzea şoptind ceva printre dinţi. Îşi apropia urechea. Repeta mereu vaietul acela stins: „Vai de sufletul meu”.

Încercă să-i vorbească de câteva ori, dar nu părea să-l mai audă nici să-l recunoască. Reflexe de lumină sau de întuneric pătrundeau în încăpere, măsurate de horcăitul necontenit. Spre miezul nopţii îl trezi o linişte bruscă. Horcăitul încetase. Se repezi speriat spre pat. Stătea nemişcat, fără respiraţie, cu ochii deschişi. îl strigă şi-l zgâiţâi. Era ţeapăn. Se prăbuşi pe scaun şi izbucni într-un plâns nbcontrolat. Robinson părăsise insula.

Redactor: FLORIN CIIIRIŢESCU
Tehnoredactor: DAN RĂDULESCU
Coli tipar: 20
Bun de tipar: 29 octombrie 1990
Tiparul executat sub comanda nr. 162
Să Combinatul Poligral ic Bucureşti

ROMÂNIA

Lac aflat la o înălţime de 3 314 m, la graniţa între Perú şi F<O na. având o suprafaţă de 3 300 km³. Pe una dintre insulelei... Imitarea, se păstrează ruinele palatului lui Manco Capac I.

1 Antonio Guzmán Blanco, militar şi om politic venezuelean (1829 – 1899), preşedinte al ţării în 1870.

l După moartea liderilor republicani Bolívar şi Sucre (1830), se produce dezintegrarea politică a marii Republici a Columbiei, prin separarea de ea a ţărilor constituante: Venezuela, Ecuador? i Panamá. Începând cu anul 1832, îşi va schimba din nou numele în: Republica Noii Granade.

J Juan José Flores, general venezuelean, este cel care declară, în 1630, Ecuadorul ca stat independent de Marea Columbiei şi este numit preşedinte al Republicii.

Cuvântul „ţară”, în spaniolă *pais*, este originar din latinescul *pagus*.